AMMONII HERMEÆ
IN ARIST. PRAEDICAMENTA COMMENTARII,

Per Bartholomæum Syluanium Salonensem Latinè conuersi.

Index omnium rerum locupletißimus accesſit, & præterea Annotationes marginales ſuis locis diligentißime accômodatæ, per Excel. Abracium Appulum philoſophum ſolertißimum.

Quæ nunc omnia accuratisſime excuſa eduntur.

Ne quis hunc uſquam alius ſuæ ditionis locorum impune librum imprimat, alibiue impreſſum uendat, & Pontificis Maximi, & Veneti Senatus Illuſtriſsimi Decreto cautum eſt.

Venetiis apud Hieronymum Scotum.

1547

ARISTOTELIS GENVS ET VITA.

ARISTOTELES fuit genere Macedo, ciuitate Stagiris oriundus, filius Nicomachi, Amyntæ Macedonum regis medici. Vnde et filiū quem suscepit, patris memoriæ gratia commendandi, appellauit Nicomachum. ad quem & libros de moribus, quibus titulus est Nicomachea, conscripsit. matre autem natus est Phæstide. Horum porro uterq; & Nicomachus & Phæstis ab Aesculapio genus ducebant. id quod dictum in Aristotelem epigramma testatur hunc in modum habens.

Nicomacho genitore satusque, & Phæstide matre
Est Asclepiadis dius Aristoteles.

Post obitum uero Nicomachi et Phæstidis Aristoteles apud hospitem quendam Atarnensem educatur. cuius etiā nequaquam immemor officij, nō eius filium modò uicissim aluit Nicanorem, omniq; imbuit literarum genere, uerum ipsum sibi quoque filium adoptauit. uitaq; decedens legauit, ut nuptui Pythais eius filia Nicanori collocaretur. Aristoteles igitur per teneram adhuc ætatem liberalibus disciplinis erudiebatur: ut quæ ab eo de rebus poeticis, & aduersus poetas scripta sunt, necnon Homeri problemata, & Rhetoricæ artes declarant. Annum uero natus decimumseptimū, Pythia quoq; ei philosophari iubente, Athenas concedit. ubi Socrate utens præceptore, cum eo triennium agit. Cæterum extincto Socrate ad Platonem uentitat: quicum per uiginti annos uersatur. adeoq; strenuam nauauit operam, ut Plato Aristotelis domū Anagnostæ, id est Lectoris domum uocaret. Non enim Aristoteles Lyceum uiuente adhuc Platone, ut quidā suspicantur, ad eius æmulationem aperuit. quomodo enim efficere id potuit, cum tunc potentes admodum essent Chabrias & Timotheus Athenis Imperatores, & Platoni genere coniuncti? Nonnulli sane Aristotelem uiuo etiamnum Platone Lyceum aduersus hunc aperuisse dicere ex eo conantur, quod in pluribus Platoni refragetur. quibus respondendum, non contra Platonem simpliciter pronunciare, sed aduersus eos, qui minus platonica intellexere. Quod si uel Platoni ipsi reclamet, nihil esse absurdum: cum & in his Platoni consentiat. sunt enim ipsius Platonis uerba, Veritatē magis curare quam aliud quidquam oportere. Nimirum hæc quoq; ad uerbum inquit,
» Amicus quidem est Socrates, sed ueritas amicissima. et alibi, pau
» lum quidem Socratis habenda ratio est, ueritatis uero quamplurimum. Fecit hoc ergo & Aristoteles, tametsi nec quæ sunt à Platone dicta subuerterit. quippe et hic consentanea illi peregit, cum despicere ueritatem nollet. Deniq; quod Platonem uidelicet magna beneuolentia prosecutus Aristoteles fuerit, ex eo cōpertum est, quod aram Platoni dicauerit, in qua sic inscriptum reliquit.

Ipse Platonis Aristoteles hanc condidit aram,
Laude malis quem fas nec celebrare, uiri.

Vsus est Aristoteles Platonis familiaritate annos uiginti. uita autem defuncto Platone, scholæ succedit nepos ipsius ex sorore Speusippus (fuit enim is filius sororis eius Potones) Aristoteles uero in urbem sese Macedonum contulit: ubi Alexandrum conditorem instituit bonis artibus. magnaq; huius pars imperij fuit. nam plurimum apud regem ualuit, potentiaq; opportune est usus, tum singulis priuatim, tum omnibus publice promerēdis. Et quidem quod beneficia priuatim in multos contulerit, declarabunt quæ eius cōmendatitiæ feruntur de quibusdam ad regem epistolæ. Quod uero & publice iuuerit multos, perspicuum ex eo fit, quod Stagirorum oppidum solo æquatū Alexandro ut deintegro conderet suasit. unde & festum diem Stagiritæ celebrant Aristoteli, quem Aristoteleum uocant. mensem uero in quo solenne id agunt, nominant Stagiritem. Quin Eressum quoq; Theophrasti ciuitatem cum ab rege Alexandro male tractanda esset, ab iniuria uindicauit. Cæterum post hæc cum diem suum obijsset Speusippus, accersunt Athenienses Aristotelem. duoq; hi scholam Platonis excepere Aristoteles atque Xenocrates. docebatque in Academia Xenocrates, Aristoteles in Lyceo. Postmodum uero Aristotele seditione inter Athenienses coorta, in Chalcidem secessit, utiq; cum hoc Atheniensibus dixisset, Non patiar uos bis in philosophiam peccare. etenim morte iam Socratem Athenienses damnarunt. Significauit quoque Antipatro regi difficile esse Athenis agere. Porro & uersum illum dicebat Homericum,

Inque piro pira, fico ficus inque senescunt.

Quasi Atheniensium ex his calumnias arguens. Rursus uero in Macedoniam reuertitur Aristoteles: multumq; apud eius tempestatis reges Alexandrum, & Olympiadem eius matrem, & Antipatrum, ac Philippum ualuit. Scripsit uero unico libro & ad Alexandrum de regno: quo ipsum quonam pacto regnum administrari conueniat docet. Deniq; cum eo, uel usq; intra Brachmanas penetrauit: ubi respublicas quinquagintaquinque supra ducentas conscripsit. Hunc comitatus est & in Persidem: unde bello confecto, atque Alexandro uita perfuncto, in patriam suam redijt. Fuit hic uir moribus plusquam satis moderatus. excessit in philosophia humanos limites, de ea nihil omittendo commentatus. Atqui ex eius ipsius ingenio ac solertia compluribus additis, totam philosophiam numeris omnibus absoluit. Nam logicæ quidem adiecit, cum regulas discreuerit a rebus, & demonstratiuam rationem ac uiam confecerit. Norant enim ueteres demonstrare: at demonstrationes facere haud quaquam sciebant. quibus idem cum ijs accidit, qui corij secandi artem exercerenō possunt, uti uero calceis possunt. Physicæ quintam essentiam adiunxit. Theologiæ uero etsi nihil accreuit, nihil de ea tamen tractauit in quo quidquam desideres. Non enim, ut arbitrantur nonnulli, sola ea quæ mundi ambitu continentur, sed & quæ supra mundum sunt norat: ut octauo quoque palam facit uolumine naturalis auscultationis: primam inquiens causam neque per se mobilem, neque per accidens esse. ex hoc sane indicans, diuinitatem supremam ac moderatricem neque corpus esse, neque obnoxiam affectibus. Vixit Aristoteles uniuerso tempore annos tres & sexaginta. Nanq; annum agens decimumseptimum Socratem audit, eique per triennium adhæret. fuit & cum Platone annos uiginti. uixit uero à Platonis interitu tres & uiginti. Hæc de uita Aristotelis habuimus dicenda.

QVAESTIO VTRVM PARS AN INSTRVMENTVM PHILOSOPHIAE SIT LOGICE.

QVANDOQVIDEM Autem propositus liber Logicæ principium est commentationis, ut in orationis serie explicabitur, necesse est utrum pars an instrumentum Logice philosophiæ sit, disquiramus. Haud enim ignorandum est, philosophatos iam pridem uiros, quosdam philosophiæ partem esse, qualis Stoicus chorus fuit uniuersus: alios instrumentum, ut Peripatetici omnes, Logicen pronunciasse. Plato autem Logicen partem simul atque instrumentum dixit: partem quidem in Phædro, instrumentum uero in Parmenide: ubi iuuenes inquit, quoad iuuenili ætate fruuntur, in garrulitate præexerceri oportere, ut postmodum a falso discernere uerum possint. Ex quo igitur Logicen garrulitatem uocauit, ex hoc instrumentum ab eo dictam coniicimus. non enim garrulitatem appellare eam ausus fuisset, si partem putasset philosophiæ: ne philosophiam garrulitatem nominaret. Fieri uero potest ut idem pars instrumentumque sit, uerbi gratia manus. Est enim hæc tum dandi, tum accipiendi instrumentum, pars autem corporis uniuersi. Suam igitur opinionem Stoici duabus asserunt argumentationibus, quarum prima hunc in modum progreditur. Si omne id inquiunt, quo utens utitur neque pars alterius cuiusquam neque particula est, ipsius necessario utentis aut pars est, aut particula. Sicuti & medicina præfinitrice uictus ratione utitur (græci hanc διαιτητικὸν uocant, quasi uictuariam latine appellaueris) quæ quoniam neque pars alterius neque particula est, ob id medicinæ pars est, aut particula. uerum pars quidem curatricis, particula uero practices siue actiuæ existit. Porro additum orationi est, si illud neque pars neque particula alterius est, ob astronomiam. hanc enim usurpat gubernatoria. ac quoniam prius philosophiæ pars & particula est astronomia, pars nimirum mathematicæ, contemplatricis uero particula, eam ob rem gubernatoriæ neque pars est, neque particula. Quare si Logicen usurpat philosophia, hæc autem scientiæ alterius pars aut particula non est, philosophiæ igitur est. Prima itaque ipsorum est huiusmodi quidem argumentatio, sed quam facile redarguas. nam ego quoque retorto dicam sermone, quoniam grammatica & rhetorica & medicina ratiocinandi utuntur facultate, alia ut suas ipsius regulas recte sese habere demonstret, alia ut placita sua constituat, ac neque pars neque particula alterius est artis, plane dictarum artium pars erit aut particula. Præterea sermonem quoque imperfecte protulerunt. siquidem dicere eos oportebat, Si id omne quo utens utitur, artis alterius uel scientiæ neque pars est, neque particula, neque instrumentum: ipsius uel pars, uel particula, uel instrumentum erit utentis. quoniam igitur philosophiæ neque pars est, neque particula ratiocinandi facultas, eius necessario erit instrumentum. Nam quod uerbum hoc, neque instrumentum, addi sermoni opus sit, hinc datur intelligi. utitur enim medicina phlebotomo, quod alterius neque pars, neque particula est artis, ergo medicinæ. At si uera sunt hæc, quandoquidem phlebotomum corpus est, erit & medicina corpus, quasi ex corpore quoque consistens: id quod absurdum est, cum habitus animæ sit ac scientia. Secunda uero ipsorum argumentatio id genus est. Nulla inquiunt, ars proprium instrumentum molitur. si ergo Logicen facit philosophia, non eius instrumentum, uerum pars erit. Cæterum hanc quoque euertimus aggressionem ex euidentibus, dicimusque & artes alias suorum inuentrices instrumentorum esse complures, ut incudis excusoriam, quod ipsius instrumentum est. eodem modo & materiariam mallei. Quid ergo uel hic incommodum sit Logicen philosophiæ instrumentum esse dicere, tametsi eius opus effectusque est? At uero Peripatetici instrumentum, ut supra dixi, philosophiæ Logicen esse uolunt. pluribusque utentes argumentis, partes non se mutuo cõplecti aiunt, uerbi causa non contineri in naribus manum. Quod si Logicen quoque in contemplatiua & actiua comprehendi uideamus, non pars tamen erit ipsius, sed instrumentum. Item, si quæ parti insunt ea non Logicæ insunt: quæ uero competunt instrumento, ea Logicæ quoque ipsi competunt, constat non ut partem esse, sed uti instrumentum. Est enim partis ob seipsam non ob aliud factam esse: ut contemplatiua, cum pars philosophiæ sit, sui, non alterius gratia facta est. perinde uero & actiua. At instrumento datum est, ut ad aliud, non ad se usu referendo fabricatum sit. Logice ergo non suipsius, sed alterius causa conflata est. nempe ut in contemplatione uerum a falso, bonum autem a malo in rebus agendis discernat. Hæc porro si sic habent, instrumentum ergo philosophiæ Logice est. Præterea si partem esse philosophiæ logicen supposuerimus, quoniam pars omnis eandem toti materiam finemque obtinet, logice autem neque materiam eandem cum philosophia, neque finem habet. eius igitur nequaquam pars erit. Nam res quidem philosophiæ materia sunt: finis autem, similem sese Deo præstare. At logices materia, uoces & propositiones: finis, demonstrationes conclusionesque. Item pars alijs coniuncta partibus totum complet: adempta diminuit. at logice horum efficit neutrum. non pars igitur, sed instrumentum. Atque hæc quidem Peripatetici: quibus minime est refragandum. Plato autem, ut ante diximus, & partem eius & instrumentum pronunciauit. Quemadmodum enim duplex inquit sextarius est, alter quo metiris, alter quem mentiris: ac metiens quidem, instrumentum metiendi est, quem autem metiris, totius is pars est humoris: eodem pacto & Logice semota quidem a rebus, philosophiæ instrumentum: rebus uero accommodata, pars est philosophiæ.

LECTORI.

Quoniam Interpres in uertendo Ammonio ea tantum Aristotelis uerba, quæ in impresso Ammonij græco exemplari nactus est, latina fecit, nos studiosorum utilitati consulentes, integram absolutamque Prædicamentorum dictionem ubique suis locis ex Boethij translatione adijciendam curauimus, ne quid tibi præterea requirendum esset. Vale.

AMMONII HERMEAE COMMENTARIORVM IN PRAEDICAMENTA ARISTOTELIS PRAEFATIO.

A D

QVEMADMODVM cum introductiones auspicaremur ea dicebamus, quæ ad omnem philosophiam spectarent, dein propositi nobis intentionem libri definiebamus: ita nunc quoque exordientes, priusquam Aristotelis tractatum aggrediamur, dicamus ea quæ ad Aristotelicam
B omnem philosophiam pertinent: tum sic quem præ manibus habemus prædicamentorum libri intentionem decernemus. Decem autem sunt quæ præmitti debent capita. Primum, quot modis philosophorum sectæ nominentur: ut qualis etiam fuerit sectæ Philosophus dignoscamus. Secundum, de Aristotelicorum operum diuisione. Tertium, unde Aristotelicorum operum sumendum initium sit. Quartum, quis finis Aristotelis philosophiæ. Quintum, quæ perducat ad finem uia. Sextum, quodnam genus sit Aristotelicæ elocutionis. Septimum, cur obscuritati studuerit. Octauum, qualis sit oporteat auditor. Nonum, qualem interpretem esse conueniat. Decimum, quot sint capita singulis Aristotelis cõmentationibus præfanda. Hæ itaque summæ sunt, quæ quæri debent. Causa uero etiam exploranda est ob quam solas has, atq; nec plures nec pauciores indagamus. Enimuero eam plane didicerimus si sermonem ex diuisione complectamur. Itaque philosophorum sectas septem modis dici sciendum est: aut a sectæ principe, ut Platonici, & Pythagorei. aut a principis patria, ut Cyrenaici ab Aristippo, & ab Euclide Megarici. aut a loco in quo commorabantur, ut Academici a Xenocrate, & Stoici a Citieo Zenone. aut a iudicio in
C philosophando, ut qui Ephectici, idest Inhibitores, uel hæsitatores nominantur. aut a uitæ genere, ut Cynici, quibus præfuit Antisthenes. aut a fine philosophiæ, ut Hedonici hoc est Voluptuarij, qui Epicurei sunt. aut ab accidente, ut ab ambulatione Peripatetici, nimirum ab Aristotele deducti. Inhibitores ergo huiusmodi de causa dicebantur. Pyrrho sectæ Princeps indeprehensionem, hoc est certitudinem nullam esse in rebus asserebat: talique exemplo utebatur. Quemadmodũ inquit fieri nequit, ut in fluuium bis eundem introeas (ante enim elapsus est quam secundo irruperis) ita nec de rebus plane enunciare quidpiam licet. quippe cum earum quoque sit fluxilis natura, atque in eo quod fiat ac defiat ipsum esse obtineat. quamobrem interrogati annuebant solum aut abnuebant, mutatas antea res esse quam responderent putantes. At uero discipulus eius Heraclitus absurditatem intendens, ne semel quidem licere in idem flumen ingredi affirmabat. prius enim quam totum sit demersum corpus, aqua præterfluxit iam plurima: ita sese habere & rerum naturam. habent enim esse in motu ac fluxu omnia. quare & Inhibitores nominabantur, quod responsiones de rebus inhiberent atque supprimerent. Plato autem cum hanc sententiam pluribus confutaret rationibus, post multa hoc quoq; infert ipsis argumẽtum. Heus homines qui esse indeprehensionem dicitis, num » »
indeprehensionẽ esse an nõ, deprehendistis? Nam si deprehendistis, » »
est deprehensio. sin minus, habenda uobis fides non est, ut qui in- » »
deprehensionem esse non deprehendistis. Cæterum Cynici sic uoca » »
bantur ob loquendi fiduciam, ac reprehendendi. Nam cani philosophum quiddam inesse, ac discernendi uim quandam aiunt, quippe externos latrat, blanditur domesticis. sic ij quoque, uirtutes, quiq; uirtuti addicti uiuerent, agnoscebant amplexabanturque: uitia uero, atque eos qui obnoxiam uitijs agerent uitam, uel si reges fuis- E
sent, insectabantur atque allatrabant. Voluptuarij ex eo nominabantur quod uoluptatem finem statuerent, uoluptatem autem non corporalem, sed tranquillum statum animi, & perturbationibus uacantem, ac studiosæ uitæ comitem. Porro ij male sentiebant cum accidens uirtutis siue umbram finem constituerent. Peripatetici autem eiusmodi de causa sic dicebantur, Plato enim exercitationis gratia deambulans, sodalibus sese ad docendum dabat. cui cum successisset Aristoteles, actionis siue accidentis cognomen adeptus est. Age ergo diuisionem quoque Aristotelicorum operum faciamus. quorum aliqua particularia sunt, ut Epistolæ. quædam uniuersalia, ut Physica, Liber de Anima, & alia. nonnulla in medio sunt, ut Respublicæ, & Historia de Animalibus. Particularia igitur, & quæ in medio sunt, ualeant. Vniuersalium uero alia sunt ordine accurateque conscripta (syntagmatica græci uocant) alia commentaria, in quibus sola capita describuntur. cõmentariorum alia sunt uniformia, nimirum quæcunque ei de uno scripta sunt specimine. nonnulla uaria, quæ scilicet de pluribus confecit. At ordinariorum seu syntagmaticorum quædam ex ipsius auctoris per- F
sona (autoprosopa græci appellant) & auscultatoria sunt. aliqua collocutoria (græce dialogica) atque extraria. Scripta autem ea quæ ex auctoris persona atque auscultatoria dicuntur, partim contemplatiua habentur, partim actiua, partim instrumentaria. Contemplatiuorum nonnulla physiologica, nempe in quibus de natura tractatur. aliqua mathematica. alia theologica. Actiuorum quædam ad mores colendos, quædam ad domus, nonnulla ad Reipublicæ administrationem pertinent. Priora illa græce Ethica, altera Politica, postrema Oeconomica nominantur. Instrumentaria tum in ea discernũtur, quæ methodum antecedunt, tum quæ de ipsa agunt methodo, tum quæ aliter ad methodum conducunt. Sunt ergo particularia quæ ad aliquem scripta priuatim sunt, ut Epistolæ, & quæcunq; rogatus ab Alexandro Macedone de Regis officio, ac quo pacto colonias deducere oporteat, perscripsit. Vniuersalia uero, ut naturales tractatus, & de Anima, uel qui de Generatione atque interitu docent. de uniuersalibus enim rebus in id genus disserit libris. Media uero, ut Respublicæ, & de Generatione animalium commentationes. quatenus enim de animalibus agitur, uniuersale habent: quoad uero non de omni simpliciter generatione, particulare sibi uendicant. Porro Commentaria nomi-

G nant illa quæ ad res memoriæ suggerendas sibi annotabant, Con=
suecerunt enim ueteres cum antiquiorum libros perlegerent, ipso
rum de quauis re sententias exscribere, & argumenta quibus ea
assererentur communirenturq́; neque id solum, sed quæ ipsis quo=
que legentibus placerent, scriptis sæpenumero memoriæ gratia
mandabant, ut si quando de re aliqua scribendum esset, uetustio=
rum de ea opiniones in deprompту haberent, ueluti propriorum
librorum materiam. Ex Commentarijs ea uniformia nuncupabant
in quibus de sola re una obseruabatur, ut de Anima, de Cœlo, uel
quopiam alio. Varia autem in quibus de pluribus collectum est
rebus. Cæterum Syntagmatica ea dicunt quæ elocutionem ha=
bent erudito operi consentaneam, & capitum diuisionem ordine
decenti dispositam. At Syntagmatica tum collocutoria sunt, tum
auctoris ipsius personam referunt. Sunt ipsius personæ ea in qui=
bus ex persona sua docebat, quæ et auscultatoria nominant, quod
ad suos legitimosq́; auditores uerba faceret. Collocutoria autem
non ex propria persona conscripsit, uerum quemadmodum Pla=
to aliorum personas introducens. quæ & extraria nuncupabant,
quod ad uulgi utilitatem scripta essent. Plurimum uero differunt
ab Auctoris personam referentibus collocutoria. in illis enim tan
H quam ad iustos uerosq́; auditores sermonem faciens, & quæ ipse
sentiat dicit, & exquisitissimis fulcit argumentis, quæ assequi uul=
gus non potest. In Collocutorijs autem, uelut ad communem ac
multorũ utilitatem scriptis, ea quibus ipse assentitur pronunciat:
idq́; non per demonstratiua, sed simpliciora argumenta, quæque
percipi a pluribus ualeant. Diuiduntur quæ ex Auctoris persona
sunt, in Contemplatiua, & Actiua, & Instrumẽtaria. quoniam in
hæc duo distincta est philosophia, Cõtemplatiuum, atq́; Actiuum.
Contemplatiua sunt in quibus de ueritate mendacioq́; considerat.
Actiua in quibus de bono & malo scrutatur. At uero quoniam
de bono & malo, & uero & falso non leuis est hominibus con=
trouersia, alijq́; aliud bonum, et malum, & uerum, & falsum esse
arbitrantur, instrumentum quo hæc discernerentur nobis oportuit
tradere, id quod est demonstratio. Porro aliud nihil demonstratio
est quam demonstratiuus syllogismus. Vt enim tignarius faber
amussi utitur instrumento curuis ac rectis lignis discernendis, nec=
non ædificator perpendiculo quo rectos atque obliquos dignoscat
parietes, sic philosophi demonstrationem habent regulam rectam
certamq́; rerum dijudicandarum. Diuidunt Contemplatiua in na=
I turalia, & mathematica, & theologica. Sunt theologica quæ ipsi
post naturalem tractationem scripta sunt. eaq́; sic τὰ μετὰ τὰ
φυσικά, id est Postnaturalia nuncupauit. Omnia enim quæ su=
pra naturam sunt, theologiæ docere proprium est. Naturalia ue=
ro, ut ea ipsa quæ physicæ uocantur. & quæ de Generatione &
Corruptione inscripta sunt, ac similia. Mathematica horum me=
dia habentur, partimq́; a materia separabilia sunt, partim sepa=
rari non possunt. scripsit enim & lineas quasdam. Actiua quoque
in moralia (habet enim moralem tractatum) & in Oeconomica,
ac ciuilia diducuntur. Instrumentariorum autem quædam de ipsis
methodi principijs sunt, ut prædicamenta, & Liber de Interpre=
tatione, & duo Priorum Resolutoriorum uolumina, alia de ipsa
pertractant methodo, ut Posteriora Resolutoria, in quibus de De
monstratione præcipit. Loci uero, & sophistici Elenchi, & ar=
tes Rhetoricæ, &, ut placet nonnullis, quæ de poetica prodidit,
ex se quidem ad methodum nequaquam conferunt, faciunt tamen
& ipsa aliter ad demonstrationem, cum per ea methodos secun=
dum quas paralogismi hoc est mentitæ ratiocinationes fiunt, do=
ceamur. Tertium deinceps erat caput unde Aristotelica opera

auspicari cõueniat. Itaq́; Boethus atque Sidonius a naturali tra= K
ctatu inchoandum putant, ut pote familiariore ac noto, semper au
tem a manifestioribus incipiendum ac cognitis. Huius uero præ=
ceptor Andronicus Rhodius diligentius exquirens, initium a Lo
gica sumi oportere affirmabat, quæ circa demonstrationem uer=
satur. Quando igitur Philosophus in libris suis omnibus demon=
stratiua docendi ratione ac uia utitur, egregie nobis hæc prius
elaboranda est, ut scripta eius reliqua facile assequamur. Sunt qui
a morali incipiendum arbitrentur. prius enim mores excolere, ita=
que adire alios tractatus oportere, ne turbata ab affectibus ratio
ne non exactas de rebus sententias feramus. Quod siqui a Logi=
ca malint, ut quæ nos ad principia ducant, ac qualis uirtus id ge=
nus existat cum demonstratione intelligamus, dicimus primum re
cte opinando id scire nos, dein post etiam demonstratiue debere.
Quare tametsi demonstrationes nõ intellectu percipimus, ipsa ta
men prius opera moralis sciẽtiæ edocti, uiuere secundum ea recta
opinione conuenit. tum demonstratiuas dehinc aggredi methodos.
Quis uero finis est Aristotelicæ philosophiæ? omniũ inquam prin
cipiũ nosse, omniũ opificem causam, sempiternam, atq́; eodẽ se mo=
do habentem. Omniũ enim principiũ idemq́; incorporeum demon= L
strat, deduci autẽ ex illo uniuersa. Sed quænam hunc nos ad finem
perducunt? nempe doctrina eorum quæ in tẽpore ac mutatione con
sistunt. eiusmodi sunt generabilia corruptibiliaq́;. ab ijs enim nos
ipsi ad sempiterna perindeq́; se habentia mathematicarũ interuen
tu subducimus. id genus cœlestia sunt itaq́; post incorporeas sub=
stantias ad primam omnium causam transcendimus. Nam cum
motus omnis, aut ad substantiam, aut ad quantitatem, aut ad qua=
litatem, aut ad locum pertineat, generationi interitioniq́; addi=
cta motus genere omni, cœlestia uero locali duntaxat cientur.
Quamobrem decenti ordine pergendum est ab ijs quæ multiplici
genere ad ea quæ uno ac solo agitantur, atque ita ad immobile,
quodq́; eodem pacto sese perpetuo habet principium, neque in ora
culo pes est transgressor mittendus. Si enim a corporibus ad pri=
mum omnium principium semel accedere uelimus, illud quoq́; cor
pus esse arbitraremur, ac figura descriptum. Qua de re tradenda
inquit Plotinus iuuenibus mathemata sunt, ut incorporeæ assue=
scant naturæ. Aristotelis autem scribendi genus ubique est elocu=
tione exactum. fugit enim semper Philosophus rhetoricas exorna
tiones, solum explicandæ ac ueluti oculis subijciendæ, rerum natu= M
ræ intentus. Sæpe etiam compressum, atque obscure dissertum, non
ex scribentis natura, sed ipse data opera id egit. nam loca, meteo=
ra, aliaq́; dilucido stylo est persecutus. Ergo obscuritatem affe=
ctauit, ut legentes ingeniosiores magisq́; idoneos redderet ijs quæ
dicerentur composite audiendis. utque ignauos auditores ex pri=
mordijs auerteret. siquidem legitimi iustique auditores quo sunt
obscuriora dicta, eo magis certando euincere atque intima subire
contendunt. Itaq́; obscuritate propter profanos rerum inuoluens
dignitatem obscuritate perinde ac uelamine est usus. Auditor es=
se iustus debet, ingenio perspicaci, literarum studiosus, moderatio
ne animi præditus, ac undequaq́; ornatus. Horum autem librorum
enarrator neque beneuolentia ductus conari debet quæ perperam
dicuntur consentanea facere, eaq́; ueluti a tripode excipere, neque
recte prodita prauo sensu per odium capere, sed eorum esse incor
ruptus iudex. atque auctoris sensum aperire in primis, illiusq́; pla=
cita interpretari, tum quid ipse sentiat afferre. Capita autem quæ
libris Aristotelis omnibus antefari oportet, hæc sunt, intentio sco=
pusue, utilitas, inscriptionis ratio. an legitimus Philosophi liber
sit, ordo lectionis, diuisio in partes. Intentio tractatus naturam
detegit

detergit atq; dilucidat, & legenti quomodo intelligendum quidq;
sit ueluti habitum præbet. nam quidquid dicitur, ad operis inten=
tionem id parat dirigere. quam qui ignorat, similis cæco est, haud,
quonam feratur, scienti. ac quæcunq; ad intentionem pertinent, ab
auctore temere dici putabit. Vtilitas studium alacritatemq; inue=
hit auditori. Qui enim incepturus quidquam est, quem fructum ex
ipsa illius utilitate accepturus sit prius oportet condiscat. Quo=
niam uero in libris quibusdam titulo minus dilucescente a scopo
aberramus, causam cur inscriptum ita sit quærere conuenit, ut in
prædicamentis, ac libro de Interpretatione, atq; alijs. nam in com
mentatione de Cœlo, uel de Anima, nō est inscriptionis ratio scru
tanda. quippe cum ex se ipsa perspicuitatem habeat. Quærimus
etiam an suus legitimusq; sit Philosophi liber. tres enim causæ
Aristotelis libris dignoscendis errorem fecere, una æquiuocatio=
auctorū, fuere nanq; & Aristo. alij, quorū scripta ob æquiuocatio
nem nonnulli huiusce Aristotelis esse existimarunt. altera, librorū
æquiuocatio. Eudemus enim & Phanias ac Theophrastus eius
discipuli præceptoris exemplo prædicamenta, & de interpreta=
tione, & resolutoria scripsere. Tertia huiusmodi est, Ptolemæum
Philadelphum Aristotelis conquirendorum operum perinde ac re
liquorum perstudiosum fuisse tradunt, pecuniasq; ijs persoluisse
qui Philosophi ad ipsum libros afferrent. quo factum est, ut qui=
dam lucri spe libros Philosophi nomine inscribentes cōportarent.
sane libros in magna bibliotheca Resolutoriorum quadraginta,
Prædicamentorum duos inuentos affirmant. suntq; hic Prædica=
mentorum, Resolutoriorum autem quatuor ueri legitimiq; Ari=
stotelis iudicati ab interpretibus, tum ex sententijs uerbisq;, tum
quod huiusce libri Philosophus alibi identidem meminerit. Lectio
nis ordinem exquirimus, ne maiora primum attingamus, atque ea
quibus cognoscendis alia præcedere anticipariq; oportet, ignari
quæ nobis cognosci in primis debeant. Diuisionem uero in par=
tes, quoniam totius discere exacte naturam uolenti, huius partes
diligentius inspectandæ sunt. ut si hominem nosse exquisitius uelis,
huius caput, & pedes, & manus, partesq; cæteras cognoscere
perinde debes. sic ergo & operis partes cuiusq; prius in quot ac
qualia diuidantur operæprecium est intelligas. Cæterum id scien=
dum, non ubiq; omnibus ijs explorandis opus esse, uerum in quibus
occulta est perspicuitas. sæpe enim cum intentione iuxta utilitas
dilucescit. uerbi gratia in commentatione de Cœlo, uel de Anima
manifesta intentio est, & utilitas, atque inscriptio. in topis locisue
ne unum quidem ex ijs conspicuum est. sed neq; illico simul quoq;
utilitas cognita patet intentione. nam eius in Topicis intentio est
dialecticam nobis tradere methodum. Est porro Dialectica, uti
ipse definit, methodus quæ de proposito omni problemate ex opi=
nabilibus ratiocinatur. quod si de omni proposito, non solū autem
uera, sed falsa etiam in quæstionem uocantur, qualis hoc loco uti=
litas? methodum nosse qua falsa etiam colligemus. Itaq; pergens
ipse utilitatem nobis detegit, commentationem ad tria utilem esse
inquiens, ad exercitationem, ad uulgares disputationes colloquia
ue, ad philosophiæ methodos. at in prædicamentis ac libro de in=
terpretatione emicat simul cū intentione utilitas, ut deindeps osten
demus. atq; hæc quidem de Aristotelica omni philosophia prodita
sint. Sed dicamus & de proposito Prædicamentorum libro quæ
intentio, quæ utilitas, quæ inscriptionis ratio sit, quis ordo lectio=
nis, utrum suus iustusq; Philosophi liber existat, quæ diuisio in ca
pita. Hæc, uti diximus, Aristotelis tractatibus singulis præmitti
oportet dicenda. Quidam de Prædicamentorū intentione in diuer
sa abiere sententias, atq; alij de uocibus solis intentionem esse pro
diderunt, qualis fuit Alexander, nimirum ex Aristotelicis dictiun D
culis decepti sic habentibus. Eorum quæ dicuntur, alia per com=
plexum dicuntur, alia sine complexu. quod si uoces sunt quæ dicun
tur, patet esse ei de uocibus intentionem. Qui uero de solis rebus
esse intentionem putarunt, qualis Eustathius fuit, de rebus a Phi=
losopho diuisionem fieri aiunt dicente, Entium alia de subiecto di=
cuntur. quod si entia res sunt inquiunt, ergo de rebus ipsi intentio
est. Ad de solis conceptibus disserere philosophum rati, qualis fuit
Porphyrius, de decem generibus sermonem esse affirmant. Hæc
autem considerari in multis, posteriusq; esse genita, quæ scilicet
animo nostro inhærent. proinde hoc libro uerba de conceptibus ab
Aristotele fieri. Cæterum falsus quoq; is est ex Aristotelis uerbis
ad finem positis dicentis, De propositis ergo generibus hæc dicta
sufficiant. genera autem ubique Aristoteles uocat, quæ sunt in plu
ribus ac mente concepta, Verum qui exactius loquuntur, inter
quos uel Iamblichum censeas, neque de solis ei conceptibus esse,
neque de uocibus solis, neque de rebus duntaxat sermonem fe=
runt, sed de uocibus res conceptuum interuentu significantibus
prædicamentorum intentionem esse. Verumenimuero non recte
priores definiuisse, sic licet perdiscamus. Dicant ij qui de rebus E
ipsum disserere aiunt, quoniam rerum nonnullæ in sola cogitatione
positæ sunt, ut Centaurus, et Hircoceruus, quædam a natura pro
ducuntur, de quibus ei sermo est? de ijs dicturi proculdubio sunt,
quæ in natura existunt. Vtrum ergo capta harum notione nos ita
per uoces de ijs edocet? omnino sane cōfitebuntur. fieri enim haud
potest, quin a uocibus res per medios significētur cōceptus. ergo
& de omnibus disputabit. Dicant et qui tractare eum de uocibus
solis, aut solis conceptibus perhibent. quoniam uoces conceptusq;
partim aliquid significant, partim ipsum esse uoce tenus obtinent
ac cogitatione, de quibus agere ipsum censebitis? nimirum de ijs
dicent quæ res significant. nullus enim philosophis, uel de uocibus
uel de conceptibus sermo est significatu carentibus. ergo cum de
uocibus res significantibus uerba faciat, res quoque ipsas per me=
dios conceptus attingit. cunq; de conceptibus agat res indicanti=
bus, de ipsis per uoces conceptus interpretantes disputabit, nudi
enim si animi essent, nec corporibus impedirentur, nudis inter se
agerent conceptibus congrederenturq;. nunc coerciti corporibus
non aliter quam per uoces suos mutuo significare conceptus ua=
lent. Quoniam uero res quædam simplices sunt, quædam composi
tæ (simplex res Socrates est, composita Socrates ambulans) eo= F
dem modo mentis quoque conceptiones & uoces partim simpli=
ces, partim compositæ sunt. Simplex enim uox est Socrates sim=
pliciter. & conceptio simplex de Socrate. composita autem uox,
quæ dicit, Socrates currit. & conceptio composita, de Socrate
currente, utrum de simplicibus hoc loco disserit rebus uocibusq;,
an de compositis? atque de simplicibus inquam. Iccirco prædica=
mentorū intentionem exquisite definiētes hic disputari de simplici
bus uocibus affirmamus, quæ simplices res per medios simplices
conceptus significant. Verum ut luculentior sermo noster euadat,
quædam nobis utilia ad eorum quæ dicturi sumus dilucidam re=
præsentationem assumamus. Quoniam enim Philosophiæ sicuti
prodidimus pars altera contemplatiua est, altera actiua, contem=
platiuæ finis est ueritatis cognitio, actiuæ boni adeptio. utrique
autem obstant contraria, ueritati falsitas, & bono malum, noster
uero animus, ut qui imperfectus est, sæpe pro ueritate mendacium
eligit, uerum id esse existimans, & pro bono malum, quod bonum
esse id putet. Philosophis igitur aliquo instrumento opus fuit, quo
ueritatem a falsitate, & bonum a malo discernerent. Sed quod=

G nam est hoc demonstratio. quidquid enim bonum esse demonstratum fuerit, id ex necessitate est bonum. & quidquid malum probatum euidenter fuerit, id malum est. Similiter & uerum ac falsum. Quo enim pacto materiarius faber regula, ædificator perpendiculo rectis ac nõ rectis utitur discernendis, ita Philosophus demonstratione, ut ueritatem falsitatemq;, et bonũ & malum discernat. Porro demonstratio syllogismus est scientiã pariens. amplius enim sciẽtiario syllogismo patet is qui simpliciter est syllogismus. nam simpliciter syllogismo accedens certa aptaq; materia eodem modo perpetuoq; se perinde habens demonstratiuũ syllogismũ constituit. Verũ quoniã docere de demonstratione nõ poterat, nisi prius quid esse simpliciter syllogismus docuisset. quemadmodũ nec rectã, aut curuam figuram describere quisquã ualet, nisi scribere simpliciter prius didicerit. rursus uero simpliciter syllogismus sine propositionibus tradi nõ poterat, ex ijs enim collectio quædã constat orationum multarũ, ut uel nomine ipso indicatur. propositiones autẽ sine nominibus ac uerbis, nam ex ijs compositæ sunt. at nomina et uerba citra simplices uoces, etenim significatiua uox est nomen & uerbum, de uocibus prius simplicibus iure disserit. Vniuersaliter H enim contemplationis finis fit actionis principium. contraq; actionis finis principium contemplationis. uerbi gratia ædificator domo proposita secum ait, domum institui fabricandam, quod operimentum est imbribus æstibusque arcendis. uerum hoc nisi tectum fiat ædificari nõ potest. hinc igitur contẽplationem inchoat. procedens uero inquit, sed hoc fieri nequit non extructis parietibus. neq; extrui possunt ij non tactis fundamentis. neq; hæc rursus iaci non effossa terra. Hic contemplatio desiit. inde ergo initium capit actio. nam primum terram defodit, tum sic iacit fundamenta, dehinc parietes erigit, postremo fastigium imponit, quod finis est actionis. at actionis principium, finis est contemplationis. Perinde igitur & Philosophus facit. Nam demonstrationem conficere cogitans secum inquit, libet de Demonstratione dicere. uerum quoniam demonstratio syllogismus est scientiæ opifex, non potest is de eo uerba facere qui antea quid syllogismus sit nõ prodiderit. neq; simpliciter syllogismum edocebimur, nisi quid propositio sit didicerimus. propositiones enim orationes quædam sunt, quarum collectio est syllogismus. Quare non cognitis propositionibus syllogismũ perdiscas nequaquam licebit. siquidem ex ijs constat. sed neq; propositionem sine nominibus ac uerbis, ex quibus I omnis constituta est oratio. nomina autem & uerba sine uocibus simplicibus. siquidem horum quodlibet significatiua uox est. proinde ante de simplicibus est uocibus dicendũ. Hic ergo cessauit contemplatio, fitq; hoc actionis initium. nam in Prædicamentis de simplicibus primum agit uocibus, tum ita in libello de Interpretatione, de Nominibus, Verbis, Propositionibusq;. postea de syllogismo simpliciter in resolutorijs Prioribus. demum in Posterioribus Resolutorijs de Demonstratione. Hic ergo finis est actionis, quod erat contemplationis principium. Iure igitur primum hoc loco de simplicibus uocibus disputat, Homines enim uulgo cõgressi suum cuiq; rei nomen ex composito indiderunt, id solum nimirum curantes, ut res inter se per uoces significarent, nõ tamen dicerent quid nomen sit aut uerbũ. De ijs igitur in Prædicamentis edisserit. Sed quoniam non de uocibus agit significatu carentibus (neq; enim harum rationem habent Philosophi ullam) constat de uocibus conceptus significantibus haberi sermonem. necesse est enim ut si sit res. eius quoq; nomen existat, & ante hoc quam rei habemus notionem. Vt Socratis nomen, est uox Socrates. res autem, Socrates ipse. notio quæ in animo hæret, cognitio de Socrate. Est igitur intentio Aristoteli de simplicibus uocibus res simplices per medios simplices conceptus significantibus dicere. atq; hæc quidem de intentione. Quod autem utilis Liber ad partem philosophiæ contemplatiuam actiuamq; sit, ex prædictis dilucidat, si demonstratio quoque, ut ostendimus citra simplices uoces nequit cognosci. ac quoniam de communitatibus in quas entia omnia diuiduntur edisserit. Causa uero inscriptionis id genus est. Prædicamenta, siue, ut græci dicunt, Categoriæ inscriptus est Liber. non quod de Categorijs, hoc est accusationibus quæ in foro agitantur disputet. non enim Rhetorem agere instituit. sed, uelut in introductionibus quoq; didicimus, duplex est generum differentia. nam quædam generalißima sunt, & genera duntaxat. nonnulla subalterna, quæ species generaq; dicuntur, superiorum quidem species, genera autem inferiorum. ac prædicantur solum quidem generalißima, subalterna uero Prioribus subiacent, de Posterioribus prædicantur. hic autem de decem generalißimis agit generibus, quæ prædicantur tantum, subiacent nunquam. ob id igitur Categoriæ, id est Prædicamenta Librum inscripsit, quasi dixerit de generibus ijs quæ duntaxat prædicantur. Ordo lectionis ex intentione clarescit. Quoniam enim contemplatio huc uti diximus terminauit, inde inchoanda est actio. ac quoniam simpliciora oportet compositis anteire, simplicior autem est decem Prædicamentorũ præceptio, si ut proditum est de decem uocibus tractat quæ simplices res conceptuum simplicium interuentu significant. Librum omnes Aristo. legitimũ esse testantur, id quod et locutio declarat, quodq; in alijs cõmentationibus Philosophus libri meminerit. Enimuero duobus inuentis ut dictum est Prædicamẽtorum uoluminibus, tum in cæteris, tum in exordio prope consimilibus (est enim alterius initium, Entium quædam æquiuoca sunt, quædam Vniuoca: quod idem ferme est cum huiusce libri principio) hic uerus iustusque esse Philosophi iudicatus est Liber ab interpretibus omnibus. Diuisio libri in capita tripartito distincta est, in Antepraedicamenta, Postprædicamenta. In prima Sectione docet utilia ad Prædicamentorum doctrinam. Vt enim consueuerunt Geometræ utilia speculaminibus tradendis quid punctum, quid linea, quid circulus sit prius docere, ne inter docendum, aut perigrinis uti nominibus, aut de ijs quidquam præcipientes digredi, ac propositi seriem abrumpere cogerentur, perinde quoq; hic Philosophus, quoniam futurum erat, ut in Prædicamentorũ doctrina dictiones quasdam, aut uoces nobis ignotas cõmemoraret, eam ob rem de ijs primũ edocet, ne sermonẽ turbare ac confundere uideatur. In secundo segmento de ipsis docet Prædicamentis. In tertio rursus de quibusdã agit uocibus quarum in Prædicamentorum præceptione cõmeminit, ut de uerbo simul, prius, atq; habere. Ac quam ob causam ante Prædicamenta non una de omnibus docuit? quoniam inquam uoces hæ partim incognitæ omnibus sunt, ut æquiuocum, uniuocum. (horum enim notionem nullam habet bona pars hominũ) partim nota quidem illa usu, sed quæ aliqua tamẽ articulata declaratione egeant, ut simul, priusq;. Quæ ergo ignota plane sunt, ea doctrinæ prædicamentorum necessario præmisit. quando si ignorarentur illa, utiq; eramus ea quæ de Prædicamentis traduntur haud quaquam intellecturi. utitur enim ijs ad Prædicamentorum præceptionem. reliqua uero, inarticulate inquam nobis cognita, post prædicamenta edocemur, ne longum faciat exordium, atque instituto operi accessorium prolixius reddat. Porro adinuenta est in partes diuisio ad operis perspicuitatem. ubi enim quod libri capita sint, ac de quibus uerba fiant didicerimus, dicta assequemur facillime, nec ea confuse, atque indistincte capiemus.

Idem supra. 10. C.

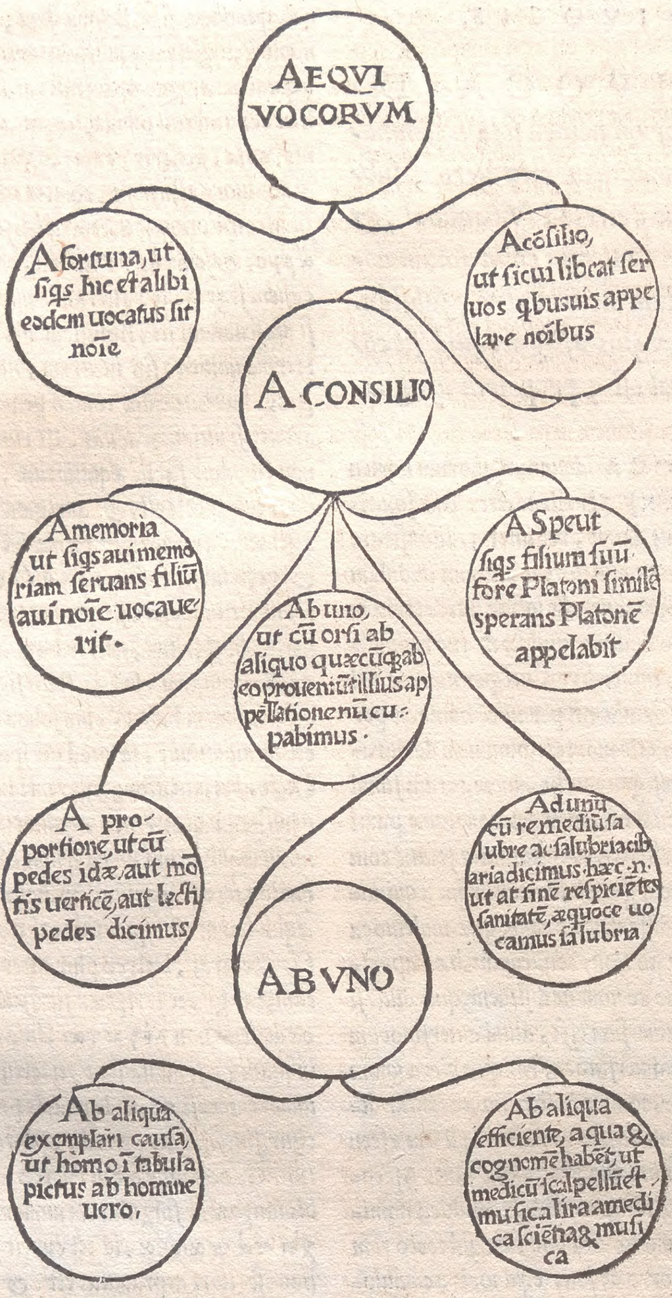
Aduersum asserentes librum prædicamẽtorum non esse partem logicæ.

DE

DE AEQVIVOCIS.

AEQVIVOCA Dicuntur, quorum nomen solum commune est, secundum nomen uero, substantiæ ratio diuersa: Vt animal, & homo, & quod pictum est. Horum enim solum nomen commune est, secundum nomen uero, substantiæ ratio diuersa. Si enim quis assignet quid sit eorum utrunque quo animal est, propriam assignabit utriusque rationem.

AEQVIVOCA dicuntur, quorum nomen solum commune.} Si nudi nostri essent solutique corporibus animi, res inter se significare per ipsos conceptus ualerent. uerum quoniam deuincti corporibus nebulæ instar intellectricem uim suam obtegunt, indiguere nominibus, quibus mutuo res indicarent. Sciendum itaq; est, nobis inuicem res, uel per nomina, uel
B per finitiones innotescere. uerbi gratia & per uocẽ homo, et per finitionem dicentem, animal rationale mortale, hominem declaramus. Sed cũ per uocem, homo, designamus hominem, totam simul ipsius intelligi damus naturam. cum notamus finitione, quæ particulatim homini adsunt contemplamur. Res igitur inter se, aut communicant nomine, definitione uero differunt, uocanturque æquiuoca. aut communicant definitione, differunt nomine, quæ multiuoca nuncupantur: aut & nomine, & finition: conueniunt, hæc appellant uniuoca. aut demum finitione ac nomine dissident, quæ diuersiuoca nominantur. Cæterũ aliud diuersum esse, aliud diuersiuocum oportet intelligas. Sunt quidem diuersiuoca, res quæ circa unum idemque subiectum considerantur, nomine autem impartiuntur diuerso, ut ascensus in scalis descensusq;. atque aliter quidem ascensus definitur, aliter descensus. nomina quoque diuersa sunt. Ascensus enim atque descensus. hæc igitur proprie diuersiuoca nominant. Diuersa autem quæ in omnibus alia sunt tum subiecto tum nomine, ut homo & equus. Porro de solis æquiuocis ac uniuocis præceptionem facit, quod solis ijs in prædicamentorum ex-
C plicatione egeat: nimirum in hoc quoque æmulans geometricum genus docendi. nam & illi sola ea a quibus in proposito libro iuuantur, uel theoremate anticipare consueuerunt. Vel etiam aliter dixeris, nempe cum amator sit perpetuus breuitatis, per hæc de cæteris quoque nos potestate edocere. siquidem cognitis ijs, manifesta & reliqua erunt, utpote opposita. Est enim oppositorum scientia eadem. Nam qui æquiuocum quid sit nouit, huic quoque oppositum nouerit, multiuocum inquam. Si enim æquiuocum id est quod communicat nomine, re autem est differens, ut mus, & marinus, & terrestris: ergo multiuocum est id quod huic exaduerso est positum, quod re scilicet idem est, nomine discrepat, ut ensis, gladius, spatha. Similiter qui etiam quid uniuocum sit intelligit, nempe quod finitione consentit ac nomine, ut homo Socrates, & Plato, is etiam quid sit diuersiuocum callebit, nimirum quod finitione nomineq; discordat, ut ascensus ac descensus. etenim & nomine, & re distat, tametsi idem utrique subiectum rei sit. ut enim esse aliud frumento est, aliud semini, aut fructui, ita esse aliud scalæ est, aliud ascensui descensuique: certum enim respectum circa scalas actionis hæc indicant nomina. Præposuit autem in docendo Aristoteles æquiuo-
ca, quoniam simpliciora sunt, communicantque uno duntaxat D
nomine, quodque priora natura sint æquiuoca uniuocis. ens enim æquiuoce de prædicamentis dicitur, nec uniuoce. Cæterum nisi hæc conuenerint omnia, nequit æquiuocum fieri, identitas nominis, toni, generis, casus, spiritus, terminationis. nam si aliud atque aliud nomen sit, constat non esse æquiuocum, quod si idem sit nomen, tonus autem diuersus, neque id æquiuocum est, ut ἄργος & ἀργὸς. Primum enim penultimam acuit, & Vlyssis canem significat: alterum acuta ultima socordem designat. & si masculinum sit, significat uel canem Vlyssis uti diximus, uel Herois nomen. sin neutrum, nomen ciuitatis. similiter βίος & βιὸς. habente enim tonum penultima, uita est, βιὸς autem est arcus, si ultimam acuas. Et rursus si sint hæc, idem uero casus non sit, non facit æquiuocum, ut ὁ ἐλάτης & τῆς ἐλάτης. illud enim recti est, & aurigam significat, aut alium quempiam agentem. hoc uero & fœminini generis est, cum illud masculini, & genitiui sit casus. nam ἡ ἐλάτη τῆς ἐλάτης, estque arboris nomen. Spiritum quoque eundem habeat oportet. si enim diuersus sit spiritus, non erit æquiuocum, ut in uerbo οἷος. id enim qualis significat. sed & solus significat, ac cum qualem indicat, E
aspirationem habet, cum solum, tenuatur. Eadem quoque opus est terminatione, id quod perspicuum arbitror. ἐλάτης, enim & ἐλάτη terminatione differentia, non sunt æquiuoca. Quærunt uero nonnulli cur non æquiuocum, sed æquiuoca dixerit. quoniam æquiuocum inquam non est unum. non enim ipsum sibypsi quidquam esse æquiuocum dicitur, uerum plura. nam aliud alij æquiuocum est. quoniam ergo unum est nomen, res autem multas declarat, iccirco pluraliter dictum est. Sed rursus addubitant, cur græce scriptum sit ὁμώνυμα λέγεται, id est æquiuoca dicitur, non λέγονται, hoc est dicuntur: quoniam æquiuoca inquam & si multa sunt, quatenus tamen æquiuoca, sunt unum. unum enim est quod de multis prædicatur nomen. propterea, dicitur, singulariter protulit, plurale est enim, dicuntur. Alia ratio. Græcis mos est in neutris nominibus si tertiæ personæ uerbis iungantur singularem numerum pro plurali usurpare, ut τρέχει τὰ παιδία, id est currit pueri. ἔσφαλται τὰ βιβλία, hoc est libri deprauatus est. & οὐκ ἐβλάστησε τὰ δένδρα, non germinauit arbores. causam produnt grammatici. sic plurali quoque hic recto, qui est, æquiuoca, singulare illatum est uerbum
quod est, dicitur. Neque uero nos prætereat tria hæc esse inter F
se differentia, æquiuoca, æquiuocatio, æquiuoce. Sunt æquiuoca, res ipse. æquiuocatio, respectus is secundum quem nomine communicarunt. æquiuoce, ipsa quæ de rebus est prædicatio. Illud quoque intelligendum, statim declaratam ex procemijs libri intentionem. ait enim æquiuoca dicuntur. nam per uerbum æquiuoca, res: per dicuntur, uoces significat. res autem a nobis per medios considerantur conceptus. Aquiuocorum autem præceptionem per æquiuocas uoces confecit. nam id ipsum quoq; æquiuocum, æquiuocum est: cum pluribus modis dicatur. Sunt enim æquiuoca quædam a fortuna, nonnulla a consilio. A fortuna, ut cum in locis quidam diuersis idem nomen habentes fuerint, ut Alexander Paris, & Alexander Macedo. A consilio, ut sicui liceat seruos quouis nomine appellare. Horum quæ a prælectione consilioque proficiscuntur, Aliqua a memoria fiunt, uti cum quis filium suum maiorum nomine uocauerit. Alia a spe, uelutí ubi filium suum Philosophum fore quisquam expectans Platonem nominauerit. Ac sæpenumero usu uenit, ut quod factum a memoria est, indito a spe nomini concurrat: utique cum

Quod factum est a memoria, sæpe nomini a spe in=
dito concurrit, ut ubi quis filium sperans auo
similem fore, aui nomen ipsi imposue=
rit, tum memoriæ causa, tum
quod talem ipsum spe=
ret futurum.

G cõpertus auus fuerit tale stu=
dij genus tractasse. Alia ab
analogia, seu proportione, cũ
ab alicuius rei proportione
quidquam nũcupabimus, ut pe
dem lecti, ac montis uerticem.
quam enim pes ad hominem,
eã quoq; pes lecti ad lectum
rationem obtinet. Sunt etiam
quæ ab uno dicãtur, uerbi cau
sa cum orsi ab aliquo, illius ap
pellatione quæcunq; ab eo de
ducuntur uocabimus, ut medi
cum uolumen, medicum phar=
macum. Sunt et quæ ad unum,
sicuti quando ad finem quem=
piam futurum respicientes, ad
illum, ea nominabimus, ut salu
bris exercitatio, ac potio salu
H bris. Cæterum differunt hæc
ab ijs quæ ab uno denominan
tur, quod ab aliquo principio
dicantur illa, hæc ad finem ali
quem spectent. Quæ autem ab
uno proueniunt, partim ut ab
exemplari causa appellantur,
ut homo in tabula depictus ab
aliquo uero homine: partim
ab efficiente, ut medicũ scalpel
lum. Porrò quærendum hoc
loco est, quonam æquiuoco=
rum significatu de æquiuocis
doceat Aristoteles. Itaq; eo
dicimus qui ab uno est. nomi=
natus.n. pictus à uero est ho=
mine. Quidã autem cur æqui=
uoco à proportione usus non
sit, indagarunt, id quod esse
melius uidetur. & inquã, quo
I niam quod in proportione est,
id in quatuor minimũ specta=
tur. Dicimus.n. si forte contin
gat, duo ad octo proportio=
nem habere, ut decem ad qua
draginta. quadruplam enim rationem utraq; obtinent. æquiuoca
autem uel in duobus. Iure igitur de æquiuocis secundum propor=
tionem non disputat. Sunt uero qui dicant multiuocorum mentio=
nem non ideo factam, quod eadem nomine æquiuoca inueniantur,
definitione differant: contra multiuoca. proinde Philosophum
quasi de rebus differentem nomina neglexisse, quippe cum ea scru
tari grammaticos deceat. Aliter quoq;. de solis agit his in præ=
sentia, id quod iam dixi, quæ ipsi ad prædicamentorum doctri=
nam sunt utilia {Dicuntur} Subaudiendum est res: ut ita sit, æqui=
uocæ res dicuntur, quarum nomen solum commune. At cum dici
ea inquit, apud ueteres quoq; circumferri nomen indicat, neque
suam eiusmodi esse nominis impositionem. etenim Plato quoque
eorum meminit. & Poeta de Aiacibus dicens, æquali nomine di=
cti. Vbi autem nomen ipse imposuerit, ait, uoco, uel, fit: ut in reso=
lutorijs, Terminum autem uo
co. & in libro de Interpreta=
tione, sitq; hoc contradictio.
{Quorum solum nomen com
mune} Nunquid igitur nõ est
in uerbis æquiuocatio? atqui
est. dicimus enim fero, signi=
ficatq; hoc & porto, & di=
co. Quonam pacto ergo æqui
uoca esse ea inquit, quæ solum
nomen commune obtinent? Re
spondebimus ad hoc, dici du=
pliciter nomen: alterũ ad uer=
bi distinctionem: alterum com
muniter de omni dictione ap=
pellatum, quo intellectu uox
omnis significatiua nomen uo
catur: ut in libro de Interpre=
tatione, ipsa igitur, inquit, quæ
per se dicuntur uerba, nomi=
na sunt, atq; aliquid signifi=
cant. Hic ergo nomen dicit,
non quod aduersus uerbum di
stinguitur, sed quod de uoce
omni significatiua prædica=
tur cõmuniter. Quamobrem
fero, quod tum porto, tum di=
co significat, æquiuocum est.
habet enim fero nomen com=
mune, finitionẽ diuersam. Er=
go & in uerbis æquiuocatio
est {Solum commune} Bifa=
riam dicitur solum: uel uni=
cum, ut cum solum dicimus so
lem, aut solã lunam: uel quod
ediuerso à coniugato distingui
tur, uti cum dicimus relictum
in prælio hastam solum ha=
bentem: tametsi nihil prohi=
bet quo minus & calceos ha=
beat, & uestem: sed ad scuti,
uel armorum aliorum differen
tiam. & in prandio panem ha
bebant solum: quanquam nil ue
tat & uestem habere: sed ad obsoniorum distinctionem. hic ergo
ut ad coniugatum, uerbum solum, reddidit, finitionem inquam.
Dictio autem, commune, quatuor dicitur modis: uel ut id quod
citra diuisionem impartitur, uti cum seruum dicimus communem.
est enim hic substantia indiuisus, usu uero diuiduus: uel quod se=
ctum in partes à pluribus habetur, ut commune prandium dici=
mus, & agrum communem. non enim sumus omnes totius parti=
cipes, sed quilibet partis. uel quod est in anticipatione, ut in thea=
tro locus communis. præoccupantis enim fit. uel quod sumit à par
ticipibus ex æquo capitur, ut præconis uox communis uocatur.
hanc enim omnes pariter audiunt: neq; unus hanc syllabam, alius
illam. humana etiam natura communis participantium omniũ est,
eam siquidem promiscue particulares obtinemus homines. hic er=
go commune accepit eo significatu, quo uox æqualiter exauditur.
{Secundum

A {Secundum nomen autem ratio substantiæ diuersa} Cum ea exposuerit quæ insunt æquiuocis, nunc quæ eis non competunt apponit: ut non ea solum ex communitate ualeamus, sed ex differentia quoq; dignoscere. Cæterum quærendum est, cur non quorum nomen solum commune dixerit, ratio uero substantiæ diuersa, sed, secundum nomen autem ratio substantiæ diuersa. Dicimus posse æquiuoca alio etiam alioq; respectu esse uniuoca, quippe Aiaces in quo sunt homines, uniuoci sunt: siquidem hominis nomen finitionemq; ambo sibi uendicant. nam ipsorum uterq; animal est rationale mortale: qua uero Aiaces, æquiuoci. ne ergo finitionem quamlibet, sed nomini in quo conueniunt consentaneam capiamus, recte, secundum nomen autem ratio, dixit. Aiaces enim ipsum hoc nomen commune habent, rationem uero secundum id ipsum non etiam eandem, uerum alter ex Salamine, Telamonis filius, cum Hectore singulari certamine congressus: alter Oilei, ex Locride, pedes celer, Sagittarius { Secundum nomen autem ratio } Cur non, secundum nomen autem finitio, sed ratio dixit? Quoniam non in rebus (aiunt) omnibus suppetit nobis finitionum facultas: sed interdum descriptione utimur, ubi per finitionem res exprimere non licet. Ergo generalissimorum generum assignari finitio minime potest, siquidem constat finitio omnis ex genere, & constitutiuis differentijs, genus autem quod hæc superet nequaquam reperiatur, ut ex eo ac differentijs, ipsorum finitionem reddamus: quapropter necesse est ea, tametsi descriptione, explicare. propterea igitur non dixit secundum nomen autem finitio, quoniam quæ per descriptionem designantur omisisset. hanc enim usurpare in omnibus licet. quam ex ijs quæ rebus per accidens insunt accipimus. illud tamen affirmauerim, superuacuum esse in quibus exponi res finitionibus ualent, eas descriptione declarare. Ac quamobrem igitur non dixit, secundum nomen autem definitio, uel descriptio? quoniam inquam breuitatis amator id quod de ijs communiter prædicatur, quod est ratio, protulit. ratio enim tum finitio, tum descriptio substantiæ dicitur. Vtrum ergo non est & in accidentibus æquiuocatio? atqui hoc uidemus. Prædicatur nanq; acutum de sapore et uoce. dicimus enim acutum saporē, & uocem acutam, & acutam molem. non secus graue quoq; de uoce prædicatur, & mole, & animi more, ut cum grauis homo dicimus. quomodo ergo substantiæ dixit? quoniam duplex inquam Aristoteles significatū nouit substantiæ. unum quod ab accidētibus ex opposito distinguitur, ac per se subsistit, illis esse in alio habentibus, in substantia inquam: alterum penes quod omnem simpliciter essentiam substantiam uocat: in quo significatu usus est substantiæ nomine, accidentibus quoq; assumptis. Quid igitur tandem omnino adiecit substantiæ, nec dixit, secundum nomen autem ratio diuersa? Respondemus ne quis finitione uocis deprompta dicat æquiuoca esse uniuoca (licet enim huius uocis Aiax finitionem, uel descriptionem assignare, si dicamus, Aiax est uox bisyllaba, tenuis, masculini generis. atq; hactenus uniuoci erunt Aiaces) ob id subtiliter addidit secundum nomen autem substantiæ, hoc est eius quæ a nomine indicatur. Quidā etiam sciscitantur, num quandoq; & æquiuoca sint uniuoca. communicant enim inter se tum nomine æquiuoci, tum finitione. nam prædicatur de Aiacibus & æquiuocum ipsum. neq; id solum, sed finitio quoq; æquiuoci. quippe uterq; eorum habere cū altero nomen cōmune perhibetur, rationem uero substantiæ competentem nomini diuersam. sic igitur ostensum est & æquiuoca esse uniuoca. Quid ergo dicemus? primum, haud quaquam ab re esse si secundum aliud atq; aliud eadem æquiuoca sint & uniuoca: & uero magis necesse. Aiaces enim qua homines, uniuoci sunt: qua Aiaces, æquiuoci. sic & hoc loco quatenus Aiaces, æquiuoci. cum enim solam hanc uocem quæ est Aiax communem habeant, finitione ei congrua differunt. quatenus autem æquiuoci, uniuoci sunt. cum non æquiuoci appellatione solum, sed finitione quoq; ei addicta conueniant. Alia solutio. Non possunt hæc uniuoca nuncupari: quandoquidem uniuocorum tum communiter nomen ac finitio, tum peculiariter de quouis per se atque in nullo respectu prædicatur: ut animal, & communiter de subiectis ei dicitur omnibus, & de quolibet priuatim. fertur enim Socrates esse animal, equus animal. sed & definitio, substantia animata sensu prædita, quæ finitio est animalis, prædicatur & de omnibus communiter particularibus animantibus, & seorsum de singulis. etenim Socrates, substantia animata sensus compos. & equus similiter. in æquiuocis autem non ita: non enim potest de quoque sigillatim citraque respectum nec nomen nec finitio prædicari. nam æquiuocus per se Aiax non dicitur. sed neque solum nomen habet commune, secundum nomen autem diuersam substantiæ rationem, uerum æquiuocus alij dicitur. minimumque de rebus duabus æquiuoci prædicabitur appellatio, quoniam & ex eorum numero est quæ in respectu habentur. Secari uero æquiuocum potest non secundum diuisionem solum superius traditam, sed & magis uarie, nimirum quo subiectum est modo.

B

C

D

E

F

AE QVIVOCA

A Fortuna, ut si qui Athenis & hic eodem uocati sint nomine.

A consilio, cum ad quempiam respiciens cogitatio nomina imponit.

A quo denominatiua, inter se autem æquiuoca, ut a medicina medica instrumenta. denominatiue enim ab ea dicuntur.

Et a quo, & inter se æquiuoca, ueluti cum quis patris nomine filios uel nepotes uocarit.

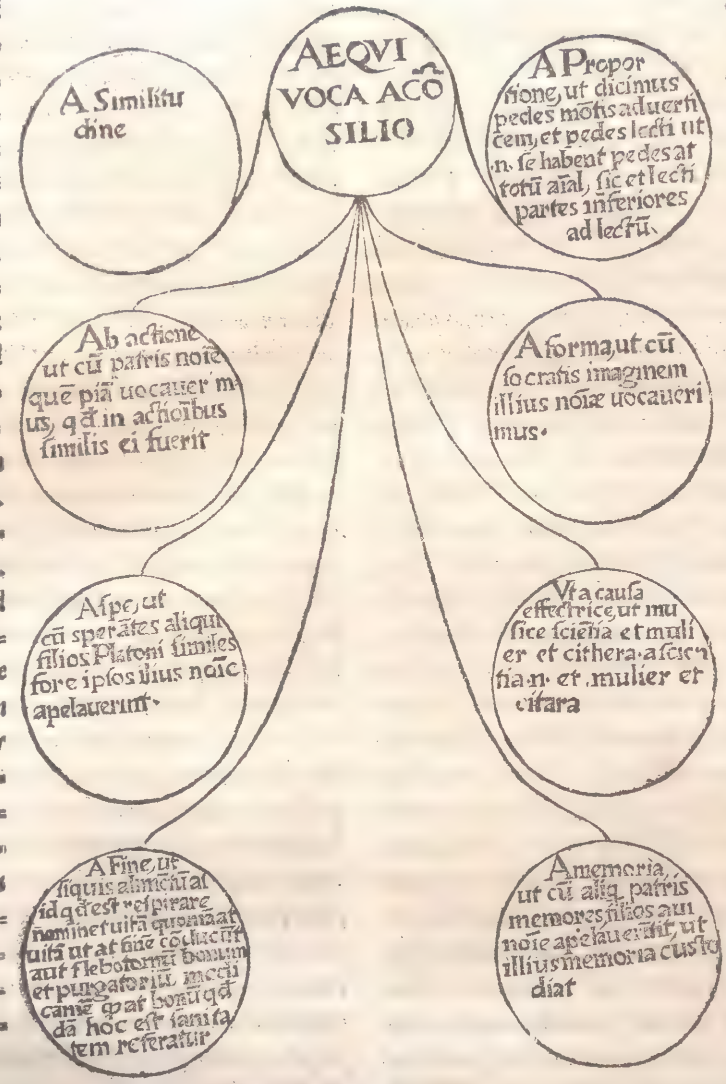
A causa quadam efficiente. hæc ab uno dicuntur, ut a medicina medica instrumenta. ab illa.n. denominatiue dicūtur.

A fine. & dicuntur ad unum, ut salubris causa, et exercitatio, et uictus. ad unum.n. finem spectant, sanitatem.

Aequæua inter se, & cum eo a quo.

Aquæua inter se, non cum eo a quo.

G Qualem igitur hoc loco Aristoteles æquiuoci significationem assumit? nempe forma similem. quidam eam putant, quæ est ab uno. est enim ab homine ut a causa imago. utrunque autem uerum est { Vt animal, & homo, & id quod est pictum } Horum enim communis nominatio est. nam utrunque animal dices, non est autem finitio eadem. quandoquidem si alterum definias, dices substantiam animatam sentientem. alterum, simulacrum substantiæ animatæ sentientis. {Siquis enim assignet quid eorum sit utrique esse animali, propriam utriusque
H rationem assignabit } Cum hæc tria sint, materia, & forma, & compositum, finitiones rerum quandoque a materia conficimus, nonnunquam a forma, interdum a composito. atque ex materia quidem, iram esse dicimus, sanguinis cor ambientis feruorem. hic enim materia est iræ. a forma autem, appetitum dicimus ulciscendi. a composito, sanguinis feruorem cor ambientis ob ulciscendi appetitum. Cæterum quæ proprie habetur finitio, a forma desumitur, nam societatis auctor est rebus materia, forma autem differentiæ. nos uero finitionibus res a se discernere mutuo uolumus. Quamobrem cum hic etiam a forma ipsarum finitionem promere Aristoteles uelit, non quid sit eorum utrunque esse animal dixit. hoc enim compositum significat, nimirum materiam ac formam. sed quid eorum sit utrique esse animali, hoc est quid in utroque eorum sit in quo sunt animalia, ut finitionem ex forma declararet. Huius enim ratione sunt animalia. qui autem quatenus horum utrunque animal dicatur exposuerit, propriam utriusque assignabit rationem, ut supra diximus. K L

DE VNIVOCIS.

Tex.2. VNIVOCA uero dicuntur, quorum & nomen commune est, & secundum nomen eadem substantiæ ratio, ut
I animal, & homo atque bos. communi enim nomine horum utrunque animal nuncupatur, & est ratio substantiæ eadem. Siquis enim assignet utriusque rationem, quid utrunque est, quo animal est, eandem assignabit rationem.

Vniuoca autem ea dicuntur, quorum & nomen commune est, & ratio substantiæ nomini conueniens eadem, ut animal, & homo & bos, &c.} Absoluto de æquiuocis sermone, deinceps de uniuocis disputat. Patet autem & uniuocorũ præceptio ex æquiuocis, eadem enim dicenda quæ & in æquiuocis recensuimus. nempe quod non in omnibus tantũ uniuocatio, sed in uerbis quoq; consistat. quod item sit, uel in accidentibus uniuocatio. nam uerbum alterare uniuocum est. alterare enim dicitur, & qui dealbat, & qui denigrat. eandem uero & finitionem admittunt. nam ipsum alterans definientes, id esse dicimus quod in aliud mutandi qua aliud est in seipso principium obtinet. Hoc & in dealbante dicere, & in denigrante conueniet. siquidem quoduis alterans, eorum in seipso principium habet quæ alterantur mutandorum, estq; aliud ab ijs quæ alterantur. nam nisi aliud esset, ne alteraret quidem. iccirco, qua aliud, additum est. Porro exemplo eodem animalis data opera utitur, ut idem posse alia atq; alia ratione & æquiuocum & uniuocum esse uideatur. in homine enim uero & picto æquiuocum animal est, in homine autem & boue, uniuocum.

DE DENOMINATIVIS. M

DENOMINATIVA uero dicuntur quæcunq; ab aliquo, differentia casu, secundum nomen habent appellationem. ut a grammatica grammaticus, & a fortitudine fortis. Tex.

Denominatiua uero dicuntur quæcunque ab aliquo, differentia casu, secundum nomen appellationem habent.} Postquam de æquiuocis præcepit atque Vniuocis, de Denominatiuis merito disserit. siquidem hæc difficiliorem minusq; extricabilem habent complexum. cum enim solo nomine socientur æquiuoca, finitione uero dissideant: rursus uniuoca, & nomine, & finitione communicent, hæc nec semel conueniunt nomine, nec plane dissentiunt. similiter & finitione partim communicant, partim differunt. Enimuero hæc sub quatuor coniugationum, quas enumerauimus, complexum haud quaquam rediguntur: æquiuorum inquam, & multiuocorum, & uniuocarum, & diuersiuocorum. nam illa cum uel in nominis ac finitionis societate, uel utriusque differentia, uel unius communitate.

A communitate, alterius differētia propriam notam sortiantur, hæc nec in utroque omnino conspirant, nec penitus discrepant. sed nec in altero exacte conueniunt, in altero dissident. uerum in utroque aliquatenus congruunt, quadantenus diuariant. Quidam statuenda ea censent inter æquiuoca & uniuoca, siquidem cum nomine solo concordent æquiuoca, finitione discordent: uniuoca autem utroque consocientur, hæc nec nomine simpliciter nec finitione consentiunt. uerum ijs commodius inter uniuoca & diuersiuoca locum dabimus. cum enim in utroque concurrant uniuoca, diuersiuoca in utroq; uarient, hæc modo quodā in medio sunt, atq; in utroq; partim communicant, partim diuersa sunt. Porro in Denominatiuis quatuor hæc adsint necesse est, cōmunitas rei, differentia rei, communitas nominis, circa finalem syllabam differentia. si enim horum unū aliquod desit, denominatiuum non erit amplius. Sit communitas circa nomen ac differentia, sit circa rem quoque communitas, differentia ne sit, denominatiuum non esse aio. ut in πλάτανος & πλατάνιστος, id est platanus, & παρθένος & παρθενική, hoc est uirgo. res enim ab ambobus indicatur eadē. estque παρθενική, & πλάτανιστος poeticum, πλάτανος autem & παρθένος prosæ orationis. Rursus cætera omnia ordine

B sint, ne sit circa rem communitas, pariter quoque Denominatiua non erunt, ut in Helena & Heleno. Sint iterum deinceps omnia, absit finalis differentia syllabæ, ut in musica & musica muliere. nam hæc sunt æquiuoca, non Denominatiua. Rursus alia sint, ne sit aliqua in nomine cōmunitas, nec erunt Denominatiua, ut in uirtute & studioso. neque enim a uirtute dicitur uirtuosus, siue ut græci dicunt enaretos. propterea quod huius ueteres ne in uestigio quidem soni meminerunt. sed contra, nomen inauspicatum norunt poetæ. Quisnam alius te, sit iunior quanquam ille, luuabit inarete. hoc est compos in malam partem uirtutis. Sed neque a studio deducitur studiosus, quod similiter de uitio ac uirtute dicitur. studiosus autem solus est uirtute præditus. quamobrem studiosus, quod ad uocem attinet, a studio deriuatum est: quod uero ad significatum, non item, sed a uirtute est detortum. Per id autem quod dixit {Secundum nomen appellationem habent} cōmunitatem declarauit nominis. uel hoc modo. Cum quandam ea cum illo, quod dixit ab aliquo societatem habere pronunciauerit, penes rem cōmunicationem ac diuersitatem aperuit. nam si ab aliquo, constat quandam ea cum illo, quatenus ab eo prodeunt, societa-

C tem obtinere. quod si omnino ab aliquo, ea quoque differre compertum est. nam nisi differrent, minime ab aliquo dicerentur. Cum dixit differentia casu, finalis syllabæ transfigurationem indicauit. Docet autem de Denominatiuis Aristoteles, quod ea quoque ad doctrinam de Prædicamentis usum afferant.

DE IIS QVAE DICVNTVR.

EORVM Quæ dicuntur alia quidem secundum complexionem dicuntur, alia uero sine complexione. Ea igitur quæ secundum complexionem dicuntur, sunt ut, homo currit, homo uincit. Ea uero quæ sine complexione dicuntur, sunt ut, homo, bos, currit, uincit.

Eorum quæ dicuntur alia per complexionem dicuntur, alia sine complexione. } Hinc ad doctrinam de Prædicamentis ingreditur. Verum quoniam Prædicamenti nomen, & de rebus, & de

D Conceptibus, & de Vocibus intelligitur (nam Prædicamentum, & res ipsa, & Conceptus de re, & ipsa uox dicitur) uocis prius diuisionem tradit. Quod si de Vocibus hoc loco disputat, & Vocibus nō significatione carentibus, paulopost autem de rebus, cum ait, Entium alia de subiecto dicuntur, de Conceptibus quoque qui in medio sunt sermonem haberi perspectum est. quare uel ex ipsis auctoris dictis perspicua est libri intentio. Diuidit autem uoces in simplices atq; compositas, quæ compositum quicquam substantiæ, uel actioni, uel passioni significant, ut Socrates currit. hoc enim compositum est. & Socrates, uel bos, hæc enim simplicia. Porro non simplex uox omnis rem simplicem notat, nec composita duplicem. Composita uox est Areuspagus, idest Martiusuicus. & Coruipetra, & Neapolis, hoc est Nouaciuitas, sed quod ab ijs significatur est simplex. Vox autem simplex, ut curro, curris, omniaque primæ ac secundæ personæ uerba, ac quæ tertiæ de certa persona feruntur, ut tonat, fulgurat, pluit, Iuppiter enim uidelicet. nam hæc omnia pronunciatione simplicia, significato composita sunt. significant enim substantiam quandam actioni complexam. Enimuero aiunt in tertijs personis non admodum apparere substantiam, ob uerbi infinitudinē. proinde ea sola accepimus quæ

E præfinitam certamq; personam indicarent. uerum tametsi non definitam substantiam tertiæ personæ uerborum designent, significant tamen prorsus aliquam agentem, uel patientem substantiam. Quapropter indicatiuorum tertiæ uerborum personæ uoce omnino simplices sunt, significatu compositæ. nam si quis dicat currit, uel uincit, nimirum de aliquo prædicat id quod est uincere aut currere. Prorsus ergo & in tertijs personis, quanuis indefinite, substantia dilucet. at Aristoteles tamen eiusmodi personas assumpsit ueluti simplices, quoniam non distincte in ijs apparet substantia. Proprie autem simplicia fuerint uerba quæ uel actionē solam, uel passionem declarant citra id quod agit, aut patitur, ut uerberare, uerberari. Ergo nec uocū cōpositione, aut simplicitate res simplices, aut compositas oportet, sed ex ipsis significatis æstimemus. Quin & uoces ipsæ tametsi cōpositæ sunt, si rem simplicem ostendant, simplices appellandæ. non secus & simplices compositæ si compositam declarent. si enim de solis ageremus uocibus, ac syllabarum quantitate, compositionem iuxta quantitatem iure definiremus, quomodo & grammatici faciunt. at si ceu de significantibus disserimus, opus est uoces ad significatum iudicare. Eques enim

F non simplex quidquam designat. equum enim significat, insidentemque hominem, atque equitandi artem. non simplex ergo uox appellanda, sed composita, uti Neapolis quoque. quoniam unum quid non compositum, uerum simplex declarat. Porro uerbum {Dicuntur} in rebus, & conceptibus, & uocibus quadrat. nam & res dici perhibentur, sed quasi significentur. & conceptus dici, sed quasi enuncientur. uoces quoque dici aiunt, sed quasi proferantur. Quam ob causam igitur per complexionem dicta præponit complexione carentibus? Dicimusq; humanæ naturæ ex uoto esse ab imperfectioribus atque compositis ad simpliciora perfectioraque progredi. nam composita familiaria nobis notioraq; sunt. sic ergo & puer orationem nectere, ac dicere, Socrates ambulat, nouit: cæterum resoluere eam in nomen & uerbum, atque hæc in syllabas, tum illas in elementa nō etiam nouit. sic ergo nos quoque ambulantem intuentes hominem, prius totum hoc, hominem ambulantem cognouimus, ipsumq; ita in substantiam atque actionem resoluimus. Ac quomodo ergo incipere a simplicioribus oportere superius pronunciabamus, quasi futurum non sit, ut simplicibus nō præcognitis cognoscantur cōposita: proinde opus

G esse, ut simplicium uocum præceptio doctrinam antecedat syllogismorum? Dicimus igitur in quibus æque simplicia compositaque ignorantur in iis incipere a simplicioribus oportere. illic enim syllogismus similiter ac simplices ignorabantur uoces. hic ea notiora quæ compositiora sunt. icirco sumendum a simplicioribus docendi initium. Quamobrem illic propter docendi modum, a simplicioribus, hic a compositioribus, ob modū cognitionis exordiendum esse dicebamus. Est & alia causa cur hic anteposita sim plicibus, composita sint. Quoniam enim futurum est, ut complexione carentia diuidat, hæc ob id posterius cōmemorauit, ut de ipsis protinus doceat. est autem tum hæc diuisurus cũ dicet. Eorum quæ citra cōplexionem dicuntur. Porro statuit in his de industria duo nomina duoq; deinceps uerba, nequis post error sequatur.

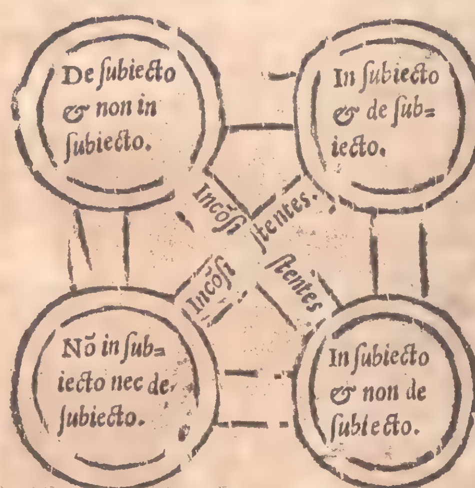
DE IIS QVAE SVNT.

Tex. 5.

EORVM quæ sunt, alia de subiecto aliquo dicuntur, ut in subiecto uero nullo sunt: ut homo de subiecto quidem
H dicitur quodam homine, in subiecto uero nullo est. Alia autem in subiecto quidem sunt, de subiecto autem nullo dicuntur. In subiecto uero esse dico, quod cũ in aliquo sit non sicut quædam pars, impossibile est esse sine eo in quo est: ut quædam grammatica in subiecto quidem est in anima, de subiecto uero nullo dicitur. & hoc album in subiecto quidem est corpore. omnis enim color in corpore est, de subiecto autem nullo dicitur. Alia uero de subiecto dicuntur, & in subiecto sunt. ut scientia in subiecto quidem est in anima, de subiecto uero dicitur, ut de grammatica. Alia uero neq; in subiecto sunt, neq; de subiecto aliquo dicuntur. ut quidam homo, & quidā equus. Nihil enim talium, neq; in subiecto est, neq; de subiecto aliquo dicitur. Simpliciter autem quæ sunt indiuidua,
I & unum numero, de subiecto nullo dicuntur. in subiecto autem nihil aliqua prohibet esse, quædam enim grāmatica in subiecto est, at de subiecto nullo dicitur.

Eorum quæ sunt, alia de subiecto aliquo dicuntur, in subiecto autem nullo sunt, ut homo de subiecto quidem dicitur aliquo homine, in subiecto autem est nullo } Diuisionem rerum in decem nobis traditurus, harum prius consumptionem in quatuor exponit. tradita enim in duo prius uocũ partitione, iure ad quaternariam hanc sectionem pergit: nam numerus duo in seipsum multiplicatus quatuor facit. post hanc uero, eam quæ in decem fit distributionem docebit. ab unitate enim incipiens numerus, si ad quatuor usque componatur, decem conficit, unum, duo, tria, quatuor, & decem fiunt. Aliter quoque. Complexam hic rerum diuisionem facit. copulat enim uniuersale substantiæ atque accidenti: similiter iisdem & particulare. illic articulatim ac simplißimam hanc facit sectionem, nullum ulli coniungens, uerum quodlibet uti naturam obtinet docens, peculiariter de substantia, peculiariter nec communiter de iis quæ unicuiq; accidunt. Cum igitur pro intentionibus diuersis fiat entium diuisio, merito & diuisionis segmen K ta diuersa extitere. Est ergo id genus proposita diuisio entium. Entium inquit nonnulla substantia sunt, nonnulla accidentia. Rursus sunt quædam entium uniuersalia, quædam particularia.

Substantia. Vniuersale. Accidens.

L Cum quatuor hæc itaq; sint entium segmenta, binaq; comprehendantur, sex coniugationes ex horum fiunt complexu: duæ inconsistentes, quæ iungunt contraria, consistentes quatuor reliquæ. nam entia partim uniuersales substantiæ, partim uniuersalia sunt accidentia. & quædā particulares substantiæ, particularia quædam accidentia sunt, prout habet subiectæ tabellæ descriptio.

Verum si uocibus iis quibus nos, usus fuisset Aristoteles, atque uniuersalem substantiam, uniuersale accidens, particularem substantiam, particulare accidens nominasset, utiq; nobis non facesseretur negotium: quasi perspicuum id esset quod traditur. at is ob quam diximus causam obscuritati studens, alia usurpauit nomina, eorum quæ significantur naturæ accommodatiora quidem, cæterum a multitudinis usa remota, ac proinde obscuriora. Accidens igitur, in subiecto uocat: substantiam, non in subiecto: uniuersale, de subiecto: particulare, nō de subiecto: constatq; quamobrem accidens in subiecto nominet. id enim per se subsistere non ualet: sed aliud, hoc est substantiam, ut existat requirit. substantiam autem, non in subiecto appellat. neq; enim alio eget ut esse incipiat. uniuersale, de subiecto: quoniam particularia non ad subsistentiam po M stulat, uerum ad prædicationem. nam nisi sint particularia, uniuersale de quo prædicetur non habet. particulare, non de subiecto: quandoquidē particularia de nullo alio prædicantur. Quamobrem uero non subiectũ, sed non in subiecto uocauit substantiam, si ad subsistentiam subiacet accidentibus? Ad hoc itaq; dicemus primum, substantiam non omnem subiectum esse. nam diuina substantia subiectum nequaquam est, cum in ipsa nihil accidat. ergo subiectum non uocabitur. quapropter si substantiam communiter uocasset subiectum, diuinam substantiam non simul comprehendisset. Secundum, quæ per quam potißima ratio est, quoniam cum in opposita diuisiones fiant, quædam uitabiles sunt, quædam ineuitabiles. sunt uitabiles quæ in contraria, ineuitabiles quæ per contradictionem fiunt. Cum enim alia medio prædita contraria sint, alia careant, diuisionem quæ in contraria obitur ineuitabilem non esse in medio præditis necesse est. sunt porro cōtraria medio prædita, ut album & nigrũ, sanitas & morbus sunt enim inter album ac nigrum colores, fuscus, ruber, ac cæteri omnes. inter sanitatem & morbum, quod medici neutrum appellant. conualescentias enim ex morbo neq; sanitates esse aiunt, cum sanorum actionibus non perfungantur

fungantur qui conualescunt, neq; morbos, siquidem a causa ægrifica absoluti sunt ij qui sanitati restituuntur. ergo inter sanitatem & morbum medium quoddam est conualescentia. Medio carent par & impar, si hæc ut contraria sunt plane opposita. nam nos alibi ostendimus non esse contraria. Rursus rationale & brutum opposita sunt sine medio, cum contraria nec ipsa sint. quare sunt proprie contraria quæcunq; obtinent medium. Si quis igitur entia in contraria diuidat, atq; entium alia alba esse dicat, alia nigra, colores eum medij omnes fugiant necesse est. neq; uero solum ij, sed etiam substantiæ quæ colores non admittunt, ut aer, angelus, anima. Verum nec cæteræ species oppositorum diuisiones ineuitabile habent, ijs duntaxat exceptis quæ per contradictionē fiunt: uerbi causa si quis dicat entia tum dextra esse, tum sinistra: uel partim dominos, partim seruos: alia patres, alia filios. sunt enim quæ ex ijs nullum existant. Verumenimuero nec si per priuationē & habitum fiat diuisio: ut si quisquam entium dicat alia cæca esse, alia cernentia: & quædam docta, quædam indocta. habitus enim & priuatio in solis capacibus dicitur. quod autem habitum indipisci natura aptum non est, neq; priuatum eo esse perhibetur. quocirca non omnia quæ sunt, habitus & priuatio diuidit: nisi in quibusdam cum contradictione tantumdem ualeat, ut habet corpus & incorporeum. nihil enim inter hæc medium est. siquidem incorporeum idem cum negatione potest quæ est non corpus. Ergo diuisio ea duntaxat quæ per contradictionem fit, ut si quis inquiat, eorum quæ sunt alia esse alba, alia non alba, entia omnia comprehendit. nam & fuscum non album, flauum quoq; & rubrum similiter. sed & anima non alba, & angelus non albus. neq; enim colori suscipiendo aptitudinem naturæ obtinent. Porro & Plato uiam rationemq; diuidendi, quæ per contradictionem efficitur, effert laudibus. eam enim effugere nihil inquit quod sit gloriabitur. Proinde igitur cum & Aristoteles accidens in subiecto appellauerit, per huius negationem indicauit substantiam, quam non in subiecto nominauit, ut omnem substantiam assumeret. Ad hæc duplex esse subiectum dicemus, alterum ad subsistentiam, alterum ad prædicationem. ad subsistentiam quidem substantia. nam hæc accidentibus, ut existant subiecta est. particularia uero ad prædicationem. uniuersalibus enim subiacent hæc, non quo existant illa (neq; enim uniuersalia, ut subsistant egēt particularibus) sed ut habeant de quibus prædicentur. cōtra uero uniuersalibus particularia non ad prædicationem, sed ad existendi inchoationem. non esset enim Socrates & Plato nisi esset homo simpliciter. eorum autem quæ ad prædicationem subiacent, alterū substantia, alterū accidens est. subdita enim est particularis substantia uniuersali ad prædicationem, ut dictum est: exēpli gratia, Socrates ei qui simpliciter homo est, & simpliciter animal. particulare accidens uniuersali, ut inhærens huic lapidi album, simpliciter albo, ac colori. dicimus enim lapidem hunc esse albū, et simpliciter albū, colorem esse. Quoniā igitur utrunq; eodē modo subiectū nuncupatur, si entiū alia in subiecto, alia subiecta esse dixisset, utiq; esset et particularia accidētia cōplexus, quæ & ipsa subiecta sunt, tametsi nō ad subsistentiā sed ad prædicationem. Vult autem per hæc uerba, non in subiecto, subiectam substantiam dicere, quæ ipsius esse initium suppeditat, eamq; ab accidentibus e diuerso distinguere. Harum porro diuisionum altera est a subsistentiæ, altera a prædicationis modo. illa, Entium inquit alia in subiecto esse, alia non in subiecto. hæc dicit Entium aliqua de subiecto, aliqua non de subiecto dicuntur. quædam enim prædicari, quædam ad prædicationem subijci ait. atque Aristotelis diligentiam contemplare, quomodo in subsistendi modum significante est dixerit, uerbum autem, dicitur, pro co quod est prædicatur, in ea quæ prædicationis modum indicat usur pauerit {In subiecto autem nullo est} Pro nō in alio inest. Ex quatuor autem coniugationibus uniuersalem substantiam ueluti digniorem præponit: ac quoniam particularium scientes per uniuersalia reddimur. in particularibus enim a brutis nihil differimus animantibus. nobis uero eorum nonnulla acrioribus præstant sensibus, quibus particularia apprehendimus. dein secundam ponit huic obiacentem: particulare id accidens est. oppositum enim substantiæ est accidens: uniuersali autem particulare. postea uniuersale accidens particulari substantiæ prætulit, quoniam de uniuersalibus est sermo philosophis {In subiecto autem id dico, quod cum in aliquo non ceu pars insit, sine eo in quo est, esse non potest}

Quoniam uocibus quibusdam nobis ex consuetudine ignotis usum sese Philosophus sensit: eæ sunt, de subiecto, & non de subiecto, in subiecto, & non in subiecto, uult deinceps nos de ipsis docere. cæterum non omnes exponit, sed duas duntaxat, quæ sunt, in subiecto, & de subiecto. nam ijs cognitis, reliquarū quoq; significatio constabit. qui enim quid sit in subiecto esse nouit, quid etiam non esse in subiecto cognouerit. et qui de subiecto dici quid sit didicit, is etiam quid non dici de subiecto intellexit. ac prius quid esse in subiecto sit præcipit. id quod facit finitione. nam finitiones, ut sæpe commemorauimus, naturam nobis exhibent rerum, ut quæ ex genere ac constitutiuis differentijs consistunt. Cum autem ex genere ac constitutiuis differentijs confletur finitio, hic quod dicit in aliquo assumit Aristoteles quod generi proportione respondeat: reliqua differentijs. Dicitur enim in aliquo modis undecim, uel ut pars in toto, ut manus in toto corpore esse dicitur, & caput. uel ut totum in partibus, ut in capite, manibus, alijsque esse corporis fertur integritas. Porro totum non in parte, sed in partibus dicitur: quandoquidem non in parte una integritas, sed in omnibus consideratur. igitur una parte adempta, totum minutum uult mancumque esse, nec poterit totum uocari. uel ut species in genere, ut hominem esse in animali dicimus. uel ut genus in specie, ut in homine animal. hic uero genus in speciebus dicamus necesse non est, ut totum in partibus dicimus. non est enim a partibus exempta integritas, sed ipsum esse in ijs obtinet. at genus exceptam habet essentiam, estq; in specie qualibet totum. uel ut in tempore, ueluti cum ita loquimur, flagrarunt ea tempestate troiana bella. aut tanquam in loco, uti dicimus in lyceo, uel in foro. aut tanquam in uase, ut uinum in dolio, siue in modio triticum. Enimuero locus & uas æquali quodammodo conuersione commeant. nam locum uas quod moueri ac transferri nequit, uas autem locum qui mouetur ac circumfertur appellabis. uel ut forma in materia, ut statuæ forma in ære. aut ueluti res subditorum in principe, ut quando res ciuium dicimus in principe positas. uel ut in causa finali, cū medicum uerbi gratia in medicina dicimus, aut militem in re militari spem collocare. uel tanquam in subiecto, ut accidens in substantia. Aristoteles igitur quod dixit in aliquo, ceu genus accipit prædicatum de pluribus: quæ de hinc sequuntur, differentiarum loco adijcit, ut ab alijs ipsum discernat de quibus dictum in aliquo prædicatur. Atque per uerba hæc, nō ceu pars insit, ab eo quod tum ut pars in toto inest, tum ut species in genere, ipsum distinguit. nam hæc quoq; uti pars quodammodo esse totius ipsius animalis uidetur, & animal totum esse quidpiam. idq; Porphyrius in introductionibus affirmat, cum tria sint hæc inquiēs, generalissima genera. specialissimæ species, & subalterna, generalissimum, totum solum modo: specialissimū, pars est duntaxat: subalternum & totum & pars, uerum pars

G alterius: totum, non alterius, sed in alijs. Per id uero quod dixit sine eo in quo est esse non potest, a cæteris seiunxit. Porro nonnulli finitionem, alij ex eo quod redundet, alij quod deficiat, uitiosam asseuerant. Finitionis enim uitium est, ad id quod definitur nequaquam reflecti, sed uel plura, uel pauciora assumere. Qui abundare eam dicunt, non sola accidentia a finitione aiunt, sed corpora quoque comprehendi. Cũ enim (inquiunt) Socrates in loco ac tempore sit, est in aliquo, nec ut pars in toto. non enim loci pars est, aut temporis. nec fieri potest ut sit a loco, uel tempore seiunctus. Itaq; similem dicimus collationem non esse. accidens enim separatum esse ab eo in quo est nequit, sed simul ac separatum est, etiam interijt. at corpora quanuis ab omni loco semota non sint, ab hoc tamen si disiuncta sint loco, sunt nihilominus. nam corpus qua corpus est, loco uel tempore quo ipsum subsistat non indiget, habet tamen hæc consequentia: quemadmodum is qui in luce ambulans umbram habet consectantẽ, qua nihil ad substantiam iuuatur. at accidenti ad ipsam subsistentiam conferunt corpora: quando sine ijs haud quaquam consisteret. Prætereanec corpus omne esse in loco est necesse. Sphæram enim minime uagantem Aristoteles in loco non esse demonstrat, si locus terminus est ambientis quatenus

H id ambit quod continetur: ut seria locus est uini quod capit, non se ipsa quidem tota, sed interiore superficie, qui eius est terminus. nimirum si foris exculpatur, uinum nihilominus continet, quasi sola interiore superficie sit locus. Ergo si id ut diximus locus est. Aristoteles autem extra sphæram immobilem nihil esse demonstrat, ut eius quoque fine claudatur: non locus, non tempus, non corpus, non uacuum, neque aliud quidpiam. non est igitur sphæra immobilis in loco. Quare corpus omne esse in loco non est necesse: uerum sectamen magis corporum uti diximus est locus & tempus. Porro & illud in quæstionem uocant, quomodo & quod uelut totum in partibus est, finitio non comprehendat. nam & in aliquo est. in partibus enim, neque ut pars inest, ipsumque esse absque eo in quo est haud quaquam potest. Dicimus itaque descriptionem quanuis in cæteris communicet, hac tamen in parte, quæ est in aliquo, differre. totum enim in parte esse non dicitur. quippe non in parte totum, sed in quibusdam magis. nam in partibus perhibetur. sic Porphyrius quoque, totum autem dicebat non alterius, sed in alijs. totum enim in partibus. Quod si inter eius significata quod in aliquo dicitur id etiam assumebamus quod uelut totum in par-

I tibus est, non quoad tamen est in uno, sed sola ea significatione, quod per se non subsistat, id ipsum quoq; in aliquo esse dicebamus. Illam quoq; præter eas quas recensuimus difficultates in medium afferunt, nempe id etiam quod uelut forma est in materia a finitione comprehendi. formam enim aiunt in aliquo esse, in materia, neque ut eius partem inesse, fierique non posse ut ipsa sine materia existat. Itaque formam etsi materiæ non sit, tamen compositi partem esse affirmamus. sic ergo & manum non corporis totius, sed omnis partem esse arbitramur. Deinde uero formam asserimus cuiusque esse rei substantiæ completiuam: sublataque forma subiectum tolli. at accidens neque substantiam complet subiecti, neque corrupto eo subiectum interijt. Aliter quoq; propositum esse hoc loco Aristoteli dicimus explicare de entibus, nõ qua ratione sunt entia, sed qua significantur ab hominum multitudine, neque esse de ijs ex propria ipsius sententia dissertũ idque uerũ esse ostendit plana in sermone de substãtia, primam substantiam eam esse inquiens, quæ spectatur in indiuiduis: secundam, quæ in speciebus generibusque: cum res contra sese habeant. nam prima est ea quam in speciebus ac generibus cõtemplamur, ut quæ indiuiduis causa est, atque incorporea, semperque secundum eadem atque eodem pacto se habet. quæ autem in indiuiduis cernitur, secunda est, ueluti ut ita dixerim causata. uerum quoniam huius notitiam obtinet hominum multitudo, iccirco ex eorum opinione præceptionem faciens primam ipsam appellauit. Quandoquidem igitur formæ notio ac materiæ uulgo nequaquam constat, sed solum ex ijs cõpositum, idque ut unum, ea propter quanuis dicti in aliquo significata enumerasset Aristoteles, non eius tamen quod ceu forma in materia est meminisset: quasi nõ de entibus qua entia sunt, sed ut de ijs uulgo placet, sermo habeatur. Sicut enim punctum definiens geometra, id ipsum esse ait cuius pars nulla est: nec punctum solum hæc finitio, sed & unitatem, & ipsum nunc comprehendit (partibus enim nullis horum quodlibet cõstat) nec quisquam culpauerit geometram, utpote finiendo puncto hæc quoque amplectentem. prorsus enim dicet, quanquam unitas ac ipsum nunc partibus non distinguuntur, nulla tamen subiecta mihi res est præter punctum, quæ partibus careat: sic Aristoteles quoque quod ad institutæ ei doctrinæ intentionem attinet, esse in aliquo id quod est ut forma in materia non nouit: siquidem huius notionem non habet bona pars hominum. uult autem uti diximus non de entibus qua entia sunt uerba facere, sed quatenus ab id genus uocibus secundum uulgi placita significantur. atque hæc aduersus eos qui finitionem iusto ampliorem esse contendunt. Qui autem defectionem in ea accusarunt, non accidentia aiunt omnia, sed inseparabilia duntaxat comprehensa. dixit enim inquiunt absque eo in quo est esse non posse. nam separabilia aiunt non impossibile solum, sed necessarium quoque est separari. Quid igitur respondemus? nimirum probe a nobis dictũ, si separari nequaquam posse pronunciasset. nunc uero dicit sine eo in quo est esse non posse, pro subsistere atque constare. nam separabilia etiam ut subsistant nequit sine subiecta eis substantia fieri. Hærent item nonnulli atque aiunt, quomodo esse absq; eo in quo est non posse accidens dixerit. Nam ecce odor est accidens, seiunctusque a subiecto etiam est. pomum enim sæpenumero cum longe a nobis absit, huius ad nos suaueolentia peruenit. quare potest odor mali, cum ipsius accidens sit, absq; mali esse substantia. nec secus in id genus uniuersis. Hoc itaque duplici ratione soluimus: Primum quod non in quo erat, sed in quo est Aristoteles dixit. Non potest igitur odor mali in quo loco est absque eo esse: siquidem, aut in malo est, aut in aere. Deinde quod mali fragrantia non sola, sed cum tenui quadam ipsius mali substantia ad nos redundat. id cõpertum ex illo est quod sæpe fœtidum locum transeuntes sudario circumseptis naribus, aerem quidem respiramus (haud enim hunc respirare non possumus) odoris uero fœditatem non percipimus. quasi substantia illa quæ defluxit, si aeri conferatur, crassioribus partibus cõsistat, nec subire meatus sudarij possit. quippe aer ob tenues sui partes ingreditur. Quod si, sudarium quanuis multo tempore adhæreat, odoris tamẽ grauitas sentitur, nihil est mirum. nam forte & ex sudarij positu id prouenit, cum præter modum dimoueatur, atq; aditum crassiori substantiæ præbeat, quando uel si plurimum motu perturbetur illa, tenuatur magis, penetratque. Nimirum admodum uentilata partes quoque tenuiores adipiscitur. Enimuero emanare cum quadam substantia odorem argumento id maximo est, quod pomum temporis longiore spacio rugosius redditur, perinde quasi eius substantia in qua odoris gratia suberat, per halitũ digeratur. Delarant id quoque exhalantes ex incensis uapores, qui inde ob subiectæ substantiæ crassitudinem sub sensum cadunt. quo etiam fit, ut aerem manibus sæpius mouentes ad nares pellamus, utique cum ex suffitu editus

uapor

uapor craßioribus partibus constat, nec ad sensorium facile peruenit. id quod facto opus non erat, si qualitates ex ijs quæ adolentur in aerem citra corpus prodirent. Illud scitu dignum est, Platonem affirmare pomi fragrantiam ad nos cum quibusdam defluuijs euadere minime a subiecto disiunctam. Aristotelem causam ad aerem referre, ut qui obsequio facilis sit, atq; odores transmittat, siquidem qua ratione uisui ac sono, eadem quoque est odori peruius. nam odoris suauitatem accipiẽs nobis impertit. Plotinum uero mutari partem aeris in odorabilem qualitatẽ arbitrari. nam manens in pomo suaueolentia partem inquit quam sentimus aeris immutat, ac similem aliam sibijpsi qualitatem gignit: ut in igne etiam caliditas non igne relicto frigido ad nos concedit, sed manens in igne, conformem aliam sibypsi in aere caliditatem creat. Cæterum nulla harum per se ipsam uera est opinio: neq; Platonis illa quæ odorem ad nos cum defluxu fatetur progredi. nam defluxus corpus est: omnis autem corporis secundum naturam est motus. nam aut leue est, & petet superna: aut graue, & ad inferna declinabit. at odorem mali æque omnes sentimus, supra, infra, ante, pone, dextra, sinistra. patetq; ex hoc defluuia duntaxat non satis esse dicere. Neq; sola Aristotelis est uera sententia. commentitium enim est dicere aerem totum qui interiacet odore imbui, ut in ulturibus qui cadauera alijs in urbibus sentiunt inhumata. Sed nec uerum solum Plotini placitum est, aeris partem qualitate infici ac mutari. cœnum namq; altius porci effodiunt, quo maxime delibamentis potiantur. at tres simul ueræ sunt. nam in hebetius olfacientibus cuiusmodi porci sunt, usus quoque exposcitur delibamentorum. in ijs qui sagaciter odorant, quod genus ultures habentur, aer sufficit odoribus permeabilis. in ijs uero qui mediocriter ualẽt olfactu quales nos sumus, satis aeris facit mutatio. Enim uero secundum opinionem ex ijs nullam qualitates a subiecto in subiectum demigrant. nam aut in instanti sunt eodem tum in eo in quo sunt, tum in eo ex quo emanant, ipsaq; a sese qualitas diuelletur: aut in alio atque alio. ac quoniam duorum instantium omnium tempus est medium, citra subiectum illo tempore qualitates erunt. Possumus & hoc obijcere ijs qui substantiam simul quandam migrare cum pomi qualitate arbitrantur: nempe motum quendam unum hoc est in rectum a substantia fieri. nam uel sursum tendit, uel deorsum, uel prorsum, uel retrorsum, uel dextrorsum, uel sinistrorsum. Quandoquidem igitur contingit tum a dextris stantes, tum a sinistris, tum a fronte, tum a tergo sentire odoris iucunditatem, penes motus hos cietur uniuersos. Afferenda igitur hoc pacto solutio est. Aer id genus potestate est cuiusmodi qualitas mali, quod qualitatum omnium accipiendarũ, ut quarum expers ipse est, naturam obtineat. ergo a mali fragrantia talis actu fit, ac propterea qualitates omnes nobis excipiendas transmittit, utpote carens ipse qualitate Porro siquis dixerit quomodo pendentia poma in arbore odorem nobis impertiuntur, nec gracilescentia diminutionem sustinent? quoniam est hic inquam quod influit alitq; eo quod difflatur copiosius. est enim influxus uberior effluxu { Alia uero & de subiecto dicuntur, & sunt in subiecto } Cum particulare accidens declarauerit, quod in subiecto & non de subiecto appellabat, nunc eo uertitur ut uniuersalis nobis accidentis tradat exemplum, quod de subiecto & in subiecto nominat { Alia neque in subiecto sunt, neque de subiecto quopiam dicuntur } Vbique ijs quæ ad uocem pertinent (ea sunt de subiecto & nõ de subiecto) uerbum dicitur aßignat: est autem attribuit ijs quæ ab ente proficiscuntur, quæ sunt in subiecto & non in subiecto. Cæterum traditis accidentium particularium atque uniuersalium exemplis, nunc particularis exemplum profert substantiæ. Non de subiecto autem est imprædicabile, utique prædicatione de subiecto. non enim simpliciter imprædicabile. siquidem & particulare prædicatione in subiecto prædicari potest, ut grammatica quædam ad Aristarcho. idque uel ipse pergens docebit uerbis illis, in subiecto autem nihil prohibet esse nonnulla. Quod si indiuidua quoque prædicantur de subiecto, ut homo is qui aduenit, Socrates est, prædicatio est præter naturam, ut quæ particulare de uniuersali prædicat: quomodo & substantia si de accidente prædicetur, cum dicimus, hoc album est Socrates. Prædicantur enim secundum naturam uniuersalia de particularibus, & accidentia de substantijs: particularia uero de uniuersalibus, ut in exemplo quod diximus, & substantiæ de accidentibus, præter naturam, ut album accedens, est Socrates. Non de subiecto igitur est imprædicabile prædicatione de subiecto, ea secundum naturam sese habente { Simpliciter autem indiuidua & unum numero de nullo subiecto dicuntur, in subiecto autem nihil prohibet esse nonnulla } Quoniam proxime particularium meminit substantiarum, ut quæ non de subiecto dicuntur, inquiens, alia uero neque in subiecto sunt, neque de quoquam dicuntur subiecto, ut aliquis homo, uel aliquis equus: minime uero solæ particulares substantiæ non de subiecto dicuntur, sed particularia quoque accidentia, ob id uniuersalem hoc loco sermonem conficit aitque, Simpliciter autem, hoc est, uniuersali uero quodam sermone indiuidua omnia, quæ & unum numero sunt, siue substantiæ, siue accidentia existant, de nullo dicuntur subiecto. Verbum autem simpliciter tribus dicitur modis: uel uniuersaliter, uelut cum ita loquimur, simpliciter omnis homo, pro in uniuersum: uel uince, ut simplex ueritatis est uerbum, id est non uarium: uel proprie, ut cum simpliciter uirtus dicimus pro eo quod est proprie uirtus. Tribus modis quoque appellatur unum, atque in summa identitas ac diuersitas. dicimus enim uel genere unum, ut hominem & æquum: uel specie unum, ut Socratem ac Platonem: uel numero, ut Platonem. unum enim quiddam Plato est numero. Sed diuersa quoque similiter, uel genere nuncupamus, ut equum & ficum: uel specie, ut equum & hominem: uel numero, ut Platonem Socratemque. numero igitur unum hoc loco accepit. Cæterum sciendum est, quæ sunt numero diuersa, ea posse unum specie esse ac genere, ut Socrates & Plato: quæ autem diuersa specie sunt, prorsus quidem & numero diuersa, genere autem non prorsus, sed eadem quandoque esse & equum & hominem: at quæ differunt genere, omnino & specie & numero discrepabunt, ut equus ficusque, uel homo & album { In subiecto autem nihil prohibet esse nonnulla } Postquam uniuersalem sermonem confecit, cum dixit nullum ex indiuiduis, quæ & unum numero sunt, de subiecto esse, non solæ autem particulares substantiæ, sed particularia quoque accidentia sunt indiuidua, ueluti quædam, ut ipse inquit, grammatica, hoc subiunxit, in subiecto autem esse nihil prohibet, id est accidens. atque ut semel dicam, quæ unum sunt numero, de nullo subiecto dicuntur, sunt autem in subiecto.

DE PRAEDICANDI RATIONE.

**QVANDO Alterum de altero prædi 6
catur ut de subiecto, quecunque de eo quod
prædicatur dicuntur, omnia etiam de sub-
iecto dicentur. Vt homo de homine quodam prædi-**

G *catur, animal uero de homine: ergo & de quodam homine animal prædicabitur. quidam enim homo, & homo est. & animal.*

Quando alterum de altero prædicatur ut de subiecto, quæcunque dicuntur de prædicato, de subiecto quoque omnia dicentur. Absoluta de eo disputatione quod est in subiecto esse, nunc ad docendum de subiecto ingreditur: ac modo quodam hoc inquit, aliud esse prædicari de aliquo, aliud ut de subiecto prædicari. huic quod prædicatur, ut de subiecto, id consequens est, quæcunque de prædicato dicuntur ea quoque de huic subiecto nuncupari: ut prædicatur de Socrate, ut de subiecto, simpliciter homo. animal autem de homine simpliciter. hoc ergo & de Socrate prædicabitur. nam simpliciter homo, per medium se ipsum, animalis prædicationem traducit ad Socratem. Sed quid sibi uolunt hæc uerba ut de subiecto? nempe essentialiter, atque re ipsa. siquid enim de prædicato per accidens dicitur, non id quoque de subiecto dici est necesse. uerbi gratia prædicatur re ipsa homo de Agamennone, atque ut de subiecto de homine animal essentialiter, per accidens **H** uero disyllabum. icc irco de Agamennone prædicatur animal, disyllabum non prædicatur. Rursus animatum ac sentiens de animali, ut de subiecto atque ut de re dicitur, per accidens uero & in respectu, genus, uel trisyllabum. Perinde quoque se habet res in accidentibus. prædicatur enim exempli causa de tribus uti de re numerus, de numero ut de re, quantum per accidens uero trisyllabum. ob id prædicatur numerus de tribus, trisyllabum non item. Vt ea igitur quæ essentialiter & ut de rebus prædicantur indicaret, ut de subiecto dixit. trisyllabum enim de animali non ut de subiecto prædicatur, uerum ut de uoce ac syllabarum quantitate: & genus de respectu. Quæ igitur, inquit, dicuntur de altero ut de subiecto, hoc est ut de re subsistente, quæcunque de prædicato dicuntur (est autem hic quoque ut de subiecto subaudiendum) omnia & de subiecto dicentur. Prædicamenta latitudinem profunditatemque obtinent, profunditatem inquam, progressum eorum in particularia. latitudinem, discessum in latera. uerbi causa ut sic profunditatem capias, substantiam, corpus, animatum, animal, atque ita deinceps. latitudinem, cum substantiam in corpus & incorporeum secueris. Regulam igitur nobis Aristoteles tū latitu- **I** dinis, tum profunditatis depromit. nunc profunditatis, dehinc latitudinis. est porro hæc regula. Quando primum de secundo de subiecto prædicatur, & secundum de tertio de subiecto, tunc primum quoque de tertio de subiecto prædicabitur. prædicatur exempli gratia animatum de animali, animal de homine. animatum quoque de animali prædicabitur. Quod autem de subiecto dixit, regulæ recte adiectum est. nam si uera esse debeat, utraq; de subiecto sit oportet propositio. siue enim in subiecto sint ambæ, nihil ueri concluditur. siue una de subiecto, reliqua in subiecto, sitque hæc uel prima, uel secunda, nec ita quoque ueri quidquam colligitur. ambæ igitur in subiecto sumantur, ut Socrates albus, album disyllabum. accidit enim albo disyllabum. si conclusum ita sit, mendacium est id quod conficis. nam Socrates non est disyllabum. Rursus primam in subiecto cape: alteram de subiecto: ut homo album: album, color: falsum comminisceris. neque enim homo est color. Sumatur iterum prima de subiecto, secunda in subiecto: ut homo animal: animal, trisyllabum: neque hoc modo ueri quidquam congeritur. Habemusque per hoc regulæ uicem conuersam, quomodo sub decem prædicamenta quæcunque sunt omnia queant referri. ut enim regula primum secundo, & secundum tertio inesse monstrabat, sic contra sub prima redigi posteriora **K** ac secunda ostendere eadem potest. ut homo sub animal confertur, animal sub animatum, animatum sub corpus, corpus sub ipsam substantiam. & homo ad substantiam reuocabitur. in prædicamentis quoq; alijs eodem pacto. Sunt uero qui temere dici quærantur, ex quatuor propositis, uniuersali, & particulari, substantia, & accidente, duo sola ab Aristotele describi, eaque deteriora, accidens, & particulare: cum hic & quid sit de subiecto definiat, uniuersale inquam, cum ait, si competit primum secundo, & secundum tertio, tertio quoque primum competere. sed & quid non in subiecto, substantiam inquam, cum propria substantiæ enumerat. nam descriptiones ex proprijs desumuntur. Atque ad hæc dubia respondemus, regulam esse quæ recitata est, non finitionem, aut descriptionem. quippe in nullam descriptionem finitionemue finibile, uel finitionis nomen accersiri. nemo enim homo inquit est homo animal rationale mortale &c. neq; animal est animal substantia animata sensu ualens. nunc uero sæpe in regula id quod finitur, ipsum inquam de subiecto, assumptum est. Ad alteram difficultatem dicimus, ex proprijs quæ nominat substantiæ nullum eiusdem descriptionem esse. nam quæcunq; ipsius recenset propria aut **L** soli substantiæ suppetunt, sed non omni, aut omni, non soli tamen. at descriptio & uere propria soli & omni ac semper competere uolunt. Cæterum cum sit duplex prædicatio, altera de subiecto, altera in subiecto (de subiecto quidem dicimus cum de particularibus prædicantur uniuersalia: in subiesto autem cum accidens de substantia proditur) prædicatio in subiecto, quæ aliud alij inesse dicit, nullam exhibet quæstionem. quæ uero de subiecto est, cum esse alterum ostendere alterum uelit, hoc est prædicatum id quod subiectum est, quæstionem præbet. Dixerit enim quispiam quale prædicatum est animal de homine? num ipsum id quod homini concretum est, ad uniuersale? si concretum, idem de seipso prædicabitur, eritque nugamentum prædicatio. sin uniuersale, particulare uniuersali adæquabitur: idque erit particulare quod uniuersale est. Dicemus itaque prædicatum de subiecto & communius esse, & ipsius proprium uelle. cum enim ita loquimur, homo est animal, nil sane aliud dicimus, quam animalis formam qua uniuersa sunt insignita animantia homini quoque inesse. ut enim Præconis uox & omnium communis exauditu, & cuiusque propria est: ut centrum & communis omnium rectarum est terminus **M** quæ ab eo excurrunt, & cuiuslibet proprium: ut materia denique & publice uniuersis substrata est, & priuatim singulis, sic prædicatum quoque & commune esse uult, & peculiare subiecti. ergo qua commune est, non est prædicatio nugamentum: quoad uero proprium, particulare haud uniuersali adæquabitur.

DE GENERIBVS DIVERSIS.

DIVERSORVM *generum, &* 7
non subalternatim positorum, diuersæ sunt specie & differentiæ: ut animalis, & scientiæ. animalis enim differentiæ sunt, gressibile, bipes, & uolatile, & aquatilæ. scientiæ uero, nulla earum est. neque enim scientia a scientia differt in eo quod bipes est. subalternorum uero

generum nihil prohibet easdem esse differentias. superiora enim de ijs quæ sub ipsis sunt generibus prædicantur, quare quotcunque differentiæ prædicati fuerint, totidem, & subiecti erunt.

Diuersorum generum nec subalternatim positorum diuersæ specie & differentiæ} Sumptiunculas quasdam accipit ad propositam institutionem cōmodum ipsi allaturas. Quoniam enim prædicamenta & generalissima genera sunt & in unoquoque series quædam subalternorum edita est generum, regulam hic nobis tradit Philosophus qua genera prorsus diuersa a subalternis discernamus: aitque diuersorum generum nec subalternatim positorum differentiæ quoque plane diuersæ tum constitutiuæ tum diuisiuæ, ut animalis ac scientiæ. sunt enim constitutiuæ animalis differentiæ animatum & sentiens: diuisiuæ, rationale & brutum, mortale & immortale. scientiæ uero, constitutiuæ, si forte contingat, rationum certitudo ac firmitas, aut scientiæ subiectas res secundum eadem atque eodem pacto perpetuo se habere: diuisiuæ, contemplatiuum & actiuum. Sunt ergo differentiæ diuersæ si diuersa sint genera. Aliter uero diuisit Plato in Gorgia, nempe alias tantum sermocinales esse scientias, qualis est Dialectica: alias actiuas duntaxat, ut pictura: nonnullas mistas, quæ simul sermocinales actiuæque sunt, idque tribus modis. aut enim tantundem uerborum actionisque habent, ut citharædia. simul enim & canit & cithara personat. differt autem a citharistice. nam hæc plectit & canit. citharistice plectit tantummodo: ut alea ante iactum quæ opus sunt inuocat, tum quæ iactus tulit ante transpositionem fatetur. Mistæ ergo aut actionem cum sermone æqualiter obtinent, aut sermonis plus quam actionis, ut histrionica, iuxta id quod a quodam dictum est, Reddas mihi quæ a patre cepisti meo. illo uero per silentium renuente dixit, pecuniam non inquam, aut contra actionis plus, minus sermonis, ut medicina. hæc enim sic dicta est, quasi medicatrix magis sit quam sermocinatrix. nam & sermone utitur ad dignoscendum curandumque. qui enim nouit optime, is optime curabit. Quoniam uero pluribus dicuntur modis diuersa genera (nam diuersa censentur, uel quæ a se mutuo plane distant, ut substantia & quantum. uel quæ sunt haud prorsus disiuncta, ex aduerso tamen inter se ab eadem diuisione diducuntur, ut uolucre & aquatile. hæc enim commune genus animal obtinent. Dicuntur & subalterna diuersa, ut substantia & corpus) ea propter dixit nec subalternatim positorum. fieri enim potest, ut eædem horum differentiæ sint, ut simpliciter animalis & rationalis animalis. nam eædem sunt utriusque tum constitutiuæ tum diuisiuæ. sunt constitutiuæ amborum animatum ac sentiens: sed eædem quoque diuisiuæ mortale & immortale. at eorum quæ non subalternatim collocata sunt, uerum diuersa, nec constitutiuæ eædem sunt, nec diuisiuæ, ut in animali ac scientia diximus. Subalternorum tamen constitutiuæ uti proditum est, plane eædem: at diuisiue, non omnino, sed licet quoque esse diuersas, ut in animali ac bruto animali. Sunt enim eædem, ut monuimus constitutiuæ, non eædem diuisiuæ. nanque simpliciter animalis sunt rationale & irrationale, mortale & immortale. bruti, uolucre, aquatile, terrestre. Eadem & in ijs ratio congruet generibus quæ inter se distincta ex opposito sunt. nam eorum quoque eædem sunt constitutiuæ, diuisiuæ diuersæ. bruti enim eæ sunt quas recitauimus: rationalis, mortale immortale, cœleste terrestre. Decenter autem uerbum specie apposuit, hoc est re, quo substantiales caperemus differentias. nam generum diuersorum eædem esse differentiæ per proportionem possunt. dicimus enim domus instrumenta partim pedibus esse suffulta, partim expeda. sunt expeda mortarium & eiusmodi reliqua: pedibus munita, sella, lectusque. sed & animalium dicimus alia carere pedibus, alia ijsdem inniti. uerum differentiæ hæ non sunt specificæ. non enim ex eo exprimitur homo quod bipes sit. sed neque si uoce differentiæ eædem esse uideantur, iam specie quoque sunt eædem: si quidem eiusdem speciei non sunt lecti atque animalis pedes, quoniam nec idem est actus. ex proportione autem ijdem sunt, siqua modo similitudo intercedat. nam partes inferiores quæ animalis ac lecti uelut firmamenta sunt, pedes uocantur. ut enim pedes ad animal sese habent, sic fulcra quoque ad lectum. sed non præterea & usus pedum reliquos præstant, uerbi gratia non ambulant, nec secum corpus suo transferunt motu, & similia. Itaque non ijdem specie sunt, sed uoce ac proportione. animalis enim habentur differentiæ ut pedestre, & uolucre, & bipes, & aquatile. Pluribus modis diuidi generum differentiæ possunt: ut substantiales differentiæ sunt animalis, rationale & irrationale. a tempore autem ducuntur uitæ, ut mortale & immortale, & a loco in quo commorantur, ut uolucre, pedestre, bipes, aquatile, & a partibus corporis, ut pedibus subnixa & expeda. Sunt porro & differentiæ aliæ, ex alijs quæ animalibus insunt depromptæ. Aristoteles uero exemplo usus a loco, ab alia quoque diuisione exemplum, differentiæ a partibus desumptæ in medio data opera interseruit, docere uolens nihil in proposito si differentias quoque alias accipias explorandis generibus referre. namq; inter se, nec differentia prima nec secunda, neque ulla absolute genere diuersa conueniunt{Subalternorum uero generum nihil easdem esse prohibet differentias} Recte dixit nihil prohibet. nam non eædem ex necessitate differentiæ subalternorum sunt generum, ut aperuimus. sæpe tamen numero easdem esse contingit. nam constitutiuæ quidem sunt eædem semper, quanquam solæ habeantur. plures enim sunt inferiorum. quandoque uero & diuisiuæ, ut superius enarrauimus.

DE INCOMPLEXIS.

EORVM Quæ secundum nullam complexionem dicuntur unumquodque aut substantiam significat, aut quantū, aut quale, aut ad aliquid, aut ubi, aut quando, aut situm esse, aut habere, aut agere, aut pati. Est autem substantia quidem (ut in figura dicatur) ut homo: equus. Quantū autem, ut bicubitum: tricubitū. Quale, ut album: grammaticum. Ad aliquid, ut duplum: dimidium: maius. Vbi uero, in foro: in Lyceo. Quando autem, ut heri: superiore anno. Situm uero esse, ut iacet: sedet. Habere autem, ut calceatum esse: armatum esse. Agere uero, ut secare: urere. Pati, ut secari: uri.

Eorum quæ secundum complexionem nullam dicuntur singula aut substantiam significant, aut quantum, aut quale} Tradita uocum bipartita diuisione in simplices atque complexas, eodem pacto & diuisionem rerum secundum utrunque segmentum conficere uoluit. Ergo cum prius sectionem nobis, ut complexorum in

G quatuor præbuerit, uniuersalis uidelicet substantiæ & particularis, atque uniuersalis particularisq; accidentis, nunc partitionem in decem ueluti simplicium tradit. priusque per res tanquam umbratili pictura ea nobis describit, ut in aliquam nos eorum notitiam deducat, postmodum articulatim nos de unoquoque docturus. Quamobrem uero eorum quæ secundum nullam complexionem dixit? quid enim, sunt ne complexiones plures? etiam. nam aut simplex uox est, significatum compositum, ut curro: aut significatum simplex, uox autem cõposita, ut Martiusuicus, & Corui petra, atque finitiones & finibilia: aut & significatũ & uox composita sunt, uelut cum dico Socrates ambulat: aut simplex utrunque, ut prædicamenta. Hic ergo eorum quæ secundum nullam complexionem dicuntur diuisionem facit, eorum inquam quæ nec uoce nec significato complexa sunt. Bene autem dixit eorum quæ dicuntur, propter coniunctiones, articulos, præpositionesque. quæ per se non dicuntur, nec quidquam significant, uerum simpliciter uoces sunt quæ cum alijs pronunciantur, resque ita cum illis significant. atque hinc rursus perspicua est libri intentio. Eorum enim inquit, quæ secundum nullam complexionem dicuntur singula, uel

H substantiam significant. itaque de uocibus res significantibus decernit. ergo & de medijs agi constat conceptibus. Cæterum sciendum est, rebus uerbo describendis subobscuram nobis ab eo prædicamentorum præberi imaginem. nam rudior eorum præceptio in nudis exemplis duntaxat prodit. subtilior uero tum propria cuiusque enumerat, tum diuisionem affert, ut & quæ insunt prædicamentis, per propria, & quibus ea insunt, per diuisionem dignoscamus. Verum ipse in decem exemplis decem prædicamentorum enumerationem facit: nos uero in uno eodemque exemplo doctrinam conficiemus, in Socrate. Est ergo Socrates substantia, ut homo. et quantum, ut bicubitus, uel tricubitus. quale autem, ut albus, musicusue. ad aliquid, ut iuuenum curator, aut Sophronisci filius, ubi ut docens in Lyceo. quando, ut qui peloponnesiacis fuit temporibus. & facere, ut qui cernit. & pati, ut qui cernitur. situm esse, uti stans, uel sedens, uel sub platano recubans, ut Lysiæ humilitatem orationum audiat. nam aut recta uniuersa membra sunt, idq; stare dicitur: aut supina omnia, & recubare nuncupatur: aut partim erecta, partim strata, quod sedere appellant. habere autem, ut uestes circundatas. Nonnullos quoque hæc angit difficultas, quomodo simplicia esse prædicamenta affirmemus, si quatuor uti præ

I diximus simplicia, sex composita habeantur? dicimusque composita uocari ea, quod speciem nobis inuehant compositionis, cum sint ipsa simplicia. non enim prædicamentum est id quod in loco est, aut tempore: sed est prædicamentum esse in loco, esse in tempore. ob id enim & nonnulla ex ijs per infinitum nominauit, ne asciscendis personis compositionem quampiam induceret. ut facere, & pati, & habere, & situm esse. Quoniam uero decem prædicamentorum ens genus non est, digeri quoque in ordinem possunt. prior ergo substantia est, ceu subiecta omnibus. secundo loco quantum, siquidem & informis materia quantitatem prius induit, tum sic qualitate afficitur. tertium quale, ac prius eo quod ad aliquid fertur, quando et id quod per se existit eo quod alio spectat prius est. At hæc si sic habent, utique priora ea sunt quæ ex substantia & quanto ijs quæ ex substantia & quali consistunt quæ item ex substãtia & quali ijs quæ ex substantia & ad aliquid pertinẽtibus. {Est autem substantia quidem, ut formula dixerim} Non omnium substantiam notat. non enim intelligibilis apparet substantia, uerum sensibilis. tu uero & reliquas res quæcunque in natura per se sunt, nec alio quopiam egent ut subsistant, substantias intellige.

{Quale autem, ut album, grammaticum} Hic operæpretium est K adnotasse, cum omnis in subiecto qualitas habeatur, nõ omnis autem sit idem specie subiectum sortita, sed partim consistat in corpore, ut calididitas, partim ipsum esse in animo habeat, ut Geometria, uelitque Aristoteles per exempla duplicem speciem qualitatis ostendere, inclamasse eum, ac dixisse, Quale autem, ut album, grammaticum, utique album sumens qualitatis exemplum in subiecto corpore insitæ: eius uero quæ ipsum esse in animo obtinet, grammaticum{Habere autem, ut calceatum esse, armatum esse} De ijs quoque simplicibus intelligendum esse liquido constat. ait enim. Eorum quæ secundum nullam complexionem dicuntur. Cæterum sunt qui quærant, cur quemadmodum sunt facere ac pati opposita, aliudque faciendi prædicamentum statuat, aliud faciendi, non idem & hoc loco agat (sunt enim opposita habere atque haberi) nec ipsius haberi prædicamentum dixerit, sed eius tantum quod est habere? Dicimus itaque posse hoc sub situs prædicamentum referri, ipsum inquam haberi. id enim haberi dicimus quod usquam est situm, ut in horto. uerbi gratia arbores, uel ut in corpore arma, seu uestis, atque hæc ipse haberi diceret. hortum quoque habere arbores, & eos ab ipso haberi: quæ & per situm esse, uti diximus, pronunciare nobis licebit. unde & sæpe ita loquimur, amictus pallio sum, uel talis est armis circundatus quod Græci dicunt περιῤῥεῖσθαι. Quemadmodum igitur in facere ac pati utrunque idem subiecto prædicamentum est, respectu autem diuersum (nam facere dicimus cum a faciente, pati ubi a patiente inceperimus) ita hoc quoq; loco habere & situm esse siue haberi sunt eadem subiecto, respectu diuersa. habere enim dicimus cum initium ab eo qui habet sumpserimus, cum autem ab illo quod habere quis fertur, situm esse, siue haberi. L

Singula igitur eorum quæ dicta sunt, ipsa quidem secundum se in nulla affirmatione dicuntur, uel negatione. horum autem ad seinuicem complexione, affirmatio, uel negatio fit. Omnis enim affirmatio aut negatio uidetur, uel uera, uel falsa esse. eorum autem quæ secundũ nullam complexionem dicuntur nullum neque uerum neque falsum est. ut homo, album, currit, uincit. 6

Vnumquodq; autem ex ijs quæ recensuimus ipsum quidem per se in nulla affirmatione dicitur, negationeue, at horum mutuo complexu affirmatio fit uel negatio} Hic a sequentis libri intentione, qui de interpretatione inscribitur, propositi libri intentionem discernit. quoniam in hoc de uocibus docet simplicibus, in illo de affirmatione ac negatione. distinguit aut syllogismo in secunda uẽs figura: cuius medium terminum sumit ueritatem ac falsitatem. ait enim, omnis affirmatio uel negatio ueritatem, aut falsitatem significat: nulla simplex uox affirmationem, aut negationem designat. neq; enim si homo homo sexcenties dixero, uerus sum aut mentior. similiter si ambulat, ambulat sexcenties proferam, nec uerum, nec falsum enuncio. Quod siquis asseueret dicentem ambulo uel uerum esse uel falsum (nam si forte ambulet uerus est: sin minus, falsus) respondemus, eum qui ambulo dixerit, pronomen quoq; ego potestate comprehendisse, perinde ac si ego ambulo dixisset. Quamobrem quicunque ambulo inquit, potestate pronomen ego ad ueri & falsi generationem amplectitur: nec prædicamentum solum ipsum per se, nec simplicem uocem pronunciat. iam enim commonuimus simplices non sola uoce æstimandas, neque compositas. sed M

uoces

uoces quoque complexas, si simplex quidquam declarent, simplices esse. & quasdam simplices, si id quod intelligitur complexum nec simplex habeant, compositas haberi. Quocirca curro non simplex est, quoniam nec significatum simplex. Aristoteles uero hanc ipsam prius dubitationem reprimens dixit. Eorum quæ secundum nullam complexionem dicuntur, hoc est eorum, quæ nec significato complexa sunt. Igitur uoces simplices, uti explicatum est, si per se proferantur ipsæ, nullam ueritatem, aut falsitatē indicant: at affirmatio omnis, uel negatio plane, aut ueritatem, aut mendacium declarat, ut si inquam Socrates ambulat, si forte fortuna ambulet, uera locutus sum: sin sedeat, falsa. Rursus quoq; cum dixero Socrates non ambulat, si non ambulet, ueritatem sum assecutus: sin ambulet, mentitus. Ergo prædicamenta, uti est proditum, cū uoces simplices sint, ueritatem nullam, uel falsitatem significant. quod si inter se conferantur, affirmationem faciunt, uel negationem, in quibus ueritas inest & falsitas: ut homo currit, ex substantiæ & faciendi prædicamēto conficitur. affirmatio autem, negatiua particula quadam in medium ascita, negatio fit, ut homo non ambulat {In nulla affirmatione dicitur, uel negatione} Multa exemplaria quæ quidem & emendatiora uidentur non habent, uel negatione: uerum id solum, in nulla affirmatione dicuntur, si enim prædicamentum nullum affirmationem significat, multo magis negationem: quoniam particulam negatiuam desiderat: magisque suspicabitur quispiam ipsum facere aut aliud prædicamentum aliquod affirmationem esse quam negationem {Omnis enim affirmatio uel negatio ueritatem significare aut mendacium uidetur} Verbum uidetur adiectum est, quoniam nec affirmatio uera est omnino, nec falsa prorsus negatio, ut si quis dicat curro, uel non curro. Quandoquidem igitur ego pronomen in ijsce subauditur facultate, huius gratia dixit uidetur. aut igitur hoc est, aut uacat uerbum uidetur, aut elegans est error scriptorum, aut pro eo dicitur quod est, ita omnibus uidetur. Quærunt aliqui sub quod prædicamentum oporteat & punctum, & ipsum nunc, & unitatem referri. ab substantiam quidem non potest: nam ea per se existens quiddam est: horum autem nullum propriam subsistentiam obtinet. habet enim suum esse in linea punctum, cū lineæ finis atque initium sit: & nunc in tempore. nam tempus non est, sed temporis principium finisq;. Per nunc, temporis momentum intelligo, latitudine omni prorsus abiuncta. Vnitas quoque principium numeri, nec ullo pacto numerus est. quare nec seorsum est numerus, sed ipsum esse in numero obtinet. est enim principium. at esse principij in illis habetur quorū est principium. Neque uero hæc quanta dicere possumus. est enim æquale & inæquale proprium quanti. punctū autem & ipsum nunc, cui erunt æqualia? nam nec punctum puncto æquale dicitur, nec nunc similiter. sed nec unitas unitati qua unitas est. æqualia enim ea dicimus quæ idem quantum, ac partes similiter habent easdem. at hæc nec quanta sunt, & partibus carent. Verum nec dici de ijs potest inæquale, tametsi quis in ipsis æquale dici concesserit. tempus enim tempori, uel æquale fertur, uel inæquale, & numerus numero æqualis, uel inæqualis, & linea lineæ, ut quæ quanta sunt. nam pro partium identitate, uel æqualia, uel inæqualia nuncupamus. hæc uero cum sint impertia, nullumque ex ijs quæ commemorauimus collationem ad alia effugerunt. Præterea, quantum partim continuum est, partim discretum. hæc autem nec continua nec discreta sunt, sed partibus uacant. Id enim continuum uocamus, quod habet unitas partes, discretū quod seiunctas. Porro illud sciendum, quosdam redigere sub ea hæc uelle quæ ad aliquid referuntur, atq; hæc suorum consequentium principia esse affirmare, punctum lineæ, unitatem numeri, instans tempori. Principia igitur si sunt quorundam principia, id genus autem sunt quæ ad aliquid pertinent (nam pater filij pater est, & dimidium dupli dimidium) ergo & hæc sub ea quæ ad aliquid spectant referri. Sed respondemus ad aliquid se habentia, ut fatetur ipse inferius quorundam respectus esse duntaxat, nec propriam habere subsistentiam: sed ipsum esse in alijs obtinere prædicamentis. nam aut in substantia, aut in quanto, aut in quali, aut in quopiam alio prædicamento censentur. eaque ob id adnatis assimulat, quorum esse in alijs hoc est in stirpibus habetur. Est igitur in prædicamentis omnibus ad aliquid spectantia contemplari. cum enim dixero, pater filij pater, ad aliquid relata in substantia dixi: cum autem, duplum dimidij duplum, eadem in quantitate pronunciaui: cum albius albo albius, in qualitate, atq; in alijs similiter. Hæc igitur ipsa per se quid sint, quoue sub prædicamento agant, ac ipsorum tunc mutuum respectum opus est exponamus. Quid itaq; dicemus? Nempe sub nullum hæc re uera prædicamentum quantum ex præsentis operis intentione recipi. siquidem propositum est, ut sæpe diximus, Aristoteli nō de entibus qua sunt entia disserere, sed quatenus ab id genus uocibus significantur ab hominum frequentia. uult enim in hisce de uulgo notis docere. Quoniam ergo nullam de his plures homines notitiam obtinent, tametsi ea licebat sub unum prædicamentum quantum inquam referre, ac dicere quantum alterum secari in partes, alterū impers manere: sectile aut continuum esse, aut discretum: atq; hæc sub indiuisibili quanti segmento statuere, non tamen reposuit: propterea quod de hisce rebus institutio propositi libri intentioni nequaquam conueniat. Atque uelle ipsum non de entibus decernere qua entia sunt, constat ex eo, quod cum triplicem in naturali auscultatione substantiam prodiderit, unam quæ ad materiam pertinet, alteram ad formam, tertiam ad utranque simul, nusquam hic neque materiam per se, neque formam, substantiæ nomine appellandam censet: perinde quasi nullam horum multitudo utpote simplicium notionem habeat, sed compositum ex ijs duntaxat norit. Cæterum & illud disquirunt, sub quod prædicamentum referendæ priuationes negationesque sint? Respondemus sub nullum potissimum: quando nec finitum quicquam declarant: at indicatiua certarum sunt rerum prædicamenta. quod si omnino prædicamento subijci eas opus sit, ad idem sese priuationes ad quod & habitus recipient: et inficiationes ad quod affirmationes quoq; referentur acceptæ. est enim genus idem contrariorū, ut albi & nigri, & calidi & frigidi, ac similium. Rursus quærunt motus & mutationes sub quod prædicamentum conferri oporteat? atq; sub nullum inquam. sunt enim prædicamenta earum rerum quæ in natura existunt, quæq; suam perfecte ipsarum formam receperunt. est autem imperfectum quiddam omnis mutatio, uia enim est ad formam atq; ens mutatio, non ens ipsum. Aliter quoque respondeas. nempe ne fieri quidem posse, ut sub unum prædicamentum mutatio omnis redigatur. in pluribus enim ut ipse edocebit uisitantur mutationes. nam & in substantia sunt, ut generatio & corruptio: & in quanto, ut actio & decretio: et in quali, ut dealbatio & denigratio: & in prædicamento ubi, ut ascensus, descensus, reuolutio. Quamobrem mutationes uiæ sunt quæ ad prædicamenta deducunt alia ad aliud, nec ipsæ prædicamentum complent. nam mouere atque omnino mutare sub faciendi, moueri autem & in summa mutari sub patiendi prædicamētum referentur. ipsi uero motus mutationesq; cum uiæ ac generationes quædam ad prædicamēta sint, ad ea quo modo diximus si oporteat redigentur.

Marginal notes: [B] [C] [D] [E] — Ad idē prædicamētum sese priuationes ad q. et habitus recipiēt idē Simplic. 1. physi. Priuatio ergo substantiæ erit in prædicamēto substantiæ, neq; hoc faciet formam corporeitatis genericam de prædicamēto substātiæ primæ materiæ coæternā à formis specificis realiter distinctā, deferentibus, ut in nr̄a de hoc cōtēplatione liquido constat. Pro his uide quæ dicit Auer. 5. physico. cō. 9. Pro intellectu horū uerborū Ammonij, sciendū est quod

per G uiā quæ est motus possumus intelligere uiā ad quam, et uiā per quā uia ad quam est forma diminuta sub qua reperitur mobile priusq̄ recipiat formaȝ perfectā, & ad hāc prius trāsmutatur quā ad perfectā, et tūc mo= H tus sumptus pro hac uia est in pluribus uno prædicamēto, q̄a forma perfecta terminās motū est in pluribus prædicamentis, uia autē per quā est trāsmutatio ipsa qua mobile dēt trāsmutari, quæ quo ad trāsmutare ē in p̄dica I mento actionis, quo uero ad transmutari est in prædicamento passionis, quatenus autem ad successum ipsi coniunctum est de genere cōtinuoruȝ ut patet per Arist.3. physi.tex.1. quo uero ad id quod ē in motu est ad aliquid quā

DE SVBSTANTIA.

SVBSTANTIA *autem quę proprie, & principaliter, & maxime dicitur, est quæ neque de subiecto aliquo dicitur, neq; in subiecto aliquo est: ut quidam homo, & quidā equus. Secundæ autē substantiæ dicuntur species, in quibus eæ, quæ principaliter substantiæ dicuntur, insunt, & hæ quidē, & harū specierum genera, ut quidam homo in specie quidem est in homine, genus uero speciei animal est. secundæ igitur hæ substantiæ dicuntur, ut est homo, atque animal.*

Substantia quæ potissimum, & primo, & minime dicitur, est quæ neq; de subiecto dicitur aliquo, neque in subiecto quopiam est, ut aliquis homo, & aliquis equus} Cum ea exposuerit quæ ad absolutam prædicamentorum conferunt præceptionem, cumq; proxime nos rudius ac ueluti in exemplis de ipsis quoq; prædicamentis docuerit, nunc ad exquisitam etiam ipsorum enarrationem conuertitur: docetq; prius de substantia. Nam primū in prædicamentis locum substantia obtinet: eamq; ob id cæteris iure anteposuit: siquidem hæc simul cum alijs infertur, nam si sit quoduis ex accidentibus, erit omnino & substantia cui id accidit. reliqua uero secum non infert. neque enim si sit substantia, prorsus & aliorum quodq; est. & tollit quidem secum alia, non ipsa tamen cum alijs tollitur. At quæ simul interimunt nec simul interimuntur, quæque simul inferuntur non simul inferunt, ea priora esse natura confessum est, itaque natura prior est cæteris substantia. Alia ratio. Res partim per se, partim in ipso, partim circa illud dicuntur. per se est ipsa substantia. in ipso quantum & quale. in substantia enim spectantur. circa illud septem reliqua habētur. Præterea, hæc per se subsistit, neq; alijs ad existētiam indiget. reliqua hærent in alio. nam ipsum esse in hac habent. si enim substantia sit, alia quoq; sint prædicamenta est necesse: at nisi sit, alia subsistere haudquaquam possunt. Porro hæc substantia tum simplex est, tum composita. Sex enim modis substātia dicitur. nam aut existentiā omnem declarat, quæ & de accidentibus fertur: quasi ea quoq; propterea quod in rerū natura existant substantiæ siue essentiæ nuncupentur. aut naturam nō in subiecto iacentem, quæ ex opposito ab accidētibus dirimitur. hæc in subiecto nō hærens natura, aut simplex, aut cōposita est. simplex quædā deterior quam cōposita, quædam præstantior. Est autē substantia cōposita, homo, & id genus alia. simplex uero & quam cōposita præstantior, Deus, angelus, mens, anima, & similia. simplex & quam composita deterior, materia prima, formaque. Disputat autem hoc loco Aristoteles neq; de simplici atque ea quæ præstat compositæ (non enim de rebus diuinis sibi differendum proposuit) neque de simplici ac deteriore quam composita, quando nec scrutari de natura instituit, sed de sola composita: atque huius alteram primam esse ait, alteram secundam. primam uocat particularem: secundam uniuersalem, quæ ad species ac genera pertinet. nam ut proditum est sæpenumero, non de entibus qua entia sunt commentatur, sed de quali significato uulgus loquendo quodlibet prædicamentum ferat. quandoquidem si naturam esset rerum secutus, primam generum ac specierum, secundam indiuiduorum dixisset, utpote illam causam, hanc ut ita dixerim causatum. enimuero causa causato, & uniuersale particulari potius est. Item priora naturæ, posteriora nobis. et nobis priora, naturæ posteriora sunt. Quoniam igitur ad introductitios ei sermo est, merito particularem substantiam primam appellauit. est enim sensui hæc euidentior: secundam, quæ in generibus ac speciebus consistit. a particularibus namq; ad uniuersalia, illucescente sero in nobis ratione subuehimur. ideo quasi dogma haud quaquā probans, non quæ potissimum & primo & maxime est, sed dicitur, pronunciauit. atq; quo planior sermo noster fiat, dicamus hoc pacto, transpositis philosophi aliquantulum uerbis. Substantia autem quæ & potissimum & primo & maxime dicitur, hæc est, id est quæ uulgo dicitur. At ubi uelut ex propria sententia sermonem profert, nō amplius dicitur, sed, est, uerbū usurpat. nam quæ inquit nec de subiecto aliquo dicitur, hoc est prædicatur, nec in subiecto quopiam est, & non nec in subiecto quopiā dicitur: cū ipse dogmati assentiatur. Enimuero cognitam Aristoteli et intelligibilē fuisse substantiam ac compositis præstantiorem ipse plane & in metaphysica ostendit, & in libris de cœlo, atque in octauo naturalis auscultationis: ubi per se inquit mobilia priora esse ijs oportere quæ aliunde mouentur, & immobilia semper mobilibus. nam nisi immobilis quædam sempermobilium causa existeret, utiq; illa motu sempiterno haudquaquam perdurassent agitanda. Hanc autem incorpoream esse, ac partibus carere dimensionibusq;, tali quodam demonstrat theoremate. (nihil enim fortassis ab re fuerit speculaminis uelut in digressione meminisse) nam hanc asserit causam ui infinita constare. quod si est, plane quoque incorpoream. nam corpus omne, ut ipse ad calcem octaui naturalis auditus uoluminis probat, finitam obtinet potestatem, si enim infinita, datum sit inquit esse infinitam. quando igitur diuidi potest omne corpus, diuidamus corpus hoc, in tria uerbi gratia inquit. utrum ergo segmentum quoduis infinitam uim an finitam possidet? si infinitam, pars toti tantundem ualebit: id quod absurdum est, nec fieri potest. si finitam, patet id quoque quod ex finitis constat finitum plane esse. quare & totius corporis finita uis erit, nec infinita. ergo corpus nullum finitum ui infinita præditum est, corpus autem nullum infinitum est magnitudine. nam id quoq; ipse in physica ostendit. nullum itaque corpus infinitam uim obtinet. hoc si sit, ergo quod facultatis infinitæ compos sit, corpus non erit. incorporea est igitur prima substantia, siquidem & infinita pollet facultate. Porro non intelligibilem substantiam solum compositis nouit præstantiorem, quam græci dianoeticen nominant: idque in demonstratiua probat commentatione. ait enim uti se habet sensus ad sensibilia, sic haberi demonstrabilia ad demonstrationem. sic ergo & permutato ordine ut sensus ad demonstrationem, ita fore ut sensibilia sese ad demonstrabilia habeant. ergo si sensus deterior propterea est demonstratione, quod hic circa particularia, illa circa uniuersalia uersetur, deteriora quoq; erunt scibilibus sensibilia. quare non intelligibilem duntaxat, sed cogitatricem quoq; præstantiorem compositis substantiam cognouit. hic autem quæ secundæ sunt primas uti diximus nominat, ijs de causis quas sæpius recensuimus{Quæ neq; de subiecto dicitur aliquo, neq; in subiecto quopiam est} Quæritur cur substantiam prædicamentis præstantiorem negatione finiuerit, si negationes affirmationibus contemptiores esse arbitramur. Itaq; dicimus, atqui contra finitiones per negationem ascitas maiorem subiecto dignitatem afferre. Sic ergo & Deum Opt. Max. significare uolentes, non quidquam de eo, ut diuinus inquit Plato, affirmamus: sed ad negationes uenimus. Interrogante enim Timæum Socrate quid Deus esset, quid non sit noui quidem inquit ille, quid uero sit haud noui. nam nec corpus, nec colorem, nec angelum, nec eius quidpiam generis, sed his præstantiorem

rem

K quidē quadam bitudin mouēs tet.3.p tex.3. Hoc co ratione gnū eff modo u sit ferm deterior substātia posita. Idem.33 &.45.h Atquo m do fieri p L ut g et spēs naturæ p ra, nobis posterior cū cōia & cōia nobis no ra ut.1.ph tex.4. pa dicendū c Simplici phy.char &.3.g. c atq; uni salia sum ut propr tates ge per abla M t nē facile sunt post riora part cularibus sunt post rius geni & per a tiones fa quibus q deq subsl nō tollunt pticula sed s rata fuer ut contin tes ipsi cularia priora hoc c

A rem esse intelligo. quid autem sit non intelligo. Quapropter subiectum interim magis eiusmodi exornant finitiones: cum ab inferioribus omnibus ipsum seiungant. Solent quoque in materia finitionem negatione explicare hoc modo, quæ nec homo, nec lapis, nec ignis, nec corpus denique est: sed deterius quid quam ut æquiparari bis debeat. Quocirca assimilari Deo materiam dissimiliter ferunt. assimilari, quoniam uterque aliorum negatione indicatur: dissimiliter uero, quoniam cum hic præstantior existat quam ut entia omnia conferri ei possint, uniuersa abnegamus: deterior autem cum sit materia omnium comparatione, hæc inficiamur. Querendum uero est num hæc in substantijs quoque intelligibilibus ut angelo ac similibus finitio quadret, ut dicere eas possimus neq; in subiecto esse, neq; de subiecto appellari. nam et in ipsis quodammodo cõpetere ratio uidetur. sed asserimus non cõpetere. nam quæ acceptæ negationes in definitione sunt, non sublationẽ solũ, sed positionẽ quoq; significant: siquidem ad aliorũ distinctionem dicuntur. nam non in subiecto quæ est substantia ad eorum quæ sunt in subiecto hoc est accidentium differentiam dictum est: non de subiecto autem ad eius quod de subiecto fertur discrimen. Enimuero
B quemadmodum duplex lumen est, alterum econtra a tenebris, ijs inquam quæ in aere offunduntur discretum, alterũ quod nusquam refertur, nec oppositum habet ullum, ut solare: ita negationes quoque hic per se ipsas quandoque, nec ad discriminationem, interdum uero ad oppositorum discretionem dici affirmabimus. Ergo si negationes hoc loco non ad oppositorum discrimen acciperentur, utique conuenire in intelligibilibus substantijs finitionem, haudquaquam ratione quodammodo uacaret: quoniam nec in aliquo insunt subiecto, nec de ullo subiecto prædicantur. nunc uero assumptis ad differentiam negationibus, iure particularibus substantijs finitione dignitatem comparamus, cum eas per id quod dicit non in subiecto seiungamus ab accidentibus: per uerba autem hæc non de subiecto, ab ijs quæ de subiecto prædicantur discernamus. Et uero hic ipsis dignitatem adhibemus cum usum alijs præbere, nullius uero egere eas affirmamus. uniuersalia enim ad prædicationem opus habent particularibus, hæc uero illis non item. At intelligibilibus substantijs nullam per hæc dignitatem afferemus. nihil enim proditum magni esset si has in subiecto non esse diceremus. neque enim aduersus eas distinctum accidens quodpiam est: siquidem nec
C capaces omnino sunt accidentium. At quid de intelligibilibus loquor substantijs, quando nec in sola anima ratio congruet, utique cum absolutam eam a corporis uinculo, ac similẽ Deo redditam, bonumq; mundanum inspicientem contemplamur? at cum in generatione spectatur, corporibusq; complexa est, tunc & in ipsa finitio quadrabit, ut quæ subdita est accidẽtibus. nam philosophiæ, uel grammaticæ, uel alij cuiquam subiecta scientiarum est quæ circa ipsam contigere. Porro duorum quæ in finitione accepta sunt, alterum prius natura est, alterum doctrina. cum enim sint substantia & accidens, & uniuersale & particulare, prior natura substantia est, quod per se ea subsistat, illa uero ipsum esse in hac obtineant. quod autem ad propositæ intentionem doctrinæ attinet, prius est particulare. etenim natura uniuersale est prius. Itaq; ex ijs quæ in finitione sunt accepta alterũ ex rerum natura prius est, alterum ex doctrinæ intentione. Atque eum specta de subiecto & in subiecto docere non temere anticipasse: quãdoquidem futura nobis obscura finitio erat, uocibus quæ ignotæ essent in ea assumendis {Secundæ uero substantiæ dicuntur} Querere hoc loco dignum est, qualem in substantia modum usurpauerit diuisionis. nam diuidendorum quædam uelut genus secantur in species, ut animal in rationale & brutum: alia sicut totũ in partes, ut corpus in manus & pedes & caput ac reliqua. nonnulla uero ceu uox æquiuoca in significata diuersa, ut mus in marinum terrestremq;. nulla igitur harum diuisione substantiam in primam ac secundam diducit. Itaque dicimus primum, diuidendorum uti genus in species sectionem non esse. nam id genus diuisioni consequens est, una abolita specie, non simul & reliquas aboleri. homine enim perempto, non simul & reliquæ intereunt animantes, quæ species sunt animalis. at hic secunda si intereat substantia, simul aufertur & prima. nam nisi genus sit ac species, nec erunt indiuidua. Præterea nulla species alteram speciem cum in eadem a se inuicem diuisione seiunguntur continere potest. neq; enim continet homo equum, si in hæc discretum animal sit. sed nec iterum a rationali animali brutum cõprehenditur, aut econtra, si animalis rursus in hæc fiat diuisio. At uero nec ita plane diuidas licet, ut alterum in altero claudatur. uerbi gratia animal aliud est inops rationis, aliud equus. nam & equus in bruto censetur. neque enim quod continetur id a continente contra distinguitur, dicimus uero animal aliud impos esse rationis, aliud compos. quoniam cum æquali a genere hæc distent absentia, neutrum in altero concipitur. at hic secunda
E substantia primam complectitur. species enim genusq; adhuc magis contentiuum est indiuiduorum. non ergo uti genus in species substantiam in primam ac secundam diremit. Verumentmuero nec sicut totum in partes, nec similares, nec dissimilares. neque enim ex aduerso partem a toto, sed partes a partibus hac in diuisione licet segregemus. nam nec manus dicimus aliud manum esse, aliud digitum. continetur enim in manu digitus quoque. hic uero eregione distinguitur a toto pars: quippe & secunda in prima concluditur. Quinetiam in ijs quæ ceu dissimilaria diuiduntur, totum propriæ parti nequaquam nomen impertit, ut in facie sese res habet. non. n. pars uerbi gratia os facies nuncupatur. hic autem pars utraque totius nomine substantia uocata est. Rursus quæ ut similaria dissecantur, totius habent nominationem finitionemque, ueluti in carne. similiter enim pars carnis caro dicta est: & uero carnis finitionem admittit. at hic tametsi prima nomen cum secunda cõmune habeat, non tamen & finitione conueniet. non enim unam edes animalis uel hominis finitionem ac Socratis. nam ne finitio quidem plane est indiuiduorum. hominis autem animalisque
F est. ergo substantia neque ut totum in partes consumitur, neque in dissimilares, neque in similares. Verum nec ut in diuersa significata uox æquiuoca dispertitur. nam eius generis diuisio idem distribuit, nomen segmentis, rei communitatem non distribuit, ut homo & uerus & pictus. hic uero est primæ substantiæ & secundæ quædam uel penes definitionem communitas: nam commune in ambabus est in subiecto non esse. Quid igitur dicimus? nempe diuisionem non esse prorsus quæ nobis hoc loco traditur, sed ordinem solum enumeratorum: ueluti siquis orationis principia alia elementa esse dicat, alia syllabas, alia dictiones, alia nomina & uerba. uel hominibus quibusdam ordine sedentibus, hunc esse primum asserat, illum secundum. ordinis enim est id, non diuisionis {Secundæ uero dicuntur substantiæ in quibus speciebus eæ substantiæ sunt quæ primæ appellantur} Quamobrem uero non in uniuersum dixit, Secundæ dicuntur substantiæ species & genera, sed in quibus speciebus eæ substantiæ sunt quæ primæ appellantur? Dicemus subtiliter admodum ita dissertum. nam si genera & species dixisset, quoniam in alijs prædicamentis genera speciesque habentur, ut color genus in quali, species album & nigrum, esse in accidentibus quoque secundas substantias suspicari

G nobis liceret. ob id non species quaslibet, sed in quibus primæ substantiæ inueniuntur speciebus secundas substantias appellauit. Est uero uel hoc loco adnotandum, in ijs ipsum quæ non ex propria afferuntur sentẽtia uerbum, dicuntur, protulisse. secundæ enim inquit dicuntur substantiæ. quæ autem ex propria opinione asseruntur, in ijs non dicuntur, sed insunt pronunciare. in quibus enim inquit speciebus eæ substantiæ sunt quæ primæ appellantur. neque in secundis duntaxat substantijs uerbo dicuntur, sed in primis quoque est usus. eæ enim inquit substantiæ quæ primæ appellantur. Ipsi autem primæ substantiæ in speciebus esse ac generibus, ut in uniuersalioribus uidentur. Verum tamen & genera & species, ut traditum est, perinde quasi in indiuiduis sint licet sumpsisse. cum enim ut communitates ea ceperimus, tunc uniuersaliora sunt, quasi in se indiuidua complectantur. at cum in Platone, aut Socrate genus, uel speciem acceperimus, tunc ut elementa ea capientes indiuiduorum, dicemus indiuiduis ipsa ut partes in totis contineri.

Per hæc saluare possumus genera et spẽs esse priora quo ad nos, ut cõitates, ut uero elementa erunt priora quo ad naturã, nobis uero posteriora.

11 *Manifestum est autem ex ijs quæ dicta sunt, quod eorum quæ de subiecto dicuntur necesse est & nomen & rationem de subiecto prædicari: ut homo de subiecto quodam homine dicitur. prædicatur etiam & nomen. hominem enim de quodam homine prædicabis: & ratio quoque hominis de quodam homine prædicabitur. quidam enim homo, & homo est & animal. quare & nomen & ratio de subiecto prædicabitur. Eorum uero quæ in subiecto sunt, in plurimis quidem neque nomen neque ratio prædicatur de subiecto: in aliquibus autem nomen quidem nihil prohibet prædicari aliquando de subiecto, rationem uero impossibile est: ut album cum in subiecto sit corpore, prædicatur de subiecto (dicitur enim corpus album) ratio uero albi nunquam de corpore prędicabitur. Alia uero omnia aut de subiectis dicuntur primis substantijs, aut in subiectis eis sunt. Hoc autem manifestũ est ex ijs, quæ per singula proponuntur: ut animal de homine prædicatur: ergo & de quodam homine animal prædicabitur. nam si de nullo quorundam hominum, neq; omnino de homine. Rursus color in corpore est: ergo & in quodam corpore. nam si non in aliquo esset singulorum, nec omnino in corpore. quare alia omnia aut de subiectis primis dicuntur substantijs, aut in subiectis eis sunt. Non ergo existentibus primis substantijs, impossibile est aliquid aliorum esse.*

H

I

Porro ex ijs quæ diximus constat, esse eorum quæ de subiecto dicuntur necesse tum nomen tum rationem de subiecto prædicari} Vult hoc loco primam substantiam laudibus efferre, dictamque eam non inepte substantiam primo & potissimũ & maxime fuisse: quandoquidem hæc nullo eget posteriore: quæcunq; autem post primam substantiam sunt, illam partim ad subsistentiam, partim ad prædicationem requirunt. est igitur hæc intentio. ad propositi autem probationem hæc præsumit, atque inquit ex dictis patere esse eorum quæ de subiecto prædicantur necesse & nomen & rationem de subiecto prædicari. Qualibus dictis? nimirũ illis quæ de superius traduntur de ijs quæ de subiecto prædicãtur, in quibus dicebat, Quando alterum de altero prædicatur ut de subiecto, quæcunq; de prædicato dicuntur, de subiecto quoque dicentur omnia. K
Hæc autem præsumit, cũ primam ut dixi celebrare substantiam uelit, nempe quæ de subiecto prædicantur & nomen & finitionẽ subiectis tribuere. quæ uero sunt in subiectis, ipsum quidẽ esse in ijs habere: uel nomen autem solum, uel neque nomen neque finitionem subiectis impertiri. enimuero de prima substantia quæcunque præter eam sunt prædicantur omnia. Ergo primæ substantiæ usum omnibus quæ præter eas sunt alijs ad innixum, alijs ad prædicationem præbent. nam quæcunq; præter primam substantiam sunt, aut de subiecto de ea dicuntur, quæ nomen ipsi & definitionẽ tradunt, qualia sunt genera ac species. hæc enim de ea prædicantur uniuoce. nam & eiusdem particeps nominis est prima substantia, ut dicitur uniuersalis homo de Socrate. nomenq; illi ac definitionem transmittit. nam Socrates, & homo & animal uocatur. horumq; particeps est finitionis. est enim substantia animata sensus compos: & animal rationale mortale. Cætera præter substantiam, accidentia inquam, quæ primæ substantiæ sunt in subiecto, finitionis eam nunquam, nominis uero quandoque solius consortem reddunt. nam albedo est in corpore: nec finitionem unquam corpori impertit. Haud enim dicere nobis liceret, corpus esse colorem qui uisum dissipet: sed forte quod triplici constat dimensione, capax coloris, qui uisum dispergat. nomen tamen impertit. album enim corpus appellamus, uerũ non semper. nam ecce uirtus, enimuero hæc neque nomen neque finitionem confert subiecto. nõ enim qui uirtutis particeps est uirtuosus, sed studiosus perhibetur. Quæ autem nomen distribuunt, partim æquiuoce id faciunt, quæ & rara sunt: partim denominatiue. æquiuoce, ut grammatica mulier a grammatica: & musica a musica. denominatiue autem, quæ etiam sunt plurima, ut a fortitudine fortis, & a grãmatica grammaticus, & albus ab albedine, & quæcunque eiusmodi sunt {Alia namque omnia uel de subiectis dicuntur primis substantijs} Bene dicuntur. non. n. egent particularibus uniuersalia ut subsistant, sed ut de illis prædicentur {Aut in subiectis sunt ipsis} Recte sunt dixit. nam accidentia ipsum esse in particularibus obtinent substantijs {Hoc autem apertum ex ijs est quæ sigillatim proponuntur} L
Alia omnia quæ præter primam substantiam sunt, aut de subiecto ea dici, aut ipsi esse in subiecto uult inductione probare, quando uniuersali ratione non potuit. ostendit autem non in speciebus sermonem faciens. nam has perspicuũ omnibus est de indiuiduis prædicari. nimirum proprium aliquando non tenentes nomen, indiuidua ipsa ex specie nuncupamus, ac uoca hominem illum dicimus. sed in generibus demonstrationẽ facit per species medias. si enim demonstratum est, eorum quæ ut de subiecto prædicantur quæcunque de prædicato ut de subiecto dicuntur, ea de huic quoque subiecto nuncupari, prædicatur autem de indiuiduo species ut de subiecto, rursusq; de hoc genus, plane genus & de indiuiduo prædicabitur: uerbi causa si de Socrate homo, animal de homine, ergo & de Socrate animal. Perinde quoque in accidentibus facit. non enim esse album in corporibus monstrat, aut nigrum. nam hoc euidens est. sed esse in corpore colorem. si enim colorem omnem esse ipsum in corpore habere confessum sit, ergo & particularibus inesse corporibus consentiemus. nam corpus simpliciter, de particularibus prædicatur corporibus. si igitur in corpore est color, corpus autem de corporibus particularibus dicitur, ergo & color de particularibus prædicabitur: quoniam in omnibus ijs quæ de subiecto appellantur quæcunque feruntur de prædicato ea de M

subiecto

A ſubiecto quoq; aſſerentur. Quamobrē uero color dixit in corpore: ergo & in quopiam corpore. nam niſi in corpore aliquo, ne omnino quidem in corpore? quoniam in particulari corpore proprie ſunt uniuerſale album ac particulare. Quod ſi dicas quonam ea diſcernemus? non ſenſilibus quidem oculis, uerum intelligibilibus. Ac quid tum? colores erunt? nō uniuerſalis enim ut eſt completiuus, cum particulari non cenſetur colore. nam completiuum nullum ei connumeratur cuius eſt completiuum. Sicut enim homo in umbratili pictura & is qui eſt coloribus diſtinctus neque duo intelliguntur homines, nec qui completiuus eſt connumeratur, ſed alter communis, utique is qui obſcure deliniatus eſt, alter particularis, unuſque ambo ſunt, ſic & in homine uniuerſali ac Socrate. Eſt enim ſciendum ut primum pictor communem in rudi pictura hominem deſignat, dein coloribus exprimens ducit ut Socratem faciat, uel Platonem, ſic uniuerſalem hominem, cum ſit primus, ſi formationem accipiat, fieri Socratem aut Platonem. natura enim ſimpliciter hominem facit, non Socratem Platonemue. Ergo niſi primæ ſubſtantiæ ſint, aliorum quidpiam eſſe haudquaquam poteſt. {Alia uero omnia uel de ſubiecto primarum dicuntur ſubſtantiarum, uel ſunt ijs in ſubiecto} Vides quam merito ſupradicta an-

B ticipauerit, laudibus primam ſubſtantiam extollere cogitans? cum enim quæ præter eam ſunt inquit omnia uel ſubſtantiæ ſint uniuerſales, uel accidentia, prima ut ſæpe eſt dictum ſubſtantia, cum omnibus uſum præſtet, ſublata, ſecum quæcunque præter ipſam ſunt ſuſtulit. nam prima interempta ſubſtantia, accidentia in quo hæreant non habētia, ſimul abolita ſunt. ſimiliter & uniuerſalia, cum de quibus prædicentur non habeant. Porro prædicari in uniuerſum dicimus non quæ præ multis ſunt. ſed nec quæ in multis. nam & hæc quidem ſimul cum primis ſubſtantijs dubio procul pereuntur. non enim quidquam per ſe hominis in natura rerum eſt quod nec Socrates nec Plato nec particularium quiſquam ſit hominum. quippe in multis ſingularibuſque ſpectantur communia. hæc tamen nequaquam prædicari de indiuiduis conſueuere. nam nihil ipſum de ſeſe prædicatur. ſola autem ea prædicari de indiuiduis ſolent quæ ſunt poſt multa, quæque in cogitatione uerſantur. (quam enim habemus de rebus notionem, hanc prædicare de ipſis conſueuimus) quæ ipſa quoq; una cum ſublatis particularibus auferuntur. nam niſi res ſint, utique ne de ijs quidem extiterint no-

C tiones. Ergo niſi particulares adſint ſubſtantiæ, nec uniuerſalia erunt, nec accidentia. Merito igitur particulares ſubſtantiæ, primæ appellantur. Rurſus autem uel hoc loco recte uniuerſalibus uerbum dicitur, accidentibus uerbum eſt aſſignauit.

12 ***Secundarum uero ſubſtantiarum, magis ſubſtantia eſt ſpecies quam genus. propinquior enim eſt primę ſubſtantię. Si quis enim aſſignet primam ſubſtantiam quid eſt, euidentius & conuenientius aſſignabit ſpeciem quam genus aſſignans: ut hominem quendam manifeſtius aſſignabit hominem quam animal aſſignans. illud enim proprium magis cuiuſdam hominis: hoc autem communius. & cum quandam arborem aſſignauerit, manifeſtius aſſignabit aſſignando arborem quam plantam. Amplius Primę ſubſtantię ideo quod alijs omnibus ſubijciuntur, & omnia alia uel de ipſis pręedicantur, uel in ipſis ſunt, propter hoc maxime ſubſtantię primę dicuntur. quemadmodum autem primę ſubſtantię ad alia omnia ſe habent, ſic & ſpecies ad genus ſe habet. ſubijcitur enim ſpecies generi. genera enim de ſpeciebus prędicantur: ſpecies autem cum generibus non conuertuntur. Quare & ex his ſpecies genere magis ſubſtantia eſt.*** D

Secundum uero ſubſtantiarum magis eſt ſubſtantia ſpecies genere} Comparationem facit ſecundarum inter ſe ſubſtantiarum, ſpeciei nempe ac generis: aitque ſpeciem eſſe magis genere ſubſtantiam, idque duobus oſtendit argumentis. altero ab affinitate primæ ſubſtantiæ, hoc eſt a propinquitate qua ad ipſam pertinet: altero a proportione. Atque a primæ quidem affinitate ſubſtantiæ, quod primæ ſubſtantiæ id eſt indiuiduis propior ſit ſpecies genere. A proportione autem, quod ut ſubſtantia prima ad ſpeciem, ita ad genus ſeſe ſpecies habeat. Si enim ipſam ex eo primam appellauimus, quod omnibus ea poſterioribus uſum adhibeat, alijs ad exiſtentiam ſuppeditaneam, alijs ad prædicationem, iure ſpecies quoque magis ſubſtantia quam genus uocabitur, quæ ipſi ad prædicationē ſubiacet. Nam ſi ſpecies deſit, genus de quo prædicetur non habet: ſiquidem per mediam ipſam de indiuiduis etiam prædicatur. {Siquis enim primam ſubſtantiam quid ſit exponat, is notius familiariuſque aſſignabit ſpeciem reddens quam genus} Hoc eſt ab affinitate argumentum. Si enim quid Socrates inquit ſit expromemus, integre tum hominē, tum animal aſſignantes loquimur. familiarius uero ſi hominem quam ſi animal reſponderimus. non enim animali dicto ſignificauimus utrum rationale an brutum: & mortale ne an immortale. at ſi reſponderimus hominem, propinquius eius naturam explicabimus {Hæc enim magis hominis cuiuſpiam propria eſt, illud uero cōmunius} Eſt enim Socratis magis proprium eſſe hominem: animal autem communius. etenim de ſpeciebus alys pluribus dicitur {Præterea ſubſtantiæ primæ quod alijs ſubiacent uniuerſis, ac cætera de ijs prædicentur omnia, uel ſint in ipſis, ob id maxime ſubſtantiæ primæ appellantur. Vt autem primæ ad alia ſeſe habent ſubſtantiæ, ſic ſpecies quoque habet ad genus} Hoc eſt argumentum ſecundū, quod a proportione deſumitur. Vt enim ſeſe, inquit, primæ habent ſubſtantiæ ad ea quæ præter ipſas ſunt, aliquibus ad exiſtentiam ſubditæ, nonnullis ad prædicationem, ita ſe ſpecies habent ad genera, quibus ſunt ad prædicationē ſubiectæ. genera uero non item ſubiacent ſpeciebus, quamobrem ſunt ſpecies iure magis ſubſtantiæ. E F

Porro ſubtiliter adiecit ac cætera de ijs prædicentur omnia, uel ſint in ipſis. nam ſubiacent omnibus primæ ſubſtantiæ, uerum non ſimiliter. alijs enim ut exiſtant ſubiectæ ſunt, hoc eſt accidentibus: alijs uero id eſt uniuerſalibus ſubſtantijs ad prædicationem. Quæſtio. Cæterum quæſiuerit quiſpiam cur nō ſpeciem ſubſtantiam ſecundam, genus tertiam nominauerit. Itaque dicimus cum ſecundas ſubſtantias una eademque de cauſa has nuncupaſſet, quod prima inquam ad prædicationem opus haberent, horum facere ſuperdiuiſionem noluit ſed comparare eas duntaxat contentus fuit, atque alteram magis, alteram minus ſubſtantiam uocare.

Ipſarum uero ſpecierum quęcunque non ſunt genera nihil magis alterum altero ſubſtantia eſt. nihil enim familiarius aſſignabis de quodam homine hominem aſſignando, quam de quodam equo equum. Similiter autem & in primis ſubſtantijs nihil magis alterum altero ſubſtantia eſt. nihil enim magis quidam 13

G *homo substantia est quam quidam bos. Merito igitur post primas substantias sola aliorum omnium species & genera secundę substantię dicuntur. sola enim hęc eorum quę prędicantur, primam substantiam indicant. quendam enim hominē siquis aßignauerit quid est, speciem quidem quam genus aßignando familiarius demonstrabit: & manifestius faciet hominem aßignando quam animal. Aliorum uero omnium quicquid aßignauerit quis, aßignabit extraneæ: uelut album, aut currit, aut aliud quodcunq; taliū aßignans. quare merito hæ solæ aliorum secundæ substantiæ dicuntur. Amplius, Primæ substantiæ eo quod alijs omnibus subijciuntur, & omnia alia de illis prędicantur, uel in ipsis sunt, propriJsime substantię dicuntur. sicut autem primæ substantiæ ad alia omnia se habent, ita genera & species primarum substantiarum ad re-* H *liqua omnia se habent. de his enim reliqua omnia prędicantur. quendam enim hominem dices grammaticum esse: ergo & hominem & animal grammaticum dices. Similiter autem & in alijs.*

Ipsarum autem specierum quæcunque genera non sunt alia nihilo magis substantia quam alia est} Cum substantiarum in profundum hoc est ab indiuiduis ad speciem, ab hac ad genus diuisionem confecerit, primamque alteram esse pronunciauerit, alteram secundam, secundæ autem unam magis substantiam esse, alteram minus, nunc diuisionem earum in latum a collationem facit, speciei inquam ad speciem, & indiuidui ad indiuiduum. beneque dixit quæcunque genera non sunt, ne subalternas species ac specialißimas, ut animal hominemque conferres. sed comparare illas inquit oportere quæ eadem a generibus aut indiuiduis distant absentia, ut hominem & equum, uel bouem. harum enim alia inquit nihilo magis substantia quam alia est: eæque perinde absunt a genere. nam post animal protinus brutum ac rationale statutum animal est. post quæ equus si forte contingat, & homo, atque bos. ut enim I de equo prædicatur animal, ita de homine quoque ac boue. similiter planta de uite & olea, quod genus earum proximum est, uti quoque animal equi aliorumque. proinde ex ijs omnibus aliam alia nihilo magis substantiam esse. nam et proximum eorum genus ab ipsis æqualiter distat, statimque post ipsa indiuidua constitutum est. Verum nec indiuiduorum inquit aliud alio magis substantia est. similiter namq; omnia speciebus suis generibusque ad prædicationem, & accidentibus ad inhærentiam substrata sunt. quam enim uniuersalis homo ad aliquem hominem habet rationem, eandem uniuersalis equus ad equum quempiam obtinet. nam quemadmodum prædicans de Socrate hominem, nihil prædicare familiarius potes, ita nec de Xantho equum, aut canem de Argo. Atq; uel hinc proditur Aristoteles ad cognitionem uulgi præceptionem cōficere. nihilo enim magis indiuiduum indiuiduo primam esse substantiam affirmat: sed formicam hanc uerbi gratia & hanc stellam pariter esse substantias. hominum enim multitudo perinde esse horum quodlibet nouit. ob id ipse quoque similiter uulgi sententiam secutus hæc substantias appellauit { Ipsarum autem specierum quæcunque genera non sunt} Hoc est quæcunque iuxta indiuidua sunt, & specialißimæ: quandoquidem & auis species est. K {Iure igitur post primas substantias solæ aliorum species solaque genera secundæ substantiæ dicuntur} Nunc causam exponit ob quam genera & species secundæ substantiæ nuncupentur: tertius uero non item substantias ipsa accidentia nominet. Hoc autem rursus duplici asserit ratione. altera a propinquitate ad primas substantias, altera a proportione. atque ab ipsa quidem propinquitate, quod primis explicandis substantijs, proprie per solum genus aut speciem solam exponemus. nam si Socratem hominem esse aut animal dixerimus, familiariter ac notius aßignabimus: sin album esse, uel currere, aut huiusmodi quidquam pronunciauerimus, aliene atq; ignobiliter explicabimus. Iure igitur genera speciesq; secundas substantias dicimus, quasi sola primas substantias designent. accidentia uero haud prorsus uocamus substantias, ut quæ substantiam primam non declarent { Primæ item substantiæ quod alijs subiectæ sint omnibus, potißimum substantiæ nuncupantur} Secundum hoc argumentum est, idque a proportione repetitum. Sciendum est primas substantias ob id primas uocari quod et accidentibus indiuiduis ad existentiam suppositæ sint, & uniuersalibus substantijs ad prædicationem. utque primæ substantiæ ad particularia sese accidentia, L atq; uniuersales habent substantias (subiacent enim ad existendum illis, his ad prædicationem) ita secundas quoque substantias accidentibus quæ in nouem genera in uniuersum considerantur, subiectas esse. hoc enim est quod alijs omnibus dixit, hoc est uniuersalibus substantijs, uniuersalibusque accidentibus. Ac denique ita se habent species ad genera, ut indiuidua ad species. sunt namq; ipsis ad prædicationem subditæ. ait enim quemadmodum omnibus præter eas existentibus subiectæ primæ substantiæ sunt, ita & accidentibus secundæ. nam ut Socratem dicimus philosophum, sic & philosophum hominem, & animal philosophum appellamus. Quamobrem subiacent & secundæ accidentibus substantiæ, & de ijs accidentia prædicantur. sed de indiuiduis quidem in primis, ut Porphyrius quoque inquit. ratione uero secundaria, & de generibus, & de speciebus. at substantijs nunquam subiacent accidentia. Est enim non ignorandū ex ijs quæ prædicantur aliqua secundū naturam, alia præter naturam, nonnulla per accidens prædicari. Dicuntur secundum naturam accidentia de substantijs, ut Socrates est philosophus, aut caluus, aut simus, uel id genus quidpiam. M naturaliter enim subiecta esse accidentibus substantia consueuit, accidentia autem de ea prædicari. Sed & uniuersalia lege naturæ de particularibus dicuntur, ut de Socrate animal. etenim particularia subesse uniuersalibus natura sunt apta. Prædicatio præter naturam ea est quæ contrarium efficit, atq; de accidente substantiam prædicat, uti ea quæ dicit hoc philosophum est Socrates, & siquid huiusmodi. non enim ea natura constant accidētia, ut substrata substantijs sint. & ea item quæ prædicat de uniuersali particulare, ut quæ dicit hic homo est Socrates: uel color est album. Per accidens uero prædicatio est, quæ accidens de accidente, aliud de alio prædicat, genere inquam diuersum de eo quod diuersi generis est: ut ea quæ philosophum quod est in Socrate de simo quod eidem inest, aut caluo prædicat, aut econtra. dicitque si forte eueniat hoc simum caluum esse, uel hoc caluum philosophum, & siquid est tale. Enimuero per accidens dicitur, quoniam cum plura circa idem subiectum inuenta diuersi generis sint accidentia, nec de se inuicem prædicari natura idonea, aliud de alio dicitur: quod subiecto inhæreant, non quod mutua sint cognatione coniuncta. non enim ut simum caluo subiectum sit comparauit natura. utrumque enim sub genere diuerso,

alterum

alterum sub quanto, alterum sub quali censetur. Prædicationem autem id genus præter naturam non dicimus, quoniam plane accidens de accidente natura prædicari potest: natura potest autem uniuersalius de magis particulari. Iure itaque accidentia tertiæ substantiæ haud quaquam uocata sunt, quasi non cuiquam ad existendum subiaceant. sed & cum de accidente prædicatur substantia, huiusmodi præter naturam sit prædicatio.

14 **Commune autem omni substantiæ est in subiecto non esse. Prima namque substantia nec in subiecto est, nec de subiecto aliquo dicitur. Secundarum uero substantiarum constat quidem etiam sic, quod nulla est in subiecto. Homo enim de subiecto quidem quodam homine dicitur: in subiecto uero non est. neque enim in quodam homine homo est. similiter autem & animal de subiecto quidem dicitur quodam homine, non etiam est animal in quodam homine. Amplius. Eorum quæ in subiecto sunt nomen quidem de subiecto aliquando nihil prohibet prædicari, rationem uero impossibile est: secundarum uero substantiarum de subiecto & ratio prędicatur, & nomen. rationem enim hominis de quodam homine prædicabis, & animalis similiter. quare non erit eorum substantia quæ sunt in subiecto. Non est autem proprium substantiæ hoc: sed & differentia eorum est quæ non sunt in subiecto. bipes enim & gressibile de subiecto quidem quodam homine dicitur, in subiecto uero non est. neque enim in homine est bipes, neque gressibile. ratio quoque differentiæ de illo prędicatur de quocunque ipsa differentia dicitur: uelut si gressibile de homine prædicatur, & ratio gressibilis de homine prædicabitur. est enim homo gressibilis.**

Commune de omni substantia est non esse in subiecto} Finitionem depromere uult, uerum quoniam generalissimum est genus substantia, reddere eius finitionem propterea nequit quoniam ex generibus finitiones ac differentijs eruuntur. at simplicis genus substantiæ reperias non licet, quod genus ea uti diximus generalissimum sit. Itaq; ob eam rem ipsius proprium assignat. est enim id finitioni simile. Nam finitio ut soli & omni cuius finitio est competit, atque ad finibile commeat, sic proprium quoque uni inest atque omni cuius est proprium, ac inter sese reciprocant. Hac igitur de causa proprium uult substantiæ prodere. Cæterum nō quæ ipse probet protinus tradit propria, sed quæ propria esse suspicatus: aliquis fueritne hæc propria quoque esse substantiæ cuiquam dicere in posterum liceat. Proprium autem cum depromere uoluerit, detulit commune. ait enim commune de omni substantia est non esse in subiecto. Quid ergo dicemus? nimirum duo quædam proprio inesse plane oportere, quæ sunt soli illi, omnique competere cuius est proprium. Ergo per id quod commune est dixit, id esse in omni significauit substantia. proprium enim & soli illi rei inesse & omni oportet cuius est proprium, ut risibile soli homini omnique suppetit. Commune igitur inquit est omni substantiæ non esse in subiecto. Quodque non sit in subiecto prima substantia, ne probatione dignum quidem arbitratur, cum sit id ex euidētia manifestum. nam ipsum esse non habet in alio Socrates. Probat autem non esse in subiecto & substantias secundas: idq; syllogismo utens huiusmodi in secunda figura. Secundæ substantiæ nomen finitionemque subiecto distribuunt. Quæ in subiecto sunt, ea neque nomen, neque finitionem, aut solum nomen tradunt subiecto. Ergo substantiæ secundæ non sunt in subiecto { Porro non est hoc substantiæ proprium: sed differentia quoque ex ijs est quæ non sunt in subiecto} Promulgatum substantiæ proprium eijcit, ut quod non soli huic insit, sed etiam differentijs: Porro ex hoc tum seiungere a substantijs differentias, tam connectere eas substantijs uidetur. nam cum ait non proprium id substantiæ, sed differentiarum quoque esse, discernere eas uidetur a substantijs. per id uero rursus quod differentias de subiecto dici ait, in subiecto autem non item, substantijs eas coniungit. nam ea inquit quæ in subiecto non sunt, ijs tum nomen, tum finitionem impertiunt de quibus de subiecto dicuntur. tales enim inquit sunt & differentiæ. nam pedestre, & bipes, & rationale, non nomen solum homini elargiuntur (pedestre enim animal homo dicitur, & rationale, & bipes) sed finitionem quoque, quocunque modo quis horum cuiuslibet rationem explicuerit. uerbi gratia sunt in homine pedestre & bipes, sed non ut accidentia: quoniam & nomine & ratione prædicantur de homine. hominem enim pedestrem uocabis. dices & rationem pedestris, id est quod super terram pedibus graditur. id uero propriū eorū est quæ essentialiter de prima prædicantur substātia. Quam obrem differentias rursum substantias esse uult ex ijs uerbis. Quidam igitur ad hoc tres esse species aiunt differentiarum. quarum aliæ magis substantiæ sunt quam accidentia: quædam magis accidentia quam substantiæ: nonnullæ medio quodam adeo se modo habent ut sit incompertum utrum accidentia magis ipsas an substantias dicamus. exempli causa magis substantiæ quam accidētia sunt rationale, brutum, et quæ sunt id genus. magis quidem substantiæ, quod subiectarum sint specierum completiuæ: accidentia uero, quod in quale quidquam sit prædicentur, quemadmodum & accidentia. at accidentia magis quam substantiæ, album in olore & Scytha: & nigrum item in coruo & Aethiope. ab Aethiope enim Scytha hoc differt, albo & nigro. accidens quidem quod absque subiecti fiat corruptione ac desiat. pennis enim corui detractis nihilominus coruus erit. & Scytham si denigratū mente conceperis, nihilominus & homo erit & Scytha. Rursus quæ huiusmodi sunt, substantiæ quodam pacto esse uidentur: quoniam adest omni coruorum Aethiopumque speciei nigrum. similiter & album oloribus ac Scythis. Medio uero quodā se habent modo quæ sunt in elementis qualitates, ut calidum & siccum in igne: frigidum uel humidum in aqua. Cæterum quo planiora nobis fiant quæ de his, differentijs inquam quæ sunt elementis insitæ dicuntur, sermonem paulo altius repetamus. Primam materiam aiunt philosophi incorpoream esse propria ratione, figuraq; carentē, ac magnitudine, atque ab omni qualitate abiunctam. Quod enim informis sit, ex eo plane ostenditur, quod omnium ipsa naturalium sit capax formarum. quemadmodum enim ligna domestico instrumento materiæ rationem adhibentia forma omni priuata sunt quæ in eo spectatur (nam neque sedilis formam habet, neque abaci, neque alterius id genus ullius) sic materia quoque cum fundamentum quoddam ac omnium quæ in corporibus considerantur formarum sit conceptaculum, ne unam quidem propriam formam obtinebit. Hæc igitur secundum tres dimensiones in molem exaucta subiectum secundum hoc est corpus exquale seu qualitatis expers ex

D

Dubium.

E

F

G Aristotelis facit sententia. Quandoquidem enim per se subsistere qualitates haudquaquam ualebant (nam ipsum esse qualitas omnis habet in corpore) corporis eguere, quod, ut in ipso existerent, propria ratione qualitate uacaret. Huic igitur parte quadã sicca & calida accedens qualitas ignem efficit. Frigida & humida aquam. rursus sicca & frigida terram. aerem autem calida & humida. non quod actu uel incorporea materia, uel corpus exquale aliquando fuerit: sed id dicimus rectum generandarum rerum ordinem contemplantes, diuidentesque hæc cogitatione, quæ natura separari non possunt. Quæ ergo superueniunt qualitates corpori, secundo inquam subiecto, quatenus ipsi qualitate carenti aduenere, sunt accidentia. substantiæ autem quatenus ignis, aquæ, elementorumque reliquorum sunt completiuæ. calida enim & sicca igni uelut corpori qualitas superindita est, ut autem igni, non hæc etiam supereuenire dicuntur, sed huius magis complere substantiam. Quamobrem mediæ hæ quodam pacto se habent, nihilo magis substantiæ quam accidentia. nam corpori quidem simpliciter, quod trina inquam dimensione constat, cõtigere: insunt autem substantialiter elementis, cum completiuæ eorum substantiæ sint.

Hinc patet dari tres dimẽsiones coæternas primæ materiæ

H Quoniam igitur inquiunt non una species ut ostensum est habetur differentiarum, Aristoteles cum quasi ad totam differentiarum respexerit latitudinem, de differentijs neque ut substantijs absolute, neque ut accidentibus enunciat. Nos ergo quid ad hæc dicimus? nempe hos ingeniose quidem fuisse, cæterum non uere omnino commentos. nam si differentias esse Aristoteles inter substantias et accidentia uolebat, faciendum ei prædicamentum erat undecimum, quod inter substantiam atq; accidens medium esset, quo differentias referret. quod si præter decem aliud non est, horumq; unum substantia, cætera autem omnia sunt accidentia, nihilque interiacet, entia omnia uel substantiæ, uel accidentia sint necesse est, ac nihil medium intercurrat. Quod autem substantiæ dubio procul sint differentiæ ipsæ, compertum inde est, quod completiuæ specierum sint eæ, ac de ipsis substantialiter prædicentur. nam si complent substantias, substantiæ quoque uidelicet sunt. non enim substantiam complent accidentia. Quod autem substantias esse eas, uel ipsi Aristoteli uideatur, apertum est ex eo quoque quod inferius partes eas uult esse substantiarum cum ait, „ Ne uero turbent „ nos partes substantiarum. & rursus. Competit autem substantijs „ ac differentijs uniuoce ab ijs dici omnia. declaratur id etiam ex

I Porphyrij uerbis. nam de ijs ut placet Peripateticis differens ille, Differentia est inquit qua species est amplior genere. propria autem parte omnino est amplior. ergo pars quoque substantia est, si quidem & species. Quamobrem & Aristoteles tum ex suis uerbis, tum ex ijs quæ Porphyrio ex Aristotelis sententia prodita sunt, ipsas differentias uult esse substantias. Quoniam igitur pacto inquit, Proprium autem hoc substantiæ non est, sed differẽtiarum quoque? quasi diuersæ a substantia palam sint differentiæ. Itaque censemus, quemadmodum in unitate & puncto & instanti diximus, hæc sub nullum prædicamentum redacta propterea esse Aristoteli, quod pluribus cognita non essent hominibus. etenim recipere illa quoque sub quantum licebat dicenti quanti hoc tribui quidem in partes posse, hoc uero non posse. atque id quod tribui potest, altera parte continuum esse, altera discretum, nec sunt quatenus sunt hoc loco disputat, sed quatenus de ipsis uulgo sunt tamen recepta: quoniam, ut sæpe diximus, non de ijs: quæ hominibus uidetur. sic in præsentia quoque substantias eum quidem esse ipsas nouisse differentias, cæterum eas sub prædicamentum non referre substantiæ, quod hominum nota non sint multitudini. Quod siquis dicat, atqui multis in propatulo sunt dif- K ferentiæ. hominem enim rationalem ac mortalem esse aiunt. Respondemus non de differentijs ceu de simplicibus, ut de ipsa per se rationabilitate, aut irrationabilitate notionem ijs, sed quasi de compositis haberi. rationale enim animal totum, ut unum quidpiam norunt, & brutum similiter. Porro & superius dicebamus cum substantia partim simplex, partim composita sit: ac simplex quædam sit præstantior corpore, quædam deterior, de sola composita disputare philosophum, quæ in generibus & speciebus indiuiduisque spectatur. Nimirum igitur conferens inter se substantias sola genera ac species assumpsit, & uero etiam indiuidua: quandoquidem ipsi & de solis his docere consilium est. differentiarum autem ne mentionem quidem fecit, quoniam simplices hæ sunt. Hanc igitur ob causam dixit Aristoteles non esse hoc substantiæ proprium. cæterum non simpliciter omnis dixit, uerum compositæ. nam non esse in subiecto non solum compositæ, sed simplici quoque hoc est differentijs cõpetit. Cum uero superius nobis quadripartita entium tradita diuisio sit, quærendum sub quod diuisionis segmentum redigere oporteat differentias. dicimus itaque si quæ præ multis sunt differentias ceperimus, has sub primo segmen- L to quod est de subiecto & non in subiecto statuendas: sunt namq; hæ uniuersales substantiæ. si eas quæ in multis, primum quidem ne differentias quidem has dici arbitramur. uti neque genus, id quod in ipsis est animal. genus enim si id est quod de pluribus & specie differentibus in quid est prædicatur, animal autem quod in Socrate est non dicitur de pluribus, utique genus nequaquam fuerit. & uero species similiter quæ est in indiuiduo species dici non poterit, cũ species de pluribus & differentibus numero in quid est prædicetur. sic & rationale in Socrate nemo proprie loquendo differentiam dixerit. de pluribus enim differentia & specie differentibus in quale est prædicatur. at rationale in indiuiduo de eo prædicatur solo. non erit igitur differentia. Sed hæc partes esse dicimus indiuiduorum. ut enim specierum partes sunt genus & differentia, sic quod in indiuiduo est animal & rationale partes sunt indiuidui. quo circa nec sub definitionem cadunt, utpote indiuidua. Asserit enim in libro de demonstratione Aristoteles, indiuiduorum nec finitionem, nec demonstrationem esse. si enim ex generibus differentijsq; constat finitio, in indiuiduis autem nec genus est, nec differentia, dubium nemini est, nec eorum haberi finitionem. at si finitio M non est, utique nec demonstratio: si quidem ex finitionibus demonstrationes consistunt. quod siquis differentias quoque eas uocari dignum arbitretur, nõ absolute differẽtias, sed ut in indiuiduo differentias nominabimus, quibus differt hic homo ab hoc equo & hoc angelo. iccirco sub quartum eas recipiemus segmentum, quod neque de subiecto est, neque in subiecto. quandoquidem & completiuæ indiuidui substantiæ sunt & particulares. de nullo enim prædicantur subiecto. 15

Pro intellectu horum ... dete, qu... xit supr... Ammonius. 38

Nam conturbent autem nos substantiarum partes, quæ ita sunt in toto, quasi in subiecto sint: ne forte cogamur eas non esse substantias confiteri. Non enim ita ea quæ sunt in subiecto dicebantur quasi ut partes inessent alicui.

Ne uero nos turbent substantiarum partes, ut quæ totis in subiecto sint, ne substantias non esse eas fateri aliquando cogamur? Quod iniecturum Aristoteli scrupulum erat id præueniẽs ipse in quæstionem deduxit & soluit. addubitasset enim quispiam, quoniam sunt in aliquo substantiarum partes (sunt enim in substantijs)

in aliquo uero & accidentia sunt, partes ergo substantiarum sunt accidentia, quod est absurdum. hoc igitur soluens, traditum est inquit quomodo accidens in aliquo dixerimus. non enim quod uelut subiecti pars esset proditum est. sed ut quod sine eo constare non posset. differentiæ autem usum toti præbent, ac completiuæ subiecti sunt, ipsumque constituunt. quapropter tametsi in eo conueniant quod in aliquo sint, est quoddam tamen in ipsis discrimen, quatenus hæ complent subiectum, suntque ab eo inseparabiles. illa uero nec complent, nec simul perpetuo sunt. Quidam uero interpretes hanc uerborum seriem ei censent præponēdam quæ de differentijs inquit, Porro non est id substantiæ proprium: sed & differentia ex ijs est quæ non sunt in subiecto. oportebat enim aiunt cum per hæc substantiæ partem nullam in subiecto esse demōtrasset, substantiæ autem sit & differentia, ita subiungere, non proprium esse substantiæ non esse in subiecto: quandoquidem est & differentiæ. An uero & ordo hic recte se habet. cum enim neque species, neque genera, neque differētias quæ partes substantiarum sunt in subiecto esse ostenderit, inferendus uniuersalis quidam sermo erat, ne partem omnino quidem in subiecto aliam quampiam esse substantiæ. Videtur autem ei sermo esse non de partibus manu inquam & capite & pede, sed de intelligibilibus uereque partibus, ut rationali & mortali. hæc enim partes proprie hominis B sunt: si quidem ex ijs homo consistit. ergo de intelligibilibus loquitur rationali atque mortali, sunt enim aliæ partes sensibiles, intelligibiles aliæ. nunc uero de intelligibilibus disputat. sic enim ordo speculaminis huius opportunitatem habet. quoniā enim non proprium substantiæ est dixit non esse in subiecto, quandoquidem & differentiæ ex eorum numero habentur quæ in subiecto non sunt, nequis perinde hoc ipsum dixisse putaret quasi differentiæ substantiæ non essent, quæ proprie substantiæ sunt, ob id subiunxit, Ne uero nos turbent substantiarum partes, ut quæ totis in subiecto sint. alioqui intempestiue hoc interiectum speculamen uideretur, nisi de intelligibilibus eum partibus loqui, rationali mortalique acceperimus, quæ proprie sunt partes hominis: siquidem homo ex ijs constat {Non enim ita in subiecto ea dicebantur quæ ut partes sunt in aliquo} Id est accidentia etsi in aliquo esse, non tamen ut pars in toto dicebantur. nam si quidquid est in aliquo id in subiecto necessario esset, partes quoq; substātiarum cum sint in aliquo (sunt enim in toto) in subiecto haberentur. nunc uero esse in aliquo C uniuersalius cum sit, aliquod est ut in subiecto, quoddam ut pars in toto, aliud uero secundum alium in aliquo existendi modum.

26 **Inest autem substantijs & differentijs omnia uniuoce prædicari. Omnia enim quæ ab his prædicata sumuntur, aut de indiuiduis prædicantur, aut de speciebus. A prima nanque substantia nulla est prædicatio: de nullo enim subiecto dicitur. Secundarum uero substantiarum species quidem de indiuiduo prędicatur: genus uero & de speciebus & de indiuiduis. Similiter autem & differentiæ, & de speciebus & de indiuiduis prædicantur. Et rationem quoque suscipiunt primæ substantiæ, specierum & generum: & species generis. quæcunque enim de prædicato dicuntur, eadem & de subiecto dicentur. Similiter autem rationem differentiarum suscipiunt & species & indiuidua. Vniuoca autem sunt quorū & nomen commune est, & ratio eadem. Quare omnia quæ a substantijs & differentijs sunt, uniuoce prædicantur.** D

Competit autem substantijs & differentijs uniuoce ab ijs dici omnia} Ad secundum consequens transit substantiæ priore improbato, & uero nunc peculiare proprium quærit substantiæ: sed & hoc statim damnauit. idque ex eo liquet quod different as coniunxit: ut non soli competere substantiæ pateat. Ac prius quidem eiectum est, quasi omni substantiæ, non soli autem insit. hoc uero, quasi nec soli, nec omni conueniat. Neque enim competit primæ. nam ea de quibus prædicetur non habet. neque soli, quoniam & differentijs {Omnes enim ab his prædicationes aut de indiuiduis, aut de speciebus prædicantur} Docet primum quæ nam a substantijs & differentijs prædicationem admittant. tum sic uniuocam in ipsis accommodat prædicationem. indiuidua enim inquit de nullo dicuntur subiecto. species de indiuiduis. genera de utrisque. eodem modo & differentiæ de speciebus atque indiuiduis. hæc autem & uniuoce de quibus prædicantur dicuntur. nam Socrates & homo est, & animal rationale mortale. est animal quoque & substantia animata, & sensus compos. Sed & differentiarum nomen rationemque accipit. dicitur enim rationale, eiusque finitionem excipit. rationale enim est id quod utitur ratione. nam & E Socrates hanc rationem admittit. Et uero de specie similiter & genus & differentia prædicatur uniuoce. hoc uero etiam late patet, quæcunq; uniuoce de prædicato dicuntur ea de subiecto quoque prædicatum iri. Iure igitur genus differentiaque cum de speciebus prædicentur uniuoce, de indiuiduis quoq;, de quibus & species, prædicantur. species autem de solis indiuiduis. indiuidua de nullo: quoniam nec subiectum eis ullum est. Contemplare hic porro quomodo utilis ei de uniuocis præceptio fuerit. id quod uel ipse aperiens inquit, Erant autem uniuoca ea quorum & nomen commune est & ratio eadem. Hinc uero etiam considera quam aperte differentias substantias esse pronunciet. Si enim quæ sunt in subiecto, uel solum tribuunt nomen, uel neque nomen, neque finitionem: uniuoce autem differentiæ de speciebus prædicantur atque indiuiduis, ipsæ ergo differentiæ substantiæ sunt, & non accidentia. competit enim ijs quæ substantialiter prædicantur & nomen & finitionem subiectis tribuere. Cuius igitur rei gratia cum superius discernere eas a substantijs uideatur, ijsdem deinceps coniungit? nempe ob eam causam quam sæpe recitauimus, quoniam hic ipsi inquam eo consilium spectat, ut non de omni substantia, sed de sola composita doceat, cuius & homines multi notitiam obtinent. Socratem enim multi non modo Socratem esse, uerum hominem quoque ipsum, & animal norunt. & uero hominis nomen in particularibus ferunt communiter omnibus. nomen quoque similiter animalis in hominibus & equis & reliquis animantibus. ipsius autem per se rationalitatis notionem non habent. sed quamuis dicant rationale, compositum dicunt. rationale enim animal, hoc totum cognoscunt. similiter quoque in bruto ac cæteris differentijs. Proinde igitur differentias ipsas non plane hoc loco substantias esse dicit, sed ipsas quidem uult esse substantias: ac suam ubique sententiam detegit. non eiusmodi uero substantias quales compositæ sunt, de quibus hic ei sermo est. Sic ergo & in physica cum triplicem substantiam prodiderit materiamque & formam & præterea quæ ex utraque simul & materia & forma consistit, hic compositum solum uocauit substantiam: non autem materiam, neque formam: quoniam nec de simplicibus ei sermo est institutus.

G Omnis autem substantia uidetur hoc aliquid significare. in primis igitur substantijs indubitabile & uerum est quod hoc aliquid significant. indiuiduũ enim & unum numero est quod significatur. In secundis uero substantijs uidetur quidem similiter propter appellationis figuram hoc aliquid significare, quãdo quis dixerit hominem uel animal, nõ tamen uerum est: sed magis quale aliquid significant. neque enim unum est quod subiectum est, quemadmodum prima substantia: sed de multis homo dicitur, & animal. Non autem simpliciter quale quid significat quemadmodum album (nihil enim aliud significat album quam qualitatem) at species & genus circa substantiam qualitatem determinant. qualem enim quandam substantiam significant. Plus autem in genere determinatio fit quam in specie. dicens enim animal plus complectitur quam qui hominem dicit.

17

H Omnis autem substantia significare hoc aliquid uidetur} Cum prima duo repudiauerit consequentia, quæ sunt non esse in subiecto, et omnia uniuoce ab ijs dici, ad tertiũ proprium transiuit quod est hoc aliquid significare. Igitur dictio hoc, subiectum ipsi denotat. significatiuum enim est demonstrationis. Sic ergo materiam ipse subiectũ in Physica nominat. ambo enim finita sunt, & ipsum hoc, quasi sub demonstrationem cadens: & materia, ut quæ maneat eadem, omnibus quæ in ipsa sunt uersuram patientibus. siquidem transfigurari lebes potest & statua fieri. et statua rursus figuram immutans aliud fieri quidpiam, ære id nihilominus manente quod prius erat quam lebes factus, aut statua, aut quidquam eiusmodi esset. itaq; & ipsum hoc & materiam subiecta appellat. Pronomen uero aliquid, non de subiecto substantiam nominat: quoniam permanet, nec quoquam eget, nec est in subiecto, sed ipsa subiectum omnibus est, auctorq; unitatis, hoc est unum significandi, ut hoc lignum, hic homo. Ipsum ergo aliquid, particulare indicat. ambo autem, cum dicuntur hoc aliquid, particulare subiectum, in diuiduam inquam substantiam declarant, ut hunc hominẽ, aut hoc lignum. in his enim ipsum hoc semper fert Aristoteles, in indiuiduis

I inquã quæ apparent ac sensibus percipiuntur: quippe hæc ea sunt quæ sola recipiunt indicationẽ, quæq; sunt subiecta duntaxat oĩbus. dictionẽ aũt tale in infinito et uniuersali usurpat. iure nanq; uniuersale omniũ simpliciter rationẽ obtinet. At Plato hoc aliquid in uniuersali tãquam finitũ uelut in Ideis necessario capiebat. eas enim in primaria essentia, ac substantias esse affirmabat. quale autẽ in singulari. nam infinita hæc uocabat propterea, quod in statu non essent, sed ipsum esse in fluxu ac refluxu haberent. recte igitur ambo alio atq; alio proposito capiẽtes dixere. Porro & hoc proprium reijcit, quasi non omnem substantiam quanuis solam comitetur. nam species inquit & genera, ut homo et animal, hoc quidem aliquid ob singularẽ uocis effigiem significare uidentur: cæterum multitudinem magis contentricemq; aliquorũ plurium cõmunitatem ac qualitatem quandam referunt, cum cõmunitatem particularium ac collectũ declarent. Operæ autem precium est quærere, quomodo in substantia dicat significare & non esse, si res est substantia. significantur enim res nec significant. Dicimusq; quod uocis est de re quandoq;, & quod rei est de uoce ob mutuum prædicari complexũ. funguntur enim res uocum interim munere, ut non K

tanquam res significent, sed tali modo nominentur, ut Socrates si ipsum inquirentibus in multitudine spectetur. interdum uero quæ rei sunt uoces obeunt, ut Socrates ambulat, non quod nomen Socrates ambulet. uox etenim est, uox autem non ambulat, sed quod res quæ nomen eiusmodi habet, illa ambulet. sic ergo & hoc loco, propter uocis implicationem, subiectum prædicationem uocis accepit, quod est significare. ac nunc præsertim, ubi de significatiuis sibi uocibus disputandũ proposuit. Institutum enim esse Aristoteli diximus, de uocibus, rebus, cõceptibusq; explicare. Substantia igitur ut uox quidem, significat, nec significatur. sunt enim significatiuæ rerum uoces. ut res uero significatur, nec significat. nam significantur quidem a uocibus res, ipsæ uero aliorum non sunt significatiuæ. Quemadmodum autem ipsa per se significatiua rerũ nomina sunt, si autem parti orationis cuiquam coniungantur, significantur magis ab ea quodam modo, ita uel hoc loco cum dixero Socrates, per Socratis nomen substantiam notaui. cum autem Socratem philosophũ, uel Socrates ambulat pronunciauero, tunc per philosophum, uel per ambulans significatur magis quam significet nomen. Cæterum & ad hoc animaduersione opus est, indiuiduam L

Aristoteli substantiam hoc aliquid, uniuersalem tale appellari, Platoni contra, nec eos mutuo discrepare. utranq; enim hoc aliquid & tale nomines licet. nam hoc aliquid, finitũ: tale autem, infinitum declarat. Enimuero in utraq; & finitum est & infinitum. in indiuidua quidem finitum, ipsum numero unum: infinitũ autem, ipsum mutari adeo, ut secundum perpetui affectus dogma, Heracliti inquam, ne uox quidem de seipso remaneat, ut Socrates. habet enim esse ipsum in fluxu ac refluxu, perinde atq; res naturales aliæ. In substantia uero uniuersali finitum est ipsum immutabile, ut uniuersalis hominis, atq; animalis. infinitum, in multitudine errare atq; allabi. homo enim si dixero, sum particulares omnes cõplexus {In secundis uero substantijs uidetur quidẽ similiter figura appellationis hoc aliquid significare} Pronunciatione quidem singulariter facta, hoc aliquid significare uidentur, cum homo aut animal dixerimus. uerumtamen non hoc aliquid, sed tale hoc est similitudinem designant, qua homines quatenus homines sunt similes inter se habentur, & animalia quatenus animalia. magis ergo quale quidquam propterea indicat, quod plura uniuersalis homo indiuidua complectatur {Non tamen uerum est} Quoniam ex eius rei ignorantia quod nõ omnis substantia hoc aliquid cõnotet, fiunt paralogismi hoc est deceptoriæ ratiocinationes, qui a græcis utines idest nõ aliqui nominantur: iuxta Homeri cũ Vlyssem, qui Vtin seipsum opportune appellauit. Vtinis paralogismi exemplũ. Siquis est Athenis, is non est Megaris. homo autem est Athenis. homo igitur nõ est Megaris. homo enim nõ est aliquis, neq; hoc aliquid significat. Simile huic & illud est, quod ego sum tu nõ es. ut enim uerbum aliquis indiuiduam substantiam declarat, ita & uerbum ego. Est ergo paralogismus in uerbo aliquis seu quis. nam uerbũ siquis alter uniuersale esse cogit, quod falsum est: alter in particulari ipsum capit, & uerus tunc sermo est. nam aliquis homo uerbi gratia Socrates aut particularis alius qui Athenis est, Megaris nõ est, ne sit ipse a seipso diuulsus. ita ergo dicas oportet, Quisquis est Athenis, is nõ est Megaris. Socrates Athenis est. Megaris igitur Socrates non est. Itaq; ob id non tamen uerũ est dixit: quoniã cum plura sint singularia, genus & species eorum similitudinem referunt {Non enim subiectum uelut prima substantia est unum} Quemadmodum uox, quæ singularis est figuræ, atq; eam ob rem de uno ferri uidetur subiecto. homo enim secunda substantia atque

M

animal

K A animal dicitur, non homines animaliaq; { Non simpliciter autem quale quidquam significat uelut albū} Quale ipsum cōmunit, atq; ab æquiuocatione propter accidentia uindicat. est enim differētijs atq; accidentibus quale. qualitatem autem nō dicit qualis est accidentis. neq; enim subiecto accedens illa neque ab eodem decedens quidquam confert aut nocet. genera autem & species illorū quorum esse dicuntur, ac de quibuscunq; prædicentur cōpletiua sunt, atq; ut ipse ait qualitatem circa substantiam determinant, hoc est talem aut talem substantiam determinant, atq; distinguunt, confusamq; ipsam discernunt, sinceramq; seruant essentialem cuiusq; substantiæ qualitatem. Nam cum contineat substantia corpus & incorporeum, & hæc confusa indiscretaq; sint, harum diuisio specierum, cuiuslibet qualitatem secreuit. Rursus cum res plures ambiat corpus, animatum atq; inanime confusa discriminat, ac cuiusq; proprium definit. Similiter & plura complectente animato, huius species proprium singulis limitant. eodem & in cæteris modo. Animal enim & planta, quæ suorum subiectorum genera sunt, ac sub animato corpore constituta, substantialem speciebus suis qualitatem suo ipsorum interuentu decernunt. Ac quonam igitur pacto inquiunt prædicari genera & species in quid est dicebantur, nunc
B uero Aristoteles quale ab ijs determinari circa substantiam affirmat? Dicimusq; quatenus differentijs impertiuntur species quidem actu, genera autē siue potestate, ut placet peripateticis, siue actu secundum Platonicos, eatenus quale dici circa substantiam definire. in quale enim est prædicantur differentiæ. Quærendum uero est quomodo significare substantiam dicat, quanquam significatur ea magis, neq; significat. Itaq; ad hoc respondemus, uti proditum est sæpenumero disputare de uocibus & rebus & conceptibus propositum Aristoteli esse. significat ergo ceu uox nec significatur substantia. significatur autem ut res nec significat. A uocibus enim significantur res, ipsæ uero significatiuæ non inter se sunt. Nomina enim ut ipsa per se significatiua sunt rerum, orationis autem si cuipiam parti iungantur. significantur magis ab ea quodammodo. perinde ergo & hoc loco cū Socratem dixero, per nomen substantiam Socratis notaui. cum uero Socrates philosophus uel Socrates ambulans, tunc significatur nomen magis per philosophum uel per ambulans quam significet. & non ipsum, sed magis aliud quidquam significat. sic ergo uel hic, ipsa per se res si capiatur substantiæ, nihil significat: cum uero cōplicata uoci fuerit,
C tunc ab illa significatur { Amplius autem genere quam specie determinationem facit. Nam qui animal dicit plus complectitur quam qui hominem dixerit} Hoc est, etsi substantia omnis secunda substantialem rerū qualitatem decernit, genus tamē magis uniuersaliorem cōmunioremq;, species particulariorē qualitatē dijudicat.

18 *Inest autem substantijs nihil illis esse contrarium. Primæ enim substantiæ quid erit contrarium, ut cuidam homini, uel cuidam animali? at uero nec homini nec animali aliquid est contrarium. Non est autem hoc substantiæ proprium, sed etiam multorum aliorum, ut quantitati. bicubito enim uel tricubito, nihil est contrarium. at uero nec decem, nec alicui talium. Nisi forte quis multum pauco dicat esse contrarium, uel magnum paruo. Determinatorum uero quantorum nullum nulli est contrarium.*

Competit substantijs nihil quoq; ipsis esse contrariū} Ad quartum transgreditur consequens tertio quoque damnato, utpote soli uerum non omni competente. enimuero hoc est, nihil contrarium D esse substantiæ. ait enim quidnam contrarium est Socrati, aut alij cuiquam indiuiduo? Et uero nec secundæ. nam quid homini est aut mali contrarium? Verum siquis dixerit, quid igitur non aduersatur ignis aquæ, & terra aeri? Dicimus repugnare sibi hæc mutuo non qua ratione substantiæ sunt, sed qua affectæ sunt qualitatibus. aquæ enim qualitati frigidæ atq; humidæ calida & sicca opposita est ignis. non ipsæ ergo inter se pugnant substantiæ. nam hæc non per tota seipsa contraria sunt, cum non materia & corpore, sed solis obluctentur qualitatibus. Sciendum est rationabile irrationabili non esse contrarium. siue enim negatio rationabilis irrationabile sit, negatio contrarium non est: siue potestatem affirmandi habeat quæ speciem quandam a rationabili diuersam declaret, ne ita quoq; contrariū est rationabile irrationabili, cum in esse ipsum deducat atq; constituat. Sed neq; species alia contraria est speciei, uerum contrarietates circa differentias & qualitates uisuntur. Forsitan uero siquis diligenter exquirat, ne penes quidem qualitates obiectam esse igni aquam profitebimur. sidunt enim circa idem subiectum contraria, atq; ita aduersum seinuicem bellum suscipiunt, utroq; studente eorum subiecto potiri, & alterum expellente. Ignis ergo si caliditati frigiditatiq; alternis non subiacet, ne proprie quidem caliditati, ut in igne, oppositum quidquam esse censebimus, si opposita ut dicimus circa idem pugnant subiectum. Hoc uero etiam reprobat, perinde quasi non uni substantiæ quamuis uniuersæ competat. quanto enim nihil inquit contrarium, ut denario, uel bicubito. nam quid esse ijs potest contrarium? non enim quadricubitum contrarium bicubito corrumpunt namse mutuo contraria. hic uero auctio bicubiti est quadricubitum { Nisi quis multum pauco uel magnum paruo dicat esse contrarium} Atqui ne hæc quidem cōtraria sunt quanta. quoniam ex multis paruis magnum, & multum ex pluribus paucis consistit. atq; hæc paulopost non quanta esse, sed ad aliquid ostendet. Verūtamen etsi quis concessionē inquit dederit, ut quāta sint, nihil tamen nostra intererit. satis enim nobis est ad demonstrandum non uni substantiæ nullum contrarium inesse, si quantis etiam definitis id cōpetat. Definita quanta ea nominant quæ circunscriptam quibusdam finibus habent quantitatem, neq; relatione ad aliud dicuntur. paruum autem & magnū, & multū & paucum sunt infinita.

Obiectio.

Hoc faciet Auer. 5 physico. cō. 10.

Notabile.

Modus saluandi quod caliditati, ut E in igne nihil proprie opponuntur.

19 F *Videtur autem substantia non suscipere magis & minus. Dico autem, non quoniam substantia non est a substantia magis & minus substantia (hoc enim dictū est quoniam est) sed quoniā unaquæq; substantia hoc ipsum quod est, nō dicitur magis et minus: ut si est eadem substantia, homo, non erit magis & minus homo, neq; ipse seipso, neq; alter altero. non enim est alter altero magis homo, sicut est album alterū altero magis & minus albū: & bonum alterū altero magis & minus bonū. Sed et ipsum seipso magis et minus dicitur: ut corpus cū sit album magis nunc album esse dicetur quam prius. & cum calidum sit: magis & minus calidum dicitur. Substantia uero non dicitur magis neq; minus. nihil enim homo magis nunc homo quam prius dicitur, neq; aliorū quicquam quęcunq; substātię sunt. quapropter non recipiet substantia magis & minus.*

G Videtur porro substantia non accipere magis, & minus} Ad quintum consequens accessit, a substantia inquam non admitti magis & minus. Verbum autem uidetur non fingi hoc loco significat, sed quod persuadere non aliter queas quodque deponi non potest. Proprium uero hoc ex proxime antecedenti sequitur, ortumque ex illo obtinuit, substantiæ contrarium nihil esse dicente. fieri enim magis & minus in ijs natura comparatum est in quibus & contrarietas, idque non simpliciter. non enim contraria quæcunque magis & minus accipiunt, sed quæ misceri inter se natura apta sunt. par enim & impar quanquam sunt contraria, magis tamen & minus nequaquam admittunt: quoniam nec misceri natura sunt idonea. neque enim est par magis par pari: neque impar impari magis impar. album autem albo magis esse album dicitur: quoniam nigro suapte misceri potest natura. dicitur enim id magis album quod a nigro longius distat: minus uero album quod plus cum nigro mistionis accepit. & uero ipsum quidquam seipso magis album dicitur. Aliquid enim cum album nunc sit, fit seipso albius, discreto quod in ipso immistum est nigro. similiter & in alijs. ergo si nec omnia magis minusque admittunt contraria, sed ea duntaxat quæ misceri natura ualent,

H multo minus ea quæ ne ullum quidem prorsus habent contrarium magis & minus recipient. Sciendum contraria ipsa fines esse, magis autem & minus uiam ad contraria. Ac contraria quidem uocat album & nigrum. magis uero & minus, mutationem ex albo in nigrum, uel ex nigro in album. quæ non tota simul fit, sed uia quadam per accessionem utitur, facta ex albo, uel nigro in alterum transformatione. Itaque contraria ubi sunt, ibi aduerbia magis minusque sunt. & ubi non sunt contraria, neque magis & minus: ubi item magis minusque, ibi contraria, & ubi magis minusque non sunt, nec ibi contraria habentur. quatuor enim semper hæc inter se contingunt. uerum hæc ex Platonis sententia medio prædita dicuntur. neque enim semel natura a contrario in id quod plane contrarium est transilit, sed uia utitur quadam, fitque minus album, & minus adhuc, atque ita nigrum. Aristoteles uero non omnia inquit contraria medijs distincta esse ut Plato affirmabat. sed nouit etiam quæ medio careant: tametsi duo duntaxat, par & impar, & morbum sanitatemque. Quidam uero, & horum media esse arbitrantur. paris enim qui in duas æquales portiones diuiditur, & imparis qui in duos pares

I non secatur numeros, tres medij habentur, pariter par, qui usque ad unitatem æquali partitione dissecatur, ut numerus trigintaduo, in sedecim, & octo, & quatuor, & duo, & unum. & impariter par, qui multis paribus acceptis sectionibus in numerum imparem desinit, ut quadragintaocto, in uigintiquatuor, & .xij. & vi. & in tria numerum imparem terminat. & pariter impar qui in duas quidem partes æquales disiungitur, cæterum eius segmenta protinus imparia sunt, ut decem & octo in .viiij. & .viiij. diductus. ac sunt quidem ut aiunt paris & imparis ij quos diximus medij: morbi uero ac sanitatis conualescentia. Si magis & minus non admittit substantia, quomodo in libro de generatione atque interitu minus calidum aerem dicit ut igni collatum? calidior est enim ignis aere. & aer quam aqua humidior. & aqua frigida magis quam terra. & terra igne siccior. hæ autem substantiæ sunt. Ac dici potest qualitates has rursus non ceu substantias magis ac minus suscepisse. quælibet enim in proprio subiecto plurima est, ut accidentia uero intendi ac remitti. nam quod minus est si in id quod est magis euadat, non speciem aboleuit. aer autem acceptis igneæ caliditatis mensuris aer non mansit. Illud

Aduerte circa hoc et diligẽter cõsidera num sit uerũ nam in cœlo reperiuntur magis et minus ut patet ex Auer. 2. cœli cõm. 15. ex sentẽtia Alex. & tñ ibi nõ sũt cõtraria immo idem constat ex dictis Ammonij paulo infra.

Dubium.

Circa hæc sollicitũ esse oportet ne cogamur fateri qđ uni

K uero tenendum est, non esse in solis accidentibus magis & minus cum demutationem speciei non faciunt. uiuit enim magis mens quam anima. Enimuero non omnino fit magis & minus ob contrarij mistionem. tametsi nanque immortalis anima est, minus tamen uiuit quam mens. Composita quoque essent hoc pacto elementa. erit enim humidus ignis, utpote minus siccus quam terra, & aqua sicca, quasi in humilitate aeri cedat. atque in alijs similiter elementis. sed hæc speciem obtinuere. Quamobrem minoris id generis rationes, remissiones magis sunt de generatione sue formarum. Sicut & luna quæ cum quintæ sit essentiæ ultima, quanuis sub seipsa contentorum particeps non sit, habet tamen quidquam in se forma diuersum, ut facies ea declarat quæ in ipsius medio plenilunijs apparet. & color qui in eius deliquijs carbonis specie cernitur, qui dissimilaris est. horum enim neutrum terræ mistione, sed quintæ essentiæ luciditatis remissione prouenit { Dico autem non substantiam substantia nõ esse magis minusque substantiam} Quoniam enim superius primam secunda magis esse substantiam dixit (est enim inquit substantia quæ potissimum, & primo & maxime dicitur) & ipsius secundæ speciem magis genere esse substantiam, cum ait secundarum uero substantiarum magis substantiam esse speciem quam genus, merito in quæstionem

L uocat, quomodo cum substantiam substantia magis esse substantiam supra cõmemorauerit, nunc dicat, uidetur autem substantia non admittere magis & minus. Cui solutionem inferens inquit: non dictum eodem esse modo magis quidem & minus esse illic, hic uero non esse. ibi enim substantiarum collationem ordinemque secundum profunditatem contemplando, primam secunda magis substantiam esse pronunciabat, quasi hominum magis pluralitati cognita esset. & secundæ speciem magis, quod primæ species sit quam genus propinquior. hic uero secundum latitudinem collationem faciens, indiuiduum inquit neque ipsum seipso, neque aliud alio magis esse minusque substantiam. Socratem enim neque ipsum seipso magis & minus quis hominem dixerit, neque Socratem Platone magis hominem. Sed neque species, uel ipsa sese, uel alia quam alia magis substantia est, ut homine equus nihilo est magis substantia. eodem pacto & in generibus. Enim uero proprium hoc seu consequens omni quidem, non soli tamen competit substantiæ. etenim non admittit quantum magis minusque, quoniam nec quodpiam habet contrarium. Sed neque par,

M neque impar, quoniam ne misceri quidem hæc suapte possunt natura. Quamobrem uero quemadmodum in proprijs alijs ad finem aiebat non est autem hoc substantiæ proprium, quandoquidem licet omni uerbi gratia insit, non soli tamen, aut soli quidem, sed non omni, non perinde & hoc loco fecit, dixitque non proprium hoc esse substantiæ quanuis omni conueniat, siquidem quantum magis minusque non suscipit. Dicimus, hoc propterea quod ex dictis pateret omisisse. quoniam enim coniuncta. ut dixi sunt consequentia, planeque id quod est non esse aliquid magis & minus, ex eo quod est non habere contrarium sequitur, paulo uero prius, nec substantiæ, nec quanto aliquod inesse contrarium ostendit, id nobis colligendum ac subaudiendum reliquit, nempe non solius esse substantiæ magis ac minus non admittere, sed etiam quanti.

20 **Maxime uero proprium substantiæ esse uidetur, quod unum, & idem numero est, contrariorum susceptiuum esse: ut in alijs quidem non habet quisquã quod proferat tale, quæcunque non sunt substantiæ: quod**

cum

substã... teri e... cidens... Arist. ... sico. 2... 30. Quia... mẽtem... ligi põ... te Sim... physi. ... 49. a f... col. 1. ... mentẽ u... tur aud... tellectũ... termino... gnoscim... quare p... L n... hoc in l... actionẽ i... lectus c... imagina... ne iuncta... telligere... sumus.

cum sit unum numero susceptibile contrariorum sit: uelut color, qui est unus & idem numero, non dicitur albus & niger. neque eadem actio & una numero, praua & studiosa. similiter autem & in alijs quæcunque non sunt substantiæ. Substantia uero cum unum & idem numero sit, susceptiua contrariorum est: ut quidam homo cum unus & idem sit, aliquando quidem albus, aliquando fit niger: & calidus, & frigidus: & prauus, & studiosus. in alijs autem nullis aliquid tale uidetur. Nisi quis forsitan instet, dicens orationem & opinionem, contrariorum esse susceptibilia. eadem enim oratio uera & falsa uidetur esse: ueluti si uera sit oratio sedere quendam, eo surgente ipsa eadem falsa erit. similiter autem & de opinione. si quis enim uerum putet aliquem sedere, surgente eo falso putabit eandem de ipso opinionem habens. Sed si quis & hoc suscipiat, tamen modo differt. nam ea quæ in substan- B *tijs sunt, ipsa quidem mutata, susceptibilia sunt contrariorum. Frigidum enim ex calido factum mutatur (alteratur enim) & nigrum ex albo, & studiosum ex prauo. similiter autem & in alijs unumquodq; eorum mutationem suscipiens, susceptibile contrariorum est. Oratio nanque & opinio ipsa quidem immobilia omnino perseuerant: cum uero res mouetur, contraria circa ipsa fiunt. oratio nanque eius quod sedeat aliquis permanet eadem: cum uero res mota sit, aliquando quidem uera, aliquando autem falsa dicitur. similiter autem est & in opinione. quapropter saltem modo proprium substantiæ est, ut secundum mutationem suipsius susceptibilis sit contrariorum. Si quis autem recipiat etiam hæc, orationem & opinionem susceptibilia esse contrariorum, non est hoc uerum. Oratio nanque* C *& opinio non in eo quod ipsa aliquid recipiant, contrariorum susceptibilia esse dicuntur: sed eo quod circa alterum aliqua passio facta sit. nam in eo quod res est aut non est, in eo etiam oratio uera, uel falsa esse dicitur: nō in eo quod ipsa susceptibilis sit contrariorum. simpliciter enim a nullo neque oratio neq; opinio mouetur, quapropter non erunt susceptibilia contrariorum: cum nulla contrarij sit passio in eis facta. Verum substantia in eo quod ipsa contraria recipiat, in hoc susceptibilis esse contrariorum dicitur. languorem enim & sanitatem suscipit: & candorem & nigredinem: & unumquodque talium ipsa suscipiendo, contrariorum susceptibilis esse dicitur. quare proprium erit substantię, cum unum & idem numero sit, secundum suipsius mutationem, susceptibilem contrariorum esse. De substantia quidem hæc dicta sint.*

Maxime uero proprium esse uidetur substantiæ, quod idem unumque numero est, uicißim id capax esse cōtrariorum.] Sextum hoc consequens proprium aßignauit substantiæ, quod & inter cætera præcipuum habet: id inquam quod una numero ac eadem manens, contrariorum sit capax. Socrates enim unus idemq; permanens, modo calescit, modo frigescit. & in qualitatibus similiter alijs, reliquisque accidentibus. Hoc autem soli competit substantiæ, uerum non omni. aliud enim præter ipsam nihil, unum idemq; manens numero, natura est aptum contrarijs excipiendis, accidentia inquam. ab ea enim ubi discesseris, accidentia omnia sunt. neque enim prorsus natura comparatum est accidens accidenti subijci, ut illi existendi primordium præstet. non enim subiacet album nigro uel calido, neque id genus alicui. eadem & in alijs accidentibus ratio est. ergo nec capax est contrariorum. cōpetit igitur hoc soli quidem, non tamen omni. nam secundæ id nequaquam conuenit. neque enim unum idemq; numero dici proprie uel genus uel species poßit, cum proprie unum numero circa indiuidua spectetur. Præterea quanuis unum sit species, non tamen est contrariorum capax. neque enim corpus est, ut caliditatem, uel frigiditatem, uel eiusmodi quidquam accipiat. similiter nec genus. sed hæc sane effectiua esse contrariorum, aut diuidi in contraria dicuntur, E mortale inquam & immortale. rationale atque irrationale. At ne contraria quidem hæc sunt si quis acrius inspexerit. corrumpuntur enim inter se contraria: hæc autem mutuo se magis asserunt quam corrumpant. simpliciter enim rationale atque immortale bruta & mortalia promunt in naturam. Quid ergo si non omni inest substantiæ, id eius maxime proprium esse arbitratur? Dicimus itaque cum prodita sex quædam uelut propria substantiæ sint, primum quartum quintumque esse quæ omni substantiæ non tamen soli competerent, non esse inquam in subiecto, quod differentiæ quoque constabat. & quartum, nihil esse illi contrarium, quod & quantis aderat. præterea & quintum, non admittere inquam magis & minus, quod & ipsum suppetebat quantis. At secundum, quod erat subiecta ijs omnia dici uniuoce, neque omni competere. nec enim conuenit primæ. neq; soli, quandoquidem & differentijs. Tertium autem, quod est hoc aliquid significare: & ad hoc, sextū, unum inquam idemque numero manens capax contrariorum esse, soli substantiæ subesse, quanuis non omni. Ergo ne unum quidem ex quatuor iure approbat, quoniam non soli inerat. nemo enim quod & alij competit, id esse alicuius dixerit proprium, tametsi F omni adest subiecto: sed magis quod soli quanquam non omni. At cur duorum tertij & sexti, sextum anteponit? quoniam illud, quod est significare hoc aliquid idest singularem numerum secundæ substantiæ sola uoce conuenire uidebatur. hoc uero re ipsa uidetur congruere. Quocirca ut omni quoq; substantiæ aßignatum cohærere proprium ostendamus, hoc pacto immutatis parum philosophi uerbis dicamus. Maxime uero proprium substantiæ esse uidetur, indiuidua quæ sub ea continentur, uicißim capacia esse contrariorum. sic enim & de omni substantia proprium hoc prædicabitur, neq; aliorum ulli congruet prædicamentorū. nam nec quanti indiuidua, uerbi gratia decem. nec qualis, ut in hoc lapide albū, capacia sunt uicißim contrariorum. Verbum uicißim adiectum est, quoniam non dealbatur simul ac denigratur Socrates: nec simul ægrotat sanitateq; fruitur. Verba autem adiacent illa, unam eandemque numero, quoniam numerus quoque contraria par & impar admittit: non unus tamen numero, sed specie unus: quando ne ut in numero quidem consistit par & impar, sed ut in materia quæ potest in par atq; impar diuidi. nam cubitale lignū & in

G par & in impar secatur. & pares equi possunt impares reddi al terius additione. Et uero corpus quanuis contraria admittat, ut album & nigrum, non unum tamen numero, sed specie est unum. Sedenim ab Aristotelica ipsa dictione id quod dicitur contemplemur{ Maxime uero proprium esse uidetur substantiæ, quod idem unumque numero est, uicißim id capax esse contrariorum} Nam unum quidem numero, ut idem seruetur subiectum: idem uero, ne secundum subsistentiam mutetur. fit enim color ex albo niger mutationem suscipiens essentiæ. nam subsistentiam in eo quod album est propriam obtinet. itaque si in nigrum mutetur, secundum subsistentiam mutatus est. at Socrates unus & idem manens, quandoque calidus, quandoque frigidus fit. & in alijs similiter. Capax autem contrariorum, ut excipiendorum uicißim contrariorum facultatem ostendat. non enim excipere contraria, siquidem essent in eodem pugnantia, sed capax dixit, quo ut exposui facultatem indicaret. in alijs autem prædicamentis nihil eiusmodi uidetur. Sed

Quæstio. rogabit quisquam fortaßis, Quid ergo? & coruus hic est capax albedinis, uel olor nigredinis? quomodo igitur esse capax dixit contrariorum? Sed respondemus, ab ratione haudquaquam fore alienam in coruo alijsque innumeris dubitationē, si capacem esse om-

H nem substantiam contrariorum omnium dixisset. Neque enim nigra fieri ualet cerussa, si maneat cerussa, neque ignis si ignis maneat, capax frigiditatis humiditatisue est. nec aqua, nec terra leuitatis. nunc uero non omnium, sed simpliciter contrariorum dixit. Quamobrem etsi coruus quoq; albedinem non accipiat, aut olor nigredinem, tamen caliditatem, frigiditatem, ac cæteras contrarias qualitates admittunt. & ignis licet non frigiditatem uel humiditatem uel quid ei contrarium sustineat, lationem tamen deorsum capit uiolentam, cum sursum ferri suapte natura incitetur.

Quid uero de sole & luna ac simpliciter cœlestibus dixerimus? horum enim quoduis cum numero unum idemque sit, tamen contrariorum capax non est. Nisi contrarias quis & hic ceperit motiones, quoniam ab ortu quidem motu feruntur cum uniuerso, per se uero ipsa contrario cientur. In septem autem errantibus, ab australibus quoque regionibus ad aquilonias, & ab ijs rursus ad australes transitum ceperis licet: in eamque contrarietatem qua a terra longius recedunt, ac prope eandem iter tenent: nec non qua congrediuntur, digrediunturque. In luna autem, & eius illustrationes & reliquia. Quo fit ut sphæra sola immo-

I bilis non capax contrariorum esse uideatur. Aliter quoque respondeas. Supra diximus inesse hoc quidem substantiæ, uerum non omni. neque enim speciebus competit ac generibus, sed quæ sub ijs continentur indiuiduis. Vnica uero ne omnino generis quidem uel speciei cuiuspiam sunt indiuidua, ut sol & luna. & uero cœlum prorsus unicum quoddam est. Non ergo sermo arguitur Aristotelis, etsi capacia cœlestia non sit contrariorum. nam de indiuiduis quæ sub generibus speciebusque comprehenduntur, non de omni substantia agitur. Diximus item hoc soli substantiæ, quanuis non omni congruere. quanquam ne indiuiduis quidem in est uniuersis, ut quidam putarunt, propter cycnum qui album non mutat. Verum tametsi oppositionem hanc non admittant, suscipiunt tamen ut dictum est oppositionem aliam, quæ est calidi & frigidi, humidiq; ac sicci. Secundæ autem substantiæ, ut quæ sunt immutabiles, non recipiunt contraria. similiter & cœlestia cum sint immutabilia, quatenus talia sunt, contraria non admittunt.

Possemus dicere sermonem Aristo. nō arguēdū esse, & si capacia cœlestia non sint cōtrariorū, quia hæc genera de quibus Aristo. hic agit sunt

Quidam uero difficultatem proponunt, nempe uniuersalem hominem si mutabilis sit, capacem contrariorum: sin non mutabilis, deum igitur, quod absurdum est, fore. Dicimusque constitutiuis eius partibus esse immutabilem, ut animali, rationali, mortali. ho- K mo enim nullus cum animal sit, fit inanimal. aut cum rationalis existat, expers euadit rationis. aut mortalis immortalitate fruitur. sic enim & Plato opinatur, qui immutabilem essentia, actione uero mutabilem esse rationalem animam asserit{ Nisi quis forsitan instet, ac orationem opinionemque eiusmodi esse dicat. Nam oratio eadem & uera & falsa esse uidetur: ut si uera sit sedere aliquem, ubi is consurrexerit, eadem falsa erit oratio. Eodem modo & de opinione. Siquis enim uere opinetur sedere quempiam, ut ipse surrexerit, falso opinabitur is qui eandem de ipso opinionem habet} Quæstionem quandam per se ipse in medium adducit, quam ab aliquo exulcerari par erat: eique quoad fieri potuit solutionem affert. quisquam enim dubitasset, quomodo solius dicat substantiæ proprium esse, oportere, quæ idem unumque numero est, capacem eam esse cōtrariorum. Nam ecce & pronunciatiua oratio, & opinio, quarum oratio, tum pronunciatiua, tum animo concepta quantum est, opinio autem quale, cum unum idemque maneant, capaces ueritatis sunt & falsitatis. quæ enim dicit oratio Socrates sedet, si forte sedeat Socrates, uera: rursum si surrexerit, hæc eadem falsa est. Similiter & opinio de Socrate seden- L te, si eum sedere contingat, recte sentit: si surrexerit, eadem falso existimat. Itaque eadem oratio, atque opinio eadem, cum unum idemque maneant, capaces sunt ueritatis falsitatisque. Solutionem igitur quæstioni bifariam infert, tum per fiduciariam reprobationem (sic enim eam uoco quam græci antiparastasin nominant) tum per instantiam, quam ijdem græci enstasin appellant. Est ergo fiduciaria reprobatio, cū id quod obijcitur admiserimus, ostenderimus autem quanquam ita res habeat, ei tamen quod dicimus nihil officere. Instantia uero, est cum nihil omnino quæstioni cedimus, sed ipsam subuertimus, perinde quasi non ita ut est proposita habeat: ac primum quidem per fiduciariam reprobationem soluit sic inquiens{ Siquis autem uel hoc admiserit, modo tamen differt. Nam quæ sunt in substantiarum genere, cum mutentur ipsa, capacia sunt contrariorum. mutatum nanque est frigidum ex calido factum. Alteratum enim est. Et nigrum ex albo, & studiosum ex uitioso. Eodem pacto & in quouis aliorum ipsum mutationem suscipiens contrariorum est capax. Oratio autem atque opinio ipsa quidem immobilia usquequaque omnino permanent, at res cum mouetur fit circa ea contrarium} Si uero etiam inquit orationem esse concedemus contrariorum receptricem, non eodem tamen M modo cum substantia suscipiet contraria. nam substantia quidem motum ipsa concipiens ex calida frigida fit, & nigra ex alba: in cæteris quoque contrarijs eodem modo, at manens immobilis oratio, eo quod mota res sit, ueritatem accepit falsitatemq;. nam cum sedeat Socrates, oratio quæ sedere eum dicit uera fit. ubi uero surrexerit, falsa est ergo Socrates is qui mouetur, oratio autem manet immobilis: idque merito. nam neque in solis orationibus, neque in solis rebus ueritas mendaciumque est, sed in uerborum cum rebus cohærentia. Quemadmodum enim calceatio neque in solo pede, neque in calceo, sed in calcei ad pedem concinnatione spectatur, sic ueritas quoque in uerborum cum rebus conuenientia. Eadem et in opinione dicemus. nam manens & illa immobilis, re cōmota, uel uera uel falsa dicitur. Modo igitur quodam hoc proprium substantiæ est: siquidem alio modo conceptrix est contrariorū substantia, alio oratio atque opinio{ Quod siquis receptiua contrariorum esse opinionem orationemque acceptauerit, hoc uerum non est} Ac per fiduciariam quidem reprobationem hoc pacto. per instantiam uero sic dubitationem soluit, hoc autem uerum non est,

A non est, idest dicere ab oratione, uel opinione admitti contraria uerum non est { Simpliciter autem a nullo neque oratio mouetur neque opinio. Quapropter non erunt susceptiua contrariorum, cum nullus in ijs affectus prouenerit } Nam substantia in contrarijs excipiendis motu cietur qualitati conueniente. horum uero neutrum ab altero mouetur. siquidem neque oratio causa est rei mutandæ atque in contraria dimouendæ, neque res mota quidquam ecum orationis commouit. nam mansit eadem immobilis oratio, nec quidquam perpessa est. afficiuntur enim quæ capacia contrariorum sunt, cum sit affectus mutatio in contraria. at quæ afficiuntur mouentur. nam motus est ipse affectus. Si ergo non permanet pronunciatiua oratio, sed simul dicta est, etiam deperijt, constat nec eam moueri. quomodo enim quod non est mouebitur? nisi moueatur, neque afficitur. nisi afficiatur, neque admittit contraria. sed ab oratione sane fatebimur quæ eadem specie, non etiam numero sit contraria excipi. eodem pacto & in opinione allegabimus. {Quo circa proprium fuerit substantiæ, ut eadem atque una numero capax contrariorũ pro sua ipsius mutatione sit} Cum orationem non unam eandemque manentem contrariorum receptricem esse ostenderit, quod soli hoc insit substantiæ, per hæc sermonem concludit. decenterque uerba illa, pro sua ipsius mutatione, apposuit. Non enim oratio inquit, atque opinio contraria suiipsarum mutatione, sed eo quod res immutetur accipiunt. at substantia ipsa cum penes qualitatem mutetur, receptrix facta est contrariorum. Vnum autem numero dixit, quoniam numerum, ut materiam intelligamus oportet: contrarietatesque circa hanc fieri, nempe parium atque imparium. B

DE QVANTO.

31 *QVANTI autem aliud quidem est discretum, aliud autem continuum. & aliud quidem ex habentibus positionem ad seinuicem in ipsis partium constat, aliud autem ex non habentibus positionem. Est autem discretum quidem, ut numerus, & oratio. continuum uero, ut linea, superficies, corpus: amplius autem preter hæc, locus & tempus. Partium etenim numeri nullus est cõmunis terminus ad quem copulentur partes eius: ut quinque si sunt denarij partes, ad nullum terminum cõmunem copulantur quinque & quinque: sed semper discreta sunt. & tria & septem ad nullum communem terminum copulantur. neque omnino habeas in numero communem terminum partium accipere, sed semper discretę sunt. quapropter numerus quidem discretorum est. Similiter autem & oratio. Quod etenim quantum sit oratio, manifestum est. mensuratur enim syllaba breui & longa. dico autem cum uoce orationem factam. ad nullum enim communem terminum particulę eius copulantur. Non enim est communis terminus ad quem syllabę copulentur, sed unaquęque diuisa est ipsa secundum seipsam. Linea uero continua est. est enim sumere communem terminum punctum ad quem partes eius copulentur. & superficiei, lineam. plani nanque partes ad aliquem communem terminum copulantur. similiter autem & in corpore habeas sumere communem terminum lineam uel superficiem, ad quam corporis partes copulantur. Est autem talium & tempus & locus. presens enim tempus copulatur ad preteritum & ad futurum. rursus locus continuorum est. locum enim quendam partes corporis obtinent, quę ad communem terminum copulantur. ergo & loci partes quę obtinent singulas corporis partes ad eundem communem terminum copulantur ad quem & corporis partes. Quapropter continuus erit & locus. ad unum enim cõmunem terminum eius partes copulantur.* C D

Quanti uero alterum discretum est, alterum continuum} Cuiusnam rei gratia præposita sit prædicamentis omnibus substantia iam supra enarrauimus. sedem autem secundam obtinet in prædicamentis quantum pluribus de causis ac primum quidem, quod quanti in sermone de substantia meminit, cum dixit non esse proprium substantiæ nihil esse ei contrarium, siquidem est & quanti ne igitur diu nos quanti naturæ ignaros relinqueret, protinus de hoc post substantiam uerba facit consulto. Deinde uero, quoniam quantum secundum sibi locum in rerum natura uendicat. Prima enim materia, ut sæpe proditum est, cum incorporea, informis, infigurataque sit, prius in molem elata quantitatem consequitur, ac tres dimensiones capit, fitque triplici præditum distantia, quod secundum subiectum Aristoteles nominat: tum sic qualitates suscipit, & fit compositum, facitque elementa: uerbi gratia quod trino constat spatio, caliditate, frigiditateque accepta, fit ignis: frigiditate autem & humiditate, fit aqua: similiter & reliqua. Secundum igitur locum in ijs quæ sunt iure obtinet quantum. Quale uero in ijs quæ sunt tertium possidet. Quartum quæ ad aliquid pertinent. siquidem respectus quidam utriusque prædicamenti sunt quæ ad aliquid referuntur. Et quoniam cæteris sublatis, mente concipere potes naturale corpus. si desit dimensio, ne corpus quidem complecti animo ualeas. locus autem & tempus & reliqua compilata inde sunt. Tertia causa est, quod quoniam substantia in primam ac secundam diuiditur, primum autem & secundum numeri est, numerus uero quanti, merito locus quãto post substantiam destinatus est. Et aliter. ipsum quærere prius, quanti est. Rursus numero utitur definitio corporis, cum inquit quod triplici constat dimensione. corpus autem substantia est. numerus, quanti. Itaque sermonem de quanto iure facit Aristoteles omnibus de causis secundum. Diuidit uero quantum in continuum atque discretum. Est porro continuum quantum quod unitas habet partes, atque inter se cohærentes. discretum quod econtrario se habet, quod partes inquam a seinuicem obtinet disiunctas. Quanti continui quinque species enumerat, lineam, superficiem, corpus, locum, tempus. discreti duas, numerum, orationemque. Cæterum gratia eorum qui geometria initiati non sunt, de his opus est pauca dicere. Sciendũ igitur id a geometris corpus uocari quod tres obtinet dimensiones, longitudinem, latitudinem, profunditatem. corpus autem, aut finitum esse, aut infinitum. Sed non esse infinitum demonstratum Philosopho est in naturali auscultatione. ergo necesse est finitum sit corpus omne, si infinitum esse nullum posse E F

G ostensum est. quod autem finitum terminatumque est, id a termi=
no clauditur. aliud ergo terminus est ab eo quod terminatur. quã
doquidem terminos ambo, aut ambo terminata appellare erat ne
cesse. Nam si hoc terminus est, illud quod terminatur, idem uero
ei quod terminatur est terminus, nec ab eo diuersus, necesse est
quod diximus sequatur. Vt enim Socrates eiusque imago, diuersa,
non eadem sunt (nam si essent eadem, aut ambo Socratis imago
essent, aut ambo Socrates) ita in termino & eo quod terminatur
sese res habet. Hæc igitur non esse eadem est necesse, quandoqui=
dem esse diuersa confessum est. Corpus ergo si tribus præditum
sit dimensionibus, huius terminus tres non habebit. Aut igitur
duas, aut unam habuerit. sed unam obtinere non potest. non enim
corpus ipsum in uniuersum terminabit. enimuero terminus totum
id quod terminat extrinsecus emetiatur oportet. opus igitur est,
ut corporis terminus totum ipsum deforis ambiat, nec profundita
tem tangat. id si sit, longitudinem solum latitudinemque habebit
corporis terminus. quocirca dimensione una a corpore superabi=
tur, ne idem sit corpori: qui est superficies corpus limitans, ac se=
cundum longitudinem latitudinemque circunscribens. Quoniam
uero ne hæc quidem extremo uacat, necesse est huius quoque ter=
H minum iuxta sermonẽ de corpore habitum una dimensione ab ipsa
superari. Hæc igitur cum penes longitudinem ac latitudinem con
sideretur, ille unum tantum quod est in longitudinem spatium ha=
bebit. is autem linea est, longitudo latitudinis expers, uti eius quo
que habet definitio. At quoniam terminata quoque linea est, ne=
cesse est huius etiam terminus eadem ratione uno dimensu sit ea
inferior. Hæc ergo cum in sola spectetur longitudine, huius ter=
minus dimensione omnino uacat, quod est punctum. iccirco &
ipsum finiens geometra, punctum inquit est cuius pars nulla est.
Quod autem nostræ commentum non sit cogitationis esse longi=
tudinem quæ latitudine careat, sed id in rerum quoque natura in=
ueniatur, perspicue ostendunt locorum distinctiones illustrium ab
opacis. ubi enim sol uerbi gratia parieti incubuerit, eiusque par=
tem illustrauerit, necesse est quod locum collocatum ab obumbra=
to disterminat longitudo tantum sit quæ in latitudinem non por=
rigatur. nam si habeat latitudinem, id omnino aut lumine affusum
est, aut umbra contectum. non enim quidquam inter hæc medium
est: sed si lumine præditum, illustrato: si umbrosum, obumbrato
applicabitur. At uero linea palam inter hæc media cernitur. quæ
I in longitudinem solum extensa obscuratum a luminoso discrimi=
nat. nam si discreta hæc a se mutuo sunt, necesse est præter hæc sit
aliquid quod ipsa disiungat, nec radijs illuminatum sit, nec umbra
occupatum. Neque hoc latitudinem habebit. habet enim id latitu=
dinem quod necesse est lumine sit aut umbra affectum. at horum
neutrum est, cum utriusque diremptio sit. Quare necesse plane est
insolati atque inumbrati loci interlimitium, longitudinem latitudi
ne carentem esse duntaxat, quod est linea. Quin communis quoque
usus, lineæ naturaliter notitiam obtinet, cum uias metimur. longi=
tudinem enim sine latitudine solam accipimus. Rursus uero ipsius
superficiei notio habetur cum mensura definimus agros. nam eo=
rum longitudinem solum latitudinemque æstimamus. At uero pu=
teis & parietibus & lignis metiendis, corporis intelligentiam
concipimus, longitudinem & latitudinem & profunditatem ni=
mirum assumentes. Rursum itaque si infinita linea non est, sed ter=
minis conclusa, ipsius quoq; omnino finis necesse est ab ea uno spa
tio uincatur. Linea igitur quoniam unam in partem dimensile est,
huius terminus nulla constat dimensione, quod est punctum. quam=
obrem & id ita finiunt, cuius pars nulla est. Ac sic quidem per

resolutionem hæc inter se deinceps posita esse ostendimus: & ue= K
ro per compositionem idem hoc rursus demonstrabimus. Pun=
ctum si in fluxu ponatur, lineam facit. principium enim lineæ est,
ut ipsum nunc temporis, & momentum motionis. Quapropter
recte affirmat Aristoteles proportione hæc sibi inuicem respon=
dere, punctum, & ipsum nunc, & momentum. Quam enim pun=
ctum ad lineam utpote lineæ principium absque dimensione habet
rationem, eandem & ipsum nunc ad tempus obtinet, & momen=
tum ad motum: cum principia sint consequentium, ac spatio ca=
reant. Linea uero in latitudinem mota superficiem parit. hæc au=
tem si in profundum agatur, corpus efficit. Atque hæc de agno=
scendis a nobis his quid linea sit, & superficies, & corpus. Quod
autem sint hæc continua nemo ambigit. cohærent enim ipsis par=
tes, suntque una inuicem iunctæ. At locus & tempus non ex se ha
bent continuum. quocirca & Aristoteles tribus prioribus enume=
ratis linea superficie, corpore, uelut ab alio principio subiunxit.
{Adhuc autem præter hæc locus & tẽpus} Quasi illa ex se con=
tinuitatem habeant, hæc non ex sese, sed alijs de causis. Est enim
nihil aliud tempus quam motus mensura qui in cœlesti fit globo.
Diem namq; esse dicimus, solis reditum ab ortu ad ortum rursus. L
& mensem ubi luna iterum ad idem punctum unde moueri cœpit
redierit. magis uero a sole discedens rursus ad idem cum ipso pun=
ctum secundum longitudinem coiuerit. Similiter & annum, circui=
tum solis in signifero. Tempus ergo mensura est motionis: fit au=
tem motio in magnitudine. Aristoteles enim motum nullum per
uacuum fieri posse demonstrat. nam siquis motum inquit per ua=
cuum fieri uelit, is rationem quam assignet non habet cur celerius
globosa corpora ijs quæ folij speciem referunt tametsi pari con=
stent mole deorsum ferantur: aliasque præterea demonstrationes
affert. Quare cum tria hæc ordine sint disposita magnitudo mo=
tus tempus, ut cumq; sese habet magnitudo, sic motus quoque, ac
quemadmodum motus: itidem habet & tempus. Nam si continua
sit magnitudo, continuus erit & qui in ea fit motus: quod si motus
continuus sit, erit & tempus continuum. Simili modo & si discre
ta magnitudo sit, discreta erunt & motus & tempus. Si in ligno
uerbi gratia fiat motus, huius uero sint partes discretæ, fiet discre
te & motus. at si continuæ hæ sunt, est & motus continuus. Itaq;
si continuus sit cœlestis globus, est & qui ab eo fit motus conti=
nuus continuum uero & tẽpus. est enim nihil aliud tempus, quam M
mensura quæ in eo fit motionis. Non igitur continuitatem ex sese
habet tempus, sed propter motum. motus uero propter corpus in
quo fit motus. quocirca tempus quoque continuitatem obtinet cor
poris beneficio. Verum ne locus quidem ex se continuum habet. est
enim locus, uti iam diximus, terminus ambiẽtis quatenus rem quæ
ambitur complectitur: ut dolium locus est uini non ipsum totum,
sed eius caua superficies duntaxat. ergo ut quod continetur se ha=
bet, sic habebit & locus. Cum igitur continuum corpus omne atq;
in loco necessario sit, erit & locus continuus. qua de re locus
quoque corporis ope quod in ipso est cõtinuitatem habet. est enim
locus ut modo diximus terminus ambientis. Nam quatenus qui=
dem terminus est ambientis, superficies non locus dicitur, conti=
nuusque est. quatenus uero ambit, locus. habetq; qua locus est con
tinuitatem ex eo ipso quod continetur. Quod autem continuus sit
omnis locus, uel hinc constare potest. Si enim dolium rescideris,
nihilque extra uinum, neque aerem, neque aliquod corpus aliud
supposueris, inuenietur uini illius pars quæ per scissuram apparet
in loco non esse, quod est absurdum. nam corpus omne loco conti=
neri est necesse. quinque igitur hæ sunt species quanti. Quam ob
causam

causam uero speciebus quanti non connumerat motum? Dicimus propterea quoniam motus infinita res quædam est. est enim uia a potestate ad actum. ob id igitur huius non meminit. Et item tanquam ad introductitios uerba faciens. præceptionem enim maiorem requirit sermo de motu. Vel magis motum ne proprie quidem quantum esse dicendum. est enim actus quidam eius quod mouetur. nam quonam pacto alterationem, uel auctionem, uel decrementum dixerim quantum? Vt ergo nec generatio quantum est, ita ne motus quidem ullus. nam nec motus localis ipse quantũ est, sed actus quidam. propter subiectum uero in quo fit & non per se continuitatem habet. Quamobrẽ mutationes in uniuersum, id quod supra quoq; asserebam, uias in prædicamẽta, nõ prædicamẽta esse dicendũ est. aut alia ad aliud prædicamentũ referenda, ut loco illo prodidimus. At tempus cum numerus mensuraq; existat motionis, proprie est quantum. nam quanti sunt numerus et mensura. est ergo tempus quantum, si continuum quoque idest corpus quantum est. Cæterum quæritur quanam ratione corpus inter species quanti cum corpus substantia sit connumerauerit. Dico itaque esse & quantum & quale, ut antea quoque indicauimus substantiale. uerbi gratia calidum in igne quale substantiale est. & in corpore tripliciter dimensum, substantiale quantum. Quem igitur ad modum si quis calidum in igne, non ut ignem, sed ut qualitatem simpliciter contempletur, id ad qualitatem referet, ita corpus quoque quoad longitudinem & latitudinem & profunditatem simpliciter habet spectantes, ut speciem quanti, nec ut substantiam considerauimus.

Discreti uero species sunt, ut traditum est, oratio et numerus. Est enim oratio, & quantum, & discretum quantũ. quantum quidem, quoniam syllaba breui & longa eam inquit metimur. discretum uero, quoniam syllaba quæuis propriam circumscriptionem habet: possumusque syllaba una prolata supprimere alteram. Porro & numerus discretorum est. nam & huius quælibet unitas circumscriptionem propriam obtinet. Hoc igitur pacto diuisione usus ac subdiuisione, rursus modo quodam alio subdiuidit quantũ: quantum inquiens tum ex habentibus inter se partium quæ insunt ipsis positionem, tum ex non habentibus constare. Ex partium suarum inter se positionem habentibus dicuntur illa, quæ alicubi posita ac demonstrabilia sunt, partesque habent totas simul consistentes, ut lapis. etenim situs est uerbi gratia in pariete, & demonstrari potest sub sensum enim cadit. simulque partes eius omnes consistunt. Ex situm itaque habentibus sunt corpus, & superficies, & linea, & locus. demonstrabilia nanque hæc sunt omnia, & sita alicubi, habentque partes omnes quæ simul constent. At uero tempus & oratio neque demonstrari queunt digito, cum sensui non succumbant. neque simul constitutas habent partes. neque enim tempus simul totum existit, sed in ipso nunc solo. ipsum enim esse in eo obtinet quod fiat corrumpaturque protinus. Verum ne oratio quidem simul tota subsistit. nam pronunciata syllaba quæ sequuntur dicenda nequaquam expectat, sed prius interijt prima quam secunda prodierit. Quomodo igitur quod non permanet positionem quampiam habet? atqui ordinem magis naturalem quendam habere hæc dixeris. est enim ipsum nunc futuro, non autem futurum ipso nunc prius. estque id naturalis ordo, cum non reflectatur. Ordo autem ad nos relatus, est cum nullo discrimine reciprocat: uelut cum a dextris inchoantes, primum dixerimus dextrum. rursus si incipere a sinistris uelimus, sinistrum primum asseruerimus. Et uero oratio quoque ordinem obtinet naturalem. nam qui oratio dicit, primam syllabam hanc habet, illam secundam. Quin ordo etiam in numero est, quod duo priora uno numerẽtur. Verum quoniam est duplex numerus, alter in animo numerans, alter in numerabilibus: quemadmodum et Sextarius duplex, tum quo metimur, tum quem metimur: animo insitum numerum non posse ex ijs esse quæ positum partium habeant perspectum est. Non enim situm quempiam habent eius partes, cum sit intelligibilis. qui autem in numerabilibus est rebus, ut in decem equis, is ex positum habentibus consistit. nam iacent usquam eius partes, ac quendam inter se obtinent situm. ob id itaq; dixit. {Positione autem haud plane acceperis} Nec dixit nequaquam: haud ignarus numerum alterum expositionem habentibus constare, alterum ex non habentibus. Sed enim uel in ipsis auctoris uerbis perscrutari ea quæ diximus operæprecium est. {Partium enim numeri communis nullus est terminus ad quem eius copulentur partes} Quod numerus quantum sit, ne probatione dignum quidem arbitratur. qui enim numerum non uult quantum esse, nec aliud quidquam censuerit. quod autem discretum sit quantum, nimirum hoc asserit. non enim inquit terminum habet ad quem partes eius committantur communem. Nam si denarium numerum in duos quinarios diuiserimus, discretum utrumq;, circunscriptionemq; habere propriam comperiemus. neque enim unitas aliqua est quæ partibus utrisque coniuncta sit, suaque opera continuitatem ijs largiatur. Similiter & in septenario numero. nam quarta unitas, trinitatum neutram neque ad seipsam, neque eas inter se cõnectit: sed ipsa quoque in circunscriptione propria consideratur. quare discretum quantum est numerus. Sed oratio quoque inquit discretum est quantum, eadem de causa. nam neque orationis partes, syllabas inquam, per communem terminum quempiam continuari cernas, sed circunscripta quælibet est. Orationem autem dicit quæ cum uoce fit. quandoquidem enim oratio altera pronunciatiua est, altera interius insita, quæ in animo spectatur, ob id de pronunciatiua se oratione loqui admonet. nam interior ne quantum quidem est omnino. uerum si quidpiam est modo, animi qualitas proculdubio est, si habitus dispositio est animi, dispositio autem & habitus qualitates, uti intelligemus. Numerum autem orationi anteposuit, quoniam per eum orationem metimur {Linea uero continua est Est enim communem terminum sumere ad quem eius continuantur partes, punctum. Et superficiei lineam} Linea iure continua est. est enim linea longitudo latitudine carens. nam pars eius quælibet ad aliam atque aliam copulatur, quæ punctum terminum obtinent communem. punctum autem impers est, uacatque dimensione. merito igitur & eius partes continuæ ac citra dimensionem unitæ sunt. diuiditur enim in puncto linea, in quo & eius copulantur partes. Cæterum punctum seu communem terminum potestate nec actu oportet cepisse. nam si actu acceperis, non erit linea tota continua. Et uero superficiei partes communi termino id est lineæ copulantur. quocirca continua est. & superficies, per lineam enim diuiditur. quod si linea longitudo est expers latitudinis cum superficies per longitudinem secetur, partes latitudinis interstitio carebunt quandoquidem nec linea spatium habet secundum latitudinem. Porro uel hoc loco linea potestate & non actu capienda est {Partes enim plani ad terminum quendam copulantur communem} Antiquiores enim superficiem absolute omnem, planum, unum pro uno dicentes appellant. siquidem nullo discrimine superficiem, uel planum nominant. Iuniores uero non omnem superficiem planum uocant, sed extentam duntaxat: norunt quippe superficiem genus esse. eamq; in planam, & teretem, & globosam, ac si alia sit quæpiam diuidi {Eadem uero ratione & in corpore communem terminum lineam uel superficiem sumere assignareq; habeas, ad quam se corporis par-

G tes contingant} Copulantur enim ad superficiem terminum communem corporis partes. ob eam uero & ad lineam. Nam cum superficies secundum profundum diuidat corpora, ipsa uero profunditatis dimensione omnino careat, necessario quoque partes corporis per superficiem ad seinuicem citra dimẽsionem copulantur. rursus autem & hoc loco diuisionem etiam ad superficiem potestate accipimus {Ob superficiem uero corporis partes uel ad lineam copulantur} Quoniam enim uti diximus adepta fluxum linea superficiem facit, is a linea incipiat oportet qui corpus secundum superficiem diuidit, eamque uelut attrahendo superficiem constituat, atque ea subiectum diuidat. Quamobrem quoniam corpus ipsa per se totã superficies secat, necesse quoq; est, ut suo termino, linea inquam, corporis extrema coniungat {Est Porro tempus & locus huiusmodi. Nam tẽpus nunc, ad præteritum ac futurũ copulatur. Rursus locus continuorum est. Occupant enim locum quendam corporis partes quæ ad communem terminum quendam connectuntur} Si enim corpus coniunctas, continuasque habere partes demonstratum est (nanque secundum se totum in loco est omne corpus) locus ergo qui corpus ambit continuus est. siquidem pars nulla corporis quin in loco sit effugit. igitur ob corporis conti-
H nuitatem habet & locus continuum.

22 *Amplius autem. Alia quidem constant ex partibus quæ in eis sunt positionem habentibus ad seinuicem. alia autem ex non habentibus positionem: ut lineæ quidem partes positionem habent ad seinuicem: singulæ nanque earum sitæ sunt alicubi, & habeas unde distincte sumas, & aßignes ubi singulæ sitæ sint in plano, & ad quam partem reliquarum copulentur. similiter autem & partes plani positionem habent aliquam. similiter nanque aßignaretur unaquæque ubi iacet, & quæ copulentur ad seinuicem. sed & solidi partes similiter, & loci. In numero autem non poßit quisquam ostendere quemadmodum partes eius positionem aliquam habeant ad seinuicem, aut ubi iaceant, aut quæ partes ad seinuicem connectantur. neque eæ quæ temporis sunt: nihil enim permanent partes tem-*
I *poris: quod autem non est permanens, quomodo positionem aliquam habebit? Sed magis ordinem quendam dices habere, eo quod aliud quidem prius sit temporis, aliud uero posterius. Sed & in numero similiter, eo quod prius numeratur unum quam duo, & duo quam tria: & sic habebunt aliquem ordinem: positionem uero non omnino accipies. Sed & oratio similiter. nulla enim remanet partium, sed dictũ est simul, & non est hoc amplius assumere. Quapropter nõ erit nulla positio partium eius siquidem permanet. Igitur alia ex habentibus positionem partibus constant, alia ex non habentibus positionem.*

Præterea quædam ex partium quæ ipsis insunt positionem inter se habentibus constant, quædam ex non habentibus} Attendendum est construi in priore diuisione tempus quantis continuis, lineæ, superficiei, corpori, loco: hic uero ijs quæ non ex positionem habentibus partium constant. quandoquidem ex habentibus posi- K tionem consistentia tribus his figurantur, quod sita usquam sint, superius inferius: quod digito demonstrari queant: quod partes coniunctas hoc est totas simul existentes habeant: quorũ ne unum quidem tempori competit. Numerum autem cum in prima diuisione discretis connumerasset, hic positionem habentibus iunxisse quodammodo uidetur. enimuero de quali numero sermo ei sit superius diximus {Vbi sita quælibet in planitie sit, & quibus reliquarum partibus cohæreat} per hæc uerba, ubi sita quælibet sit, receptiuũ dicit. Per ea uero, & quibus reliquarum partibus cohæreat, sex positus aduerbia. Qua uero ratione quantum non in id quod prædictum ordine sit & non sit, sed in positum habens & non habens diuisit? Quoniam ordo in quanto spectatur. non enim in positiuis ordo est duntaxat, sed in positu quoque carentibus. nam & in numero uisitur, siquidem unum prius duobus est: & in oratione, quandoquidem exordium narrationi præmittitur: & in tempore. primum enim præteritum est, dein præsens, postremo futurum.

Proprie autem quanta hæc dicuntur sola quæ dicta sunt: alia uero omnia secundum accidens. Ad hæc enim aspicientes, & alia dicimus quanta: ut multum dicitur album, eo quod superficies multa sit. & actio longa, eo quod tempus multum sit, & motus multus. Neque enim horum singulum per se quantum dicitur: ut si quis aßignet quanta actio est, tempore diffiniet annuam, uel sic aliquo modo aßignans. & album quantum quid sit aßignans, superficie definiet. quanta enim fuerit superficies, tantum album esse diceret. Quare sola proprie secundum seipsa dicuntur quanta quæ dicta sunt. aliorum uero nihil per se: sed si forte, per accidens. 23 L

Cæterum proprie quanta hæc sola dicuntur quæ commemorauimus. Alia uero per accidens omnia. Quippe ad hæc respicientes, & alia quanta nominamus. uerbi gratia multum uocatur album, quod sit superficies multa} Scientis munus est non subiectas modo eius scientiæ res contemplari, uerum eas etiam quæ esse uidentur, nec re uera sunt, persequi atque refellere. Id quoque Aristoteles facit. Nam cũ species quanti septem, nempe continui quinque, duas autem discreti enumerasset, non eatenus stetit, sed num sub quantum redigi & alia quæpiam poßint disquirit. Quandoquidem igitur album & multum & paucum uidetur, quanti autem sunt multum & paucum: sed actionem quoque longam & breuem uocamus, hæc inquit non proprie quanta, uerum per accidens appellamus. eo enim quanta & ipsa nuncupantur quod in quantis existant. Nam quoniam in superficie album est, si multa uel pauca illa sit, album quoque multum paucumue esse ex transumptione hac affirmamus. Similiter & actio ut longa sit aut breuis per accidens habet. Cum enim exempli causa Troianum bellum in quodam tempore sit puta decennio confectum, tempus autem longum nominemus, iccirco & actionem quæ in longo tempore obitur, longam esse per accidens dicimus. Quamobrem quanta proprie ea sunt quæ recensuimus: alia uero illorũ gratia quanta per accidens appellantur {Et motus multus} Multus dicitur motus esse, quod tempus in quo fit, multum existat. Tempus enim mensura est motionis. nam mensem uocamus lunæ restitutionem, annum uero, solis circuitum annuo tempore confectum. quippe si quis

quis quanta sit actio quæpiam rogatus fuerit, tempus respondet, ut decem annorum { Quanta enim cumq; superficies fuerit, tantum quoque album esse affirmabis } Nam si quantum sit album interrogaueris, dicimus bicubitum forte, uel tricubitum, quanta nimirum & superficies est quæ album continet. Quare non ipsum album multum, uel paucum, sed superficiem appellamus. Cæterum potest & in cubitali superficie album eo magis quod in bicubitali est album esse: uerum tunc album non albo plus, sed album albo magis album nominamus.

Amplius. Quanto nihil est contrarium. In definitis enim manifestum est quod nihil est contrarium: ut bicubito, uel tricubito, uel superficiei, uel alicui talium. nihil enim illis est contrarium. Nisi quis forte dicat multum pauco esse contrarium, uel magnũ paruo. Horum autem nihil est quantum: sed magis eorum quæ sunt ad aliquid. Nihil enim ipsum per seipsum magnum, uel paruum dicitur: sed eo quod ad alterum refertur, ut mons quidem paruus dicitur, millium uero magnũ. eo quod hoc ijs quæ sunt sui generis maius sit, illud uero ijs quæ sui sunt generis minus. ergo ad alterum est eorum relatio. Nam si per seipsum magnum, uel paruum diceretur, nunquam mons quidem aliquando paruus, millium uero magnum diceretur. Rursus in uico quidem plures homines esse dicemus, Athenis uero paucos. cum sint illis multo plures. & in domo quidem multos: in theatro uero paucos, cum sint plures.

Item quanto nihil est contrarium } Cum quanti diuisione nobis tradita, qualia proprie quanta sint, & qualia per accidens dixerit, nunc uult, perinde atque in substantia fecit, proprium quanti assignare. nam finitionem eius promere minime licuit, ob eam quã supra causam attulimus: nempe quod generalißimorum generũ finitio explicari non poßit. siquidem de decem prædicamentis ens, ut in introductionibus proditum est, non ut genus prædicatur. Nam si de quanto hoc quopiam ei, ut bicubito sermo haberetur, fieri poterat, ut genere assumendo quod est simpliciter quantum, eius naturam finitione exhiberet. Nunc uero de simpliciter quanto sermonem instituit, cuius genus inuenire generalißimum non est, quo finitionem eius in medium afferret. Verumenimuero quemadmodum in substantia ea prius quæ ipsius propria esse uiderentur exposuit, dein confutatis ijs, uniuersum eius uere proprium tradidit, hic quoq; haud secus explosis prius ijs quæ propria quanti esse uidebantur, postea germanum ipsius proprium edocet. Atq; in primis quidem, nihil inquit contrarium habere, quanti esse proprium uideri. nam finito quanto quidnam esse inquit contrarium, ut bicubito, uel tricubito, uel superficiei, uel eiusmodi cuiquam potest? {Nihil enim eorum contrarium est. Nisi quis forte multum pauco, uel magnum paruo contrarium esse affirmauerit } Hic proprie an magnum & paruum contraria, uel quanta omnino sint, accurata examinatione scrutatur. Nam cum in disputatione de substantia hæc sola commemorasset, contrarietate eorum cõcessa præterijt. nunc uero non esse hæc quanta, sed ad aliquid demonstrat: idque duplici rursum uia, tum per instantiam, nempe quod non sint quanta: tum per fiduciariam reprobationem, nimirũ quod tametsi quanta esse fuerit concessum, non sint tamen contraria. Ac primum quidem per instantiam sic inquiens, horum autem nullum est quantum, sed ad aliquid magis. nihil enim ipsum per se magnum dicitur aut paruum, sed ad alterum refertur. Propriũ nanq; ad aliquid se habentium est, uno posito simul inferri alterum, & tolli sublato. Nam posito patre, secum omnino & filius infertur, atq; eo sublato perimitur. Eo modo nec multum quidquam ipsum per se dicitur multum, sed si ad paucum referatur. nec secus quoq; paucum ad multum. Et uero in paruo & magno similis ratio est. habet enim relationem utrumq; ad alterum, neq; horum ipsum per se ullum finitam quampiam obtinet naturam. idque apertum hinc est, nam mons inquit paruus, magnum autem millij granum uocatur. Atqui si horum per se quodlibet paruum diceretur, neq; ad alterum collatione ad illud referretur, utique non montem paruum, granum autem millij magnum nominaremus. ridiculum enim hoc esset. nunc uero paruum quidem montem, alio uidelicet minorem monte appellamus. magnũ autem millij granum, nempe alio maiorem. Sic et paucos homines Athenis esse, ipsas sibi alij ue urbi conferentes: in uico uero complures, quanquã hic quam Athenis pauciores, comparationem nimirum ad uicum alium facientes. Qua de re aut continuum quanti & ad aliquid relati idemq; esse prædicamentum dicamus, aut si distincta prædicamenta sunt, hæc non ad quantum, sed ad id magis quod est ad aliquid referenda.

Amplius. Bicubitum quidem & tricubitum & unumquodque talium quantum significat: magnum uero uel paruum non significat quantum, sed magis ad aliquid. quoniam ad alterum consideratur & magnum & paruum. quare manifestũ est quod ipsa sunt eorum quæ ad aliquid.

Præterea bicubitum & tricubitum atq; unumquodque eiusmodi, quantum significat. Magnũ autem et paruum non indicat quantum, sed ad aliquid magis } Proprie enim quantum, inquit, et circa quantũ sit indicat: uerbi causa hæc linea & suapte natura quantũ est, & circa quantũ sit denotat. tricubitalis enim ut sic dixerim bicubitalisue est. Quare quæ proprie quanta sunt, circa quantũ quoque uersentur declarant. At magnũ & paruum, multumq; & paucum non certum quantum definitumq; obtinent. est enim horum quoduis infinitum. quapropter hæc quanta non sunt. Quid ergo dixerit quisquam, non est fortasse infinitum quantum? nam ubi continuum, uel numerum, uel lineam dico, aut huiusmodi quidpiam, quantum quoddam pronuncio quidem, non tamen præterea & circa quantum sit definio, uelut cum tria dico, uel quinque, uel tricubitum. Neque igitur in his infinitudinem eandem spectari aio quæ in paruo ac magno uisitur, & multo ac pauco. Sunt enim infinitiora semper speciebus suis genera. Animali igitur pronunciando non perinde finito subiectum atq; cum hominem dico, aut equum. Verumtamen quoniam non æquiuoca simpliciter uox est animal, sed insita quædam communiter pluribus substantia, licet quod ab hac uoce animal significatur definire, atque substantiam animatam sensu præditam esse dicere. estque certa quædam natura ea quæ ab animali denotatur. Sic igitur & in propositis. Nomen enim continui cum generalius pateat, est quanto quidem infinitius determinato, nempe tricubito: quippe hoc indiuiduum iam est, ut ibi Socrates quoq; indiuiduum. Similiter numeri quoq; generalius significatum est quam trium & quinque, quæ sunt indiuidua: Sed est tamen & in his quiddam, ut quod declaratur, finitum. conti-

G nuum enim est quantum, cuius partes ad terminū quendam coeunt
communem. discretum autem, quod non ita habet. Et uero linea no
minanda, magnitudinem dico spatio uno comprehensam. superfi=
cie, duobus. corpore autem, tribus. ac finitum horum quodque est,
perpetuo se perinde habens. nec ad respectum diuersum, differen=
tem, ut magnum & paruum, & multum & paucum naturam ad=
mittit. Nam siquis magnum dicat, puta quod aliud exuperet, atq;
iccirco magnum montem uerbi gratia Olympum asserat, ut Hy=
metto uastiorem, tamen eundem hunc si terræ conferat, paruum,
quasi minor quam ea sit, appellabit. Ergo quod esse magnum di=
citur, quantum quodpiam finitum non est: ut singula quæ diximus
quanta, non quanta duntaxat sunt, sed & circa quantum sint defi=
niunt: exempli gratia uel in unum porrigi uersum, ut linea. uel in
duos, ut superficies. uel in unione partium spectari, ut continuum.
uel in earundem diuisione diremptioneq;, ut discretum. Præterea.
Iam magnum & paruum in quantis uersantur particularibus, ut
in hac superficie. similiter & in hac linea, atq; in hoc corpore. &
multum ac paucum in hoc numero. Quocirca in quantis indiuiduis
horum quoduis uersatur. quanta uero indiuidua, non quanta se mo
do esse, uerum & circa quantum singula eorum uersentur decla=
H rant, ut tria, & quinque. Non ergo quanta sunt magnum & par=
uum. quo factum est, ut usus quoque Aristoteles huiusmodi fuerit
exemplis, utique cum dixit a bicubito atque tricubito eiusque notæ
singulis duntaxat id est subsistentibus indiuiduis quantum indicari.
Nam si quantū omnino est magnum & paruum, indiuiduum pror
sus dicendum est: si est (id quod dixi) simpliciter quidpiam ma=
gnum. sed magnum in subsistētia esse pronunciamus. est autem &
magnitudo indiuidua. Ergo si quantum est omne indiuiduum, de=
finit. magnum autem & paruum, & multum paucumq; cum sint
indiuidua. infinita quædam existunt. non igitur quanta sunt ma=
gnum & paruum. ac per instantiam quidem, ne quanta quidem ea
esse ita concedit. Per fiduciariam autem reprobationem, tametsi
quanta esse ea concesserit, ipsa tamen non esse contraria demon=
strat. Illinc uero reprobationis initium sumit.

26 *Amplius. Siue aliquis ponat quanta esse hæc siue
non ponat, nihil est in illis contrarium. quod enim non
potest sumi per seipsum, sed ad alterum refertur, quo
modo huic aliquid erit contrarium?*

I Item siue ponat quis quanta ea esse, siue non ponat, nullum est
ipsis contrarium. nam quod ipsum per se sumere non est, sed ad al=
terum refertur, quomodo contrarium huic esse quidpiam possit?}
Quod dicit huiusmodi est, Contraria primum ipsa per se sunt,
absolutamque obtinent subsistentiam: tum sic inter se bellum susci=
piunt: ut album & nigrum, cum alia prius quædam sint (sunt
enim qualitates) ita aduersus se mutuo prælium inieuerunt. Eo si=
quidem ad aliquid relata a contrarijs differunt, quod primum
ipsa per se contraria sint (licet enim qui album dixerit, nigrum
non accepisse: & ne omnino quidem, etiam si album sit, esse.
contra nigrum esse, nequaquam albo existente) deinde inter se
pugnent. At quæ sunt ad aliquid simul seinuicem pariant, simulq;
intereant. nam patre nominato, filium quoq; simul cō̄rehendi: &
hoc rursus perempto, simul & filius deperit. Quandoquidem igi=
tur magnum paruumq;, & multum ac paucum per se minime ipsa
sunt, neq; horum per se ipsum non alteri adhærens subsistere ali=
quod ualet, non contraria, sed ad aliquid esse conspicuum est. Con=
traria enim esse ea dicebamus, quæ prius ipsa per se subsistentiam
habent propriam, dein sic inter se pugnam commiscent.

Amplius autem. Si sunt magnum & paruum con K
traria, continget idem simul contraria suscipere: & 11
*ea ipsa sibimet esse contraria. Contingit enim simul
idem paruum esse & magnum. Est enim ad hoc qui=
dem paruum, ad aliud uero idipsum magnum. quare
idem & paruum & magnum eodem tempore esse con
tingit. quare simul contraria suscipere. Sed nihil est
quod uideatur simul contraria suscipere posse: ut in
substantia quidem. susceptibilis enim contrariorum
esse uidetur: sed nullus simul sanus est & æger: neq;
album & nigrum est simul. nihilque aliud simul con=
traria suscipiet. Et eadem sibiipsis contingit esse con=
traria. nam si est magnum paruo contrarium. ipsum
autem idem simul est magnum & paruum, ipsum sibi
erit contrarium: sed impossibile est aliquid sibiipsi
esse contrarium. Non est igitur magnum paruo con=
trarium: neque multum pauco. quare nisi & eorum
quæ ad aliquid hæc quis dicat, sed quanti, nihil con=* L
trarium habebunt.

Insuper si erunt magnū & paruum contraria, usu ueniet idem
simul contraria admittere, atque ipsa sibiipsis esse contraria} Ex
his contraria plane non esse ea per abductionem ad impossibile
demonstrat. ait enim. Si contrarium paruo magnū est, eodem tem=
pore contraria eidem inesse continget. nam erit idem & magnum
& paruum, & multum & paucum: uerbi causa millij granum si
ad fabam conferas, paruum: si ad sinapi, magnum appellatur. &
qui Athenis homines sunt, si ijs qui in pago habitant compares,
multos: si ijs qui totam græciam incolunt, paucos nominabis. itaq;
hæc, id quod fieri nequit, tempore eodem contraria asciscent.
Enimuere substantia contrariorum quidem esse capax assereba=
tur, non tempore eodem tamen contraria accipere. erit enim idem
nunquam eodem tempore calidum & frigidum, album et nigrum.
Non solum autem admitti ab his contraria inquit, sed ipsa quoque
sibiipsis fore cōtraria: siquidem dicitur idem paruum & magnū,
& multum & paucum, quod certe absurdum est: quippe ens nul=
lum ipsum secum pugnat {Non est igitur magnum paruo contra M
rium, nec multum pauco} Antea contraria ipsa supposuit, et quan
ta non esse ostendit. dein subiecit quanta esse, atque contraria non
esse monstrauit. nanque ut uerum postulat, neque quanta sunt, ne=
que contraria, sed ad aliquid. Quod itaque quanta non sint, per
instantiam asseruit. quod uero neque contraria, per fiduciariam
reprobationem. sunt ergo uti diximus ad aliquid, ipsumque esse ha
bent in quantis. Proprie autem magnum & paruum de continuo
dicuntur. nam corpus magnum & paruum appellamus, similiter
& longum & breue. eodem modo & superficiem, ac species con=
tinui reliquas magnas, uel paruas, uel longas, uel breues proprie
nominamus. At multum paucumq; de discreto, nec situm habente,
nempe de numero ac tempore, quæ positu carent. multum nanque
tempus & paucum, similiter & numerum dicimus. Quamobrem
sermonem & ipse in exemplis meditatus, magnum & paruum in
monte & millij grano, quæ continui quanti sunt, accepit. corpus
enim est utrumq;. multum uero & paucum in numero, in homini=
bus inquam, tum qui Athenis, tum qui in pago degunt, quæ sunt
discreti. est enim numerus discretum quantum. Cæterum sæpe quo=

que abutendo paruum & magnum de discreto ferimus, multum uero & paucum de continuo. paruam siquidem Demosthenis esse orationem dicimus aut magnam, quod ad scopum unum ac continuum spectet. quare & de oratione hac magnum, ob scopi continuitatem unitatemq; ferre consueuimus. Nimirũ orationes nouem illas de publicis negotijs, haudquaquam orationem longam uocaremus. non enim intentio harum una est ac continua. neq; item Philippicas undecim: sed eas dicimus multas. Quin & aquam, cum continua sit, multam nominamus, forte quod facile diuidatur. Sæpe uero & multã dicimus uiam, tametsi continua est: nempe quod in multa stadia secetur: uel quod ambulãdo locus quidam pedibus distinguatur. Est uero & hoc loco iure quæstione dignũ, quomodo multum & paucum quanta esse paulo ante affirmauerit, cũ diceret proprie quanta hæc sola nuncupari quæ proxime docuit. Sunt autem quinq; continui species, linea, superficies, corpus, locus, & tempus. & duæ discreti, oratio, et numerus. Alia uero, inquit, per accidens omnia. quippe ad hæc respicientes, & alia quanta nominamus, ut multũ uocatur album, quod sit superficies multa. Quo pacto igitur his prius dictis, quibus multũ & paucum quanti esse plane pronunciauit, hic non esse quanti, sed ad aliquid affir- B matẽ? si enim nõ quanta ea esse hic uere ostẽsum est, superius eadem esse quanta perperam dixit. quid ergo ad hoc aiunt? nimirum (id quod nos sæpe prodidimus) quæ sunt ad aliquid, definitam re uera nequaquam habere naturam, sed in prædicamentis alijs existere: esseq; multũ & paucum, & magnum ac paruum, & duplum & dimidium, similiaq; ad aliquid: quæ in quanto consistunt, nõ in quali, quemadmodũ & albius, & dulcius, & grauius, ad aliquid: quæ subsistentiam in quali obtinent. Itaq; cum multum dicimus album, quoniam multum et paucum, quæ ad aliquid sunt, circa quantum, & non quale uersantur, non proprie uidelicet, neque per se loquimur: uerum quia superficies multa quædam est quanti. Non hoc igitur dixit superius, multum ipsum per se quantum esse, sed ad aliquid in quanto: neq; id sane in quanto ferre nisi per accidens licet, nempe quod in quanto sit, multum ac paucum admittente.

18 *Maxime autem circa locum esse uidetur contrarietas quanti. sursum enim ei quod est deorsum contrarium ponunt, locum qui in medio est deorsum di-* C *centes: eo quod plurima distantia sit medij ad mundi terminos. Videntur autem & aliorum contrariorum ab his afferre diffinitionem. Quæ enim plurimum a seinuicem distant eorum quæ sunt sub eodem genere, contraria esse diffiniunt.*

Porro quanti contrarietas circa locum esse maxime uidetur. Supra enim & infra contrarium ponunt, locum ad medium infra nominantes, quod ad mundi terminos plurimum medij spatium sit} Postquam magnum & paruum neq; quanta esse, neq; contraria demonstrauit, siquis omnino inquit contemplari in quanto contrarietatem uelit, supra & infra cõcipiat: hæc enim tum a se mutuo plurimum distant, tum contrariorum quoq; ob id finitionem suscipiunt. sic nanque definiuntur contraria, quæ plurimum sunt in eodem genere a seinuicem distincta. Cæterum hoc ipsi non placet. siquidem supra & infra in rerum natura re uera non est, sed circum & medium: quæ non contraria, sed ad aliquid sunt. circum enim ipsum, circum medium est. supra uero & infra spatio abesse per diametrum a se mutuo debent. At terra centri rationem obtinet uniuerso collata, ad quã grauia omnia deferuntur. Qua itaq; ratione locum terræ, hoc est centrum uniuersi, ignis loco, id est D cauæ lunaris globi circumferentiæ contrarium asseremus? non enim alter ab altero abest uniuersi diametro quare plurimum semoti non sunt. Seiuncta enim sunt ea plurimum quæ omni distant diametro. ergo neque hæc, neque supra & infra contraria sunt, sed uti dixi ad aliquid. circum nanque ipsum, circum medium est. Nisi quis infra esse terram simul omnem supposuerit, quod terra sub pedibus atque infra quauis sui parte sit habitantibus, cœlum autem supra. Quod siquis secundum terræ superficiem infra, sphæram autem supra dicere uelit, idem supra infraque esse inuenietur. Nam superna terræ superficies infra est cœli comparatione, si infernæ suæpsius superficiei conferatur, supra. Quin & hemisphærium utrumq; supra infraq; erit cum sese pro motu diuerso aliter atq; aliter habeat. Sed nihil est quod simul in seipso contraria eadem ratione obtineat. Qua de causa fieri nequit, ut supra & infra in rerũ natura proprie sint. nisi modo prædicto simul terram omnem infra appellare cuiquam libeat. Enimuero situ est supra & infra: ut capiti nostro impendens laquear. quippe ad nos relatum, supra: est ad eo superiora, infra {Locum ad medium infra nominantes quod ad mundi terminos plurimum medij spatium sit} Qui, E inquit, supra & infra in rerum natura esse propterea uolunt, quod terra a quouis mundi termino spatio per diametrum distet, terram infra esse iccirco asseuerant {Ab his uero finitionem quoq; aliorum inferre contrariorum uidentur. Nam quæ a se plurimũ inuicem in eodem distant genere, contraria definiunt} Quoniam terram infra esse suspicati sunt inquit, hæc uero ut ad singulos mundi fines relata plurimo interstitio abest, per diametrum inquam: sunt autem supra & infra contraria, referunturque hæc ad unum genus quantum, ex his & contrarijs omnibus finitionem afferunt, contrariaque esse dicunt ea quæ a se mutuo distant plurimum, sub eodem genere comprehensa.

Non uidetur autem quantum suscipere magis & minus, ut bicubitum. Neque enim alterum altero magis bicubitum. Neque in numero: ut tria quam quinque nihil magis quinque aut tria dicuntur, neque quinque quam tria. nec tempus alterum altero magis tempus dicitur: nec in nullo eorum quę dicta sunt omnino, magis & minus dicitur. Quare quantum non F *suscipit magis & minus.* 29

Non uidetur uero quantum magis & minus admittere} Cum proprium esse quanti asseruerit nullum habere contrarium, idque omni inesse ostenderit, non addidit quanti hoc proprium non esse, quandoquidem & substantiæ competat, quemadmodum & in substantia egit. hoc enim ex ijs fuit perspectum quæ de substantia disseruit. Nam si ibi proprium non esse substantiæ nihil contrarium habere pronunciauit, quod & quanto cõueniat, constat hic quoq; proprium quanti, quoniam & substantiæ inest, non esse. Quare quantum nullum capax cõtrariorum est. Verum si contrariorum capax quantum esse fateri oporteat, uti substantiæ quoq; contrarium nullum esse dicebamus, ipsam uero capacem contrariorum, quid ergo? non est, inquiunt, crassum & tenue quanti, et latum & angustum, quæ sunt contraria? At hæc non esse quanta, sed ipsum esse obtinere in quantis asserimus, non aliter quam magnum quoque ac paruum. crassum enim id uocamus, quod dimensionem multam habet in profundum. latum, quod in latitudinem. angustum autem & tenue, quod parũ in profundum ac latum interstitij ha-

G bet. ac quæcunque de alijs prodidimus, magno inquam & paruo, multo & pauco, hæc in his quoque pronunciabimus. nam & hæc ad aliquid ſunt {Non uidetur quantum magis & minus admittere} Ad aliud quanti proprium tranſiuit, quod eſt non admittere magis & minus. neque ad iniuria: ſiquidem diximus, ubi contrarietas eſt, ibi magis & minus ex contrariorum miſtione fieri. Eſt uero ſciendum, et hoc rurſum reprobari a philoſopho, perinde quaſi & ſubſtantiæ competat ad aliud autem digreditur, aitque.

30 Proprium autem maxime quanti eſt quod æquale & inæquale dicitur. Vnumquodque enim eorum quæ dicta ſunt quantorum æquale & inæquale dicitur: ut corpus æquale & inæquale dicitur. & numerus, & tempus æquale & inæquale dicitur. ſimiliter autẽ & in alijs quæ dicta ſunt, unumquodq; ęquale & inæquale dicitur. In cæteris uero quæcunq; quanta non ſunt, non prorſus uidebitur æquale & inæquale dici. ut diſpoſitio æqualis & inæqualis non omnino dicitur, ſed H magis ſimilis & diſsimilis. et albũ æquale et inæquale nõ omnino dicitur, ſed ſimile uel diſsimile quare quanti maxime ſit propriũ, æquale & inæquale dici.

Cæterum quanti proprium maxime eſt, æquale dici atque inæquale{ Atque hoc præcipue proprium eſt quanti, quoniam rei ſoli ineſt atq; omni. linea enim æqualis lineæ atq; inæqualis dicitur, & locus loco, et ſuperficiei ſuperficies, et corpus corpori, & orationi oratio, & numerus numero. Quod ſi in quoquam alio æquale & inæquale nominemus, id non per ſe, ſed per accidens appellamus. exempli cauſa, corpus hoc album dicimus corpori albo illi æquale: eodem modo & inæquale: non in quo alba ſunt, ſed quatenus corpora, quæ ſunt quanti. Verum ſimile magis in talibus proprie diceretur atque diſsimile. album enim albo ſimile ac diſsimile dicitur, & in id genus alijs eadem ratione.

DE RELATIVIS, HOC EST AD ALIQVID SESE REFERENTIBVS.

31 I AD Aliquid uero talia dicuntur, quæcunque hæc ipſa quæ ſunt aliorum eſſe dicuntur, uel quomodolibet aliter ad alterum. Vt maius hoc ipſum quod eſt alterius dicitur: aliquo enim maius dicitur: & duplum alterius dicitur hoc ipſum quod eſt: alicuius enim duplum dicitur. ſimiliter autem & alia quæcunque huiuſmodi ſunt. At uero ſunt etiam & hæc ad aliquid: ut habitus, diſpoſitio, ſenſus, ſcientia, poſitio. hæc enim omnia quæ dicta ſunt hæc ipſa quæ ſunt aliorum eſſe dicuntur, uel quomodolibet aliter ad alterum, & non aliud quiddam. habitus enim alicuius habitus eſſe dicitur, & ſcientia alicuius ſcientia, & poſitio alicuius poſitio, & alia uero ſimiliter. Ad aliquid igitur ſunt, quæcunque hæc ipſa quæ ſunt, aliorum eſſe dicuntur, uel quomodolibet aliter ad alterum. ut mons magnus dicitur ad alterum (magnus enim mons dicitur ad aliquid) & ſimile alicui ſimile, & cætera talia ſimiliter ad aliquid dicuntur. K

Ad aliquid uero dicuntur talia quæcunq; ea ipſa quæ ſunt eſſe aliorum dicuntur} Quinque hæc ante relatiuorum præceptionem oportet quæramus. Primum ordinem eorum ad prædicamenta. Alterum inſcriptionis cauſam. Tertium eorum ſubſiſtentiam, quænam ſit. Quartum diuiſionem in ſpecies. Quintum, genus docendi. Primum itaq; cur locutus de quanto, non deinceps de quali, ſed de ad aliquid relatis ſermonem inſtruit: tametſi quale formam per ſe quandam ac ſubſiſtentiam habeat, hæc autem propriam non habeant ſubſiſtentiam, ſed ipſum eſſe in alijs obtineant prædicamentis? pluris enim quæ per ſe ſubſtant fiunt ijs quæ ipſum eſſe in obnixu poſsident. nam ipſum per ſe quidquam primũ ſit oportet, tum ſic ad aliud cohærentiam ſuſcipiat. Dicimus igitur quo modo fecit in quanto, ſecundamq; de hoc præceptionem ob id ſtatuit, quod in ſermone de ſubſtantia eius meminerit, ne diu nos quid tandem quantũ eſſet ignorare pateretur, nõ ſecus quoq; hic facere. poſtea enim quam, cum de quanto ageretur, ad aliquid ſe habentiũ meminit, ubi magnũ & paruum, multũ & paucum ad aliquid eſſe pronunciabat, L ne nos quæ relatiuorum natura ſit ignorantes diu ſineret, de ijs protinus ſermonem habet. Quamobrem uero de relatiuis, nõ de relatiuo ſingulari inſcriptum eſt numero? propterea inquam quod ad aliquid pertinentia reſpectus quidam ſunt: is autem in rebus duabus minimum ſpectatur: eaq; de re pluraliter titulum indidit. dextrum enim ſiniſtri eſt dextrũ, nec poteſt quidquam ipſum per ſe dextrum eſſe. & pater filij pater, nec quiſquam per ſe fuerit pater quin ad filium dicatur. At in ſubſtantia fieri poteſt, magis uero eſt neceſſe, res una per ſe ſubſtantia ſit ut homo. Similiter & in quanto. poteſt enim ſolũ bicubitum quantũ eſſe. Poſſunt uero res ipſæ de relatiuis, pluraliter, ipſa autem prædicatio, uel reſpectus ipſe, ſingulariter de relatiuo nominari. quo modo in quanto, prædicamentiſq; alijs ſingulariter prædicamentũ proferimus, inſcriptione nimirũ non res eo contentas, ſed quæ de ipſis cõmuniter dicitur naturã declarantes. ſiquidem et relatio quanquã eſt in pluribus ſubiecto tamen una eſt, ut ſemen ac fructus, & aſcenſus deſcenſuſq;. eſt enim ſerui ad dominũ relatio una, quæ a ſeruo incipiẽtibus nobis, ſeruitus: a domino, dominatus uocatur. ſimili quoq; ratione in diſcipulo & præceptore, ac reliquis. uerũ quo, uti diximus, nunquã uni rei ſubſtare ad aliquid prædicamentum indicaret, M pluraliter iccirco de relatiuis inſcriptionem fecit. De ipſorũ uero ſubſiſtentia hæc dicimus, Quidam nihil ad aliquid natura eſſe inquiunt, ſed noſtræ hæc eſſe cogitationis cõmentum: aiuntq; non ita quæ ad aliquid ſunt natura eſſe, uerum poſitione atq; compoſito. quandoquidem fieri nequit, ut quod dextrum eſt, ſiniſtrum fiat: & dextrum, quod ſiniſtrũ. pater quoq; filius etiam eſt. & ſeruus poſitione ſeruus. natura enim ſeruus nemo eſt, idem autem & herus alterius fieri eadem ratione poteſt. Cæterum hi non recte ſentiunt. perinde enim cognita natura hæc ſunt, ac partes corporis in mutuo quodam reſpectu cõſiderantur. quædam enim dextra a natura ſita eſt, ut iecur. quædam ſiniſtra, ut lien. nec ſiniſtrũ fieri iecur unquam poteſt, nec lien dexter. Verũ ſi alter in alterius locũ ceſſerit, interijt animal. Deus quoq; imperat ſolus: nos uero eius tantũ imperio ſubditi omnes ſumus. Corpus item mouẽt anima naturaq; duntaxat: ab ipſis autem ſolummodo corpus mouetur, nec contra ipſas mouet. Quidã uero his ex diametro ſe habẽtes ac repugnantiſsimi res omnes ad aliquid eſſe cenſebant. quorũ ex grege Protagoras fuit Sophiſta. Is. n. rem nullã aſſerebat finitam certam-

que

que obtinere naturam: proinde nec mentiri quenquam posse affirmabat. quemlibet enim prout sibi apparet opinaturque de rebus, quæ nō finitam naturam, sed ipsum esse in respectu ad nos habent, pronunciare. Mel itaque auriginosis amarum dici, ac sane ueros esse. nam quod eorum opinio fert, atque ijsdem uidetur, id eos quoque affirmare. qui uero sanitate fruuntur, dulce, et ipsos perinde ueridicos. Nigræ quoque columbæ in sole stantis collum nonnullis purpureum, quibusdam aureum apparere. alijsque aliter quodammodo, pro diuerso tum ipsius, tum intuentium positu. similimodo & in alijs cunctis. quod enim uerum alij uidetur, id ab alio falsum esse existimari. quodque huic elegans esse censetur, id alij uitiosum habitum esse, uerum autem oppositum. Lege ergo amarum dici, lege dulce: alterum uero nihil. Quocirca definitam aliquam a re nulla obtineri subsistentiam, sed esse ad aliquid. Hunc autem confutat quidem et Aristoteles in tertio Metaphysicæ tractationis uolumine. Si omne, inquiens, quod aliquis quidquam esse putat, id uerum quoque est, quandoquidem alimento esse ignem, non autem urere furiosi arbitrantur, ingestum ijs ignem alere, nec urere oportebat. uel panis ureret eos, nec aleret opus erat, quoniam urere hunc suspicantur. Cæterum redarguit & Plato in B Theæteto dialogo ipsum hoc refellere instituens: in quo post demonstrationes multas, hanc quoque urbane rationem affert, Quoniam nos, inquit, o Protagora te nequaquam uerum esse affirmamus, num ueri sumus cum mentiri te dicimus an falsi? si ergo uerum pronunciamus, mentitur Protagoras, qui omnes uera loqui censet. nos enim uerum asserimus, cum commemorare te falsa hæc dicimus. Quod si sumus mendaces, licet ergo mendacium dicere: nec qui quidquam loquitur uerum omnis enunciat. Alij uero præter hos recte dicebant, res alias ad aliquid, ipsas autem per se esse alias. ad aliquid, ut dextrum, sinistrum: per seipsas, ut corpus, ut homo. non est enim ad aliquid homo qua homo est. Porro hæc ad aliquid spectantia propria subsistentia carent: esse uero ipsum in alijs habent prædicamentis. Cum enim patrem dixi, relationem dixi in substantia: cum multum uel paucum, in quanto: cum albius uel nigrius, in quali. eademque in cæteris ratione. Pulchre autem ipsa appendicibus compararunt nonnulli, quæ non subsistentiam propriam, sed ipsum esse in stirpibus obtinent. Assimulant eo quoque sibi inuicem obnitentibus lignis: quippe horum altero sublato, haudquaquam reliquum stabit. Diuisio autem hæc C ipsorum est, Quæ sunt ad aliquid, alia per æquiuocationem dicuntur: ut simile, simili simile. alia per diuersiuocationem, & horum quædam a mutuo excessu uel defectu: ut multum ac paucum, magnum & paruum, maius minusque. alia a principe & subdito: ut dominus, serui dominus. quædam a iudicante et eo quod iudicatur: ut sensibile, sensu sensibile: et scibile, sciētia scibile. uel ab eo quod participat & quo participat, ut sciens, quod scientiæ particeps sit, sciens nominatur. aut secundum causam & a causa perfectum, ut pater, filij pater. uel secundum agens ac patiens, ut uerberans uapulantem uerberat. uel pro locali differentia, ut dexter, sinistri dexter. Modo autem docendi huiusmodi utitur, Non sanam protinus integramque ad aliquid relatorum tradit finitionem, uerum prius quam ueteres ipsorum finitionem statuerint exponit. dein complura ostendit quæ finitionem hanc comitentur incommoda, itaque finitionem aliam ipse eorum propriam reddit, quæ solis omnibusque inest ad aliquid pertinentibus. Ne enim crassari inuehique in antiquos uideatur, ipsorum prius explicat finitionem. atque ostensis quæ ipsam consequuntur absurditatibus, suam deinceps finitionem citra inuidiam communit. Cæterum sciendum est, quæ sunt ad aliquid, prorsus a recto casu incipere, atque ad unum ex obliquis referri. usque interim uenire, D ut ad quem assignantur, ad eundem & commeent, ut pater, filij pater, & filius, patris filius. Quandoque autem ad quem eduntur non etiam ad eundem sed ad alium reciprocent, ut in sensu & sensili. est enim sensus, sensibilis rei sensus. hic ad genitiuum assignatio est: uerum non contra ad genitiuum, sed ad ablatiuum reflectitur. ut sensibilis res, sensu sensibilis. Et uero attributio ad accusatiuum fiat sæpenumero: uti cum dicimus, uerberans uapulantem uerberat. eaque ad ablatiuum conuersionem faciat. nam qui uerberatur, a uerberante uerberatur. {Ad aliquid uero dicuntur talia} Id est quæcunque ipsa non secundum quam sunt naturam, sed hoc ipso quod aliorum esse dicuntur, eo sunt ad aliquid. uerbi causa homines sunt pater & dominus. si ergo accepti hac ratione fuerint, non sunt ad aliquid: sed quoad relationem ad aliud obtinent, ad aliquid dicuntur. Dexter quoque homo, non qua homo, alterius dexter uocatur: sed quatenus dexter. Verbo autem dicitur usus est, ut cui hæc minime placeat sententia. ostendet enim multa quæ finitionem sequuntur absurda: aliamq; ipse finitionem ponet {Quæcunque ea ipsa quæ sunt esse aliorum dicuntur} Vt dexter homo, E non qua ratione homo est, alterius dexter appellatur: uerum qua dexter {Vel quouis modo aliter ad aliud} Quoniā ad genitiuum assignationem fecit cum ait, esse aliorum dicuntur, ne ad solum genitiuum quæ sunt ad aliquid depromi putaueris, uel quouis, inquit, aliter modo: id est siue ad genitiuum, siue ad accusatiuum fiat accommodatio {Sunt porro talia quoque ad aliquid, ut habitus, dispositio, scientia, sensus, positio} Quoniam priora quanti sunt, hæc autem qualis, merito seiungere ea uisus est, cum dixit, Sunt porro talia quoque ad aliquid. Vel quoniam ad genitiuum casum superiora assignauit, quæ ad eundem rursus reciprocationem obtinebant, hæc uero ad ablatiuum reflectuntur, ea uelut ab alio principio data opera edisserit. Exemplis autem exponendis modum nobis præbet relatiuorum reflexionis. hæc enim ut antedixi ad genitiuum edita, conuersionem ad ablatiuum faciunt. Est enim habitus, habilis rei habitus. hic ad genitiuum assignatio est: reciprocatio autem ad ablatiuum. nanque habilis res, habitu habilis est. similiter & dispositio, disponi aptæ rei dispositio: & apta disponi res, dispositione disponi idonea. & scientia, scibilis rei scientia: & scibilis res, scientia scibilis.

Sunt autem & accubitus & statio & sessio positiones quædam. positiones uero ad aliquid sunt. iacere autem & stare uel sedere, ipsa quidem non sunt positiones, dominatiue uero dicuntur ab ijs quæ dictæ sunt positionibus. F 32

Sunt uero & accubitus, & status, & sessio, positiones quendam} Cum aliquid esse dicere & accubitum & statum & sessionem uelit, id probat ex genere, positione inquam, quæ genus dictorum est, ipsa uero ad aliquid. est enim positio, sitæ rei positio. Quod si genus ad aliquid est, huius quoque species (eæ autem sunt quas enumerauimus) constat ad aliquid referri. aut enim corpus erectum totum est, & status nominatur: aut obliquum totum iacet, diciturque accubitus: aut partim stat, partim iacet, ac sessio nuncupatur. Cæterū quærendum est, si hæc relatiuis subijciantur, quæ nam ad situs prædicamentū reducemus? Dicimus ergo aliud statum esse, & aliud stare, aliud accubitum, & accumbere aliud: sessionem quoq; et sedere aliud. Status enim & reclinatio et sessio schesin ipsam idest habitum declarant. stare autem, & recubare,

G & sedere, non habitum modo, uerum ipsam quoq; reclinatam substantiam indicant. eodem & in cæteris modo. Illa igitur utpote habitum significantia, ad ea quæ aliquo spectant sese recipiunt: hæc autem cum habitu res quoque circa quas habitus est declarantia, sub situs prædicamentum referuntur. Quem enim admodum aliud in tempore est, aliud tempus: & aliud in loco, aliud uero locus. (continua enim quanta sunt tempus & locus: ipsum autem in loco in prædicamentum ubi: ipsum uero in tempore, in quando confertur) perinde in his quoque res sese uti dictum est habet. id quod ipse quoque aperiens intulit{Recumbere autem, uel stare, uel sedere, ipsa quidem positiones non sunt, cæterum sunt a positionibus quas diximus denominatiue desumpta} Non uero siquid denominatiue dicitur, idem illi est a quo dicitur. stare enim a statu, accumbere ab accubitu, sedere a sessione nominatur. Quo autem modo a speciebus positionis deducta hæc sunt, eodem quoque ab horum genere hoc est positu situm esse, quod prædicamētorum unum est, transferetur. siquidem hoc eius quod est recubare & stare & sedere cognatum est genus. Quare species una ad aliquid se referentium, hoc est positio, unum quod est situm esse prædicamentum peperit. nec quidquam mirum, quando & tempus prædicamentum quando, & locus prædicamentum ubi, quæ species quanti sunt, pariunt. non enim tempus ipsum est quando, nec locus ubi, sed res quæ in tempore ac loco fiunt.

83 **Inest autem & contrarietas in ijs quæ sunt ad aliquid: ut uirtus uitio contrarium, cum sit utrunque eorum ad aliquid: & scientia ignorantiæ. Non autem omnibus ijs quæ sunt ad aliquid insunt contraria: duplici enim nihil est contrarium, neque triplici, neque ulli talium.**

Inest autem & contrarietas in ijs quæ sunt ad aliquid, ut uitium uirtuti contrarium, cum ad aliquid sit utrunque: & scientiæ ignorantia} Cum de ijs quæ ad aliquid referuntur ex ueterū sententia disputauerit, nunc uult proprium eorum depromere, exponitque ea prius quæ relatiuorum propria esse uidentur, re autem uera non sunt: uti sane tum in substantia fecit, tum in quanto: ne qui minus exercitatus in hæc offendit, ea propria uere esse arbitretur. Ac primum quidem ipsorum proprium esse dicit contraria admittere. est nanque contrarium inquit uitium uirtuti, & scientiæ inscitia, & iustitia iniustitiæ. quippe hæc singula ad aliud dicuntur. uirtus enim studiosi dicitur uirtus. & scientia, scibilis uel scientis scientia. & uitium uitiosi uitium, reciprocantque. Verum non quæcunque sese habent ad aliquid contrarietatem suscipiunt: idque haud immerito. quandoquidem enim adnatis similia sunt uti diximus relatiua, neque definitas res ad propriam habent subsistentiam, sed in prædicamentis alijs reperiuntur, ea quibus adhærent imitantur: ac quæcunque contrarium admittunt prædicamenta, consistentia quoque in ipsis obtinent relatiua contrarietatem nanciscentia. quæ uero nullum habent contrarium, eorum quoque relatiua sortiuntur quæ medio careant. exempli causa, Quoniam substantiæ ac quanto contrarium est nullum, neque subsistentibus circa ea relatiuis aliquid erit contrarium, ut triplici. nam triplex ad aliquid est. alicuius enim est triplex. nec tamen contrarium habet quidpiam: quoniam uti diximus prædicamento inhæret contrarium nullum habenti, id est quanto. Similiter quoque in substantia, ut hero, filio, dextro, sinistro. nihil enim his contrarium propterea est, quod ij quibus adhærent, homines inquam, sint sub contrario carens prædicamentum redacti. Quoniam uero contrarium qualitati quidquam est, ob id & quæ circa ipsam habentur relatiuis adest contrarium: ut uirtuti contrarium uitium: & inscitia scientiæ. hæc enim sunt qualia. Porro illud ignorandum non est, contraria hæc alijs esse, alijs ad aliquid: ut uirtus, studiosi uirtus: & studiosus, uirtute studiosus. similiter & uitium, uitiosi uitium: & uitiosus, uitio uitiosus. his ergo ad aliquid sunt. contrarium autem uitium uirtuti, & uitiosus studioso: iure igitur & in ijs quæ sunt ad aliquid spectatur contrarietas, neq; est id consequens omnibus. Quærendum uero est quo pacto uirtutem uitiumq;, & scientiam atque ignorantiam ad aliquid perhibeat: Respondemus non eum ex propria hæc sentētia, uerum simulanter: affirmare nimirū cum traditam labefactare finitionem uelit. Si enim ex eo quod dicantur aliorum, quæ ad aliquid sunt obsignantur, hæc quoque ad aliquid erunt. nam ea quoque dicuntur ad aliquid. uirtus enim studiosi uirtus: & uitium uitiosi uitium: & scientia scientis scientia: inscitia: & inscientis inscitia. Hac autem ratione & prædicamenta accidentis omnia, nouem inquam illa ad aliquid esse indicat: siquidem omnia ipsius esse substantiæ, quippe cui superueniant, dicuntur albedo enim, albi dicitur albedo: & bicubitum, ligni, si forte contingat. bicubitum & uero quando, & ubi, & facere, & pati, alicuius dicuntur. non enim est quidquam ipsum per se quando, sed est aliquid substantiæ. eodem modo & in reliquis. Quin substantia quoque ipsa cum uelut pars sumitur, ad aliud dicitur. nam pars totius fertur pars, & totum in partibus totum. At hoc est absurdum, prædicamenta inquam omnia ad aliquid censeri. Porro quod prædicamenta euidenter omnia ab ijs quæ sunt ad aliquid discernantur, inde dilucescit: si enim ad aliquid essent, finiendis ijs illa ad quæ dicuntur assumi oporteret. nam relata ad aliquid finientes, necessario & eorum ad quæ illa dicuntur meminimus. uerbi causa cum patrem definimus, filij quoque mentionem haberi est necesse, patrem enim filij dices. at cum prædicamenta alia finitione complectimur, ea ad quæ dicuntur cōmemorare haudquaquam cogimur. finiendo enim si forte accidat bicubito, aliorū deinceps cuiusquam cuius dicitur bicubitum, ut ligni haud necesse est memineris. similis etiam in quali, ac cæteris ratio est. Ergo si prædicamenta ad aliud dicuntur (esse enim accidentia ipsius perhibentur substantiæ, & partes totius) nec sunt ad aliquid, constat relatiuorum finitionem perperam redditam, quippe cum prædicamenta quoque alia comprehendat. Non enim quod alterius dicitur, ipsum esse in hoc obtinet quod dicatur alterius: at obtinent ipsum esse in hoc relatiua quod sint ad aliquid. nam siquid est alterius, id esse & alterius fertur. at non contra, si perhibeatur alterius quidquam, ipsum quoque esse in hoc iam habet, quod alterius dicatur. Cæterum sciendum est quicunque a Platone relatiua hoc pacto finiri aiunt, putareq; ipsum in eo relatiuorum esse quod aliorum dicantur subsistentiam, inurere hos philosopho calumniam. etenim quod ea non quia dicantur, uerum sint aliorum obsignet, ex proditis in Gorgia licet cognoscas. ait enim si agens est, patiens quoque esse aliquid est necesse. esse enim dixit, non dici.

H L I M

Videntur autem & magis & minus ea quæ ad aliquid sunt suscipere. Simile enim & dissimile magis & minus dicitur: & æquale & inæquale magis & minus dicitur: cum utrunque sit ad aliquid. simile enim alicui simile dicitur, & inæquale alicui inæquale. Nō autem omnia quæ sunt ad aliquid suscipiunt magis & minus. 84

A *minus. duplum enim non dicitur magis & minus duplum, nec aliquid talium.*

Suscipere autem quæ ad aliquid sunt ipsum magis & minus uidentur. Simile enim & dissimile magis & minus dicitur, quorum est utrunque ad aliquid. Dicitur æquale quoque atque inæquale magis & minus } Ad aliud proprium consequens relatiuorum transit superiore improbato, nempe suscipi a relatiuis magis & minus. dicimus enim hoc illi magis minusque simile: ut album in pariete magis simile albo esse ei quod in ueste est, quam quod in niue. Estque consequens hoc superiori non absimile: siquidem neque hoc quæ ad aliquid sunt comitatur omnia. pater enim alio patre non dicitur esse magis pater. similiter neque filius. idque iure optimo. dictum nanque est, ubi spectatur contrarietas, magis ibi esse ac minus. contra ubi non est, nec magis minusque haberi. Quibus ergo subest relatiuis contrarietas, in iis est magis & minus. quoniam uero non inest contrarietas omnibus, nec omnibus iccirco magis minusque suppetit. Fortassis uero quispiam disquirendo dixerit, in quibus contraria sunt, in iis magis quoque & minus contrariorum mistione fieri: eamque
B ob rem in quanto quoniam non sunt contraria, nec magis minusque haberi. Rursum si æquale & inæquale proprium est quanti, cur hic magis inquit & minus dici æquale? Relatio enim si in prædicamento sit contrarium habente, contraria quoque ab ea suscipi asserebamus. sin uero in prædicamento quod contraria non admittat, neque ab ipsa contraria excipi. Igitur si æquale & inæquale ad aliquid est in quanto consistens, contrarium autem nullum est quanto, nec æquale & inæquale contraria sunt. ubi uero non est contrarium, ibi nec magis & minus. ergo magis ac minus non dicitur æquale & inæquale. Nam si fit magis & minus contrariorum mistione, nec miscetur æquale inæquali, nec magis quidquam ac minus inæquale fuerit: quippe minus inæquale, quod æqualis particeps magis sit, minus inæquale appellatur. Item si magis & minus inæquale quidquam est, erit & magis ac minus aliquid æquale. nam quod minus est inæquale, est id magis æquale magis inæquali: quo sane modo minus album, magis albo, magis est nigrum. Ergo si fieri nequit, ut æquale æquali magis minusque sit (quod enim ex æquali in plus, aut minus egreditur non est amplius æquale) neque igitur ma-
C gis & minus inæquale est. Priuatio enim magis infinitudoque est inæquale, non æquali contrarium. An igitur uel per abusum hoc loco dixit æquale magis & minus esse, minus utique exquisite decernens. uel hoc per additionem post adiectum est a nonnullis.

35 *Omnia autem quæ sunt ad aliquid ad conuertentia dicuntur: ut seruus domini seruus, & dominus serui dominus esse dicitur: & duplum dimidii duplum, & dimidium dupli dimidium: & maius minore maius, & minus maiore minus: similiter autem & in aliis. Sed casu aliquotiens differrent secundum locutionem: ut scientia scibilis scientia dicitur, & scibile scientia scibile: & sensus sensibilis sensus, & sensibile sensu sensibile.*

Quæcunque uero ad aliquid sunt ad conuertentia dicuntur: ut seruus, domini seruus dicitur: & dominus, serui dominus. Et duplum dimidii duplum } Ad aliud consequens transiuit relatiuorum quod præcipue ipsorum est proprium, nempe dici ad Antistrephonta idest conuertentia. Verum quo dici ad Antistrephonta quid sit intelligamus, discamus ante quid sit Antistrophe idest conuersio reciprocatioque. hoc autem prius, quid sit strophe hoc est uersio. Est uersio itaque seu strophe, ab eodem in idem restitutio. ob id enim & uerti dicimus uniuersum, quoniam circulari motu ab eodem puncto ad idem iterum redit. Nos quoque uerti dicimur cum ex quo incepimus loco, in illum desiuerimus. Antistrophe autem seu conuersio, uelut isostrophe id est æquiuersio est. nam anti apud ueteres græcos æquale significat: quemadmodum Antitheon pro Isotheon hoc est Deo æquale: & Antianira quæ uiris æquatur: & Antichira digitum magnum appellant, quod pares cæteris uires obtineat. Isostrophe uero est, cum alterum de altero magis nihil quam de reliquo prædicatur illud: ut pater nihilo ad filium magis dicitur quam filius ad patrem. Quæ ergo sunt ad aliquid, ad conuertentia dicuntur: ut seruus, domini seruus: & dominus, serui dominus {Verum casu} inquit {Quandoque in dictione differrent} Quoniam enim ad genitiuum edidit, propterea subiunxit, non ad genitiuum modo quæ sunt ad aliquid, uerum ad alium quoque casum assignari. quo fit ut neque ad eundem omnino reciprocent: dictum autem de his iam nobis antea est {Ad conuertentia dicuntur} Dicuntur ergo ad conuertentia quæ sunt ad aliquid cum geminatione: uerbi gratia seruus duo quædam est, & seruus, & homo. Dominus itaque ad id quod seruus est dicitur dominus, quoniam & ad illum reflectitur. non autem ad id quod homo est. Aequalitatem igitur seruare mutuam debent, quo etiam conuertantur: quemadmodum homo & risibile. quod si sint inæqualia, tunc non reciprocant.

At uero aliquotiens non uidebitur conuerti, nisi conuenienter ad quod dicitur assignetur, sed peccet is qui assignat: ut ala si assignetur auis, non conuertitur, ut sit auis alæ. non enim prius conuenienter assignatum est ala auis. neque enim quatenus auis est, eatenus ala ipsius dicitur: sed in eo quod alata est. multorum enim & aliorum alæ sunt, quæ non sunt aues. Quare si assignetur conuenienter, & conuertitur: ut ala, alati ala est: & alatum ala alatum. 36

Verumenimuero commeare non interdum uidebuntur, nisi proprie fuerint ad quod dicuntur assignata, sed peccauerit is qui attribuit: ut penna si auis prodita sit, non reciprocat auis pennæ} Quæ sunt ad aliquid æqualitatem seruare inter se debent, ut conuertantur: quo modo obambulant homo quoque & risibile. Quod si sint inæqualia, maius quidem est minori consequens, ut homini animal: maiori autem minus non item. Non enim sequitur homo animal, ut animal hominem. Est ergo relatiuorum regula hæc, nempe æqualitas: ut pater filii: & duplum dimidii: quæ & reciprocant. quæ uero sunt inæqualia, non etiam reciprocant: id quod uel ipse ait, penna si auis prodita sit, non reciprocat auis pennæ: siquidem omnis penna non est auis penna. sunt enim uolucres quædam quæ aues non sunt. Volucres nanque aliæ sunt fissipennes, ut quæ in nostro sunt orbe, quæ solæ etiam aues nuncupantur, ut ipse in libro de animalium historia docuit: aliæ cutipennes, ut uespertiliones: quædam uaginipennes, ut scarabæi, quæ non sunt aues: Quandoquidem igitur non inter se æqua sunt penna & auis, sed penna quam auis latius patet quam, ut etiam conuertantur, exæquare hæc conuenit.

G Exæquantur Porro inæqualia, uel minore aucto, uel deminuto maiore. Ergo in his si id quod minus est auxerimus hoc est auem, atque ita fecerimus. penna pennati penna, pennatum, auem appellantes, sic commeat. nam pennatum penna pennatum. Rursus si proditum sit clauus nauigij clauus, hic non reciprocat. dicere enim haud licet nauigium clauo nauigium. sunt enim nauigia complura quæ gubernaculo careant: ut piscatoriæ quædam nauiculæ quas Acatia græci nominant. Quoniam itaque inæqualia & hæc sunt (amplius enim nauigij quam claui uocabulum est) si quod maius est minuerimus, nauigium inquam, nimirum pro nauigio clauatum dicentes, tunc æqualia reddita conuertuntur. clauus enim clauati clauus, & clauatum clauo clauatum. Item caput alicuius dicitur caput, nempe animalis. si igitur tributum ad animal sit, non reflectitur, quoniam non propria rursum fit attributio. nam dicitur quidem caput animalis caput, haud uero etiam animal capite animal. sunt enim animalia quædã quæ capite careant, ut cancer, uermes, terræ intestina. Ergo quod maius est rursum minuas oportet, animal inquam, ac facias capitatum, seruabiturque hoc pacto Antistrophe. nam caput capitati caput, & capitatum capite capitatũ.
H Igitur in aui quod minus est auximus, auem inquam. in alijs uero maius diminuimus, nauigium dico & animal.

37 *Aliquoties autem forte & nomen fingere necesse erit, si non fuerit nomen impositum ad quod conuenienter aßignetur: ut temo si aßignetur nauigij, non est aßignatio conueniens. neque enim in eo quod nauigium est, in eo ipsius temo dicitur. sunt enim nauigia quorum temones non sunt. quare non conuertitur. nauigium enim non dicitur temonis nauigium. Sed forte conuenientior aßignatio erit si sic quodammodo aßignetur, temo temonatæ rei temo est, aut quomodocunque aliter. nomen enim non est positum: & conuertitur si conuenienter aßignetur. Temonatum enim temone temonatum est. Similiter autem & in alijs: ut caput conuenientius aßignabitur capitati caput, quam si animalis aßignetur. neque enim in eo quod est animal, caput habet. Multa enim animalia*
I *sunt capita non habentia.*

Quandoq; uero & nomina fingere necesse forsitan fuerit, nisi positum nomen sit ad quod Germane fieri attributio poßit} Ne enim dixerit quispiam, quid ergo? Nouare conuenit nomina? & unumquodque ut cuiquamlibet confingere? sic igitur usum omnem nominum aboleri continget, singulis pro arbitrio nouas nomenclaturas inuehẽtibus. ac, quod reliquum est, inaudita & quæ nihil significent quisque loqui uidebitur, pro homine uerbi gratia capitatum dicens, pro nauigio clauatum, aut quouis aliter modo noua cuderit nomina. Ad hoc igitur nihil inquit graue esse, si quibus indidisse nomina minus usus curauit, illis nos ipsi excogitemus. quæ enim usus noscit communis, nomina illis accõmodat. at artes nouarum ceu rerum inuentrices, imponere inuentis nomina ad eas significandas debent. Geometra exempli causa cũ triangulum alium duo tantum habere æqualia latera, alium tria æqualia, alium tria inæqualia repererit, primum æquipedem, alterum æquilaterum, tertium scalarem nominauit. Similiter & musicus diuersis sonis sua statuit nomina, uocatque alium chromaticum, alium diatonicum, aut aliter quomodolibet. Quoniam ergo talibus decernere nomina & hic consuetudo neglexit, nos ea ponere necesse est. uocauit quidem consuetudo nauigium, non uero etiam clauum habentia ab ijs quæ clauo non gubernantur distinxit. nominauit animal, non adhuc uero capite prædita a carentibus appellatione disiunxit. proinde absurdum uti diximus nihil est, aucupari in talibus nomina. Quo autem pacto atque unde imponere ea conueniat, ipse deinceps aperuit, cum ait. K

Sic autem fortasse facillime quis sumet quibus posita non sunt nomina, si ab ijs quæ prima sunt, & ijs ad quæ couertuntur, nomina ponantur: ut in ijs quæ prædicta sunt, ab ala alatum, a temone temonatum. Omnia igitur quæ ad aliquid dicuntur si conuenienter aßignentur, ad conuertentia dicuntur: quoniam si ad quodlibet aliud aßignentur, & nõ ad id ad quod dicuntur, non conuertuntur. 38

Sic uero quisquã fortasse nomina quibus posita non sunt sumpsisse potest facillime, si a primis ea ad ipsa quoque reciprocantibus imponat} Nunc regulam nobis tradit qua nomina si in communi non comperiantur usu, apposite fingere poterimus, Oportet enim inquit a primis ac proprie prædicatis denominatiuum illis nomen de quibus prædicantur imponere. atque hoc modo reciprocare ipsa inueniemus. Vocemus uerbi gratia a clauo nauigium, de quo clauus prædicatur. clauatum. & a capite, caput obtinens animal capitatum, similiterque in alijs. Atque hæc rursus dolose pronunciat, finitionem labefactere nimirum cogitans. Si enim ad aliquid sunt ea quæ aliorũ esse dicuntur, erit & caput, & clauus, & penna ad aliquid, quod est absurdum. nam hæc uti substantiarum quidem partes, ad aliquid dicuntur esse. pars enim est totius pars. & totum, partibus totum. ut uero penna, uel clauus, uel caput, non ad aliquid, uerum substantiæ sunt: quippe singula hæc per se ipsa spectantur. Nam si a toto caput, aut manum desecueris, nihilo minus caput uocatur & manus, non partes tamen præterea dicuntur: siquidem consideratur in toto pars. at relatiuis si illud ad quod dicuntur dempseris, simul statim & propria nominatio tolletur: ut pater, filij dicitur pater. uerum si filium sustuleris, patrem quoq; esse simul patri adimetur. At quæ dicuntur aliorũ, quanquam priuentur illis quorũ esse perhibentur, propriam nihilo minus nominationem seruan: ut caput, animalis dicitur caput. ac si ablatum fuerit, animalis nihilo minus caput uocatur. clauus autem nauigij, & penna auis, ijs priuata quorũ esse dicuntur, nihilo minus sunt propriam rursus nominationem sortita. M

Dico autem quoniam neque eorum quę in confesso ad conuertentia dicuntur, & nomina eis posita sunt nihil conuertitur si ad aliquid eorum quæ sunt accidentia aßignentur, & non ad id quod dicuntur: ut seruus si non domini aßignetur, sed hominis, uel bipedis, uel cuiuscunque talium, non conuertitur. neque enim dici potest homo est serui homo. non enim conueniens est aßignatio. 39

Dico autem ne eorum quidem quæ ad conuertentia proculdubio dicuntur etsi posita ipsis nomina sint, reflecti ullum, si ad aliquod accidentium, & non ad ea ad quæ dicitur aßignetur} Hinc argumentatio a maiore. Quid enim inquit mirum, nisi in prædi-

ctis

A ctis conuersio, propterea quod non proprie aßignatio sit facta, seruetur? quando ne ea quidem quæ ad aliquid consensu omnium sunt, dicunturque ad conuertentia, nec positis carent nominibus, reflectuntur, nisi conuenienter facta aßignatio fuerit. exempli gratia, nisi dominum ad seruum quisquam, sed ad hominem aßignauerit, dicatque dominus hominis dominus, non poterit retorquendo dicere homo domini homo. est enim hoc ridiculum: nam dominum quidem dicere hominis dominum, haud sane graue est: hominem uero domini hominem appellare, absurdißimum. Quoniam igitur nō propria & in his facta est attributio, neque obambulatio seruatur. quippe non ad æquale aßignationem fecimus: cum homo amplius pateat. Itaque exæquari mutuo ut diximus debent reciprocantia, quo etiam conuertantur. eo enim et propria ad ea quorum propria sunt, quoniam & inter sese exæquantur, commeant. Hæc ipsa uero edisserit omnia, nimirum finitioni opitulans dicenti, quæ sunt ad aliquid, eo esse quod aliorum dicantur. ac conuerti secundum hanc finitionem quæ sunt ad aliquid ostendere conatur: quam uult quoad fieri potest communire: ne eam damnare indicta causa uideatur. deinde post eam iure confutare: utique ostendens uel B post tantum patrocinium, complura tamen haberi quæ ipsam comitentur incommoda.

40 Si tamen conueniēter aßignetur ad quod dicitur, omnibus alijs sublatis quæcunque accidentia sunt, relicto autem solo illo ad quod aßignatum est conuenienter, semper ad ipsum dicetur: ut si seruus ad dominum dicitur, circuncisis omnibus quæ accidentia sunt domino, ut esse bipedem, uel scientiæ susceptibilem, uel hominem: relicto uero solo quod dominus est: semper seruus ad ipsum dicetur: seruus enim domini seruus dicitur. Si autem non conuenienter ad id ad quod dicitur aßignetur, circuncisis omnibus alijs, relicto autem eo solo ad quod aßignatum est, non dicetur ad ipsum. aßignetur enim seruus hominis, & ala auis, & circuncidatur ab homine esse dominum: non enim amplius seruus ad hominem dicetur. cum enim domi- C nus non sit, neq; seruus est. Similiter & de aue, si adimitur eam alatam esse. non enim amplius erit ala ad aliquid. cum enim non sit alatum, nec ala erit alicuius. Quare oportet aßignare ad id ad quod conuenienter dicitur, & si sit nomen positum, facilis erit aßignatio: si autem non sit, fortasse necessarium erit nomen fingere. si autem sic aßignentur, manifestū est quoniam omnia quæ ad aliquid sunt ad conuertentia dicuntur.

Item si congruenter aßignatum ad id quod dicitur fuerit, alijs quæcunque accidentia domino sunt omnibus præcisis, ut esse bipedi, capaci scientiæ, homini, hoc autem solo nempe esse dominum relicto, seruus ad ipsum perpetuo dicetur} Regulam nobis tradit eorum quæ de aliquo proprie reddita sunt. ait enim. Quodcunq; pluribus fuerit appellatum nominibus, si aliud quidquam sit quod de horum nominum uno prædicetur, uelisque an proprie de illo dictum nomine prædicatum sit cognoscere, cæteris omnibus amputatis nominibus, subiectoque accidentibus, illo autem duntaxat ad quod aßignatum prædicatum est relicto, si ipsum ad id reciproca-re quod de eo prædicatur inueneris, prius illud apposite redditum scito. neque enim reciprocasset, nisi adhibitum conuenienter foret. D Exempli gratia, seruus si prodatur domini seruus, quandoquidem domino accidit esse homini, & bipedi, & scientiæ capaci, si hæc ab ipso omnia detraxeris, ac perinde quasi omnino non sint supposueris, dominumque esse reliqueris duntaxat, comperies nihilo minus proprie obambulationem fieri. dominus enim, serui dicitur dominus. Quod si nō ad dominum seruus, sed ad hominem referatur, cæteris omnibus exuto homine, domino inquam, bipede, ac reliquis, haud seruabitur conuersio. dici enim reciprocando non potest, homo, serui homo. itaque non proprie seruus ad hominem aßignatur. Si alia, inquit, quæcunque domino accidentia sunt omnia præcidas, ut esse bipedi, scientiæ capaci, homini. Nihil enim mirum est quod accidere hæc dixerit: quandoquidem poßunt ad serui relationem accidentia, secundoque de ipso prædicata censeri. primus autem & per se dominus est. Eorum enim respectus quæ ad aliquid sunt, ut supra docuimus, ipse per se ceu non constans, quandoque esse in substantia, interdum in quantitate, uel quali, uel prædicamentorum alio quopiam indicat. Itaque non inepte quis duplo, quod ad aliquid est, cum in ligno uerbi gratia fuerit, accidisse lignum dicit. cum in lapide, lapidem. cum in superficie, uel in tempore, tempus, uel superficiem: nimirum cum respectus per se cogitatione consideretur. E

41 Videntur autem ad aliquid simul esse natura: & in plurimis quidem uerum est: in aliquibus uero non uerum. simul enim duplum & dimidium sunt. & cum sit dimidium, duplum est. & cum sit dominus, seruus est: & cum sit seruus, dominus est. similiter autem his & alia. Simul autem hæc auferunt sese inuicem: si enim non sit duplum, non erit dimidium: & si non sit dimidium, non erit duplum. similiter autem & in alijs quæcunque talia sunt.

Videntur autem quæ sunt ad aliquid simul esse natura. Atq; in plurimis quidem uerum idest: in quibusdam autem secus. Simul enim & duplex est & dimidium. Ac si sit dimidium, duplex quoq; est} Aliud relatiuorū post id quod est dici ad conuertentia consequens proprium tradit. nempe simul esse natura. Sed quonam pacto natura simul sunt relatiua? nam simul quidem natura sunt pater & filius, possessor uero & posseßio quonam modo? F Solutio. Quæ sunt ad aliquid, non rerum naturam, sed quem ad aliud respectum habent contemplantur. Pater igitur non ut simul natura sit qua homo est habet, sed quatenus relationem ad filium obtinet. Sunt porro ea simul natura, quorum uno posito alterum quoq; inferri, & sublato tolli necesse est: & nunquam si alterum sit alterum non esse. simul enim ac seruum dixeris, herum simul necesse est mente concipias. & si duplum sit, necesse quoq; est esse dimidium. In pluris autem esse uerum dixit, quoniam in alijs nonnullis est quæstionem allaturus, quæ simul natura esse nequaquam uidentur.

42 Non aūt in omnibus his quę ad aliquid uerū uidetur, esse simul natura. scibile enim scientia prius uidebitur esse. nanque in pluribus, præexistentibus rebus scientias accipimus. in paucis enim uel nullo quisquam hoc perspiciet simul cū scibili scientiam esse factam.

Cæterum non in omnibus quæ sunt ad aliquid uerum id uidetur quod est simul natura esse} Affert ad quod dixit instantiam.

G nimirum quod est simul esse natura, competere ijs quæ ad aliquid sunt non omnibus uideri. Nam scientia & scibile, quanquam sunt ad aliquid, non simul tamen existunt. tollitur enim & scientia, sublatis scibilibus: siquidem hæc nisi sint, cuiusnam erit scientia? at si non sit scientia, scibilia esse nihil prohibet. nō sunt ergo hæc simul natura, & ad aliquid sunt. Est uero ipsum prius duplex, tempore unum, alterum natura. prius id tempore est quod ab ipso nunc ab est longius, ut in præterito. iccirco enim medica bella peloponnesiacis priora asserimus, quod a præsenti longius distent. prior enim crastino est dies perendinus. prius ergo tempore, id genus est. Natura autem prius est id quod secum tollit, nec simul tollitur: quodque non secum infert, sed simul infertur: uti res sese in animali habet atque homine. Videri itaque potest scibile scientia natura prius. non est enim scientia ni scibile sit. at scientia quamuis non constet, esse tamen potest scibile. Sane Thaletem tradunt Milesium primum lunaris defectus causam animaduertisse, cum lunam a sole lumen mutuari intellexisset: propterea quod solis recessu augescens illustratam partem ad occasum habeat. sole tunc magis occiduo: eius uero cornua, & pars uacans lumine ad ortum uergant. Cum tota solem aduersum respicit, ab eo per diame-

H trum absens, tunc splendescat uniuersa, tota toti soli aspectu incumbens. totam autem uoco, nimirum parte quoque eius nobis conspicua. At quando sese a coitu solis recipiens decrescere inceperit, tunc contra, pars lumine affecta ad orientem spectet, sole eo tempore magis ortum tenente. quæ autem luminis expers est, ac cornuum speciem præfert, ad occasum declinet. Hinc igitur lunæ deliquium animaduertit: quoniam ea cū in terræ, ut uocant, obumbrationem inciderit, sole ipsi qui inferius hemisphæriū perlabitur ad perpendiculū opposito, absolutam defectionem qua ei ratione contingit perpetitur, solaribus in ipsam radijs nequaquam impingentibus. quo sane argumento id est, quod non nisi in solo plenilunio hoc accidit. Ergo si Thales lunarem defectū nouit primus, scibile ante ipsum, lunarē inquam defectū fuisse constat, eius uero scientiam nō fuisse. Scibile igitur scientiæ apertum est & tēpore & natura anteire: neq; simul esse hæc, quanquā sunt ad aliquid. Eodē modo nec sensus est ni sit sensibile. cuius. n. sensus erit? attamen nisi sit sensus, sensilia esse nil uetat. ut ignem, terrā, eiusq; generis reliqua{ In paucis. n. quis utiq; aut in nullo simul cum scibili fieri cernat sciētiam}

I Quoniam dixit, rebus enim magna ex parte præexistentibus scientias capessimus, nunc quid per magna ex parte sibi uelit exposuit, in paucis enim quis utique inquiens, aut in nullo simul cum scibili fieri cernat scientiam. hæc autem gratia eorum dixit quæ ab aliqua arte producuntur. hæc enim prius non erant: sed ipsum esse simul atque ex arte producta sunt habent. Nam antecedunt quidem scientiā res naturales. quæ uero ex ante conficiunt, ipsum esse simul cum earum habent scientia. Verbi causa excogitauit lectum quispiam, quem græci stibada uocant, ad dormiendum: hic scientia quoque ipsum esse simul cum scibili obtinet. Id uero etiam in figmentis uideas licet. nam simulatque commentus Chimæram fueris, phantasma quoque seu uisum Chimæræ una cum eius extitauit scientia. Pictor quoque eorum quæ primus inuenit simul cum pictura introduxit imagines. Et qui literas docuit primus, is simul cum rerum scientia literas inuexit. Sed cur uerba illa, uel in nullo, adiecit? An & hæc in rerum natura fuere, postea uero scientias adepta? At hoc maxime in mechanicis licet contempleris inuentis. quomodo graue quis uerbi gratia moueat pondus, aut aquam in sublime erigat, aut huius generis quidpiam: hæc enim atq; eius notæ alia simul cum eorum scientia constat esse inuenta. Fortassis uero & artificialibus contra ac naturalibus accidit. siquidem scibilia ipsa in naturalibus. ut dictum est, eorum scientia priora existunt. at in ijs quæ constant arte, scientiam de ipsis indeptione esse oportet priorem, dein scibile fieri. nam facta primum uidelicet de re assequenda excogitatio est, ac quomodo constare ea possit, tum deinde effectus excogitationis cōsequitur. Nisi illud quispiam dixerit, scientiam de naui priusquam facta nauis sit, etsi in primi inuentoris animo antecesserit, nondum tamen ut proprie scientia sit obtinuisse: cum tunc responsura ne excogitation: res sit minime pateat. forte enim ad imaginationem id usque præcessit duntaxat, cæterum haud egredi in opus ualet: quo pacto de Dædalo fertur fabula, quod alas fabricare sibiipsi & Icaro filio excogitauerit. Itaque scibile etiam ipsum quando simul cum eius scientia in opus prodierit, tunc scientia quoque re uera scientia proprie est, cum ambiguo nullo teneatur. Quare simul a se mutuo constitui scibile ac scientiam in artificialibus contingit. K

Amplius. Scibile sublatum simul aufert scientiam: scientia uero simul non aufert scibile. nam si scibile non sit, non erit scientia, nullius enim erit scientia. scientia uero si non sit, nihil prohibet esse scibile: ut circuli quadratura si est scibilis, scientia quidem eius nondum est, illa uero scibile est. 43 L

Prætereasublatum scibile secum tollit scientiam} Cum quod prius tempore est in scibili exposuerit (nam præexistentibus inquit magna ex parte rebus scientias adipiscimur) nunc in eodem rursus quod prius natura est explanat. nimirū per hoc quod secum perimat scientiam scibile, non simul ab eo perimatur. quale est inquit & quadrangulatio circuli. Quadrangulum Geometræ capedinem uocant non quæ quatuor simpliciter latera, & totidem angulos, sed latera quatuor æqualia & rectos angulos obtinet. Ita uero & angulum rectum fieri aiunt. nam cum recta linea super directam lineam erecta interiores atque ad easdem partes angulos inter se æquales facit, rectus uterque est angulus. & quæ superstat ei cui innititur perpendicularis nuncupatur. est hic igitur angulus rectus. Acutus uero angulus est minor recto. obtusus eodem maior. nam inclinata ea quæ desuper recta incumbebat, alter maior, minor alter fit angulorum. Minorem igitur, ut dixi, acutum nominant, quoniam huic similes fiunt et acutæ moles quæ pungendo sunt, ut cultellus. maiorem autem obtusum. huius enim instar moles fiunt obtusæ, ut pistillum, ad dandam impreßionem aptæ. Figuras uero alias rectilineas esse aiunt, alias orbiculares. rectilineas, triangulos, quadrangulos, sexangulos, & quotquot angulis excogitare alias poßis: orbiculares autem circulos dicunt. Quærunt ergo Geometræ, quomodo super rectilinea data uerbi gratia quinquangula æqualem constituere quadrangulum liceat. & quidem id ratione ac uia docuerunt. Vt ergo in rectilineis quæsiuere, ita in circulo quoq; scrutantur, qui super circulo dato æqualem reperire poßis quadrangulum. id multi quæsitum non inuenere: solus autem Archimedes inuentioni proxime accesM sit: sed exactam tamen rationem non comperit. Aristoteles igitur si scibile, inquit, quadrangulatio est circuli, nec dum est hactenus eius scientia, prius esse constat scientia scibile. Non solum autem natura priora scibilia quam scientia esse hoc probat exemplum, sed etiam tempore. nam cum scibile sit quadrangulatio circuli, de eo comperta est nondum scientia. Hoc uero subiunctum natura etiam prius esse scibile quam scientia demonstrat.

Amplius.

A Amplius. Animali quidem sublato non erit scien-
44 tia, scibilium uero plurima esse contingit. Similiter autem his sese habent ea quæ de sensu sunt. Sensibile enim prius quam sensus esse uidetur. Sublatum enim sensibile simul aufert sensum: sensus uero sensibile nõ simul aufert. sensus enim circa corpus & in corpore sunt: sensibili autem sublato aufertur & corpus. sensibile enim corpus est. cum autem corpus non sit, aufertur & sensus. quare simul aufert sensibile sensum. Sensus uero sensibile non simul aufert. sublato enim animali sensus quidem aufertur: sensibile autem erit corpus: ut calidum dulce, amarum, & omnia alia quæcunque sunt sensibilia. Amplius. Sensus quidem simul cum sensitiuo fit. simul enim fit animal & sensus: sensibile uero ante animal aut sensum est. ignis
B enim & aqua & alia huiusmodi, ex quibus ipsum animal cõstat, ante sunt quam animal omnino sit, aut sensus. quare prius sensibile quam sensus esse uidebitur.

Item animali interempto non erit scientia} Superius in uno ad aliquid relatorum exemplo, scibili inquam, cum consequens claudicare ostendisset, uniuersaliter nunc in omnibus demonstrat. sublato enim inquit animali, scientiæ quoque adimuntur. Sunt enim in animo scientiæ. sunt per se tamen nihilo minus scibilia. quamobrem & quæ in sensu sunt, esse primum uidentur. Cum itaque in scientia & scibili rationem examinauerit, nunc in sensu meditatur ac sensili. docetque iisdem uerbis prius esse sensu sensibile. secum enim sensum tollit sensibile: at nõ tollitur sensibile simul cum sensu. sunt enim sensus in animali: animal autem corpus animatum est: sensibile uero est omne corpus. quapropter necesse est perdito sensibili & corpus aboleri: neque esse animatum abolito corpore. quod nisi animatum sit, neque animal esse: neque sublato animali sensum. ipsum enim esse obtinet sensus in animalibus. Itaque sublato sensibili, neque erit sensus, uti ostendimus: quandoquidem esse ipsum habet in corpore sensus omnis, circumque id
C solum spectatur. effugere enim sensum omnem incorporea, cum neque sub sensum cadant, neque capacia sint sensus. quanquam non etiam reciprocat ratio. non enim perempto sensu interimitur & sensile. Quamobrem? quoniam animal omne, animatum est: omne animatum corpus: non omne autem corpus iam & animatum est animal, sed omne corpus sensibile. Quo fit ut uel intermortuo animali nihil alia esse uetet complura, ut ignem, aquam, terram, dulce, amarum, ac similia. Ergo probatum ex his est priora natura esse sensibilia sensibus. quoniam secum sensus interimunt, non illa cum sensibus perimuntur: & inferuntur quidem simul cum sensibus, ipsos autem non secum inferunt. Cæterum cum etiam dixerit {Sensus simul cum sentiente fit} Argumentationem facit a maiore, atque eo quod attinentius ad sensibile redditur, sentiente inquam. sentiens enim sensibilis sentiens. Porro sentiens est quod particeps est sensus. Quid igitur dico? nempe quod sensibilia affirmet priora sensu existere. quandoquidem sentiens (animal intelligo) qui cum fieri sensum natura uoluit, esse ipsum habet ex sensibilibus, igne inquam, & aqua, elementisq; reliquis. quod autem ex aliquo, ac uelut ex materia potissimum fit, illo ex quo fuit conditum, & natura posterius & tempore

est. quare potest sensibile inquit esse sensu prius uideri. Atque hactenus ipsi quidem progreditur dubitatio. Cæterum dictarum instantiarum solutionem non addidit. Dicendumque ad hæc, duplici quæ ad aliquid sunt ratione intelligi, uel uti res ipsæ per se absolutæ, uel ut in mutua quadam relatione coniunctæ, ut pater ac filius. Nam si patrem in iis nouerimus ut Sophroniscum, filium autem ut Socratem, prior erit Socrate Sophroniscus. est enim Sophroniscus prior, nobis ceu res ipsos intelligentibus. quod si uelut patrem ac filium ceperimus, medio carebunt, respectu deuincta. Sic ergo & scientiam & scibile si perinde atque res consideraueris, prius scibile est quam scientia. sin uero ut respectum, hæc simul subsistunt. neque enim scibile esse aliquod potest nisi sit circa ipsum scientia. exempli causa sidera, quæ scibilia sunt, si uelut res accipiantur, uersante circa ea scientia erunt priora. si tanquam ad aliquid sint, ut scibilia inquam, hæc cum scientia de iis simul erunt. nam nec scibilia esse possunt nisi de ipsis scientia sit, ex qua denominatiue etiam dicuntur. nam quonam scibilia forent? est enim scibile scientia scibile. ergo non constante scientia, quomodo illa ex ea quæ non sit denominationem habebunt? uerum ut res quidem sunt, ut scibilia uero non item. Eadem quoque de sensu ac sensili dicemus. Quin & aliter soluas, Cum rerum quædam potestate, quædam actu sint: potestate habentur ea quæ aliquid esse natura idonea sunt, nondum sunt tamen. actu uero quæ naturalem etiam potestatem actu ostenderunt. uerbi gratia actu quidem, est consumatus grammaticus cui nihil ad artem grammaticam deest. potestate, ut puerulus cui facultas suppetit ut grammaticus fiat. In omnibus quoque quæ ad aliquid sunt, ut sese habet alterum, ita & reliquum habebit. nam si hoc actu sit, erit & alterum actu: si hoc potestate, & illud potestate erit. Cum igitur scibile uel sensile actu fuerit, erit actu scientia quoque & sensus: si sint potestate illa, erunt & hæc potestate. Siquis ergo lunarem defectum ante Thaletem, ut scibile excogitasset, erit potestate scibile, & non actu. & uero huius scientia prorsus & hæc potestate adinuenietur. Nam si lunaris deliquij ante Thaletem non fuisset scientia potestate, utiq; in actũ eius tempestate non prodiisset. quod enim prius, ut fieret facultate caruit, id fieri prorsus nequit in posterum. quo nanque modo equus, cum facultate ut sit grammaticus careat, nunquam fiet actu grammaticus, ita si lunaris defectionis ante Thaletem scientia non fuisset potestate, certe neque Thaletis ipsius temporibus in actum prouenisset. uerum cum eius tempore constiterit actu scientia, scibile quoque actu id est lunæ deliquium factum est. eadem etiam in sensu ac sensili pronunciabimus. Et uero nunc circuli quadrangulationem, si inueniri nunc queat, potestate scibilem esse constat, eiusque scientiam potestate futuram. quod si reperiri eam ab hominibus liceat nunquam, neque erit scibile facultate. sed est quidem ceu res, scibile uero ne potestate quidem est: quemadmodum nec hominibus scibilis arenæ potestate est numerus. Hac porro ratione difficultatem quoq; illam soluemus quæ a legum peritis nobis obiicitur. affirmant quippe illi seruum esse qui hero careat: uelut siquis moriẽs inquiunt, legando dicat, Talis si hoc fecerit, seruũ hunc meum familiaremq; habeto. ecce hic igitur, aiunt, nulli addictus domino seruus est quoad iussum hæres nõ exequitur. Itaq; difficultatem uel hoc loco per potestatem & actũ solui arbitramur. nam neq; dominus ille actu est, neq; hic seruus, sed uterq; facultate. postea uero quã mandatũ hæres fecerit, et dominus actu euaserit, tũc et qui relictus familiaris est, fiet actu seruus. Qua de re integer sermo est qui in oĩbus relatiua inquit simul natura esse.

D (beside the first lines of the right column)

E (beside "Cum rerum quædam potestate")

Videte etiã pro hoc ipsum Simpli. 2. physic. in expositione tex. 38. (beside "tia quoque & sensus … excogitasset")

F (beside "actum prouenisset")

G *Habet autem dubitationem utrum nulla substantia ad aliquid dicatur, quemadmodum uidetur: si hoc*
45 *contingat secundum quasdam secundas substantias. Nam in primis substantiis uerum est. nam neque tota, neque partes primarum substantiarum dicuntur ad aliquid. nam quidam homo non dicitur alicuius quidam homo: neque quidam bos, alicuius quidam bos. Similiter autem & partes. quædam enim manus non dicitur alicuius quædam manus, sed alicuius manus. & quoddam caput non dicitur alicuius quoddam caput, sed alicuius caput. Similiter autem & in secundis substantiis. atque hoc quidem in pluribus: ut homo non dicitur alicuius homo: nec bos alicuius bos: nec lignum alicuius lignum, sed alicuius possessio dicitur. in huiusmodi ergo manifestum est quoniam non sunt ad aliquid. In aliquibus uero secundis substantiis*
H *habet dubitationem: ut caput alicuius, caput dicitur. & manus alicuius dicitur manus: & singula huiusmodi. quare hæc fortasse ad aliquid esse uidebuntur.*

Cæterum dubitationem habet} Absoluta de iis quæ ad aliquid sunt ueterum finitione, eaque quoad maxime licuit defensa: deinde expositis quoque relatiuorum consequentibus, cum propriam redditurus definitionem esset, absurditatem prius quæ traditam sequitur finitionem ostendere hinc auspicatur. Porro absurditas est, secundarum substantiarum partes secundum proditam finitionem reperiri ad aliquid, hoc est substantiam in accidens commutari. nam decem prædicamentorum, ut diximus unum est substantia: nouem uero accidentis, ex quibus unum ad aliquid pertinentium est. Ergo si partes ad aliquid sunt substantiarum, posse easdem & accidentia esse quis neget? sin partes sunt accidentia, totum quoque erit necessario: siquidem constat totum ex partibus. substantia igitur accidens erit: quo qui absurdius?

Substantiæ diuisio.

I

Substantia uniuersalis. ceu homo.	Substantia particularis ceu Socrates.
Substantia ceu totum.	Substantia ceu pars.

Cæterum traditur hoc loco substantiæ nobis id genus diuisio, Substantia uel uniuersalis, uel particularis est: uel totum, uel pars. hæc igitur quatuor cum sint segmeta, coniugationes rursum sex fiunt: quarum duæ, ut sæpe commonuimus, inconsistentes sunt: nimirum quæ contraria coniungunt. non potest enim idem & uniuersale & particulare, & totum & pars eadem ratione esse. consistunt autem quatuor reliquæ, subalternas dico, & per diametrum aduersas. nam aut iunctum toti uniuersale, simpliciter hominem facit, qui & uniuersalis est. prædicatur enim de indiuiduis, atque ea complectitur, & quoddam est totum. siquidem totalitas ut sic dixerim quædam est propriarum partium, ut animalis, rationalisque. Rursus uniuersale si parti applicetur, uniuersalem partem constituit, ut simpliciter caput, & manum simpliciter. uniuersale quidem, quoniam de particulari capite omni prædicatur aut manu: pars uero, quoniam animalis partium una quædam propria est. At particulare toti complexum, hominem quendam facit, ut Socratem, qui ob id particulare est, quod de nullo prædicatur. totum uero, quasi partium suarum contentiuum. Porro iterum particulare si parti copuletur, caput conficit quoddam, aut quandam manum, ut Socratis. hæc nanque particularis est, quoniam solius Socratis, pars autem, quod in suipsius integritate spectetur. in hoc siquidem pars a particulari differt, quod sit in pluribus particulare, pars uni competat soli. Harum tres inquit haudquaquam ad aliquid censueris, una autem, quæ uniuersalis est partis, ut caput, uel manus, quod ad redditam relatiuorum finitionem attinet, uideri ad aliquid potest. Ac quod prima inquit non sit ad aliquid substantia, clare dilucet. nō dicitur enim Socrates alterius cuiuspiam Socrates esse. Verum neque eius pars, particularis pars inquam, ut quædam manus, ne ipsa quidem esse ad aliquid potest uideri. nemo etenim manum quandam dixerit cuiusdam quandam esse manum, quippe ridiculum est. Verum neque secundæ ea quæ uniuersale ac totum connectit, homo inquam simpliciter. nemo nanque hominem cuiusdam hominem, neque bouem cuiusdam bouem esse pro- L
nunciabit, sed cuiusdam esse bos & homo possessio dicitur, homo uero cuiusdam esse homo, & bos cuiusdam bos, non item. Quæ igitur uniuersale inquit & partem duntaxat iungit, ea ex assignata definitione ad aliquid esse apparebit, simpliciter caput dico, & manum simpliciter. nam caput cuiusdam caput, & manus cuiusdam dicitur manus. Mihi uero particulare quoque & pars esse uidetur ad aliquid, caput quoddam dico, & quædam manus, quantum ex finitione præmissa cōceditur. Si enim esse illa dicuntur ad aliquid, quæcunque ea ipsa quæ sunt esse aliorū dicuntur, non pars modo uniuersalis ut simpliciter manus simpliciter hominis esse dicitur, uerum & quædam manus cuiusdam esse hominis perhibetur. dicimus nanque hanc esse Socratis manum. estque hoc tum consuetudo loquendi communis, tum antiquorum usus refertus. dicimus enim manu mea scripsi, huius manum aut caput cecidit, ca- ,,
put illius tale, ac tales sunt manus, & hæ manus Aegei. & Con- ,,
tremuere pedes manantis fontibus Idæ. & a Iouis haud caput annuit. Quapropter & particulare & pars alicuius est pars. erit ergo id quoque ad aliquid. Quod autem uisum in dictione est sequi incommodum facile est soluere. neque enim dicere est necesse M
quandam manum cuiusdam quandam manum esse, quoniam nec uniuersalem manum uniuersalis cuiusquam nominamus, sed hominis manum. sic ergo & manum quandam cuiusdam uocamus ut Socratis, præfinitione non addita. Duæ igitur descripti partes propositi uniuersalis pars & particularis pars erunt ad aliquid, usque ut dixi eueniet in accidens transire substantiam. Hoc ergo absurdum inquit, partes inquam substantiarum nō esse ad aliquid, ex supra relatiuorum finitione edita aut soluere prorsus nō licet, aut non facile. Itaque finitionem traditam per abductionem ad incommodum percellit hoc pacto. Est autem ad incommodum abductio, ut cū demonstrare quidquam uolētes huius acceperimus oppositum, atque huic absurdum aliquod consequens esse ostenderimus, deinde simul intulerimus ex hoc ea de re sequi absurdū quod falsa data propositio fuerit. ueram enim propositionem nullam aliquod comitatur incommodum. quod si falsa hæc sit propositio, huic ergo opposita uera erit, ut quid inquam? Si immortalem esse animam asserere libeat, contrariam huic ꝑpositionem sumimus, quæ dicit mortalem. deinde absurdum quoddam ex ea sequi ostendimus,

dimus,ut contrarium hoc pacto confirmemus. Ergo si sit mortalis anima,non erunt quæ apud inferos geruntur iustiora,sed ad id usque quod apparet nobis uita constat, simulq; anima cum corpore interit. Non erit igitur neq; operum compensatio bonorũ, neq; luenda malorum pœna. Si nanq; in angoribus afflictionibusq; iustos complures traducere uitam omnem cernimus,peccatores autem e uita plurimos celebri gloria atq; opibus affluentes excessisse,nec post hac in uita gestorum ulla quæstio est,circunclusa ad id usq; solum hominum uita, nemo igitur paria meritis accipiet, neq; erit prouidentia. Si enim principe bono ciuitatẽ administrante,ordine geri cuncta in ciuitate uideas licet,honestari donis ac dignitatibus bonos, malos infamia notari, atq; in supplicijs agere, quanto magis bono per essentiam Deo qui omnia obtutu uno incognoscit,ac rebus prouidet uniuersis,nihil in rebus humanis eueniet absurdum? Non erit igitur prouidẽtia,nisi eorum sit quæ uiuentes egimus ratio reddenda. hac uero absurditate quid magis impium? nam nisi erit prouidentia, nihil quod sit, ordine constabit quod enim citra prouidentiam fit, temerarium id est, nulloq; ordine digestum: perinde atq; casu ac fortuito feratur. Cæterum quod non casu uita constet,aut forte regatur,hinc dilucescit. Rarissima sunt quæ casu uel fortuna eueniunt, atq; ex alijs sequuntur naturaliumq; motuum casualia, fortuita consultoriorum sunt consequentia. Delatum est uerbi gratia saxum quodpiam superne naturali impetu deorsum ruens: terræq; allisum, ac confractis partibus circa id eminentioribus,idoneum sessioni redditum est. Commodum igitur sessioni euasisse, casu factum esse dicitur: quoniam consecutum est naturalem saxi ad inferna impetum. raro autem superne deuolutus lapis ad sedendum fit aptus. Equus rursum in bello deturbato domino potum accurrit siti confectus: atq; commisso prœlio, cæsoq; cum omnibus domino seruatur. casu igitur superstes equus perhibetur fuisse.at equus in bello dominum rarenter excutit,eaque de causa seruatur. Rarum etiam est id quod fortuito accidit, ac consultorias appetitiones comitatur. Lauatum abijt quisquam exempli causa, uel supplicatum dijs: atq; uenalem librum quem diu quæsiuerat offendit coemitq;. hoc forte fortuna accidit,non enim ex quaquam prouidentia,neq; locum eum adiens ubi uenundari ij solent librum comparauit. id uero etiam rarissimum est. Sunt ergo quæ casu fortunaq; contingunt infrequentissima. artificialia uero ac naturalia, demum quæ ex prouidentia proficiscuntur,ex eorum numero habentur quæ ut plurimum,siue etiam in totum fiunt. Finem enim assequuntur proprium materiarius faber atq; edificator maiore ex parte quam eodem frustrentur.magisq; sanat medicus quam non sanet.nam si perinde sanaret non sanaretq;, utiq; a nullo accerseretur: ac magis item si rarius sanaret. Et uero infantem quinquedigitum crebrius quam sedigitum creat natura: idque ob materiæ redundantiam. Luna cõgressu cum sole perpetuo minuitur: indidem recedens augetur. Sol nunquam non capricornum tenens, hybernũ solstitium parit: cancrum peruadens,æstiuum: neq; aliter alias. Sursum quoq; semper ignis fertur: aqua fluit deorsum. pariterq; in omnibus tum artefactis, tum naturalibus,ac deniq; ijs quæ ex prouidentia ueniunt id quod semper atque ut plurimum est licet nec contrarium unquam uidere. Apertum est itaque nec mundum casu,nec eius partes constare. atque si ita sit, causam eum habere quampiam uidelicet quæ ipsi præsideat,mundanasque res concinno ordine disponat,quam prouidentiam uocamus. Ergo si sit prouidentia, necessario quilibet pro dignitate tractabitur. quod si uerum est, cernimus autem uti iam diximus multos contraria eorum, quantum ex apparentibus iudices,quæ hac in uita gerunt sustinere.igitur non ad uitam hanc usque circunscripta est hominum uita. Quamobrem erit ab hac uita quæstio de ijs prorsus aliqua quæ uiuentes tractauimus,in qua retribuet cuique pro meritis prouidentia. Hoc si sit, immortalis igitur anima est,nec commoritur corpori.permaneat enim oportet ipsa soluente se corpore,nec corrumpatur, ut post hanc uitam quæ ipsi pro dignitate debentur accipiat. Itaque hoc loco contemplare quonam pacto immortalem ostendere uolentes animã,propositionem huius contrariam subiecimus, quæ immortalem esse pronunciat: aperuimusque quoddam ex ea sequi absurdum, nimirum importari ex hoc prouidentiam non esse,atq; ac ratione immortalem asseruimus. Si enim qui mortalem animam dicit incommodo urgetur. ueram autem propositionem comitari incommodum nullum potest.falsa igitur hæc est, contraria autem huic uera, quæ immortalem esse affirmat. Verum nanque ex necessitate id est quod falso obiacet. Hæc itaque deductio est ad incommodum,quam uel hoc loco usurpat Philosophus. uult enim ipse ad aliquid se habentia eo quod aliorum sint obsignari. supponit autem huic contrarium,quod alijs uidetur, nempe ex eo quod ipsa aliorum dicantur figuram adipisci. supponit uero id, ac consequens absurdum demonstrat. est autem hoc, ad aliquid secundarum partes quoque substantiarum esse. nam & ipsæ aliorum dicuntur. atq; hac ceu falsa opinione hunc in modum reiecta suam confirmat. sic pote autem dicta concludens inquit.

Si igitur sufficienter eorum quæ sunt ad aliquid diffinitio assignata est, aut omnino difficile, aut impossibile est ostẽdere quod nulla substantia eorũ quæ sunt ad aliquid dicitur. si autem nõ sufficienter, sed sunt ad aliquid quibus hoc ipsum est esse, ad aliquid quodammodo se habere, fortasse aliquid contra ista dicetur. Prior uero diffinitio sequitur quidem omnia ea quæ sunt ad aliquid, non tamen in ipsis idem est cũ eo quod est esse ad aliquid, ipsa quæ sunt aliorum dicantur. 46

Itaque si finitio deprompta sufficiat relatiuorum, aut difficilium admodum, aut impossibilium est nullam ad aliquid dici substantiam ostendere} Hoc autem difficilium admodum esse propter ea dixit,quod defendi quodammodo nonnulla posse uideantur. dicebat enim finitio ea ipsa quæ sunt esse aliorum dicuntur. Caput igitur ad aliquid est,non ut caput,uel corpus,sed ueluti pars. nam pars totius est pars. sed uerum hoc non est. siquidem caput, non quoad pars alterius dicitur,sed in hoc ipso quod caput sit. Quamobrem si editam supra finitionem attendas, quæ dicit insculpi eo relatiua quod aliorum dicantur, partes quoque ad aliquid reperientur substantiarum.nam & caput alicuius caput dicitur. Quocirca finitio attributa relatiuorũ absurditatem hanc effugere nullo modo potest. eam enim ob rem quoniam admodum difficilium dixit, & impossibilium addidit, inexcusabilem nempe absurditatem ostendens { Sin minus sufficiat, sed ea sunt ad aliquid quibus ipsum esse perinde est atque quodam pacto ad aliquid se habere}. Nunc finitionem relatiuorum propriam exponit, atque inquit, Sin minus sufficiat,hoc est, sin satis nequaquam faciat, nec integra sit nobis data a ueteribus finitio relatiuorum, sed ea sunt ad aliquid quibus ipsum esse perinde est atq; quodam pacto ad aliquid se habere, id est quibus in hoc essentiæ cardo est quod adnixũ ad aliud quendam recipiant, forte ad hæc inquit dici aliquid possit. ad quænam hæc fortassis dici posse pronunciauit? nimirum ad prodita

G difficultates. quoniam partes quoq; substantiarum ad aliquid esse
opinantur. si enim sic inquit finitio sit uti nunc edidimus reddita,
obiectis occurrere absurditatibus facile possumus. qui autem sit
occursus ipse subiunxit {Prior autem inquit finitio relatiua quidem
comitatur omnia, non hoc ipsis tamen relatiuis est esse quod ipsa
ea quæ sunt aliorum dicantur} Non enim siquid, ait, alterius dici-
tur, huic ipsum quoque esse in eo est quod dicatur ad alterum. nam
si alterius est quidquam, id alterius quoq; dicitur: at non si dicitur
alterius aliquid, hoc & alterius iam est. pater nanq; cum filij sit
pater, ipsum in hoc esse habet quod filij pater sit. & uero pater
etiam filij dicitur. cæterum caput cum animalis caput nominetur,
non ipsum quoque in hoc habet esse quod dicatur animalis. nam
& abscissum, animalis præterea & dicitur & est caput. at pa-
ter a filio seiunctus, neque pater est, neque insuper ad filium di-
citur. Quamobrem pronunciatum iure est priorem consequen-
tem relatiuis finitionem esse, priori autem secundam non item:
id quod uel Homerus docet.

Amplius haud posthac humeris caput insit Vlyßi.
Nec me Telemachi patrem quis nomine dicat.

Cum enim pater haue præterea sit, quoniam nõ amplius est, neq;
H potest uocari. Quaprnpter ipsum dici ei quod est esse consequens
est, nec uice obuersa. hoc uero si ita habet, partes ergo substan-
tiarum cum esse aliorum dicantur, ad aliquid hac ratione erunt.
Illud uero quærendum, quid sit quod ijs quæ ad aliquid sunt finien-
dis, quæ ad aliquid se habent assumpserit. cum dicat quodam pa-
cto ad aliquid se habere. neq; enim includi finitioni conuenit quod
finitur. Ad hoc itaque duplicia esse affirmamus quæ alio referun-
tur. dicuntur enim tum res ipsæ ad aliquid in quibus relatio fit, tum
uero ipsa relatio. quo etiam modo prædicamentum ubi ac quan-
do res ipsas quidem, substantiam inquam & tempus aut locum si-
gnificant: indicant uero et relationem ipsam nudam, quam ad tem-
pus aut locum substantia obtinet. Quandoquidem res igitur sunt
relatione illustriores, ut quæ sensibus pateant, eas iccirco in fini-
tione accipit, ut præceptionem ex clarioribus conficeret.

Ex his autem manifestum est quod si quis aliquid
47 *eorum quæ sunt ad aliquid, definite sciet, & illud ad*
quod dicitur, definite sciturus est. Manifestum igitur
& ex ipsis est. si enim nouit aliquis hoc quod ad ali-
I *quid est (est autem esse ijs quæ ad aliquid sunt, idem ac*
ad aliquid aliquo modo se habere) & illud nouit ad
quod hoc aliquo modo se habet. si enim non nouit om-
nino ad quod hoc aliquo modo se habet, neque si ad ali
quid hoc aliquo modo se habet, noscet. Sed & in singu
lis palam hoc est: ut si quid nouit quis definite quod
duplum est, & cuius duplum est mox definite nouit. si
enim nullius definitorum nouit ipsum duplum esse,
neq; si sit duplum omnino nouit. Similiter autem &
hoc aliquid si nouit quis quod melius est, et quo melius
est statim definite necessarium est nosse. Propter hæc
autem nõ indefinite hoc cognoscet quod hoc est peiore
melius. suspicio enim hęc est, non scientia. nõ enim ad-
huc sciet exacte quod est peiore melius. si enim sic, ac-
cidit, nihil est deterius ipso. Quapropter palam est
quod necessarium est si nouerit quis aliquod relatiuo-
rum definite, & id ad quod dicitur definite necesse est K
nosse. Caput uero & manus & eorum singula quę
substantię sunt, ea ipsa quę sunt sciri definite possunt,
ad quod uero dicantur nõ est necessarium scire. cuius
enim hoc caput, uel cuius hęc manus sit, non est scire
definite. quare non erunt hęc ad aliquid. Si uero non
sunt hęc eorum quę sunt ad aliquid, uerum erit dice-
re quod nulla substantia eorũ est quę sunt ad aliquid.
Fortasse autem difficile sit de huiusmodi rebus uehe-
menter asserere, nisi id sępe pertractatum sit. dubi-
tasse autem de horum unoquoq; non est inutile.

Est uero ex hisce compertum, siquis relatiuorum præfinite
quodpiam norit, eum illud certo quoq; ad quod dicitur sciturum}
Cum propriam relatiuorum finitionem aßignauerit, quoddam
Geometrarum more colligit ex ea corollarium. Porro corolla-
rium illi uocant quod cũ alterius rei demonstratione reliquum col
locescit. quemadmodũ superius animæ nobis demonstrare immor-
talitatem studentibus, simul esse apparuit prouidentiam. Et nobis
igitur finitionem relatiuorum hic ueram quærentibus, hoc simul L
enituit, nimirum si relatiuorum quis definite alterum agnouerit,
definite ab eo scitum iri & alterum. atque si teneat alterum inde
finite, reliquum quoque indefinite cogniturum. Siquis enim patrem
esse nouit Sophroniscum, idem quoque filium esse Socratem intel-
liget. nam nisi Socratem norit ut filium, neq; an pater sit Sophro
niscus cognouerit. Nonnulli uero ad hoc aiunt, siquis toto obue-
lato corpore caput tantum nudum exerat aut manum, in hoc par
tem quidem uerbi gratia manum, uel caput certo agnosci licere:
quippe partem omnino esse nouimus: cuius tamen sit pars haud
quaquam dignosci. non ergo inquiunt, qui definite alterum agnouit
relatiuorum, definite & alterum intelliget. Verum præfinite nos
cognoscere quidem dicimus, ut caput uel manum: non uero defini-
te etiam, ut partem, sed indefinite. non enim cuius sit pars intelli-
gimus. Vt autem scimus hoc infinite, sic & id cuius pars est infi-
nite cognoscimus. Cæterum potest hoc etiam quasi supra citatas
dubitationes soluens addidisse. Quandoquidẽ enim ad aliquid quæ
simul natura non essent nonnulla esse affirmabat, quippe antece-
dere scibili scientiam, & sensum sensibili (nam plerunque rebus
inquit præexistentibus scientias comparamus) huic igitur solutio- M
nem hoc loco inferens ait, si ea sunt ad aliquid quibus ipsum esse
perinde est atque quodam pacto ad aliquid se habere, ergo ut se
relatiuorum habet alterum, ita habere & reliquum sese est ne-
cesse. Quare si potestate scientia sit, potestate erit & scibile, sin
alterum acto, erit actu & reliquum. uerum de hoc perfecte locuti
iam sumus {Eodem modo si & melius esse definite hoc quidpiam
nouit, necesse quoque est quonam id melior sit definite intelligat.
Non indefinite uero intelliget esse hoc deteriore melius. Existima-
tio quippe id genus res est, nec scientia. Non enim exacte etiam-
num deteriore esse melius nouerit} Qui enim quod melius sit de
quoquam cognouit, debet is & quod melius, & cuius rei nomine
melius sit distincte cognoscere. nisi enim qua in re melius sit intel-
ligat, ne an melius sit quidem dignoscet. quomodo enim? cum diffe-
rentiam nesciat qua melius esse illo perhibetur {Non indefinite ue-
ro intelliget esse hoc deteriore melius. Existimatio quippe id ge-
nus res est, nec scientia} Existimationem hoc loco obscuram infir-
mamque cognitionem uocat, quæ uelut opinatio est, quam græci
Docesin nominant. Scientia uero cognitio est offendiculo carens,

atque irrefutabilis existimatio. Quamobrem qui deteriore melius hoc aliquid infinite nec scite esse didicit, perinde quasi erroribus labefactatam cognitionem habeat, de omnium quoque deterrimo, materia inquam, quod melius sit aliquo suspicari posset quandoque, ignarus discriminis penes quid melius, & quo melius sit, quod est absurdum. Ex hisce igitur caput & manum partesque substantiarum omnes, quæ & ipsæ substantiæ sunt, non esse ad aliquid demonstrat: si præfinite cognoscere quidem ipsa sit, ea uero præfinite quorum esse dicuntur non sit necesse. ad aliquid enim uocabantur, quoniam ut eorum alterum noris, ita & reliquum necesse est dignoscas. Quocirca non sunt ad aliquid partes substantiarum.{ Cæterum de talibus acriter pronunciare difficile ei forsitan sit qui de ijs non identidem considerauerit. Inutile tamen haudquaquam est de eorum singulis dubitando disquisiuisse}. Philosophice admodum hoc loquitur. Quoniam enim manum & caput ut substantiam quidem dixit præfinite agnosci, ut partes uero infinite, nisi cuius caput sit, aut manus intelligatur, ea propter inquit, qui talia non admodum considerauerit, acriter hunc de ipsis pronunciare non oportere. non de his uero duntaxat, sed de re etiam qualibet minime conuenit, addubitare tamen de huiuscemodi rebus ac difficultates persequi est necesse. nam facultatis initium difficultas, ac quædam ad disciplinam uia est. Hæc autem dicit, cum nos eius uerbis acquiescere nequaquam uelit, sed nos quoque ipsos quæ id genus sunt indagare, neque ab alio moueri.

DE QVALI ET QVALITATE.

48 QVALITATEM *uero dico, secundum quam quales quidam esse dicuntur. Est autem qualitas eorum quæ multipliciter dicuntur.*

Qualitatem autem eam uoco secundum quam quales esse quidam dicuntur}. Hoc rursus loco de ordine qualitatis, inscriptionis causam, qualitatis diuisionem, ac specierum ordinem diuisionis perquirimus. Primum itaque de ordine. conspicuus autem ex supradictis is est, in quibus docebamus relatiuis ex eo anteponi qualitatis disputationem oportere, quod per se hæc ipsa spectetur, ad aliquid uero pertinētia ipsum esse in relatione ad aliud obtineant. Pluris autem ea fiunt quæ per se subsistunt ijs quæ ipsum esse per seipsa non possident. Quodque sublato quali, simul quoque existens in eo relatio perimitur: ut albius, & calidius, discipulus ac præceptor, similiaque. quod si non sint relatiua, qualitatem omnem esse nil uetat. quippe relatiua subsistentiam prorsus non habere propriam, sed prædicamentis superuenire alijs diximus. uerum uti memorabamus, propterea quod relatiuorum Philosophus ubi de quanto disserebat meminisset, præceptionem de ipsis confestim facere habuit necesse, ne diu naturæ ipsorum ignorantia laboraremus. atque hæc quidem de ordine. Quid autem quod duplicem titulum præscribit de quali & qualitate, nec ut in prædicamentis alijs simplicem? Dicimus aliud quale esse, aliud qualitatem. Qualitas enim, uniuersalis ipsa qualitas est, a qua participantia qualia denominatiue nuncupantur, ut uniuersalis albedo, nigredo. Quale autem, corpus est particeps qualitatis, quodque ab ea denominatiue appellatur, ut album corpus, aut calidum. Est ergo intellectu solo comprehensibilis qualitas: quale autem cadit sub sensum. Quandoquidem igitur nomen est duplex qualitatis, uel quod ut ipsum per se solo intellectu consideratur, quale ipsum est qualitatis particeps, uel ut sensu perceptibile, duplicem quoque hac de causa inscriptionem fecit. Præposuit uero qualitati quale: quoniam utpote sensibile est notius. Semper enim a notioribus præceptionem exordiri conuenit. Dicere autem & aliter possis: nempe quod qualitas quoq; ipsa quale sit. nam de quali & qualitate communius prædicatur quale: quo fit ut qualitas quoque quale dicatur. Quo pacto & nomen communiter uerbi gratia de nomine prædicatur ac uerbo. tametsi enim de qualibus, non de ijs tamen uerba facit primum, sed qualitatis ipsius gratia disserit: ut oratio de ea perspicua uelut a notioribus fieret. Diuidit uero qualitatem in species quatuor: quarum primam habitum, & dispositionem uocat; alteram potentiam, & impotentiam: tertiam passiuas qualitates passionesque: postremam uero figuram ac formam. Cæterum ut intelligamus cuiusnam rei gratia qualitatis species quatuor duntaxat, neque plures pauciores ue sint, ac quam ob causam in huiusmodi eas digesserit ordinem, qualitatis diuisionem quandam faciamus. Est ergo uel per potentiam, & impotentiam, uel per actum qualitas. per potentiam, ut puerulus est facultate grammaticus. Per impotentiam, ut æquus qui impos est percipiendæ grammaticæ. Sin per actū sit qualitas, aut perfectiua est, aut deprauatiua subiecti, aut nec perfectiua nec deprauatiua. ac si perfectiua quidem deprauatiua ue sit, aut affectum in nostro nequaquam sensu generat, aut generat. Atq; si affectum non generet quidem, ægreq; amittatur, habitus: sin facile, dispositio nominatur. Sanitas exempli causa & animi uirtus actu & perfectiua est, nullumq; affectum inuehit. morbus & uitium deprauat. Perficiunt enim subiectum sanitas & uirtus, quoniam & secundum naturam sunt. neque ingenerant affectum, quippe sensibus nullis succumbunt. nisi forte consequentia sanitatis memores, ut colorem probum: uel morbi labefactantis, pallorem. Verum sanitas ipsa & morbus similiaque nullis sensibus occurrunt. Vocantur habitus tamen cum diu perdurant, nec facile amittuntur. nam uirtutem obtinere in habitu seu uitium dicimur: necnon sanitatem, uel morbum. Quo circa bono quoque tum frui dicimur habitu cum intenta sanitas fuerit. Quin & hecticus quidam hoc est habitualis uocatur morbus: maloque rursus laborare habitu dicimur. Quod si breui finiantur ac facile deserant, dispositiones nominantur. Cæterum speciem hanc esse affirmat qualitatis primam, habitum inquam ac dispositionem. Porro habitum uocant, stabilem qualitatem ægreque dimobilem, dispositionem uero, depositu facilem. sic nanque habitum rhetoricæ habere eum dicimus qui non eius rationes ac uias duntaxat nouit, sed obsistere quoque obiectis difficultatibus ualet. At qui compos rhetoricæ non admodum est, nec facile eius obtinet methodos, alioquin uero qualitate quodammodo rhetorica delibutus, non hunc quidem rhetoricæ habitu præditum, sed quodam pacto in rhetorica dispositum appellamus. Quid ergo? non est & habitus dispositio? qui enim possidet habitum, dispositionem is multo magis obtinebit. Dispositio quippe tum uniuersalior est, tum particularior. Habet enim secundum eam se quodammodo qui disponitur. nam duplex nomen esse dicimus dispositionis, alterum generalius, quod uel de habitu prædicatur. specialius alterum, quod ab habitu seiungitur in oppositum. Dispositionem itaque hoc loco non generalem, sed specialem assumpsit, quæ ab habitu ex aduerso distinguitur. Illud uero sciendum est, celebrari in ijsdem habitus nomen in quibus & boni habitus fertur. ipsius

G nanque habitus intensio est habitus bonus. Ergo si boni habitus
nomen in solis animatis ferre consueuimus (nemo quippe bene ha=
bere in caliditate ignem dixerit, aut in frigiditate niuem) nomen
habitus quoque in solis animatis prædicabitur. Sin uero actu exi=
stens qualitas, perfectiua deprauatiua ue sit, ac nostrum circa
sensum affectum inducat, paßiua qualitas nominatur, quasi no=
stro sensui affectum importet. Perfectiua, ut in igne caliditas,
aut dulcedo in melle: deprauatiua, ut uini acor, putredoque in
fructibus, alijsque corporibus. Perfectiuæ porro non iniuria di=
cuntur illæ, siquidem ijs formam mel atque ignis ferunt acce=
ptam: hæ uero deprauatiuæ, quoniam subiecti sunt corruptri=
ces. Sensui tamen omnes nostro affectum conciliant. Cæterum
non ut ab affectu hæ fieri dicuntur, quandoquidem non sunt per
mutationem subiecti quampiam genitæ (perfectiuas intelligo)
uerum qualitates substantiales earum sunt, quibus item insi=
gniuntur. Haud uero segmentum hoc ut alterum in facile ægre=
ue dimobile subdiuidi est necesse. nam illud in solis animatis uise=
batur, in quibus deprauatiuas etiam qualitates, & perfectiuas
fieri atque defieri uoluit natura subiecto eodem manente. Iccirco
& in diuturnas diuidebantur breuique durabiles. Hoc uero in
H inanimis segmentum spectatur, in quibus & perfectiuæ subie=
cti & depreuatiuæ qualitates pariter cum subiectis perdurant,
secumque & subiecta marcescentes extinguunt, seu cum subie=
ctis marcescunt, ut in rosa sese res habet ac malo. Quippe ho=
rum suaueolentia, colorisque exolescens probitas subiectum quo=
que secum corrumpit. Verumenimuero habent se eodem pacto
& deprauatiuæ, cum simul & ipsæ cum subiectis in quibus gi=
gnuntur perennent atque intereant, qualis uini est acor, ac fru=
ctuum, corporumque reliquorum putredo. Quod si uel depra=
uatiua in nonnullis qualitas non diu permanens reperiatur, ut
ærugo in argento, aut huiusmodi quidpiam, talia quidem po=
tißimum quis forsitan magis proprie affectus seu paßiones quæ
ad qualitatem referuntur nominauerit. Quoniam uero occupa=
uit prorsus deprauatiua qualitas perfectiuæ coniungi, propter=
ea quod in altera subdiuisionis parte, ea inquam quæ perfectiuas
ac deprauatiuas nec paßionem ingerentes capit, consors in om=
nibus est perfectiuæ (fiebat enim uel habitus utraque, uel dispo=
sitio: atque in solis animatis conspiciebatur) iccirco & in par=
te altera, nempe hac proposita, necessario constructa, cum ea
per omnia est delata: neque in diu breuique durabile diducta, at=
I que effigiem ex affectu inuehendo magis recipiens, quam ex eo
quod ab affectu inducatur. Connexæ hæ porro inter se sunt per=
fectiua inquam & deprauatiua, ne multifida diuisio reddita pos=
set oculis tota incommode subijci, atque in eadem segmenta di=
scerpi cogeretur. Sin nec perfectiua sit nec deprauatiua quali=
tas, aut in profundum penetrat, aut per summa diffunditur. ac
si alte desedit, aut difficilis abijci est, aut facilis. Si uix ergo
abijciatur, paßiua qualitas dicitur, quasi a paßione innascens:
ut dulcedo in iure: uel ab ortu pallor. Haud uero hæc paßionem
circa sensum nostrum ueluti ingenerans uocatur, quanuis ipsa
quoque ingeneret: sed tanquam a paßione innascatur, propter=
ea quod ipsam peculiarius ab eo quod ipsi magis inest appellaui=
mus. Id enim ipsius expreßius figuram repræsentat quod est se=
cundum mutationem subiecti esse genitam, hoc est secundum paß=
sionem, magis quam quod eandem in sensu nostro moliatur. Sin
autem reijci queat facile, id est breui permaneat, nisi paruo ne=
gotio emendetur expellaturque, paßio dicitur ad qualitatem re/
lata: ut pallor ex diutino morbo: & fuscus color ex multo solis
æstu contractus. quæ sese propterea quoque sub qualitatem reci= K
piunt, quoniam proprium & in his consequens seruatur qualita=
tis, nempe id quod est denominatiue ab ea quæ participant ap=
pellari. Quod si facile emendetur paßio ad pati prædicamen=
tum relata nuncupatur: ut siquis expalluerit metu: uel pudore
erubuerit. Hæc enim ne qualitates censet quidem prorsus appel=
landas: quoniam nec qui ita affecti sunt, denominatiue ex ipsis
uocantur. Nemo enim qui uerecundia inquit erubuit, rubicun=
dum: aut qui impalluit metu, pallidum nominauerit. Tertia au=
tem ex hisce species fit qualitatis, quæ sunt qualitates paßiuæ
paßionesque: paßiuam qualitatem eam uoco quæ ceu paßionem
intus generat, quæque ut a paßione innascitur. Et paßionem eam
tum quæ ad qualitatem, tum quæ ad pati prædicamentum redi=
gitur. Nam sunt priora quidem tria qualitates, quarta uero
paßio est. Verum quo pacto subijsse hæc in profundum dicimus,
pallorem inquam atque erubescentiam, cum circa corporis sum=
ma duntaxat spectentur? Dicimus non sine mutatione. In pro=
fundo factam circa superficiem esse id genus qualitatem. Nam si=
cuti ab ortu rubicundi, tales temperaturæ eiusmodi causa extite=
re, superante nimirum in ipsis calore, atque ad superficiem erum=
pente: sic rubri quoque uel pallidi per timorem, aut uerecun= L
diam redditi, sine mutatione in profundum tales haudquaquam
euascere. At uero si actu qualitas, neque perfectiua, neque de=
prauatiua sit, ac superficiem tantum occupet, atque in inanimis
habeatur imaginarijsque, figura. in inanimatis uero, forma seu
græce morphe nuncupatur. in imaginarijs quidem, ut mathe=
maticis omnibus, triangulis inquam, & circulo, ac reliquis fi=
guris. hæc nanque ipsum esse in sola imaginatione obtinent. ina=
nimis uero, lignis, lapidibus, similibusque. quippe imagina=
ria hoc est figuræ quæ inanimatis insunt, ea quoque tali ratio=
ne esse, aut tali disposita pro figurarum differentijs faciunt. in
ipsis uero animatis, ut animalibus omnibus forma seu morphe
circa superficiem solam consideratur. Quid ergo, nonne mor=
phen habere & statuam dicimus? Verum non prima ratione. fi=
guram enim habere in primis dicitur: secundaria uero ratione
& formam. Eo enim quoniam animati imitamen est, in quo &
forma existit, forma quoque in eo magis per abusionem fertur.
Habes & speciem quartam qualitatis, figuram inquam ac for=
mam. reddetque descriptio diuisionis faciliorem captu ratio=
nem nobis ac uiam. Aperuit itaq; nobis diuisio cuiusnam rei gra= M
tia solæ species quatuor neque plures, neque pauciores sint qua=
litatis. Hæc uero de earum ordine pronunciamus, Statuit qui=
dem iure speciem habitudinis ac dispositionis primam. Quando=
quidem enim circa animata eæ uersantur, præstantiora uero sunt
omnibus animata, qualitas quoque quæ in ijs uisitur iure sibi pri=
mas uendicauit. Merito autem secunda per potentiam species est
atq; impotentiam. Nam quoniam potentia & impotentiam natu
ralis quædam est aptitudo: quippe et puerulus naturalem quãdã
habet potestatem suscipiendæ grãmaticæ, uel rhethoricæ: & equus
naturalem talium percipiendorum impotentiam. ignis quoque na=
turalem calefaciendi facultatem obtinet, similiterque id genus
ralia, secunda uero sunt ab animatis naturalia, qualitatis quo=
que per potentiam, & impotentiam species cum in naturalibus
rebus uisitetur, secundum locum non immerito obtinet. Quo=
niam uero naturali quadam ante præditum esse aptitudine,
dein secundum eam, aut facere quidquam, aut pati conuenit.
nam nisi prior aptitudo existat, utique nec pati quis poterit, aut
facere. Quandoquidem Amiantum uerbi gratia aptitudine uren=
di uacat.

A di uacat: neque si sexcenties quis ignem admouerit conflagrabit. At lignum potestate urendi præditum, igne adhibito uretur habent & passiuæ ob id qualitates passionesque tertium inter species qualitatis ordinem: quoniam nemo uti diximus facere secundum eas, aut pati ualeat, non prius facultate in eo existente aliqua quæ apta sit ad eiusmodi res capessendas. Cæterum figura & forma cum in sola superficie considerarentur, sedem sunt postremam sortitæ, passiuis qualitatibus atque affectibus usque in profundum peruenientibus. hæc quoq; de specierum ordine. Sciendum uero modis pluribus eandem dici qualitatem posse. Vt calor in igne passiua qualitas est uelut sensui nostro affectum insinuans. In nobis uero, ut febris, passiua qualitas uelut a passione ingenita. In ferro candente, atque eum si forte accidat per diem seruante, passio quæ ad qualitatem refertur. Calor autem qui nobis forte iuxta ignem fit prætereuntibus, passio est quæ sub pati prædicamentum redigitur { Qualitatem autem eam uoco secundum quam quales esse quidam dicuntur } Cur qualitatis præceptionem facit per quale? Respondemus quoniam manifestius quale est ut iam docuimus, uelut sensui perceptibile. ac denique a quali B in qualitatis notionem uenimus: quippe album in lacte, in niue, in cerussa contuiti, in albedinis notitiam concedimus. similiter gustato melle, & palmula, & carica, in dulcedinis intelligentiam deducimur, ex quali igitur utpote planiore præceptionem conficit. Porro ipsum id cui impertitur, quale: id quod impertitur, qualitas est. Sed quamobrem uerba adiacent illa, secundum quam quales esse quidam dicuntur? an ob ruborem ex uerecundia, & pallorem ex metu. non sunt enim qualitates hæ: quoniam non rubicundi uel pallidi qui sunt pudefacti ac territi dicuntur. nam præuertit appellationem mutatio. Sed erubuisse atque expalluisse: quod appellationem non præuenit. neque hæc etiam qualitati passio eadem de causa, sed prædicamento pati fertur accepta: siquidem non patientes, sed passi duntaxat nominantur { Est uero qualitas ex eorum numero quæ multifariam dicuntur } Quonam pacto multifariam? hoc est secundum ea quæ uelut ab uno atque, ad unum pertinent: sed non uti uox æquiuoca. Multifariam igitur dici qualitatem affirmat. hoc cum dicat, non æquiuoce, sed modo diuerso appellari indicat. nam dici multifariam, non æquiuoce significat: sed ut hoc loco, differenter. nam si æquiuoce esset sumptum, C in diuersa significata diductio fieret. uerum quoniam pro differenter acceptum est, diuisio iccirco ut generis in species obitur. Vtrum ergo non est qualitas genus? quamobrem igitur species eius prima alia dicitur, alia secunda? Respondemus non quoad qualitas primam hanc, secundam esse illam, sed dignitate duntaxat: ut homo quoque differt ab equo.

49 *Vna quidem igitur species qualitatis, habitus & dispositio dicantur. Differt autem habitus a dispositione, quod permanentior & diuturnior est. Tales uero sunt scientiæ & uirtutes. Scientia enim uidetur esse permanentium, & dinturnorum, si quis uel mediocriter sumat scientiam: nisi grandis permutatio facta sit, uel ab ægritudine, uel ab aliquo huiusmodi. Similiter autem & uirtus, ut iustitia, & temperantia, & singula talium non uidentur posse facile moueri, neque facile permutari. Dispositiones uero dicuntur, quæ sunt facile mobilia: ut calor, & infrigidatio, & ægritudo, & sanitas, & quæcunque alia huiusmodi.* D *Afficitur enim quodammodo secundum eas homo. Cito autem permutatur, & ex calido frigidus fit, & ex sanitate in ægritudinem transit. Similiter autem & in alijs: nisi aliqua earundem contingit per temporis longitudinem congenita et immobilis, uel omnino difficile mobilis existens: quam iam quispiam ut habitum uocet. Manifestum est autem quod hæc uolunt habitus dicere quæ sunt diuturniora & difficilius mobilia. Nanque disciplinas non multum retinentes, sed facile mobiles existentes non dicunt habitum habere: & tamen dispositi sunt aliquo modo secundum scientiam peius meliusue. quare differt habitus a dispositione, quod hæc quidem facile mobilis sit: ille uero diuturnior, & difficilius mobilis. Sunt autem habitus, & dispositiones: dispositiones uero, non necesse est habitus esse.* E *Qui enim retinent habitum: & quodammodo, dispositi sunt secundum ipsos: qui autem dispositi sunt, non omnino retinent habitum.*

Species itaque una qualitatis habitus ac dispositio dicantur } Species prima qualitatis habitus ac dispositio est. Differt uero inquit a dispositione habitus, quod amittatur facile dispositio, habitus non facile: quodque habitus omnino & dispositio sit, dispositio autem non etiam habitus necessario { Tales porro scientiæ uirtutesque sunt. Videtur enim ex ijs quoque scientia esse quæ tenacius adhærent nec facile dilabuntur, tametsi mediocriter scientiam acceperis: modo ne magna sit, uel a morbo facta, uel alio quoquam eius generis mutatio } Vocat hoc loco scientias non quæ carent errore, sed artem absolute omnem pertinacius animo insitam. Fit igitur hoc significato, ut scientiæ tum grammatica, tum fabrica, tum mechanicæ artes reliquæ sint. stabilis enim sunt quidam habitus singulæ. Tribus autem modis nominatur scientia. nam & cuius subiectum offendiculo uacat, atque secundum eadem ac eodem pacto perpetuo habet, sic dicitur: qua significatione, F & Geometria, & Astronomia, & Arithmetica scientiæ habebuntur, Medicina, si hoc significatum attendas, non item, cum circa subiectum fluxile uersetur. Vocatur scientia & ea quæ ex probatis per se principijs emanat. atque hæc re uera scientia est, quam philosophiam suppositionibus carentem, seu græce anypotheton nominant: propterea quod ex communibus animi conceptibus prodeat. Hac porro ratione neque Geometriam, neque Astronomiam, neque ullam eius generis, scientiam appellabis: quoniam non ex creditis suapte natura principijs uriuntur, sed demonstratione indigentibus. Sunt enim Geometriæ principia, punctum, linea, superficies, ac similia. definitque horum quodlibet Geometra, punctum id esse inquiens cuius nulla pars est. lineam uero, longitudinem latitudinis expertem. ac cætera uti habent. At horum demonstrationem, qua inquam de re impers punctum sit, uel linea longitudo carens latitudine, non etiam, qua Geometra est, nouit. sed horum faciendas demonstrationes ad primum philosophum relegat: cum scientia nulla ipsa sui ipsius principia demonstret. Quæ ergo non ex creditis per se principijs proficiscuntur, eæ ne scientiæ quidem proprie fuerint, id quod uel Pla-

G to affirmat. Cui enim sunt quæ non nouit principia, media autem finisque ex ijs sunt quæ ignorat, quomodo constare huic potest scientia? Est uero & tertia quadam ratione scientia paratrix uiæ (græci odopœeticen uocant) intelligens quæ antecedere, quæ sequi conueniat. in quo significatu scientia est tum Medicina, tum Mechanica ars omnis. Qua sane significatione, uel hoc loco usus est scientiæ Philosophus. Virtutes autem hic dicit perfectas, eas nimirum quæ & quod sit sciunt, & quamobrem sit. Sunt enim uirtutes aliæ naturales, ut qui naturalem modestiam obtinent quandam, aut mites natura sunt: qua bruta quoque prædita feruntur nonnulla, ut turtur & cornix castitate, ciconiæ iustitia. aliæ morales, quæ honestum esse iustitiam, & omnem simpliciter uirtutem norunt, quam autem ob causam honestum sit haud norunt: sed hoc qui præditi ijs sunt ex patribus aut præceptoribus recta opinione instituti intelligunt. Aliæ ciuiles, quæ simul & quod sit, & qua de re sit cognoscunt. Quædam autem purificæ. Porro a ciuilibus distant purificæ eo, quod circa inferiora ciuiles uersentur, honestioresque arripiant uoluptates, ac tempus & locum, & quantitatem obseruent. Qui autem pure
H agunt, haudquaquam curent deteriora, uoluptatesque semel contemnant. Sunt uero & contemplatiuæ quædam uirtutes. Itaque uirtutes hic ut commonuimus perfectas intelligit, nempe & ciuiles & purificas, & contemplatiuas { Modo ne magna sit uel a morbo facta, uel alio quoquam eius generis mutatio } Consentaneum enim est, ut diuturno aliquo uexatus morbo, aut alioquin negocijs impeditus ob posthabitam meditationem scientiam amiserit { Dicuntur uero dispositiones eæ quæ sunt permobiles ac cito mutantur. Vt caliditas, & frigiditas, & ualetudo, & sanitas, atque id genus reliqua. Dispositus quidem homo quodam pacto in ijs dicitur, non habitum tamen obtinere. Nisi harum quoque aliqua ipsarum temporis diuturnitate iam in naturam abierit, sitque insanabilis, aut uix admodum dimoueatur, quam quis habitudinem forsitan appellauerit } Talis enim non amplius dispositio, sed habitus nominatur. In naturam autem inquit abierit, hoc est mutata fuerit in naturam, atque ob consuetudinem multi temporis ipsa natura euaserit { Qui enim participes non admodum sunt scientiarum, eos obtinere habitum haudquaquam dicunt } Nam qui in grammatica, uel rhetorica, de quibuscunque rogetur rhetoricæ, uel grammaticæ speculaminibus, ad respondendum est promptus, rationemque de ijs reddit,
I atque oborientes difficultates impigre soluit, hunc rhetoricæ habere, aut grammaticæ habitum affirmant. Sin est aliter qualitate earum quodam pacto seu modice perfusus, non is quidem habitum obtinere harum dicitur, sed in ijs quodam modo dispositus { Nam qui sunt habitus, ij dispositiones quoque. At quæ dispositiones, eæ non habitus ex necessitate sunt } Sicut enim de nomine & uerbo prædicatur nomen, estque nomen tum genus nominis & uerbi, tum quod a uerbo eregione distinguitur, ita dispositio quoque altera, ut genus de habitu ac dispositione dicitur, altera ut species ab habitu in aduersum semouetur. quo fit, ut qui habitus est is & dispositio sit prorsus, quoniam genus est eius dispositio: at quæ dispositio, non præterea & habitus. nam per contrariam ab ea distinctionem dicitur habitus.

Aliud uero genus qualitatis est secundum quod
50 *pugillatores, uel cursores, uel salubres, uel insalubres dicimus, & simpliciter quæcunque secundum potentiam naturalem, uel impotentiam dicuntur.* K *Non enim quoniam sunt dispositi aliquo modo, unumquodque huiusmodi dicitur: sed quod habent naturalem potentiam, uel impotentiam facile aliquid facere, uel nihil pati: ut pugillatores, uel cursores dicuntur non quod sint dispositi aliquo modo, sed quod habeant potentiam naturalem, uel impotentiam aliquid facile faciendi. Salubres uero dicuntur, eo quod habeant potentiam naturalem, ut nihil a quibuslibet accidentibus facile patiantur: insalubres uero quod impotentiam habeant naturalem nihil facile a quibuscunque accidentibus patiendi. Similiter autem his durum & molle se habent. Durum enim dicitur quod habeat potentiam non facile secari: molle uero quod eiusdem ipsius habeat impotentiam.*

Alterum est genus qualitatis, secundum quod pugillicos, ac cursorios quosdam, uel salubres, ac ualetudinarios appellamus,
L & simpliciter quæcunque per naturalem potentiam, uel impotentiam dicuntur } Species est hæc secunda qualitatis, quæ potentia inquam constat atque impotentia. Sed cur genus ipsam qualitatis appellauit? genus enim qualitas generalissimum est. Aiunt pro specie genus ab eo dictum, ne speciem quis hanc esse putaret specialissimam. Huiusce rei argumentum id est, quod non genus generalissimum, sed genus dixit, ut subalternum genus esse, speciem uero quæ sub qualitatem confertur indicaret: perinde ac si diceremus genus esse substantiæ animal, hoc est ad substantiam referre. Speciem igitur tradit qualitatis secundam ut diximus, quæ ad potentiam, & impotentiam pertinet, ac secundum quam pugillicos, uel cursorios, uel salubres, uel ualetudinarios uocamus. Porro eos pugillicos, aut cursorios nominat, qui naturam ad horum aliquod idoneam possident, hoc est qui tales sunt facultate. Ac qualitatis prima quidem actu species consideratur, habitus inquam ac dispositio. Secunda potestate. Aliud enim est pugillem, aliud pugillicum, & cursorem, ac cursorium dicere. Quippe actu pugil cursorque est, potestate uero pugillicus atque cursorius, qui nondum actu qui-
M dem eiusmodi est, cæterum ut talis fiat natiuam obtinet facultatem, id est aptitudinem. At qui est actu pugil, aut cursor, non is etiam per naturalem potestatem dicitur, sed habitum, uel dispositionem habet. Pugillicum autem nominamus infantem cui longæ sunt manus, quasi ad certandum summis manibus utiles: & infantem cursorium qui plethoricus non est, sed bene etiam ualet. Quomodo uero & impotentiam qualitatem nuncupat? quoniam dispositi in hac sumus quodam pacto. Equum enim dicimus, propterea quod tali dispositus ratione sit, impotentiam habere scientiæ capessendæ. Ac demum in quibus potestatem, in ijsdem quoque impotentiam contemplamur: nam qui præditus patiendi est facultate, habet is & non patiendi impotentiam: & qui facultate pollet non patiendi, is patiendi impotentiam obtinet. potest enim pugillicus facere, potest & nō pati saluber: quippe ab ægrificis causis pestilentia sæuiente non facile excipitur. nec facere potest consilio tardus: de quo dictum est Dilatorem operum nunquam non noxa fatigat. facere nō potest ignis ut refrigeret: facere nō potest ignis quin calfaciat. neque potest non pati molle: aut ualetudinarius pestilentia crassante. At pati durum non potest.

A potest: Alia ratio. Quoniam genus idem est oppositorum. Siue igitur quis haec ut contraria opposita esse uelit, sub quo genere unum habetur contrariorum, eodem sese & alterum recipiet. siquidem & album & nigrum quae sunt contraria, eidem generi qualitati referuntur accepta. Ergo si sub quale potentia colligitur, recurret sub idem & impotentia. siue haec mutuo aduersari sibi per priuationem atque habitum malis, ea sic quoque ad idem genus reduces. nam cuius esse fertur habitus generis, huius quoque priuatio dicetur, ut oculi, Est enim eius & uisus & caecitas. itaque sub quo genere continetur habitus, ad idem priuatio quoque reuocabitur { Non enim quale harum quoduis dicitur quod dispositum sit quodam modo} Quasi dicat non enim ij propterea quod actu sint, tales dicuntur: sed quod eiusmodi potestatem habeant. Porro uocatur tribus modis facultas. nam aut ex eo nominatur quod facere sit quisquam natura idoneus, hoc est facultatem quisquam ad faciendum habeat, aut quod ad patiendum, aut ad non patiendum. quemadmodum ad esse ualetudinario exempli gratia potestatem patiendi dicimus a multa ambulatione, aut solis ardore: subesse uero salubri uim a talibus non B patiendi. & fabro ianuae faciendae facultatem adesse. Quot autem modis uocatur potentia, totidem & impotentia nuncupabitur. Habet enim qui potest pati impotentiam non patiendi: & qui potest non pati, patiendi impotentiam. non uero etiam qui facere potest, is omnino & non faciendi impotentiam obtinet. Quamobrem igitur ut cum patiendi potentia non patiendi quoque assumpsimus impotentiam, non itidem cum faciendi ui impotentiam non faciendi commisimus? Respondemus, quoniam res quaedam sunt quae ad faciendum duntaxat, nequaquam uero & ad non faciendum uim habent: ut in libro quoque Aristoteles de interpretatione inquit, partim utroque spectare potentiam, partim ad alterum tantum sese habere contrariorum. anticipitis est naturae quaecunque rationali constat specie. possidet contrariorum solum alterum quae eiusmodi non est. potest uerbi gratia sanare Medicus, sed nihilo minus & non sanare. faber quoque ianuae potens construendae, nihilo minus & non construendae praeditus est facultate. At uero calefacere cum possit ignis, non potest praeterea & non calefacere. similiter cum adsit & refrigerandi uis niui, non insuper uis quoque non refrigerandi praesto C est. & Deus cum faciendorum bonorum facultate polleat, non est item & non faciendorum compos. Habentq; iure optimo potestatem ad utrumque rationabilia: quoniam non in ijs potestas D concurrit cum uoluntate. Non enim quae uolunt, possunt & ea omnino: nec quae possunt, ea etiam uolunt. Deus tamen Optim. Maxim. comitem uoluntati potestatem habet. nam si uelle quidem dicamus eum, caeterum quae uelit non posse, fatua esset uoluntas. quemadmodum fatuus & homo ille est qui ea uult quae consequi nequit, ut uolare, immortalis ue esse. Rursum si posse eum quidem, non autem uelle affirmemus, inanem facultatem obtinebit. nam si facere potest quisquam aliquid, nec facere id uelit, omnino non faciet, nec facultatem in actum prouehet. quapropter inanis erit facultas, quae nunquam actu illustretur. eam ob rem ipsum in Deo posse duntaxat dicimus, haud uero etiam non posse. quoniam quae potest, uult ea quoque. Volens autem, facit etiam prorsus. nec forte quidem facit, forte uero non facit, sed facit omnino. quidquid enim uult potest, & uult quidquid potest. Porro hic uoluntatem non quod graeci buleuesthae, uel buleusin appellant, hoc est consulere, uel consultationem, sed to thelema, hoc est id quod lubet uocamus. nam neque consulere proprie in Deo fertur, aut consilium, si nihil aliud consilium est, ut Aristoteles tradit, quam prudentiae defectus. quid enim facere oportеat, & utrum hoc faciundum an illud sit nescientes consulimus. Nam in quibus est praelectio, in ijs & consilium est, si E est praelectio nihil aliud quidem quam hoc prae illo eligere. consilium autem rerum electionis gratia fit: consulimus uero ignari: ignoramus prudentiae inopes. nam minime cum latent quaeque res gerendae cui suppetit prudentia. Quippe uirtus ea est absolutissima. Ergo si Deus quoque prudentia ipse est, consilio non egebit, si per defectum id fiat prudentiae. Itaque his de causis Aristoteles rationalem solam esse facultatem in utrumque dixit procliuem. Verum si sit exquisitius loquendum, appetendi facultas omnis ad utranque partem habet momentum. Praeter appetitricem uero, tum haec praestantior, tum deterior, omnis membrum alterum contradictionis duntaxat possidet, uti iam in igne niueque monstrauimus. Igitur si faciendi solum facultatem in rebus quibusdam locum habere ostensum est, haud uero & partem quoque contradictionis alteram, merito non ut in patiendo ipsum non pati ex aduerso collocauimus, sic uolumus in faciendo id etiam quod est non facere oppositum statuere. Enimuero non omnem prorsus facultatem sequitur impotentia. Porro & descriptionem seorsum ac negationum sic facere conuenit. F

AFFIRMATIONES		NEGATIONES
Potest facere,	Valetudinarij	Non potest facere,
Potest pati,	Salubres	Non potest pati,
Potest non pati,		Non potest non pati,

Itaque eas ob res triplicem hanc & ipse speciem tradit potestatis. ac eam quae faciendi est, inquiens, Pugillici enim uel cursorij dicuntur, non quod dispositi sint quodam pacto, sed facultatem, facile quidquam faciendi habeant. hic faciendi est facultas. Salubres uero appellantur, quod naturalem habeant nihil a quibusuis facile patiendi potestatem. ecce & secunda. Veletudinarij uero, quod natiuam impotentiam nihil a quibuscunque patiendi obtineant. tertia hic. Nam habent quidem ualetudinarij potestatem facile patiendi, non patiendi uero impotentiam, salubres contra. A quibuslibet autem minime affici salubria dixit exacte, ut ab aestu, uel flatu, aut a quibus denique affici salubria noluit natura. Affici enim possent a gladio, uel igne, aut huiusmodi quouis alio. At morbosa potestatem a quouis obuio patiendi habent: impotentiam uero non patiendi. Simile his est & durum & molle. Habet nanque illud potestatem quo minus diuidatur facile, atque huius ipsius impotentiam. Molle autem poteniam ut facile, impotentiam ut minime dissecetur.

G Tertium uero genus qualitatis est posibiles qua-
51 litates & pasiones. Sunt autem huiusmodi, ut dulcedo & amaritudo & austeritas & omnia his cognata: amplius, & calor, & frigus, & albedo & nigredo. Quod quidem igitur, & hæ qualitates sunt manifestum est. Quæcunque enim has susceperint, ipsa qualia dicuntur secundum ipsas: ut mel quoniam dulcedinem suscepit, dicitur dulce: & corpus album, quoniam albedinem suscepit: similiter & in cęteris. Pasibiles uero qualitates dicuntur, non quod ea quæ illas susceperint qualitates, aliquid patiantur (neque enim mel quoniam aliquid passum sit dicitur dulce: neq; aliquid aliud huiusmodi) similiter autem his & calor, & frigus pasibiles qualitates dicuntur: non quod ea quæ illas suscipiunt aliquid passa sint: sed quoniam secundum sensus unaquæque dictarum qualita-
H tum pasionis effectiua est, pasibiles qualitates dicuntur. dulcedo enim pasionem quandam secundum gustum efficit: & calor secundum tactum: similiter autem & aliæ. Albedo autem & nigredo & cæteri colores non eodem modo ijs quæ dicta sunt pasibiles qualitates dicuntur: sed eo quod ipsæ ab aliqua pasione innascantur. quoniam enim fiunt propter aliquam pasionem multæ colorum mutationes manifestū est. erubescens enim aliquis, rubens factus est: & timens pallidus & unumquodque talium. quare etiam si quis natura aliquid talium accidentium perturbationumue passus est, similem colorem uerisimile est eum habere. Quæ enim affectio nunc in eo quod uerecundetur circa corpus facta est, etiam secundum naturalem constitutionem eadem fieri potest affectio, ut & naturalis color similis sit. Quæcunque igitur talium accidentium ab aliquibus pasionibus difficile mobilibus,
I & permanentibus principium sumpserunt, pasibiles qualitates dicuntur. Siue enim secundum naturalem constitutionem pallor fit aut nigredo, qualitates dicuntur (quales enim secundum eas dicimur) siue propter ægritudinem longam, uel propter æstum eidem contigit nigredo uel pallor, & non facile prætereunt, uel etiam per uitam permanent, pasibiles qualitates & ipsæ dicuntur. Similiter enim quales secundum eas dicimur. Quæcunq; uero ex ijs quæ facile soluuntur & cito transeunt fiunt, pasiones dicuntur: qualitates uero minime. non enim aliqui secundum ipsas dicuntur quales. Neque enim qui propter uerecundiam rubens factus est, rubens dicitur. neque cui pallor propter timorem uenit, pallidus est: sed magis eo quod aliquid passus est. Quare pasiones quidem hu- K
iusmodi dicuntur: qualitates uero minime. Similiter autem his & secundum animam pasibiles qualitates & pasiones dicuntur. Quæcunque enim mox innascendo ab aliquibus pasionibus difficulter mobilibus fiunt, qualitates dicuntur & ipsæ: ut amentia, mentis alienatio, & ira, & alia huiusmodi. Quales enim secundum eas dicuntur, idest iracundi, atque amentes. similiter autem & quæcunque alienationes non naturales, sed quæ ab aliquibus alijs accidentibus factæ sunt difficile prætereuntes, & omnino immobiles, qualitates sunt etiam huiusmodi. Quales enim & secundum eas dicuntur. Quæcunque uero ab ijs quæ facile & cito prætereunt fiunt, pasiones dicuntur: ut si quis contristatus, iracundior fiat. Non enim dicitur iracundus qui huiusmodi pasione iracundior est: sed magis quia aliquid passus. quare pasiones quidem hu- L
iusmodi dicuntur, qualitates uero minime.

Genus uero tertium qualitatis pasiuæ qualitates ac pasiones dicuntur. Sunt autem huiusmodi, ut dulcedo, amaritudo, acerbitas, similiaque his omnia } Genus rursus pro specie dixit. Quomodo autem genera ea nuncupauit, si species hæ sunt qualitatis? Quoniam habent & ipsa subiectus sibi species alias, quarum sunt genera. Hoc autem quatuor modis consideratur genus. adest enim aut omni speciei pasiua qualitas, ut album omni niui. aut non omni, naturaliter tamen atq; ab ortu, ut nigrum Aethiopibus. atque si omni, aut completiua subiecti est, aut minime. completiua est, ut niuis albedo ac frigiditas: & ignis caliditas siccitasque. Non completiua uero, ut nigricia coruorum, atque olorum candor. Non enim complet coruum nigricia, ut proditum sæpe est: propterea quoniam deplumatus, niger quidem non est præterea, coruus tamen est nihilominus. Et aliter. quoniam finiendis ijs, nec eiusmodi usurpamus qualitatum differentias, nisi sæpenumero substantialium differentiarum egestate coacti. nihil enim mirum est, cum simus homines, non in omnibus substantiales a nobis differentias inueniri: eaque de causa rerum ex talibus obsignandarum necesitate urgeri. Si igitur speciei omni competat, completiuaq; sit, pasiua qualitas nominatur ut sensui nostro pasionem ingerens. Sin in tota sit specie, quam tamen non compleat, pasiua dicitur qualitas uelut a pasione innascens, ut nigredo coruorum. At si speciei non inest omni, aut diuturna est, aut breui finitur. si diuturna, rursus pasiua qualitas fertur quasi a pasione inuecta, ut dulcedo in iure, aut ab ortu pallor ac rubor. Sin speciei non omni conueniat, breuique permaneat, nec facile emendetur abijciaturque, pasio dicitur ad qualitatem relata, ut pallor ex morbo diuturno, aut ex multa hyeme oborta frigiditas, sin deponatur haud magno negotio, ac facile confestimque mendetur, pasio ad pati prædicamentum pertinens uocatur, ut ex intempestiuo metu pallor, aut rubor ex uerecundia: Talia enim qualitates appellare operæprecium esse non putat Aristoteles: quoniam non ab ijs denominatiue participes dicuntur. Descriptio autem rursus diuisionem faciet conspicuam ac subijciet oculis.

Qualitas

A D

Qualitas paßiua speciei adest.

Omni.

Non omni, naturaliter tamen, & ab ortu, ut album æthiopi.

Completiua subiecti, ut albedo & frigiditas niui, estq; sensui nostro paßionem ingerens qualitas.

Non completiua subiecti, ut nigrum coruo. & paßiua est qualitas a paßione innascens.

Diuturna, & est qualitas a paßione innascens, ut dulcedo in iure.

Breui durans.

Non facile emendabilis. estq; paßio ad qualitatẽ relata, ut pallor ex morbo diuturno.

Facile emendabilis. & paßio est ad ipsum pati relata, ut rubor ex uerecundia.

B E

Non solum autem quatuor hæ paßiuarum qualitatum species circa corpus, sed animum etiam spectantur. nam siquis optimo habitu sit ac simpliciter scientiario in rationalem præditus contemplationem, tale dici poterit, nempe qualitas paßiua ut nostrum circa sensum paßionem inducens, nec quasi a paßione inolescens. quoniam animæ essentiæ completiuus perfectiusque est id genus habitus. Paßionem uero circa sensum non uidelicet corporalem molitur, sed eum qui diuinus & rationalis uocatur. Dicimur itaque rationes iniuriasque sentire, nimirum animo, & non corporeis sensionibus. Furiosos autem ex corporea quadam temperie, uel iracundos, uel huiusmodi aliquos paßibilem qualitatem habere quis dixerit tanquam ab affectu innascentem. qui ex morbo tales euaserunt, paßionem quæ sub qualitatem recipitur obtinere. qui sunt ob casum quempiam ira correpti, aut quidquam id genus perpeßi, paßionem eam quæ sub pati prædicamentum confertur. Cæterum constat nos nominibus abutentes hæc dicere: quandoquidem proprie hæc omnia ad habitum ac dispositionem referuntur.
C Sunt uero duplici modo paßiuæ qualitates desumendæ. nam aut ab eo quod affectum subiectum sit, ac paßiua quædam ei qualitas ex affectu ingenita, qualitatem habere dicitur: aut quod ijs percipiendis qualitatibus noster afficiatur sensus, ipsæ uero in ijs quibus hærent non per affectum fiant, sed naturaliter, uti in igne. non enim per affectum est igni innata caliditas. nam inest ei substantialiter, eiusque formatrix est. perinde quoque res habet in mellis dulcedine, & niuis candore, ac similibus. Alba tamen caro ab affectu habet albedinem. accidit nanque ipsi album, neque adest eidem substantialiter, nec formã indit. eodem modo & de nigro, & dulci ture, ac similibus dicemus. Afficitur ergo & in his sensus: uerum quoniam magis proprium est hæc ab affectu ingenito, quam ab inferendo sensibus affectu nominemus, hoc ipsis ea de re primo loco competit. secundo uero & affectum ingerere. par siquidem est ab antiquiore cognomentum paßiuæ qualitatis fieri. Ergo & in melle, quoniam ei dulcedo non ab affectu prouenit (ipsum enim informat) iccirco ab affectu sensui inferendo paßiua qualitas nuncupatur {Paßiuæ uero qualitates dicuntur} Duplex est paßiua qualitas: uel animo, uel corpori insita. quæ animo inhæret, aut speciei omni impertitur, ut animi ferocia leonibus: aut nonnullis. & uel ab affectu ex generatione aliquo, ut furor: aut ab accidente, ut astuta. Ac quæ corpori insidet, aut omni speciei conuenit, ut albedo niui: aut quibusdam. & aut ab aliquo ex generatione affectu, ut æthiopibus nigredo: aut non a generatione est, sed post ab affectu genita: idque duplici uia. nam aut inuehit affectum, ut febris: aut ut pallor, non inuehit {Albedo autem & nigricia coloresque alij non eodem cum supradictis modo} Non faciunt inquit a seipsis denominatiuum affectum. non enim albescit qui album contuetur: uelut edulcatur calescitque is qui dulcedinem caloremq; percipit. Cæterum si paßiua qualitas albedo nigrorque est, ex quali prodijt affectu, & quem affectum ingenerat? Albedo ab affectu frigido est, nigror calido: affectus uero non circa habentem faciunt, sed cernentis aspectum. quippe illa uisum dispergit, hic congregat {Complures igitur ob affectum mutationes colorum fieri constat} Cum colores paßiuas esse qualitates dixerit, quod ipsæ ex paßione innascantur, id ita se habere probat ostenditque. Exterriti enim inquit pallescunt, dilecto naturæ sanguine ad cor proprium fontem, ut ualidam arcem, fontem uitæ confugiente: eaque de re postremum partium omnium morte occumbens. nam si uel quibus uulneratum cor est biduum ac triduum uiuunt, id accidit
F arteriarum beneficio quæ ab ipso pertinent. Pallidum quoque una & ad tempus & ab ortu facit temperatura. fit enim sanguinis defectione. quemadmodum eiusdem abundantia rubicundum & ab ortu & ad tempus reddit. nam cum pudore afficitur natura, amabilem sanguinem sibijpsi ueluti uelamen obtendit, eorum ritu qui ne cernant indigna manus oculis admouere: quasi dicere nobis det illud elogium, Te uero ipsum maxime omnium pudeat {Quæcunque igitur huiuscemodi accidentia} Colores accidentia esse dixit propterea quod alijs affectibus superueniant: ut morbum diuturnum comitatur pallor. est et quidam substantialis color, ut album cerussæ uel niui. & rubrum sanguini. & nigrum in Sepie humore. similiter enim quales inquit et secundum has dicimur. qualitas autem ea est secundum quam quales esse quidam dicuntur. Ergo si quales ab ijs nõ dicuntur affectibus qui summoueri facile queunt, hi nec qualitates dubioprocul nominantur {Simili his modo & in animo paßiuæ qualitates dicuntur atq; affectus} Non modo enim circa corpus inquit paßiuæ qualitates & affectus, sed circa ani-

G minn quoque spectantur{ Dicuntur qualitates & quæcunq; protinus in generatione a contumacibus quibusdam affectibus genita sunt } Sicut enim nigricies in æthiope ab ortu contracta passiua appellatur qualitas, sic & mentis emotio ab ortu, uel ira, passiua qualitas uocatur { Similiter & quæcunque emotiones aliæ non naturales, sed ab accidentibus alijs quibusdam genitæ sunt, depulsu non faciles } Rursus quemadmodum passiua dicitur qualitas pallor ex longo morbo contractus, sic & exorta ab aliquo accidente exorbitatio mentis, uel aliud eius generis quidpiam, qualitas passiua nominatur { Quæ autem a facile dissoluendis fiunt citoq; emendandis, affectus uocantur omnia, passiones uero minime } Quales quidam igitur secundum has non dicuntur, hoc est, finitionem qualitatis non admittunt, nec quales secundum eas impertiti nominantur. Non enim erythrias, uel ochrias idest diu rubicundus pallidus ue habetur is qui in solo uerecundiæ, uel metus tempore ruber aut pallidus euasit. non habentur autem, quoniam neque expectat appellationem mutatio. Sed ij sub pati prædicamentũ recipiuntur affectus. erubuisse enim & expalluisse solum & aliquid perpessi dicuntur, quod est pati. eadem uero
H & in anima dicit, non enim iracundus eatenus iratus est duntaxat ut tristetur.

52 *Quartum uero genus qualitatis est figura, & circa unumquodque constans forma. amplius autem ad hæc rectitudo, & curuitas, & si quid aliud his simile est. secundũ enim unumquodq; eorum quale quid dicitur. triangulum enim uel quadrangulum esse quale quid dicitur, & rectum aut curuum: & secundũ etiam formam unumquodque quale dicitur.*

Quartum uero qualitatis genus, figura, & circa unumquodque forma existens} Quarta species est hæc qualitatis. Genus autem rursum dicit pro specie, quæ figura & forma seu morphe est. Patet uero latius figura quam morphe. nam morphe omnis & figuram & morphen habet: non habet autem & morphen quidquid est compos figuræ. hac enim de causa figuram morphe anteposuit, quoniam potior uniuersaliorque est. Dicebamus & paulo antea spectari in inanimis aut imaginarijs figuram: morphen in animatis uel naturalibus. ac si uel in inanimatis morphes
I aliquando nomen feramus, id per abusum magis fieri, quod fit animatorum simulacrum. & uero hæc iure qualitates esse: quandoquidem disposita secundum hæc quodam pacto sunt quæ ijs participant, atq; ab ipsis nominantur { Ad hæc item rectitudo & curuitas & siquid simile his est } Denominatiue enim a rectitudine recta linea dicitur: a curuitate autem curua. suntque lineæ affectus rectitudo & curuitas. Est uero illud sciendum, cum punctum, linea, superficies, corpus, quatuor hæc sese deinceps consequantur, a puncto quidem, ut quod impers est, neque affectum, neque figuram receptam: multo uero magis nec morphen. a linea uero, quæ spacium unum habet, affectum solum. nam aut curua est, aut recta, aut siqua alia dicitur. a superficie, cum duabus pateat dimensionibus, longitudine inquam ac latitudine, & affectum admissum, & figuram. Affectus itaque sunt superficiei angustum & latum. figuræ, triangulus, uel quadrangulus, & quæ sunt huiusmodi propterea enim quod superficies omnis clauditur lineis (sunt enim inquit Euclides superficiei fines lineæ) ea propter figuras quoque iure accepit. constant enim ex lineis figuræ. at uero a corpore, quod in spacia tria porrectum est, longitudinem profunditatem latitudinem, & susceptos affectus esse, & figuras, & morphas. K affectus quidem, crassum & tenue. figuras, quoniam aut cubica est, aut cylindrica, aut id genus aliqua. sed suscipit morphas quoq; animatum corpus. Quamobrem uero & uerba illa adiecit, & siquid simile his est? ob innumera inter rectũ ac circunflexum comprehensa, quod magis minusque altero participent, hoc est conuoluta omnia. sunt autem hæc qualitates. nanque impartita qualia quædam illarum causa dicuntur. Triangulus enim tum concretus tum abstractus, & rectus, & curuus est, & retortus.

Rarum uero & spissum, & asperum & leue putabuntur quidem quale quid significare: sed aliena huiusmodi putantur esse a diuisione quæ circa quale est. quandam enim positionem magis uidentur partium utrumq; monstrare spissum enim dicitur, eo quod partes sibi ipsis propinque sint. rarum uero, eo quod distent a seinuicem. & leue quidem, quod in rectitudinem aliquo modo partes iaceant. asperum uero, quod hæc quidem superet, illa uero sit inferior. 53

Rarum autem & densum, & asperum & lene, uideri quidem L possunt quale quidquam indicare, cæterum hæc a qualitatis diuisione aliena esse uidentur. Quippe situm quendam magis partium significari ijs singulis constat} Quoniam enim secundum raritatem uel spissitudinem, & asperitatem lenitatemque modo quodam disposita sunt participantia, atque ab ijs nominantur, existimationem quandam inquit qualitatum habent. hoc autem uerum nõ est, sed magis ad situs prædicamentum referentur. nam positum quendam significant. Est enim densum cuius prope inuicem sunt partes positæ adeo, ut corpus admittere diuersi generis nequeant. Rarum quod diductas habet partes, ut recipere alterius generis corpus ualeat. Rursus lene id uocamus quod æquales inuicem habet partium eminentias extantesque pariter. Asperum uero quod inæquales inter se prominentias habet partium. lene malũ est uerbi gratia, nam huius est superficies æquabilis. facies aspera, quoniam ex inæqualibus ac minus planis constat partibus, ore, naso, oculis reliquisque situm partim propensiorem, partim cauum habentibus. ergo situm quendam magis indicare partes eorum uidentur: asperumque & lene ad situs prædicamentum dictis de causis omnium consensu rediguntur. Rarum porro ac densum hoc loco M id solum cepit quod artis magisterio tale redditum est. hoc autem est id quod ad positus prædicamentum reducitur: ut siquis alutam extendens raram fecerit. non enim rarescit per totum prorsus, sed mutatur quarundam situs eius partium, quod a se mutuo magis discedant. Rursus si nucibus quis manum impleuerit, consistens ex omnibus corpus, rarum dicitur, quod non sit unum. nam manon hoc est rarum, to mi hen on, idest quod unum non est græce appellatur. Similiter & densum. nuces enim si minutatim contusas animo cõtemplabimur, promiscuum ex omnibus corpus erit densum. & rursus si compressum quis globulum lanæ ac densatum concerpat, efficiet rarum. Iureque hoc loco ad situs prædicamentum artificialem hanc raritatem ad spissitudinem reuocat, uelut ad introducendos sermonem habens: quoniam hæc uel densa, uel rara pro situ partium dicuntur. Non sunt autem qualitates, neque si naturalem raritudinem, aut spissitudinem habeant neque si tota per totum, aut densa sint, aut rara: sed solo partium positu censentur: non ipsis uero etiam partibus similem totorum raritatem accipientibus. At in naturali auscultatione qualitates esse uult natura-

A lem raritatem uel spißitudinem quæ circa unum subiectum atque idem uersatur. Aqua uerbi gratia cum naturalem habeat densitatem, totaque sit per seipsam totam densa, si deposita hac densitate irraruerit, fit aer. quoniam aquæ sextarius decem forte sextarios fecerit aeris: idque fit aqua non in minutas portiunculas dißipata: uelut si in aerem plena manu proijcias puluerem, plurimumque is occupet spatij, quod partes sint eius explicitæ. quandoquidem si id esset, nobis quoque conficere aerem dispersa minutatim aqua perinde liceret. Cæterum si quis dixerit, at nobis negatũ est aquam tenuiter adeo dispartiri. quod si uel opere nequimus, utique ne ratione id quidem supposuerimus: neque fieri hoc ita potest. aquæ enim partes, prorsus aquulæ sunt. nam partes sunt toti substantia similes. ac dissoluitur quoque in hæc ex quibus quodque componitur. Aqua igitur si ex partibus quæ aquæ sunt similibus constat (nam toti sunt similes partes ut diximus) in has etiam omnino resoluendas tribuitur. aer autem non foret continuus, sed inanibus medijs interciperetur capedinibus. nam aut continuas esse aquæ partes necesse est, aut disiunctas. fieri non potest ut se tangant mutuo. nam si tangant, continuæ protinus ob humiditatem fiunt. ergo
B si diuisæ sunt, non erit aer continuus: quod falsum est, ac præter euidentiam sin coniunctæ, totum rursus aqua erit, nec aer. Aerem igitur non facit aqua tenuißime discerpta: sed conuersa prorsus atque alterata. Porro quod qualitates hæ sint, palam facit in physica Aristoteles. Quemadmodum enim corpus inquit cum capax qualitatum sit, per seipsum totum secundum eas mutatur, fitque nigrum ex albo, & album ex nigro, sic quoniam qualitates sunt raritas etiam & densitas, corpus quoque iure secundum eas mutatur: ac spißitudinem accipiens fit aqua: terra autem si magis item densetur. quod ex densitate in raritudinem transeat, fit aer: magis uero adhuc rarescens, ignis euadit. Itaque naturalis raritudo, uel densitas quæ circa subiectum unum uersatur qualitas est. quæ uero nõ circa unum, sed plura corpora habetur, uel si naturalis sit, non qualitas, sed positus nominatur, qualis dentium frequentia est aut infrequentia. quanquam enim est ex natura, tamen quoniam nõ circa unum subiectum sed plura fit hoc est dentes, non qualitas dicitur, sed positus magis. hæc quidem hactenus. Verum cum Aristoteles qualitates esse rectitudinem ac curuitatem dicat, asperitatem autem lenitatemque non etiam qualitates, sed ut ante prodi-
C dinus asperum & lene situm solum indicet partium duntaxat, sunt qui addubitent utrum rectum quoque & curuum situm solum indicet partium, si recta quidem linea est ea quæ suis ipsius punctis æqualiter sita est: uel rursus a cuius medijs præeuntur extrema. constat autem uel hic a tali partium lineæ positu fieri rectam, nempe ut pars eius nulla foras intro ue uergat, sed ab æqualitate obtendantur extremis media. Et uero curuum a rectitudine situ partium solo differt. quippe si inflectantur eius partes, forasque aliæ, quædam intro exorbitent, curuitatẽ fieri accidit. Ergo si & asperum & lene qualitates non sunt, hæc autem situm solũ significant partium, idem utique & rectum curuumque indicabit. huiusmodi igitur est quæstio: quam hunc in modum soluemus. Non est idem rectam lineam fractamque dicere. non enim fracta rectæ speciem qua recta est mutat, sed ex una duæ fiunt, & faciunt angulum. curua autem speciem habet a recta diuersam. nam curuum circumuexum significat. Porro quod circunferentia specie a recta euariet ex pluribus comperias argumentis. primũ quod pars circunferentiæ omnis parti omni cohæret. quo pacto & rectæ rursum lineæ partes inter se omnes conueniunt. nulla autem pars rectæ, cuiquam parti circunferentiæ congruit. Secundo, si consisten-tes ex rectis figuræ a compositis ex circunferentia specie distant, D
specie igitur & recta a circunferentia dirimitur. Item recta linea neque una, neque duæ, sed tres minimum figuram absoluunt. Vnde rectilinearum prima figurarum ac simplicißima Triangulus est, qui tribus rectis comprehenditur. circunflexa autem una circuli figuram reddit. est enim circulus figura plana una linea contenta, &c. Itaque si recta & ambiens diuersam sunt speciem sortitæ, non situ solo partium differunt. asperum tamen & lene solo dissident partium positu. quapropter nec circa hæc subiectum specie euariat, sed specie eadem manente superficici, eadem aspera lenisque fit. Exempli causa si sit ager quadrangularis, quem quis fodiendo partim excauet, partim cumulet, asper fit manens quadrangularis. Ac si derasis rursum partibus eminentibus cauitates impleat, lene, quadranguli non demuiata specie, nec aliqua ascita qualitate redditur, sed dimoto duntaxat partium positu. Quamobrem probe Aristoteles rectitudinem curuitatemque idest circunferentiam qualitates dixit, asperum autem & lene pro sola partium positione differre.

Fortasse quidem igitur alius quispiã modus apparuerit qualitatis, sed fere qui maxime dicũtur hi sunt. 54

Alius quoque uideri forsitan queat qualitatis modus, sed qui dicantur maxime, tot fere sunt} Postquam species quatuor nobis qualitatis tradidit, conclusionem quoque infert, atque hi sunt inquit qualitatis modi. Cæterum cum non eius dictis acquiescere nos uelit, nec desidere ociosos, atque ab alijs mouendos, sed interno aliquo & nos ipsos motu esse præditos, ac scrutari, fortaßis & alium uideri posse dicit qualitatis modum. At re uera præter traditos alius non est, ut diuisio monstrauit, & antiquiorum ac prudentium uirorum indagatio. E

Qualitates itaque sunt quæ dictæ sunt. Qualia uero sunt, quæ secundum has denominatiue dicuntur, uel quomodolibet aliter ab his. In plurimis itaque & fere in omnibus denominatiue dicuntur: ut a candore candidus, & a grammatica grammaticus, & a iustitia iustus, similiter & in alijs. In aliquibus uero, eo quod non sunt posita qualitati nomina, non contingit ea quę dicuntur, ab ijs denominatiue dici: ut cursor, aut pugillator, qui secundum naturalem dicitur potentiam, a nulla qualitate denominatiue dicitur. non enim posita sunt nomina potentijs secundum quas isti quales dicuntur, sicuti disciplinis secundũ quas pugilles, uel palæstrici secundum dispositionem dicuntur. Pugillatoria enim & palæstrica disciplina dicitur: quales uero ab his denominatiue dicuntur, qui disponuntur. Aliquando autem & posito nomine non dicitur denominatiue quod secundum eam quale dicitur: ut a uirtute studiosus. Eo enim quod uirtutem habeat, studiosus dicitur: sed non denominatiue a uirtute. Non autem in pluribus hoc tale est. Qualia ergo dicuntur quæ denominatiue a dictis qualitatibus dicuntur, aut aliquo modo aliter ab eis. 55 F

Sunt ergo qualitates eæ quas recensuimus. Qualia uero quæ denominatiue secundũ eas dicuntur} Postquã de qualitate disseruit,

G nunc de quali sermonem instituit. fecit enim de utroque inscriptionem. Sunt ergo qualitates, ut albedo, nigredo, & similia, quale autem, quod partem qualitatum habet: ut album corpus, nigrum, dulce, amarum: uel modestus animus, uel iracundus: corporeaque id genus animariaque. Et insumuntur quidem qualitates, qualia autem iis participant. Dicuntur uero a qualitatibus qualia, ut proditum saepe est. at non denominatiue ab ipsis dicuntur omnia: sed nōnulla & aequiuoce: aut ne ab ipsis quidem prorsus nominantur. nam & huiusce rei gratia dixit, uel alio quouis ab ipsis modo{In plurimis itaque, fermeq; in omnibus denominatiue dicuntur} Quoniam in sermone de qualitate exordiēdo illam esse qualitatem dixit a qua denominatiue uocantur impertita, rudiusque de ea nec subtiliter pronunciauit (non enim hoc qualitatem omnem consequitur) nunc sermonem repetit, atque exactius decernit: uerumque esse in plurimis inquit sermonem, nempe a qualitate denominatiue impertita nuncupari. dicitur enim albus ab albedine: & a grammatica grammaticus {At in qualitatibus nonnullis, propterea quod non sint posita qualitatibus nomina, non dicuntur ab ipsis denominatiue impertita} Hoc in specie secunda qualitatis accidit, quae in potentia atque impotentia posita est. Nam neque cursorij, neque pu- H gillici qui naturalem in his quandam obtinent aptitudinem, denominatiue ab his dicuntur facultatibus: neque enim posita sunt his facultatibus nomina, propterea quod absolutis rebus actuque existentibus nomina indere consuetudo studuerit. nam pugillicus aut cursorius a scientijs in actu pugillica nempe & cursoria nominantur. Ac quid inquam in potestatibus quibus non sunt indita nomina: quando nec in quibusdam qualitatibus nomina habentibus denominatiue ab ipsis participantia dicuntur: quippe uirtutis particeps non uirtuosus, sed studiosus uocatur. Quandoque uero & aequiuoce appellantur a qualitatibus participantia, ut a grammatica scientia grammatica mulier: & musica a musica. Proinde exquisitiorem nobis hoc loco uti diximus sermonem exhibens qualitatis, uerba illa adiecit, uel quouis alio ab ipsis modo. addidit uero haec ob innominabilia ac diuersiuoca.

56 *Inest autem et contrarietas secundum qualitatem: ut iustitiae iniustitia contraria est: & albedo nigredini: & alia. Similiter autem & ea quae secundum eas qualia dicuntur: ut iniustum iusto: & album nigro.* I *Non in omnibus autem hoc accidit. Rubro enim aut pallido, aut huiusmodi coloribus nihil est contrarium, qualibus existentibus. Amplius. Si contrariorum alterum fuerit quale, & reliquum erit quale. Hoc autem palam est ex singulis proponenti alia praedicamenta: ut si est iustitia iniustitiae contrarium: quale autem est iustitia: quale igitur & iniustitia. Nullum enim aliorum praedicamētorum aptabitur iniustitiae, neque quantum, neque ad aliquid, neque ubi, nec omnino aliquid huiusmodi nisi quale. sic autem & in alijs quae secundum quale sunt contraria.*

Inest uero & contrarietas in quali: ut iustitia iniustitiae contrarium: & albedo nigriciei} Accedit ad proprium qualitatis, eadem quemadmodum in praedicamentis alijs praeceptionis regula utens. Proprium igitur qualitatis inquit est contrarietatem admittere. neque iniuria. nam & in corpore album nigro, & in anima iustitia iniustitiae, & in utroque sanitas morbo repugnat. Spectatur K enim in qualitate proprie contrarietas. Etenim uel in praedicamentis alijs contrarietas penes qualitatem considerabatur. quippe & substantia huius nomine contrariorum est capax: & quae contrarietatem admittunt relatiua ex qualitatis praedicamento desumebantur. Proprie igitur ut modo dixi contrarietas circa qualitatem uisitur. Caeterum non adest omni qualitati contrarietas. nihil enim est contrarium qualitatibus inter contrarias qualitates medijs: ut rufo, uel luteo, uel similibus. Sed ne figuris quidem est contrarium, triangulo inquam, & circulo, atque id genus reliquis. Similiter inest contrarietas & qualibus. dicitur nanq; album nigro contrarium: & calidum frigido{Item si contrariorum unum quale sit, erit & alterum quale. Id uero praedicamenta alia proponenti constabit. Vt si iustitia est iniustitiae contrarium qualis autem iustitia est, qualis igitur & iniustitia fuerit} Patet enim sub quod praedicamentum contrariorum quodque recipitur, alterum quoq; eodem iri relatum, ex eo quod in aliud praedicamentum nobis cooptari non possit. nam genus idem est contrariorum.

Suscipiunt autem qualia magis & minus. Album 57 *enim magis & minus album alterum altero dicitur:* L *& iustum alterum altero magis & minus. Sed & ipsa intensionem suscipiunt. Cum candidum nanque sit, contingit amplius candidum fieri. Non tamen omnia sed plurima. Iustitia nanque si dicatur magis & minus iustitia potest quilibet ambigere: similiter autem & in alijs dispositionibus. Quidam enim dubitant de talibus. Iustitiam nanque iustitia non omnino aiunt magis & minus debere dici: nec sanitatem sanitate. Minus autem habere alterum altero sanitatem aiunt: & iustitiam alterum minus altero habere dicitur. Sic autem & grammaticam, & alias dispositiones. sed tamen ea quae secundum eas dicuntur, indubitanter recipiunt magis & minus. Grammaticior enim alter altero dicitur, & iustior, & sanior, sic autem & in alijs. Triangulum uero & quadrangulum non uidentur magis & minus suscipere: neque aliqua aliarum* M *figurarum. Quae enim diffinitionem trianguli recipiunt & circuli, omnia similiter trianguli, uel circuli sunt. Eorum autem quae non recipiunt rationem eandem: nihil magis alterum altero dicetur. Nihil enim quadratum magis quam parte altera longius circulus est. neq; alterum enim recipit circuli rationem. Simpliciter autem si utraque non recipiunt propositi rationem, non dicetur alterum altero magis. non ergo omnia qualia recipiunt magis & minus.*

Suscipit autem quale & magis & minus. Album enim magis & minus aliud alio dicitur. Et iustum aliud, alio magis et minus, & uero ipsum sibiipsi incremētum capit} Aliud consequens ipsius qualis, nempe suscipere magis & minus. album nanque albo magis & minus dicitur, & ipsum seipso albius. Hoc autem inquit nō est omnibus consequens, idque merito. siquidem dictum. est ubi contrarietas ac mistio contrariorum uisitatur, ibi magis quoque & minus

minus

A minus considerari. ubi nec contrarietas, nec contrariorum mistio
est, ibidem nec magis minusq; spectari. {Iustitia uero an magis
quã iustitia & minus dicatur sane quis dubitauerit.} Quod autem
non in omni qualitatis prædicamento suscipi magis & minus dice-
re conueniat, patet ex eo quod circa hæc quidam addubitant, no=
lentes iustitiam magis & minus iustitia esse, & sanitatem sanita=
te, & similia. uerum de his Aristoteles non articulate nobis ratio-
nem explicat. nos uero hæc de ijs in medium afferimus, affirma=
musq; admitti citra cõtrouersiam a qualibus quem in modum di=
ximus magis & minus. a qualitate tamen quæ finibilis est ratio=
ne, magis minusq; non suscipi, ut iustitia, sanitate, ac similibus. iusti-
tia enim ipsa per se non utique magis & minus quam iustitia fue-
rit. nam siquid iustitiæ finitionem non capiat, ne omnino quidem
iustitia est. Vt enim sunt homines nihilominus ij quibus hominis fi=
nitio congruit, in quibus autem pars uel minima finitionis nõ con-
uenit, uel rationale, ut brutis, uel scientię capax aut mortale, ut an-
gelis, nec omnino sunt homines, ita nisi iustitiæ, uel sanitatis, uel ali-
cuius huiusmodi finitionem adæquabiliter accipiat, neq; tale erit
iustitia, neq; sanitas, neq; eius generis quidpiam. Recipiunt tamen
B hæc qualia magis minusque, quoad sibi siue plus siue minus unũ=
quodq; qualitatis uendicauerit. nam quod albedinis plus quam ni=
gri indeptum est, magis album id dicimus plus nigredinis quã al=
bedinis obtinente. similiter eum quoque magis iustum appellamus
qui communicationem erga iustum uberiorem est amplexatus. &
salubrem qui alijs magis sanitate fruitur. perindeq; in id genus om-
nibus. Quo enim pacto non æque ignis omnes qui circunstant si
forte accidat calorem percipiũt, sed magis propinquiores quo py-
ram etiam liberalius fouent, remotiores minus, tametsi ignis unus
idemq; sit calor, ita uel in qualitatibus omnibus arbitrari conue-
nit, nec intẽdi nec remitti per se eas posse. quod si in subiectis fiant
corporibus, in quibus misceri quoq; natura sunt aptæ, contrariorũ
plus minus admistione intenduntur aut remittuntur. {Triangulus
autem quadrangulus quæ ipsum magis et minus accipere non ui=
dentur neque aliarum ulla figurarum. nam quæ trianguli uel cir=
culi rationẽ admittunt, omnes perinde trianguli sunt aut circuli.}
Per hæc etiam magis & minus nõ omni inesse qualitati compro=
bat. neq; enim ulli competit figuræ. quippe triangulus nullus trian-
gulo magis & minus triangulus dicitur. nanque horum uterque
C rationem similiter capit trianguli. neq; circulus circulo, quanquã
decies millies fuerit maior. nam suscipit & uterque horum simili=
ter circuli rationem, pariq; in cæteris modo, in quibus eadem inua-
riabiliter ratio cohæret {Eorum uero quæ non admittunt, aliud
nihilo magis quam aliud dicetur. nihilo enim quadrangulus magis
quam parte altera longius quadratum circulus est} Hoc est quod
sibi uult per hæc uerba. In quibus inquit ipsum magis minusq; cõ=
sideratur, eadem in ijs finitio, non tamen similiter prorsus, oportet
conueniat. nam si nulla euariatione cõgruat, non accipiunt ipsum
magis & minus. Salubre exempli causa est quod ad sanitatem se
commode habet. cõpetit exercitationi quoq; hæc ratio, & cibis,
& urinis, alijsq; compluribus. Quandoquidem igitur finitionem
eandem, non tamen indifferenter recipiunt omnia, sed ut sanitatis
custos, exercitatio, cibus ut efficiens. lotia ut indicatiua, ipsum ma-
gis quoq; ac minus iure admittunt. dices enim exercitationem ci=
bo magis salubrem. nam præsentem illa sanitatem tuetur: hic ab=
sentem reuocat. magis utro cibus quam lotia. tantum quippe dun=
taxat obtinent salubris lotia, quãtum dispositionem salubrem indi=
cent. Quod si sit in quibusdam finitio eadem nullo discrimine, aut
prorsus diuersa, hæc ipsum magis ac minus non suscipiunt. Nam

prorsus quædam diuersa, nonnulla prorsus eadem sunt: ut homo & D
equus. nemo quippe dixerit hominem equo magis hominem: nec
equum cane magis equum: quoniam diuersa plane sunt. sed neq; ho-
minem homine magis hominem eadem de causa affirmabit: neq;
equum equo magis equum: quoniam inter se sunt eadem penitus,
finitionemq; eandem perinde accipiunt. Verum quoniam album in
niue et ueste eandem finitionem, sed non citra differentiam admit=
tunt, iure aliud magis quam aliud dicitur. suscipit enim diffinitio=
nem utraq; non similiter eandem: sed nix ut cognatum habens al-
bum, propriæq; completiuum substantiæ, nec admittentes contra=
rij: uestis uero, arte comparatum si forte accidat, nec substantiæ
completiuum, nec cõtrarij minime capax. idem quoq; in nigro mo=
dus est, atq; alijs. Polygonum igitur seu multangulus non magis
triangulo circulus dicitur: quoniam eorum neuter finitionem re=
cipit circuli. neque uero multangulus circulis alijs minus circulus
perhibetur, eadem rursus ratione.

*Horum itaque quæ prædicta sunt nihil est pro- 58
prium qualitatis. Similia uero aut dissimilia secun=
dum solas dicuntur qualitates. Simile enim & dissi-
mile alterum alteri non est secundum aliud, nisi secun- E
dum id quod quale est. Quare proprium est qualita-
tis secundum eam simile, uel dissimile dici.*

Nullum itaq; ex ijs quæ recensuimus qualitatis proprium est.
Similia uero & dissimilia in solis qualitatibus dicuntur} Quem=
admodum in substantia atq; alijs fecit, ac reprobatis prius ijs quæ
propria uidebantur, postea quæ propria re uera essent tradidit,
ita uel hoc loco, reiectis duobus ipsius qualis consequentibus, ni=
mirum inesse ipsi contrarietatem, & magis ac minus accipere, qua-
si non omne comitentur quale, eligit quod simile dicatur atq; dissi=
mile. nanq; in aliorum prædicamentorum nullo id dicitur. Cæte=
rum non ipsa qualitas, sed quali simile ac dissimile suscipiunt. Nam
qualitas quæuis una eademq; est, si ipsa per se, nec in subiecto spe=
ctetur. quonam igitur pacto similis ipsa uel dissimilis sibiipsi fue=
rit? subiecto tamen insita simile ac dissimile excipit, uel proueniens
syncera in ijsdem, uel contrarij similiter admistionẽ recipiens, itaq;
subiecta ipsi similia secundum eam inter se eo reddens, uel dissimi=
lia, quod non similiter in concretum deducatur, sed contrarij mi=
stione ipsum magis & minus in subiectis admittat. Itaq; ea de re
quo omni prædicamẽto proprium accommodemus, uti fecimus in F
substantia, assignato eius proprio nõ nihil addentes dicentesq; sub-
stantiæ esse prædicamẽti propriũ, ut eius indiuidua unũ idemq; nu-
mero manentia contrariorum sint alternis capacia, atq; eo modo
proprium omnis substantiæ consequens effecimus, ita uel hoc loco
agemus, ac qualitatis proprium esse dicemus prædicamenti, ut ei
subiecta indiuidua similia, uel dissimilia dicantur. sic nanq; & om=
ni prædicamento consequens & soli conuenerit.

*At uero non decet conturbari, ne quis nos dicat 59
de qualitate propositum facientes, multa eorum quæ
sunt ad aliquid connumerasse. habitus enim & dispo-
sitiones eorum quæ ad aliquid sunt esse dicebamus.
Pene enim in omnibus qualitatibus genera ad aliquid
dicuntur, nihil autem eorum quæ sunt singularia.
nam cum disciplina genus sit, idipsum quod est alte-
rius dicitur: alicuius enim disciplina dicitur. eorum
uero quæ singularia sunt nihil ipsum quod est alte-*

G rius dicitur:ut grãmatica non dicitur alicuius gram-
matica:nec musica alicuius alterius musica. Sed forte
secundum genus hæ ad aliquid dicuntur:ut gramma-
tica alicuius dicitur disciplina, non alicuius gramma-
tica: & musica alicuius disciplina, non alicuius musi-
ca. quapropter quæ singularia quidem sunt non sunt
ad aliquid. dicimur autem quales secundum singula.
hæc enim & habemus. scientes enim dicimur, eo quod
habemus singularum scientiarum aliquas. Quare hæ
erunt etiam qualitates quæ singulares sunt, secundum
quas aliquando & quales dicimur:hæ autem non sunt
eorum quæ sunt ad aliquid. Amplius. Si contingit
idem ipsum & quale, & ad aliquid esse, nihil est in-
conueniens in utrisq; hoc generibus enumerare.

Minime uero turbari conuenit, nequis cum de qualitate uerba
facere instituerimus, complura quæ ad aliquid sunt connumerare
H nos putet. habitus enim dispositionesq; ad aliquid esse dicebamus}
Quandoquidem ei de qualitate sermo est, habitus uero ac dispo-
sitiones sub qualitatem redegit, quæ erant ad aliquid (nam ipse
quoq; ad aliquid prius ea retulit, & habitum inquiens habilis rei
habitum, & dispositionem rei disponendæ dispositionem esse) ic-
circo difficultatem sentiens duplici eam ratione soluit. ac primum
leuius quidem, dein subtilius. habetq; solutio prima ad hunc modũ
{Ferme enim in eiusmodi omnibus genera ad aliquid dicuntur, sin
gulare autem nullum} Hæc solutio prima est difficultatis. Talium
enim inquit genera ad aliquid referuntur: species uero ad quale:
scientia uerbi causa est ad aliquid. genus est enim scientia: & scibi
lis rei scientia dicitur. Geometria uero ad aliquid nõ est, cum spe
cies sit scientiæ: sed ad quale reducitur. habet similiter res sese in
habitu & dispositione, eiusq; notæ omnibus. habitus nanq; habilis
habitus, & habile habitu habile. & dispositio disponendi disposi-
tio: & disponendum dispositione disponendum. Sunt tamen quali
tates sanitas uel morbus: & grammatica uel rhetorica: cum spe-
cies habitus dispositionisue sint. quales enim secundum eas sumus:
denominatiueque ab ipsis grammatici, uel rhetorici, uel salubres,
I uel morbosi, uel quouis modo appellamur. dicimur uero & scien-
tes: non quod simpliciter scientiæ simus, sed particularis alicuius
scientiæ participes, grãmaticæ, uel musicæ, uel alterius cuiusquã.
Hæc igitur leuior est solutio. porro leuior est, quoniam in prædi-
camentis omnibus genera ad quod species quoq; prædicamentum
referuntur, sese eodem recipiunt. Exactior autem sic pote habet
{Item si idem forte sit quale & ad aliquid, absurdum nihil est in
utroque ipsum genere censeri} Vt enim reducuntur ad substantiam
pater & filius reducuntur uero & ad relationem, alia tamen at-
que alia ratione, ita absurdum nihil est habitus dispositionesque,
ut res ad qualitatem, ut respectum quendam recipientia, ad ea
quæ sunt ad aliquid referri.

DE FACIENDO ET PATIENDO.

60 RECIPIT autem agere & pati con
trarietatem: & magis & minus. Cale-
facere enim ei quod est frigefacere con
trarium est: & calefieri ei quod est fri-
gefieri: & delectari ei quod est contristari. quare su-
scipiunt contrarietatem: & magis & minus. est enim K
calefacere & magis & minus: & calefieri magis &
minus: & tristari magis & minus. Suscipiunt igi-
tur magis & minus agere & pati. de his igitur tot di-
cuntur. Dictum est autem & de eo quod est situm es-
se in ijs quæ sunt ad aliquid quod denominatiue a posi
tionibus dicitur. De reliquis uero, idest quando, &
ubi, et habere, propterea quod manifesta sunt, nihil de
ipsis aliud dicitur quam quæ in principio dicta sunt:
quod habere quidem significat calceatum esse, arma-
tum esse: ubi uero, ut in lyceo, in foro: & alia quæ-
cunque de his dicta sunt. Igitur de omnibus generibus
quæ proposuimus sufficiunt dicta.

Facere autem & pati tum contrarietatem, tum magis & mi-
nus recipiunt} Simplicia quædam sunt prædicamenta: quædam ip-
sum esse per simplicium combinationem complexumque obtinent.
Simplicia sunt quatuor exposita, substantia, quantum, quale, &
ad aliquid relata: per complexionem uero ad horum unum substan L
tiæ, uel ad seipsam, sex fiunt reliqua: ut ex substantia & quanto,
ubi, & quando: ex substantia & quali, facere, & pati: ex substan
tia & relatiuis, habere, & situm esse. Cæterum ut id quoq; intelli-
gamus, proprie inquam prædicamenta supradicta quatuor esse,
sex uero reliqua ex mutuo horum complexu fieri: ea quæ diximus
ex diuisione sumamus. Ex ijs quæ sunt subsistunt alia per se: quæ-
dam ipsum esse in alijs possident. Subsistit per se substantia. Quo-
rum esse in alijs est ea partim in respectu considerantur, ut rela-
tiua: partim eodem carent. Quæ se ad aliud non habent, alia seca-
ri in partes possunt, ut quanta. proprium enim id quanti esse dice-
bamus, nempe diuiduum in partes. Alia distribui in easdem ne-
queunt, ut qualitates. Hæc sunt quæ proprie ac primum prædica-
menta appellantur. Alia uero sex fiunt complicata tribus reliquis
substantia, quanto inquam, relationi, & quali. Quanto enim iun-
cta substantia duo prædicamenta efficit, quando, & ubi. nam tem
pori sociata prædicamentum facit quando. significat enim quan-
do neque substantiam duntaxat, neq; tempus, sed substantiam quæ
sit in tempore. significatiuum autem est temporis quando, tribus
sui partibus, instante, præterito, consequente. Sin uero connectatur M
loco substantia, ubi prædicamentum conficit. quippe ubi neque lo-
cum solummodo indicat (non est enim locus in loco) neque substan
tiam: sed substãtiam quæ sit in loco. ubi autem loci declaratio est.
diuiditurque sursum, deorsum, dextrorsum, læuorsum, prorsum, re-
trorsum. Rursus prædicamenta alia procreat duo substantia ipsi
quali addita, faciendi & patiendi. nam facere & pati penes qua-
litatem fiunt. qui enim facit in aliquid, is aut calefaciendo, aut re-
frigerando, aut alia qualitate aliqua facit. Aliter quoque. Facere
est in aliquid agere: & aut in seipsum agere, ut per sese laborare,
cernere, sermocinari: aut in aliud, ut uerberans uapulantem uer-
berat. Et uero patiens uel incalescendo, uel nigrescendo, aut alia
qualitate aliqua patitur. pati enim est ab aliquo alterari. Diuidi-
turque ita, ut uel in corruptionem a contrario ducatur: uel in per-
fectionem, ut uisio a uisibili. Iterum si relatiuis adijciatur substan
tia, situs prædicamentum facit. est enim situm esse talis corporis
positus. atque in hæc diuiditur quæ sunt recubare, sedere, stare. si-
tum autem, esse ad aliquid dicebamus. Ipsa uero sibi ipsi complica
ta in re quapiam arte constructa, prædicamentum habendi efficit.

A ſignificat enim habere ſubſtãtiæ circa ſubſtantiam obuolutionem. Hæc porro arte cõparata res, aut tota eſt in tota ſubſtãtia, ut tunica in corpore, aut tota in parte, ut annulus in digito, uel telũ in manu. Dicitur nanq; tribus modis habere, in animo ut habitus, in corpore ut cicatrix, circa corpus ut palliũ, tunica, calceamẽtũ, arma. Cæterum proditis quatuor prædicamentorum rationibus finitionibusq; ac conſequentibus, Ariſtoteles ſex reliquorum neq; finitiones, neq; diuiſionem in ſpecies tradidit: perinde quaſi hæc nobis ex dictis incognoſcere liceat. nos igitur cuiuſq; definitionem oportet ad diuiſionem in ſpecies edamus. Facere eſt in quidquam agere. cuius ſpecies duæ ſunt. nam faciens aut in ſeipſum facit, ut animus ſeipſum uiuificans, cognoſcenſq;. aut in aliud, ut ignis in nos cum calefimus, atq; ut ſenſus circa ſenſibile agens. Vel aliter quoq; duplex eſt facere. per animi impetum, ut in cane latrante: per naturam, ut in ignis uſtione. Pati uero eſt alterari ab aliquo. ſuntq; ſpecies eius duæ. nam aut perinde patitur ac quidquam quod in corruptionem agatur, ut lignũ quod ab igne uritur: aut uelut in perfectionem ducitur, ut cũ a uiſibili pati dicimus uiſum. deducitur enim uiſus in perfectionem a uiſibilibus: cũ proprium actũ recipiat. pa-
B titur diſcipulus quoq; a præceptore: neq; corrumpitur ipſe, uerum perficitur. Rurſus item duplex eſt pati. nam aut corruptiuum eſt, ut ſecari, uri: aut perfectiuum, ut diſcere, legere. Poſitũ eſſe autem eſt ſitum quendam habere. huius ſunt ſpecies tres, recumbere, ſedere, ſtare. Aut enim ut ſæpe cõmemorauimus reclinatũ corpus totum eſt, ac recumbere dicitur: aut partim reclinatũ eſt, partim rectum, & ſedere nuncupatur: aut totũ eſt erectum, & ſtare appellatur. Quando eſt quod tẽpus declarat, uel quod eſt in tẽpore. ſpecies tres eius ſunt, præſens, præteritum, & futurũ. Vbi eſt quod locum ſignificat, uel eſt in loco. ſex ſunt huius ſpecies, ſupra, infra, dextrum, ſiniſtrum, ante, & pone. Sex autem iure ſunt loci diſcrimina. Eſt enim locus uti nos prodidimus finis ambientis quatenus ambitum cõplectitur, ambitum autem corpus eſt, quod in tria pateſcit ſpatia: quorũ ſecundum rectam lineam quodq; definite, nec ſecundũ aliam quampiam ſpectatur. Siquis enim dimenſionẽ in longitudinem uerbi gratia noſſe quanta ſit parietis uelit, ad perpendiculum hanc metietur. eſt uero perpendiculũ recta linea. eodem modo ſi ſpatium in latitudinem, uel profunditatem quantũ ſit cognoſcere cuiquam libeat, id funiculo extento metietur, qui & ipſe re-
C cta eſt linea. habet uero omnis recta duos fines. Ergo ſi tribus dimenſionibus conſtat omne corpus, quælibet autem per rectam lineam figuratur dimẽſio, habetq; recta omnis linea duos fines, iure ſex finibus corpus cõcluditur. Sex igitur ſi ſint corpori fines, locus quoq; ipſum ambiens totidem habeat neceſſe eſt: quoniã locus ſecundũ dimenſionem omnem corpus amplectitur ſunt que dimẽſus in longitudinem extrema, ut in animato dixerim, ſupra et infra: in latitudinem, dextrũ ac ſiniſtrum: in profundum, ante & retro. Habere autem eſt ſubſtantiæ circa ſubſtantiam amictus hoc uero aut circundatur ut totum, uelut tunica totum corpus ambit: aut totum parti inducitur, ut annulus digito {Facere autem & pati contrarietatem recipiunt} Quærendũ hoc loco quid ſit, quod ipſum facere & pati Philoſophus non ad ea quæ ſunt ad aliquid redigat, ſed alterius eſſe ea dicat prædicamenti. faciens enim in patientem facit, et patiens a faciente aliquo patitur. quamobrẽ ſunt hæc quoq; ad aliquid. itaq; ad hoc dicimus infinitiua uerba naturæ actionum uel paſſionũ ſignificatiua eſſe duntaxat. nam aut actionem tantũ, aut paſſionem declarant. alia autem uerba, uel participia, ſubſtantiarum, uel cũ actu, uel cum affectu coniunctionem indicant. Facere igitur & pati cũ infinitiua ſint uerba, factionis ipſius indicatiua paſſionis ue ſunt, nec ex eorũ genere quæ ſunt ad aliquid. ne- D
mo enim ipſum facere in id quod patieſt facere, uel ipſum pati ab eo quod eſt facere pati dixerit. patiens tamen uel faciens ſub relatiua recipiuntur. nam faciens in patientem facit, & a faciente patiens afficitur. Quærit autẽ merito in naturali auſcultatione Ariſtoteles, ſi ex faciendo patiendoq; prodeat motus, utrum in faciente an patiente ſpectetur. affirmatq; in patiẽte. eſt enim motus a poteſtate in actum uia. porro actus, eſt habitus ipſa adiectio. mouentur ergo quæ ſunt indiga, atq; ab imperfecto ad perfectum tranſmigrant. motibus igitur cientur pluribus quæ plura deſiderant: quæ paucis opus habent parcius mouentur. Deus ſane Opt. Max. cum nihilo egeat, eſt prorſus immobilis. Faciens itaq; ſi habitũ in hoc ipſo quod facit perfectũ obtineat, non ſecundũ illud quod facit mouebitur. patiens uero perinde quaſi facientis egeat, quo inſitam ei facultatem in actũ producat, iure ab eo quod eſt poteſtatis ad ipſum actus eſſe moueri dicitur quod natura eſſe idoneus eſt cũ prouehitur. Quamobrem unus eſt motus qui in ſolo patiente conſideratur. duplicem tamen licet eſſe motus rationem. poteſt enim & in faciente, & in patiente ſpectari. nam cum a faciente aſpexerimus inchoantem motũ in patiens deſinere, factionẽ eam uocamus. paſſionem uero, cũ a patiente exordiri eum, ac ceſſare in faciens uiderimus. ſimilis modus quoque in doctrina diſciplinaq; eſt. Vnus eſt E
itaq; ſubiecto motus, ratione differens. Quæ uero ad aliquid habentur, nõ ſolum ratione, ſed ſubiecto quoq; diuerſa ſunt. quamobrem ad aliquid non erunt facere & pati: cum circa ſubiectũ unum hoc eſt motum diuerſentur: ſi ad aliquid pertinentia nõ relationem ſolum habere, ſed ſubiecta quoq; uolunt diuerſa. Quid ergo quod non de factione & paſſione titulum indidit? quoniã duplex inquam eſt factio. ſiquidem et uia ipſa factio dicitur, ut ædificatoris actio, & finis ipſe actionis, uerbi gratia domus. ne errorem igitur quẽpiam æquiuocatio pareret, eumq; de fine differere arbitraremur, ob id ita inſcripſit, De faciendo & patiendo ideſt de actione ipſa & uia {Facere autem & pati tum contrarietatem tum magis & minus recipiunt} Neque iniuria. nam contrarietas in qualitatibus duntaxat cernitur. facere autem ac pati ex ſubſtantiæ complexu ad qualitatem conſiſtit. Et uero magis minuſq; ab illis ſuſcipi ſæpe prodidimus quæ & contrarietatẽ admittunt. Quandoquidem uero non omnis qualitas contrarietatem, neq; magis & minus recipit, culuſmodi ſunt figuræ, merito nec contrarietatem, nec magis ac minus ſuſcipere omni faciendi & patiendi prædicamẽto eſt con F
ſequens. ſed ſi magis minuſq; accipiat quod eſt ex qualitate deſumptum, hoc ipſi ineſt. quod ſi ex qualitate prodeat quæ contrarietatem non capiat, neq; erit quidquã ipſi contrarium. Itaq; de propoſitis quidẽ generibus dicta ſufficiunt} Ex pauculis hiſce uerbis de ſolis cõceptibus prædicamentorũ intentionẽ eſſe ſuſpicati ſunt quidam interpretes. Ariſt. n. aiunt genera ſola noui poſterius genita, ac mente cõcepta. Quippe uniuerſale inquit ipſe in cõmentatione de anima, uel nullũ eſt, uel poſterius. quæ uero præ multis ſunt, ne omnino quidẽ uult eſſe, ſed ea næníus dicit & ſuperuacuas nugas.

DE OPPOSITIS.

DE Oppoſitis autem quot modis ſolent opponi dicendum eſt. dicitur enim alterum alteri opponi quadrupliciter: aut ut ad aliquid, aut ut contraria, aut ut priuatio & habitus, aut ut affirmatio et negatio. Oppo- 62
nitur autem unumquodq; iſtorum, ut ſit figuratim

G *dicere. tanquam ad aliquid quidem, ut duplum dimidio, tanquam contraria autem, ut malum bono. tanquam autem secundum priuationem et habitum, ut cæcitas & uisio. Tanquam uero affirmatio, & negatio, ut sedet non sedet.*

De oppositis uero quot modis opponi consueuerint dicẽdum} Absoluta est prædicamentorum disputatio: ac postprædicamentorum sectionem auspicatur. nanq; diuisum esse in tres partes librũ inter initia diximus: nempe in eam quæ prædicamenta antecedit, & quæ de ipsis agit prædicamentis, & quæ a prædicamentis consequitur. De uocibus quoq; in anteprædicamentis tractari quibus foret in prædicamentorum præceptione utendum, nobisque ignotæ ex usu essent commonuimus. in secundo autem segmento de prædicamentis ipsis. in tertio hoc est proposito, de uocibus quibusdam in prædicamentorum præceptionem assumptis, quarum notitiam quidem habemus nonnullam, cæterum non articulare distinctam atque explicitam. Quod uero hæc non seiuncta a prædicamentorum scopo sectio sit, ut sunt quidam arbitrati, tum ex ijs quæ diximus liquet, tum ex ipsa locutionis serie innotescit. quippe coniun-
H ctioni quidem in sectionis fine præcedẽtis positæ, in hac ipsam uero coniunctionem intulit. nam cum in illa dixisset, Itaque de propositis quidem generibus dicta sufficiant, nunc in huiusce primordio inquit, De oppositis uero. Itaq; uel ex hoc patet scopi continuitas. Docet uero de oppositis primum. etenim mentionem horum fecit cum de quanto dissereret, quando oppositum esse magnum paruo non ut contraria, sed ut ad aliquid affirmabat. docere igitur hoc loco uult opposita quot modis dicantur. Obiacent ergo quatuor inquit modis opposita: uel ut ad aliquid, uel ut contraria, uel ut habitus & priuatio, uel ut affirmatio ac negatio. Cæterum quærendum est cur species quatuor solæ oppositorum, nec plures nec pauciores habeantur. & quænam sit huiusmodi ipsorum ordinis causa. ut ergo cur quatuor species sint condiscamus, dicamus hoc pacto. Opposita uel ut orationes, uel ut res mutuo sibi aduersantur. quæ ueluti res opposita sunt, aut in respectu quodam spectantur, ut quæ ad aliquid sunt. aut carẽt respectu. si nusquam pertineant, aut in se mutantur inuicem, uelut contraria, ut album & nigrum: aut non mutantur, quemadmodum priuatio & habitus, ut uisus cæcitasque. obiacent ergo ut orationes affirmatio & negatio, ut Socrates ambulat, Socrates non ambulat. ut res au-
I tem respectum habentes opposita sunt quæ ad aliquid referuntur, ut pater & filius: dextrum & sinistrum: scientia & scibile. ut res nullo respectu deuinctæ, atque in se mutuo transeuntes opponuntur contraria, ut nigrum & album: & calidum frigidumque. ut res autem quæ nec ullo respectu iunguntur, nec in se uicissim mutantur, habitus & priuatio, ut uisio & cæcitas. mutatur enim in priuationem habitus, ut uisus in cæcitatem. non tamen priuatio in habitum cõmeat, ut cæcitas in uisum. Porro priuationem hoc loco absolutam formæ potestatisq; ipsius corruptionem capit. at in auscultatione naturali non interitum absolutum potestatis, priuationem uocat (uult enim in libris illis priuationem quoque in habitum mutari) sed formæ solius absentiam. Cuiusnam igitur rei gratia species quatuor tantum sint oppositorum nobis aperuit diuisio. Quamobrem uero oppositionem statuerit relatiuorum primam, secundam contrariorum, tertiam habitus ac priuationis, quartam affirmationis negationisque, nunc explicabimus. Dicimus itaque ab ijs quæ molliorem oppositionem haberent, relatiuis inquam occepisse. haud enim hæc sua oppositione non se mutuo

Pro hoc uidete Simplicium. 1. phy. in expositione tex. 61.

solum corrumpunt, sed simul etiam inuehunt. quippe uno posito, K
uerbi gratia patre, secum alterum quoque infertur, ut filius. sublatoque uno, simul aufertur & alterum cum alterum ipsum esse alteri præstet. Locum secundum obtinet contrariorum oppositio, ut albi & nigri. horum enim est oppositio quodam pacto ualentior: quoniam non se mutuo duntaxat non inferunt, sed etiam corrumpunt. alterum enim non permanet uno præsente, quanquam hæc inuicem quoque in se transmutentur, ut calidum & frigidum: album & nigrum. Tertium obtinent ordinem quæ per habitum ac priuationem repugnant. est enim horum ualidior oppositio contrariorum oppositione. nam mutantur in seinuicem contraria, priuatio nunquam in habitum transit. neq; enim ex cæco quis rursus uidebit, quod ad naturalem aut artificialem rationem attinet, nisi id diuina potestate acciderit. Postremo loco sita sunt quæ per affirmationem negationemque obnituntur. quippe horum oppositio ualentior est, quoniam in omnibus quæ sunt et non sunt uerum falsumque diuidit. dicitur enim Socrates uel esse dexter, uel dexter non esse. ueraque hæc sane diuisio est, uel si solus sit Socrates, uel cum pluribus, uel neque omnino sit. nam & solus si sit, uera est diuisio quæ eum dicit dextrum non esse. siue cum pluribus, similiter. L
nam aut dexter est in pluribus, aut non dexter sed uel medius, uel sinister. utrumque autem non dexterum significat. sed si ne omnino quidem etiam sit, uerum est dicere dextrum non esse. quo modo enim, si ne omnino sit quidem: Vox quoq; alba esse dicitur, uel non alba: & lapis aut habere uisum, aut non habere. Et uero hanc in omnibus oppositionem ueram esse non in particularibus solũ oppositionibus. sed in uniuersalibus quoq; comperies. nam quæ sunt, aut dextra sunt, aut non dextra: uel alba sunt, uel non alba: uel uisum habent, uel non habent. non enim hæc oppositio in corporibus duntaxat, sed in incorporeis quoque obtinet locum. quippe nec illa dextrum habent situm: quandoquidem nec corpora sunt: neque sunt alba: neque nostro sunt uisu prædita. Quin & non ens neque dextrum est, neque album, neque uisum obtinet. Ergo affirmatio & negatio uti prædiximus omnia entia & non entia dirimunt. oppositiones aliæ minime. nam nec relatiuorum oppositio in omnibus dicitur. siquis enim forte solus sit non esse dicitur dexter, aut sinister. sed neque ullum ex incorporeis, ut anima. quippe neq; dextra est, neque sinistra. Verum nec contrariorum oppositio esse enim uox alba non dicitur aut nigra, cum quædam etiam mollis uocetur. neque in coloribus hi sunt albi, illi nigri, quandoquidem sunt M
& medij, fuscus, & pallidus, atque consimiles. Sed neque in priuatione & habitu. non enim cæcus esse dicitur lapis, uel præditus uisu. Merito igitur primam dixit relatiuorum, secundam contrariorum, tertiam quæ per priuationem & habitum, quartam quæ per affirmationem negationemque obitur: orsus nimirum ab ijs quæ oppositionem sunt molliorem sortita: progressusque ad ea quæ obiacent uehementius {Opposita uero sunt id genus singula, ut formula explicem, ceu relatiua quidem, quale duplum dimidio} Notitiam per hæc nobis quandam eorum tradit, sermonem in exemplis meditans: tum ita separatim unumquodq; discernit a reliquis: nequis eandem horum esse oppositionem putet. eandem nanq; esse oppositionem contrariorum relatiuorumque sunt quidam suspicati. contrarium enim inquiunt contrario contrarium est. Ad hoc igitur res quæ contrarietatem admittunt qualitates esse dicimus, ut album & nigrum: & calidum & frigidum. nemo quippe dixerit album nigro esse album. neque nigrum albo nigrum. ipsa tamen ad aliquid se habentium est contrarietas. neque absurdum quidquam sane est contrarietatem quæ relatiuorum sit, alijs in rebus

uisitari

A uisitari. nanque ad aliquid spectantia propria non frui subsistentia dicebamus, sed in alijs prædicamētis consistere {Vt autem contraria, uelut malum bono} Bonum hoc loco non supersubstantiale dicit: quandoquidem huic non est oppositum malum. sed quod in generatione corruptioneque uersatur: quod malum habet contrarium. Est enim duplex bonum, alterum per se, Deo suppetens substantialiter, quod contrarium obtinet nullum: nam nihil contrarium est substantiæ. alterum per occidens, quod ad distinctionem contrarij dicitur, id inquam quod in nobis est. Quemadmodum lucem quoque duplicem affirmauimus, tum solarem, cui tenebræ oppositæ minime sunt: quoniam solis substantiam complet, substantialisque eius est. tum aeri infusam, ei per accidens iunctam, cui sunt tenebræ oppositæ, nimirum & ipsæ aeri lucis recessu superuenientes. Est uero & cognitio duplex, ut Plato quoque affirmat, altera intellectualis, quæ uerum duntaxat nouit, nec falsum habet oppositum: altera sunt cogitatiuæ opiniones, quibus est oppositum falsum. falso nanque cogitare opinariq; est. falso uero non est intelligere, siquidem mens amens esset. aut enim inquit Aristoteles attigit mens intelligibile, aut non attigit, quocirca uacat errore. huic igitur apud nos bono, generabili inquā, malum esse oppositū dicit.

Quecunque igitur ut ad aliquid opponuntur, ea ipsa quæ sunt oppositorum dicuntur, aut quomodolibet aliter ad ipsa: ut duplum dimidij, hoc ipsum quod est, alterius dicitur. Alicuius enim duplum dicitur. & scientia scibili, tanquam ea quę sunt ad aliquid opponitur. & dicitur scientia ipsum quod est scibilis: & scibile dicitur ipsum quod est ad oppositum ad scientiam. Scibile enim aliquo dicitur scilicet scientia scibile. quæcunque ergo opposita sunt tanquam ad aliquid, ea ipsa quæ sunt oppositorum, uel alio quolibet modo adinuicem dicuntur.

Quæ ergo, ut ad aliquid sunt opposita, ea quæ sunt aliorum esse dicuntur, aut ad ipsa quouis aliter modo} Relatiuorum oppositionem uult cum contrariorum oppositione non eandem esse demonstrare: probatque id tali in secunda figura utens syllogismo. Quæ opposita sunt ut ad aliquid, ea quæ sunt, aliorum dicuntur, C ut dextrum sinistri dicitur dextrum. quæ uero ut contraria sunt opposita, non ea quæ sunt dicuntur aliorum. nam album nigri album non dicitur. Opposita ergo ut ad aliquid ab oppositis, ut contraria diuersa sunt.

63 *Illa uero quę opponuntur ut contraria, ea ipsa quidem quæ sunt nullo modo ad seinuicem dicuntur: contraria tamen sibiinuicem dicuntur. Neque enim bonum mali dicitur bonum: sed contrarium. quare differunt abinuicem hæ oppositiones. Quæcunq; uero contrariorum talia sunt, ut in quibus nata sunt fieri, & de quibus prædicantur, necessarium sit alterum ipsorum inesse, horum nihil est medium. Quorum uero nō est necessarium alterum inesse, horum omnino est aliquid medium, ut ægritudo et sanitas in corpore animalis nata sunt fieri: & necessarium est alterum ipsorum inesse animalis corpori, uel ægritudinem, uel sanitatem, & par quidem & impar de numero prædicantur: & necesse est horum alterum numero inesse, uel par uel impar: & non est horum aliquod medium,* D *neque ægritudinis & sanitatis: neque imparis atq; paris. Quorum autem non est necessarium alterum inesse, eorum est aliquod medium: ut nigrum & album in corpore animalis nata sunt fieri: & non est necessarium alterum eorum inesse corpori. Non enim omne corpus, uel album, uel nigrum est. Sed & prauum & studiosum prædicantur quidem de homine, & de alijs compluribus: non est autem necessarium alterum eorum inesse ijs de quibus prædicantur. Non enim omnia aut praua aut studiosa sunt: sed est aliquid eorum medium: ut albi & nigri fuscum & pallidum: & quicunque alij colores. praui uero & studiosi quod neque prauum, neque studiosum est. In aliquibus igitur medijs posita sunt nomina: ut albi, & nigri fuscum, & pallidum, & quicunque alij huiusmodi colores: in aliquibus uero non est nomine facile medium assignare:* E *utriusque uero extremorum negatione medium definitur: ut quod, neque bonum, neque malum est, neque iustum, neque iniustum.*

Quæ autem sunt eiusmodi contraria, ut in quibus fieri natura sunt idonea, uel de quibus prædicantur, ipsorum inesse alterum sit necesse, eorum nihil est medium} Discreta relatiuorum a contrariorum oppositione, nunc seiungere eam a cæteris cogitat: priusq; ab habitus & priuationis oppositione discrimat. Quoniam uero ad hoc ei diuersarum enumeratio confert specierum quæ per habitum priuationemque sunt oppositæ, prius tradit nobis harum differentias. speciesq; ante hæc prodit diuersas contrariorum. Nimirum enim has quoq; ab ijs protinus discernit quæ per habitum priuationemque opponuntur. post uarias autem oppositorum per habitum priuationemque enumeratas species, eorum quoq; exponit differentias quæ per affirmationem negationemque obluctantur. postremo igitur hæc quoq; a cæteris discernit. nā si oppositionis cuiusque differentias consequentiaque nouerimus, oppositionum quoq; inter se discrimina facile intelligemus. F Primum igitur contrariorum ut dictum est diuisionem tradit. Habet autem hunc in modum potestate, Contrariorum alia medio carent, ut par & impar: alia medium obtinent, ut album & nigrum. Medium enim fuscum est, & colores reliqui. ac medio præditorum quædam sic habent ut abesse utraque a subiecto ualeant. Neque enim corpus omne album simul esse uel nigrum est necesse. nam esse & fuscum potest. quædam ita, ut ex necessitate præfinite alterū, nec quodlibet, adsit subiecto, ut caliditas ignis, nec unquam frigiditas. similiter & in niue frigiditas, caliditas nunquam: quod horū sic uterq; natura sit comparatus. atque hæc quidem tum diuisio, tum subdiuisio est. Cæterum superdiuiduntur & hoc pacto contraria medijs prædita. Mediatorum contrariorum quorundam media sunt nominibus, quorundam orationibus, atq; extremorū negatione explicata. Nominibus uocata sunt quæ albo nigroq; interiacent, ut fuscum, luteum, flauum, & similia. quod autem inter uitiosum studiosumque est medium, id non exprimitur nomine, sed negatione extremorum indicatur, quod neque uitiosum, neque studiosum est.

A {Quæ autem sunt eiusmodi cōtraria, ut in quibus fieri natura sunt idonea, uel de quibus prædicantur.} Contraria partim per accidens, partim per se sunt in subiecto. Declarauit igitur per hæc uerba, fieri natura sunt idonea, quæ per accidens: per prædicari, quæ per se subiecto insunt. Porro ipsum per se duplex est, ut in demonstratiua ipse commentatione affirmat, tum q pars definitionis subiectæ rei fit, ut animal rationale, sunt enim per se hæc in homine, atq; in eius deffinitione assumuntur. tum id in cuius finitione subiectum accipitur: ut par & impar: simitas & desimitas. (adunci nasi affectum per desimitatem intelligo) nanq; & par & impar finientes subiecti meminimus, numeri inquam. Par enim dicimus numerum qui bipartito ac æq; diuiditur. & impar numerum qui in partes æquales duas secari nequit. At numerum finientes non necesse est paris meminisse. est enim multitudo collectusq; unitatum numerus. etsi numerus omnis maxime aut par est aut impar. Simitatem quoq; ac desimitatem finientes, subiectum hoc est nasum necessario commemoramus, simitatem dicentes cauitatem esse in naso: desimitatem gibbum in naso {Ipsorum inesse alterum sit necesse, eorum nihil est medium} Quod dicere uult his uerbis, huiusmodi est.
B Quæcunq; sunt id genus contraria, ut ipsorum inesse alterum, uel ut per sese, uel ut per accidens ex necessitate oporteat, horum nihil interiacet medium. Quæ uero sunt eius notæ ut ambo a subiecto abesse possint contraria, in quo uel per se, uel per accidens insunt, hæc medio non carēt, sed aliquod habent intersitum modum. Exemplum prioris. Contrariorum quæ per se insunt, par & impar. horum enim nihil in medio est. prædicatur autem par et impar de numero. est enim numerus omnis aut par aut impar. nec qui id genus non sit dici poterit numerus, eorum autem quæ per accidens insunt contraria, morbus & sanitas. nam nec est aliquid horum medium, sed adesse ex necessitate eorum alterum animalis corpori est opus, uel sanitatem, uel morbum. ut per morbum, omnem quouis modo a naturali statu egressum capiamus. Secundi exemplum. eorum quæ per se adsunt: ut caliditas igni: & aquæ frigiditas. medium enim est horum aliquod, tepidum puta. eorū uero quæ per accidens, ut nigrum in nobis atq; album, quibus fuscum est medium. {Et uero prauum studiosumq; de hominibus prædicatur, alijsq; compluribus} Nam non in hominibus solum, sed in alijs quoque prauum ac studiosum dicimus, ut in equo. {In nonnullis itaq; imposita sunt medijs nomina.} Per hoc uti iam diximus alio pacto mediatorum contrariorum subsidiuisionem facit: subsidiuisis iam
C ante his ipsis in ea q̄ abesse a subiecto ambo possunt, et quæ per oppositorū alterū subiecto ex necessitate ineē natura sunt cōparata.

64 *Priuatio vero & habitus dicuntur quidem circa idem aliquid: vt visio & cæcitas circa oculum. Vniuersaliter autem dicere est in quo natus est habitus fieri, circa hoc dicitur vtrunq; eorum fieri. priuari vero tunc dicimus vnumquodq; habitu susceptibilium, quādo in quo natum est inesse, vel quando illud natum est habere, nullo modo insit. edentulum enim dicimus nō quod non habet dentes, & cæcum non quod non habet visum: sed quod non habet quando natum est habere. aliqua enim ex natiuitate neq; dentes habent, neq; visum: sed non dicuntur edentula, neq; cæca. Priuari vero & habere habitum non est priuatio & habitus. Habitus enim uisus est, priuatio uero cæcitas: habere autē uisum, nō est uisus: nec cæcum esse cæcitas. Priuatio enim quædā est cæcitas: cæcū uero esse priuari, nō priuatio est. Amplius si idem esset cæcitas & cæcum esse, utraq; de eodem prædicarētur. sed cæcus quidem dicitur homo, cæcitas uero homo nullo modo dicitur. Opponi quidem etiam ista uidentur, priuari scilicet et habere habitum, quemadmodum priuatio & habitus. idem enim modus est oppositionis. nam sicut cæcitas uisui opponitur, sic cæcum esse & uisum habere opponuntur. Non est autem neq; hoc quod sub affirmatione & negatione est, affirmatio & negatio. Affirmatio nanq; oratio affirmatiua est: & negatio oratio negatiua. quod uero sub affirmatione & negatione est, nulla est oratio: sed res. dicuntur autem hæc esse opposita adinuicem, tanquam affirmatio & negatio. nam & in his modus oppositionis idem est. sicut enim affirmatio ad negationem opponitur, ut quod sedet, ei quod non sedet: sic & res quæ sub utroq; est opponitur, scilicet sedere aliquem ad non sedere.*

Priuatio & habitus circa idem aliquod dicitur.} Cum diuersa contrariorum opposita significata prodiderit, nunc eo conuertitur ut de priuatione atq; habitu doceat. iam enim diximus horum ipsi præceptionem ut a relatiuis ea dirimat conferre. neq; ut ab ijs solum, sed ab alijs quoq; oppositis discernat. {Vniuersaliter autem loquendo in quo fieri habitum natura comparatū est, eorū utrunq; circa id dicitur.} Vt rem designaret, in quo natura comparatum est dixit: quo particulare ostenderet. natura autem comparatum, ut tempus indicaret. Illud uero sciendum est, aut esse priuationem substantiæ, aut facultatis, aut habitus, aut actionis, aut rectitudinis, aut perfectionis. sed nomen ac res, priuatiua in quibusdam sunt ut in insensibili. in quibusdam nomen solum, ut in immortali, atq; in corporeo, illo q a corpore in oppositū seiungitur. in aliis res duntaxat, non etiam nomen, & in surdo, & cæco. Tria sunt in habitu priuationeq; obseruanda: quod accipere natum est: & quando accipere, idest quo tempore sit aptum natura: & in qua parte accipere. Circa quam rem uero dicitur habitus, circa eandem & priuatio spectatur. non enim uisu priuatum esse dicimus lapidem: quoniam ne omnino quidem uisum recipere suapte natura est aptus: neq; uisu priuatum in pedibus hominem: quando uisum ab eo hac in parte obtineri natura noluit. Sed nec catulum uisu orbatum uocamus: quoniam eo tēpore uisu frui haudquaquam est natura idoneus. at hominem in facie uisu priuatum appellamus, q homo uisus compos esse naturæ beneficio est aptus, & hac in parte, atq; hoc similiter tempore. Dicimus quoq; edentulum non eum absolute qui dentes non habeat. haud enim sane & recens natum: cum habere tunc sit natura ineptus. quomodo nec cæcum catulum. sed eum uerbi gratia edentulum nominamus qui a senectute uel affectu priuatus est dentibus. {Priuatum uero esse & habitum obtinere non est priuatio & habitus.} Vult hisce Philosophus non esse idem priuatum esse cum priuatione, neq; habitum obtinere cum habitu ostendere nam qualitates quidem sunt habitus ipse ac priuatio: qualia uero ea quæ habitum ac priuationem habent: denominatiueque ab ipsis dicuntur, ut albedo & album. est enim qualitas illa: hoc quale. denominatiue ab ea deductum. Ostendit hoc

porro

porro Philosophus habitum inquã aliud esse & habere habitum, non per genera, hoc est per habitum & habitu præditum, uel per priuationem et priuatione affectum, sed per species, hoc est uisum ac cæcitatem, & eum qui uisum cæcitatemq; obtinet: quippe notiores sunt species generibus. Perspicuum nanq; in his est aliud cæcitatem, aliud habens cæcitatem esse: & aliud uisum, aliud qui uisum habeat. sunt enim qualitates illa: hæc participes earum substãtiæ. itaq; si diuersa sint hæc, erũt & horũ diuersa genera. Vt enim uisus cæcitasq; ad eum qui uisu ac cæcitate præditus est sese habet sic habitus & priuatio ad eum qui habitum & priuationem obtinet: quoniam ut ad habitum quoq; ac priuationem sese habẽt uisus & cæcitas, sic cui uisus & cæcitas est, ad eum, qui habitum & priuationem habet confertur: cum eorum sint species. Ergo si diuersa sunt hæc, uisus inquam & habens uisum, & cæcitas ac cæcitatem habens, erunt & genera eorum diuersa, habitus inquam et qui habitum possidet: & priuatio ac priuationem obtinens. Cæcitas præterea si idem esset ac cæcũ esse, prædicaretur de eodẽ utrũque. Et aliter, si uisus esset idem inquit & uisum habens, ambo de subiecto eodem prædicarentur. Vt enim mortalis, & homo, meropsq;, cum idem sint, de uno subiecto appellantur, ita hæc quoq; si essent eadem, de uno subiecto eodemq; dicerentur. nunc uero habere homo cæcitatem aut uisum fertur, cæcitas autẽ uel uisus simpliciter esse non dicitur. quamobrem uel ex hoc constat esse hæc differentia. Verum tametsi diuersa hæc inquit sunt, habent eundem tamen oppositionis modum. nam ut cæcitati obiacet uisus, ut priuatio habitui: sic habere uisum et cæcitatem, per habitum sunt priuationemq; opposita. {Neq; uero quod sub affirmatione negatio neq; comprehenditur idem affirmationi est & negationi.} Nec q. sub affirmatione ac negatione continetur id affirmatio est & negatio. Quod autem non idem sit affirmatio negatioq; illis quæ ab iis significantur, probat ex eo q. orationes sint affirmatio ac negatio: res uero, quæ ab ipsis indicantur. Nã sedet Socrates, oratio est: res autem, sedens ipse Socrates. est enim substantia cũ actione quadam, cum eo inquam q. sedere est. Et uero eodem hæc oppositionis modo sibi mutuo refragantur. etenim quemadmodum Socrates sedet dicens oratio, Socrates non sedet dicenti aduersatur, ita & sedens Socrates non sedenti repugnat. oppositio enim utraq; ut affirmatio negatioq; obnititur.

Quod autem priuatio & habitus non opponantur ut ad aliquid, manifestum est. nõ enim dicitur idipsum quod est oppositi. uisus enim non est cęcitatis uisus: nec ullo alio modo ad ipsum dicitur. similiter autem neq; cæcitas uisionis cæcitas dicatur, sed priuatio quidem uisionis dicitur: cæcitas uero uisionis non dicitur: neq; uisus cæcitatis. Amplius ad aliquid omnia ad conuertentia dicuntur. quare si cæcitas eorum quę ad aliquid sunt esset, utiq; & cõuerteretur ad illud ad qđ dicitur sed non conuertitur. non. n. dicit' uisus, cæcitatis uisus.

Quod autem non ut relatiua priuatio habitusq; opponantur perspectum est.} Cum nos de oppositione seorsum unaquaq; docuerit, nunc discretionem earum facit, oppositaq; ut ad aliqud ab oppositis per habitum ac priuationem discriminat. iam enim ea a contrarijs diduxit. Sermonem autẽ in speciebus rursus utpote clarioribus exercet, uisu inquam & cæcitate. ac primum quidem ita probat, iterum syllogismo in secunda utens figura. Relatiua, ea ipsa quæ sunt dicuntur oppositi. nam pater filij pater, & dextrum sinistri dicitur dextrum. quæ autem per habitum ac priuationem obstant, non ea ipsa quæ sunt oppositorum perhibentur. uisus quippe non cæcitatis esse uisus dicitur. ergo relatiue opposita ab ijs quæ per habitum priuationem obuertuntur diuersa sunt. atq; ita primum quidem ab illustriore confessoq; demõstrauit, ab eo inquã quod uisus non cæcitatis uisus dicatur. dein post quoq; & ab ambiguo, nempe q. nec cæcitas uisus dicatur cæcitas. nam hoc dici uidetur. {Nec aliter ullo ad ipsum modo uisus dicitur.} Hoc est quocunq; modo finxeris nomina, nullo pacto ad oppositum dicitur. Quod ergo dixit nec ullo modo, siue ad ablatiuum, siue ad alium casum assignaueris indicat. neq; enim uisus cæcitate est uisus. eodem modo nec cæcitas uisus dicitur cæcitas. quippe qui uisus est, is non fit cæcitas, tametsi cæcus fit oculus. Non itaq; cæcitas uisus cæcitas dicitur, sed uisus priuatio cæcitas, nam nec tenebræ lucis dicuntur tenebræ, sed lucis priuatio. quippe nec lux fit tenebræ, sed tenebrosus aer, quanquam per lucis obumbrationem. Sciendum porro est non uidendi actum solum, sed subiectum quoque hoc est oculum græcis uisus nomine indicari. Cum ergo in confesso idest uisu non eum dici ad oppositum probauerit, nunc in ambiguo demonstrat. nam cæcitas inquit priuatio quidem dicitur uisus, cæcitas autem uisus nequaquam. An uero potius cæcitatem non uisus cæcitatem dici perperam pronunciari arbitramur. Nam si priuationem ut ipse quoq; inquit uisus dicimus, genus autem si de quoquam prædicetur, speciem quoq; eius aliquam prorsus de quo quam prædicari est necesse. (non enim quidquam esse animal potest quod omnino aut homo, aut equus, aut aliorum quodpiam non sit animalium. Similiter nec priuationem esse licet, nisi quidquã sit omnino cuius esse priuatio dicatur) prorsus ergo est necesse oppositam quoq; illi secundum speciem habitudini priuationẽ illius esse perhiberi. quippe uisus priuatio non simpliciter uniuersaliterq; omnino priuatio est: sed quædam uidelicet priuatio, idest cæcitas. Ergo si uisus priuatio est quædam priuatio, ipsa autem quædam priuatio nihil quam cæcitas aliud est, cæcitas ergo est uisus cæcitas. Qui enim fieri possit quin cum dicatur alicuius esse genus, species quoq; alicuius esse affirmetur, si quidem ni species aliqua sit, genera existere minime possunt? aut ergo nec genus, idest priuatio, uisus esse priuatio, dicitur: aut si genus, omnino & species aliqua. Sed ad hoc dixerit quisquam fortassis, si scientiæ priuationem dicimus, speciẽ priuationis huius aliquam (quod ad rationẽ hanc attinet) esse oportere, quæ de scientia prædicabitur, aut ad eam dicetur. nunc uero cum prædicetur de scientia genus, quampiam de eadem prædicari speciem non comperimus. Dicere ergo ad id possumus nec nominatam haberi oppositam scientiæ priuationem, quemadmodum opposita uisui priuatio cæcitas nuncupatur. quæ si esset, ad scientiam illa quoq; ut cæcitas uisus cæcitas, diceretur. Vbi enim priuationes per habitum priuationem nominamus, ut inscitiam, indocilitatem, indoctum, ac similia, non talia item esse uidelicet oppositi, sed recipientis dicuntur. Non enim inscitia scientiæ fertur inscitia. sed animi inscitia: & indocilitas: & reliqua. quippe in seipsis oppositum de quo priuationem prædicant habent. Verum priuatio etsi id ipsum quod est fertur esse oppositi, non genus ipsum duntaxat, sed si species quoq; nomen adepta sub hac quæpiam sit, non præterea tamen & habitus id ipsum quod est priuationis esse dicitur. at oppositorum utrũque relatiuorum id ipsum quod est oppositi esse perhibetur, ut Aristoteles deinceps affirmat. quamobrem per habitum priuationẽq; opposita a relatiuis secerni hac ratione possunt. Quin & hoc affirmare habeas, non quo modo ad aliquid spectantia ea ipsa quæ

G sunt esse aliorum dicuntur, sic priuationem quoq; esse habitus pri
uationem dici. Nanque in relatiuis, ut quæ causæ sibi mutuo sunt,
sic esse utrunque oppositorũ dicitur reliqui, habitudinis uero esse
fertur priuatio, ceu quæ illi non ut sit, sed cõtra, ut non sit causam
præstet. An uero est Aristotelis dicto opitulari, priuationem dici
uisus esse priuationem asserenti, cæcitatem autem uisus non item.
Ecce itaque lucis quoq; priuationem, tenebras autẽ lucis non etiã
dicimus. tametsi quid aliud sunt tenebræ obsecro quam lucis pri=
uatio, ut uisus priuatio cæcitas? uelut alibi nobis pluribus ostẽsum
est. Verum quo pacto crurum uerbi gratia lesionẽ uocamus, haud
uero etiam integritatis, uel restitudinis, uel quouis modo crurum
situm naturalem appellaueris, sic tenebras quoq; uidelicet aeris,
lucis autẽ tenebras non etiã nominamus, Ergo nec uisus cæcitatẽ:
sed si quidem a loquendũ sit oculorum cæcitatem ut oculorũ quoq;
lesionẽ nuncupamus. significat enim partem oculus uisionis partici
pem uisio potestatem ipsam. Verũ quoniam ut in qualitatibus alijs
quoq; sæpenumero qualitate affectũ corpus æquiuoce cũ qualita=
te nominamus, albumq; tum dealbatũ corpus, tum ipsam appella=
mus albedinem, & calidum frigidumq; similiter, & graue ac le=
H ue, & reliqua: ita uisum quoq; non in potestate solum, sed in ipsis
quoq; instrumentis ferimus oculosque ipsos uisum seu lumina uo=
camus: cæcitatem uero oculorum esse proprie dicimus: at oculi uti
prodidimus uisus proprie græcis uocantur. itaque ea de re cæci=
tatem quoq; uisus dicimus, non in facultate uisus nomen, sed in in=
strumentis nimirũ ferentes. Aristoteles autem cæcitatem non ad
oppositam facultatem dici, id quod uerum est, arbitratur. Reli=
quum est igitur illud soluamus. quomodo cum genus cæcitatis, pri
uatio inquam, esse prodatur habitudinis, non species quæuis etiam
priuationis oppositæ cuiuspiam esse habitudinis dicatur: si uerum
quidem sit in quibus dicitur genus, omnino subiectam quoque ge=
neri prædicari aliquam speciem. Habitus igitur res quasdam esse
formam adeptas subsistentesq; aio. proinde genus cum sit habitu
do, subiectas quoq; ipsi species iure existentes ac forma quapiam
naturali præditas obtinet singulas. At priuatio nihil aliud porro
est quam habitus absentia. quamobrem non ens est ipsa sua ipsius
ratione. quonam igitur modo non entis ut existentis aliquas spe=
cies quærimus? Quare tametsi specialior aliqua cuiquam habitui
sit priuatio opposita, non ut ens aliquod tamen, sed rursum ut non
ens per habitus negationem obstat, ut docto indoctum, ut dẽtes ob
I tinenti edentulum, ab e priuatiua particula, & dente. Itaq; & par
ticulares hæ priuationes quidem similiter generi per habitus ne=
gationem dicuntur. Quod si priuationi cuiquam inditum nomen
usquam fuerit inuentum, ut uisus absentia cæcitas nominatur, uel
luminis absentia tenebræ, non de habitus absentia, sed de affectu pe
nes subiectum genito, aut aliqua re alia quæ habitudinis absentiæ
supuenit eiusmodi prædicatur nomẽ: ut tenebræ quod scotos græ-
cis dicitur, a uerbo sciazin quod est obumbrare. est autem umbra
lucis impedimentum quod in aere. uel simpliciter in perlucido con=
tingit. uel, ut Herodianus auctor est, a uerbo schethin, quod est de=
tinere. detinet enim quo minus intelligamus, aut aggressus actusq;
complures remoratur. Et uero typhlotes forte idest cæcitas a ty=
phin idest inurendo deducitur. & typhlos idest cæcus, quasi ty=
phos, hoc est inustos habens oculos nominatur. Oculi enim inquit
Poeta paulatim uruntur inanes. quemadmodum peros quoque id=
est oblæsus a petho peso idest patior patiar, ut ab ocno ocneso oc=
neros, hoc est a pigresco pigrescam piger factus est. Merito ig
tur talia esse instrumentorum dicuntur, nec habituum. ipsorũ nami
que sunt habitibus subiectorum, nec ipsorum habituum affectus

{Item relatiua omnia ad reciprocantia dicuntur} Alio rursus pro
bat syllogismo, diuersa esse ut ad aliquid opposita ab ijs quæ per
priuationẽ habitumq; aduersantur. sic enim potestate inquit. Quæ
sunt ad aliquid ad conuertentia dicuntur. nam ut pater filij pater,
sic & filius patris filius dicitur. quæ uero per habitum priuationẽ
que obsistuntur, non dicuntur ad conuertentia. non enim uisus esse
dicitur cæcitatis uisus. relatiua igitur ab ijs quæ per habitum ac
priuationem opponuntur diuersa sunt.

Quod autem neque ut contraria opponuntur quæ 66
secundum priuationem & habitum dicuntur, ex his
manifestum est. Cõtrariorum enim quorum nihil est
medium, necesse est uel in quibus fieri nata sunt, aut
de quibus prædicantur, alterum ipsorum inesse sem-
per. eorum enim nihil medium erat quorum alterum
inesse susceptibili necessarium erat: ut in languore &
sanitate: & impari atque pari. Quorum uero aliquid
medium est, nunquam necesse est omni inesse alterum. ne-
que enim necesse est omne susceptibile uel candidum, L
uel nigrum esse: neque frigidum uel calidum. horum
enim medium aliquid nihil esse prohibet. insuper au-
tem & horum erat aliquid medium, quorum alterum
inesse susceptibili non necessarium erat: præter illa
quibus unum inest naturaliter: ut igni calidum esse:
& niui candidum. in his enim determinate necessariũ
alterum est inesse, & non utrũuis contingit. non enim
possibile est ignem frigidum esse: neq; niuem nigram.
Quare omni quidem susceptili non necessarium est al
terum ipsorum inesse: sed solis quibus natura unum in
est. & his determinate unum, non utrunuis contingit.
In priuatione autem & habitu neutrum eorum quę di
cta sunt uerum est. non enim semper alterum eorum
inesse susceptibili necessarium est: quod enim nondum
natum est habere uisum, neq; cęcum, neq; uisum habẽs
dicitur. Quare non erunt hæc ut ea cõtraria quorum M
nihil est medium: Sed neq; ut ea quorum aliquid est
medium. necessarium enim est aliquando omni susce-
ptibili alterum eorum inesse. Quando enim iam ad ha
bendũ uisionem natum fuerit, tunc aut cæcum, aut ha
bens uisum dicetur. & eorum non determinate alterũ
sed utrunuis contingit. non enim necessarium est uel
cæcum uel uisum habens esse: sed utrunuis contingit.
in contrarijs autem quorum aliquid medium est, nun-
quam necessarium erat omni susceptibili alterum in-
esse, sed quibusdam. & his determinate unum, & non
utrunuis contingit. Vnde palam est quod secundum
neutrum modorum tanquam contraria opponuntur
ea quæ secundum priuationem & habitum opponun-
tur. Amplius. In contrarijs quidem cum sit susceptibi
le, adinuicem mutationem fieri possibile est: nisi alicu

unum

A *unum natura inest. ut igni calidum. etenim sanum possibile est languere: & calidum nigrum fieri: & calidum frigidum: & ex studiose prauum, & ex prauo studiosum fieri possibile est. prauus enim ad meliores exercitationes deductus & doctrinas, etsi ad modicũ aliquid proficiat ut melior sit, si certe semel quãuis modicum incremẽtum sumpserit, palam est quia aut perfecte mutabitur, aut satis multum incremẽtum sumet. semper enim bene mobilior ad uirtutẽ fit, etiam quodcunq; incrementũ sumpserit a principio. quare etiam uerisimile est plenius eum sumere incremẽtum. & hoc dum semper fit, perfecte in contrarium habitum restituetur: nisi forte tempore prohibeatur. Verum in priuatione & habitu impossibile est adinuicem mutationem fieri. ex habitu enim in priuationem mutatio fit: a priuatione uero in habitũ impossibile est. neq; enim*
B *cęcus factus aliquis, rursus uidit: neq; cum caluus fuerit, rursus comatus factus est. neq; cum fuerit edentulus, dentes ei iterum orti sunt.*

Quod uero neque ut contraria quæ per priuationem atque habitum dicuntur sint opposita, ex his dilucescit} Oppositionem relatiuorum a contrariorum & habitus priuationisque oppositione discreuit. nunc deinde quæ per priuationem & habitum ab ijs quæ ut contraria sunt opposita dirimat. ac relatiua quidem ab affirmatiue negatiueque appositis discernere, quod ad consequentiã attinet, debebat, uerum quoniam futurum est ut ratione quadã una quæ per affirmationem negationemque opposita sunt secernat a reliquis, iccirco nunc relatiuorũ ab affirmatione ac negatione discretionem differt, ne eadem dicere cogatur. Rursus autem specierum contrariorum enumerationem repetit. uult enim cõtrariorum omnium opposita habitus priuationisque oppositioni conferre. {Nam contrariorum quibus nihil medium interiacet, necesse est in quo natura fieri} Numerũ enim aut parem esse aut imparem omnino, & animal aut male aut bene ualere est necesse. quibus autẽ medium quidquam intercedit. nunquam inesse omni alterũ necesse
C est. neq; enim corpus ex necessitate aut albũ aut nigrũ est omne. nam fuscum quoq; est. uel rursus calidum aut frigidum. est enim tepidum{Præterea est & horum medium aliquod quorum inesse receptiuo alterum non est necesse: nisi in quibus est unum natura} Tertia fuit hæc species contrariorum, quæ aliquod obtinet mediũ nisi adsit ex necessitate contrariorum alterum acceptiuo, quoniã sit illi natura insitum, ut igni calidum, album niui. Nunquam uero contrariorum utrunq; a susceptiuo potest abesse. quippe fieri nequit ut calidus non sit ignis: nix non frigida: terra nõ grauis: ignis non leuis{At in priuatione atq; habitu neutrum est ex ijs quæ dicimus uerum} Cum diuersos nobis contrariorum oppositionis modos ad memoriam reuocauerit, nunc nullo ex dictis modo contrariorum oppositionem esse cum priuationis habitusq; oppositione eandem posse ostendit. priusq; a contrarijs eam medio carentibus discernit. ita enim inquit{Neq; enim susceptiuo inesse eorum alterum perpetuo est necesse} Nam in contrarijs quæ medio carent inest ex necessitate alterum subiecto. at in ijs quæ per habitũ sunt priuationemq; opposita, subiecto non adest necessario alterum: sed potest utrunq; abesse. quippe nec cæcus catulus est, nec uisum obtinet. & editus recens in lucem puerulus neq; edẽtulus est, nec præ- D
ditus dentibus. At uero numerus est aut par prorsus, aut impar. & animal ex necessitate uel aduersa conflictatur, uel secũda fruitur ualetudine. aliter ergo quæ medijs uacant contraria, aliter priuatio habitusq; opponuntur{Sed nec quibus est intersitum mediũ. susceptiuo nanq; omni aliquando inesse ipsorum necesse est alterũ} Nunc quæ per priuationem atq; habitum sunt opposita a contrariis medium obtinentibus discernit. ac primum sane ab his quæ utroq; cõtrario possunt a subiecto suapte natura abesse. Nanq; in oppositis per habitum ac priuationem cũ horum capax subiectum fuerit, adest ipsi ex necessitate alterum. cum enim iam aptus natura est Socrates, dicetur necessitate aut cæcus, aut uisu frui. non ita uero in contrariis. quippe non est ex necessitate uel albus uel niger. siquidem ipse neuter esse horum potest. quãuis ex natura cõtrario utroq; recipiendo sit habilis{Nec definite horum alterum, sed utrunuis contingat} His rursus per priuationem habitumque inter se aduersa a mediatis contrariis diducit in quibus alterũ præfinite contrariorum susceptiuo adesse est natura idoneum. Nam in priuatione & habitu non adest tunc inquit præfinitæ alterum subiecto cum suapte natura capax est, sed utrũuis eueniat. non est enĩ aut cæcus definite Socrates, aut uiso præditus: sed utcunque acci- E
derit. in mediatis uero contrariis in quibus adest alterum per naturam subiecto, unum adesse certum necesse est, nec unquam cõtrarium. adest enim igni calor distincte: albedo & frigiditas niui: cõtrarium nunquam. idq; ob subiecti naturam. cum alioqui intercipiantur mediis per se caliditas ac frigiditas. Eadem itaq; cum neutro mediatorum contrariorum modo priuationis habitusq; oppositio est{Item in contrarijs si exceptiuum existat, potest utriusq; in alterũ mutatio fieri} Cum diuisis contrariis, eandem nulli ipsorum speciei esse priuationis habitusq; oppositionem particulatim ostenderit, hæc nunc a se mutuo uniuersali sermone discriminat, sic inquiens, Contraria in seinuicem commeant. nam calidum in frigidũ, & frigidum in calidum: & nigrum in album, & album in nigrum demutatur. quæ autem sunt per priuationem habitumq; opposita non in se mutuo transeunt. tametsi enim in cæcitatem uisus degeneret, nõ redit tamẽ et cæcitas ad uisum. non sunt eadem igitur contraria per priuationem habitumq; obiacentibus. Probe autem dixit, si exceptiuum existat. quippe ob id & contrariorum in se per uices mutatio fit. quandoquidem ipsæ per se qualitates sunt immutabiles: in subiecto uero cum sunt, mutationem sustinent. probe etiã F
potest dixit. non enim mutuum semper in se faciunt transitum contraria. nam quæ definite cuiquam subiecto natura insunt, hæc nunquam in contraria mutantur. quippe nec ignis caliditas in frigiditatem, nec niuis frigiditas aut candor in calorem uel nigriciem commigrauerit{Potest & uitiosum ex studioso, & studiosum ex uitioso fieri} Quod fieri quidem e studioso uitiosus possit, non ostendit: probat autem ex uitioso studiosum reddi. Porro studiosum hic uocat, non consumatum, quiq; id quod est in scientia præcipuum obtinet. nam is habitum possidet immutabilem: quippe qui uirtutẽ cur honesta quoq; res sit, nedum honestam esse intelligat. Non hunc igitur inquit mutari, sed rectæ opinionis hominem. is enim labi in deterius potest falsis persuasus ratiõibus, aut ab hominibus malis deceptuus, cum quamobrem honestum uirtus sit nesciat{Idq; si assidue fiat, prorsus in contrarium habitum restituitur, nisi tempus prohibeat} Verisimile est enim uel interrũpi morbo cõtinuitatem: uel negotiorum curis: uel prauiorum hominum consuetudine. Et uero aliter, siquis in postrema senectute philosophari ceperit, deinde morte præuentus nõ in absolutum uirtutis habitum tra-

G duci potuerit{Neq; enim cæcus quis reditus uiſum recepit} Medi ea certe ratione uidelicet ac naturali nemo unquam amiſſam oculorum aciem recuperauit: niſi quoquam modo diuinitus effulſerit.

67 Quæcunque uero tanquam affirmatio & negatio opponuntur, palam eſt quod nullo prædictorum modo opponuntur. in ſolis enim his neceſſarium eſt ſemper hoc quidem eorum uerum, illud autē falſum eſſe, neque enim in contrariјs neceſſarium eſt ſemper alterum uerum eſſe, alterum autem falſum: neq; in ijs quę ad aliquid ſunt: neq; in habitu & priuatione: ut ſanitas & languor contraria ſunt: & neutrum horum neque uerum, neq; falſum eſt. ſimiliter autem et duplum & dimidium tanquam ad aliquid oppoſita ſunt: & nō eſt eorum neutrum neq; uerum neq; falſum. ſed neq; ea quæ ſecundum priuationem & habitum dicuntur, ſicut uiſio & cæcitas. Omnino autem eorum quæ ſecū
H dum nullam dicūtur complexionem nihil neq; uerum neq; falſum eſt. omnia autem quæ dicta ſunt, ſine complexione dicuntur. Verūtamen maxime tale hoc contingere uidebitur in ijs quæ ſecundum complexionem contraria dicuntur. ſanū nanq; eſſe Socratem, ac languere Socratem contrarium eſt. Sed neq; in his neceſſarium ſemper alterum uerum eſſe, & alterum falſum. cum enim Socrates ſit, aliud quidem uerū, aliud autem falſum erit: cum uero non ſit, ambo falſa ſunt. neq; enim languere, neq; ſanum eſſe uerū eſt: cum ipſe nō ſit omnino Socrates. In priuatione uero & habitu, cum non ſit omnino, neutrum uerū eſt. cum autem ſit, nō ſemper alterum quidem uerum erit, alterū autem falſum. habere nanq; uiſum Socratē ei quod eſt cæcū eſſe Socratem opponitur ſicut priuatio & habitus. & cū ſit, non neceſſariū eſt alterum uerū eſſe uel falſum.
I cum enim nondum ſit natus habere, utraq; falſa ſunt. & cum non ſit omnino Socrates, ſimiliter quoque falſa ſunt utraque & uiſum eum habere, & cæcum eum eſſe. In affirmatione uero & negatione ſemper ſiue ſit ſiue non ſit, hoc quidem falſum erit, illud autē uerum. Languere nanque Socratem, & non languere Socratem, cum ipſe ſit, palam eſt quod alterum eorum uerū, alterum uero falſum eſt: & cum nō ſit, ſimiliter. Languere etenim, cum non ſit, falſum eſt: non languere autem, uerum. Quare in his ſolis proprium erit ſemper alterum eorum uerum, alterum falſum eſſe, quęcunq; tanquam affirmatio & negatio opponuntur.

Quæ uero ut affirmatio negatioq; aduerſa ſunt, ea nullo oppoſitorum modo obſtare compertum eſt} Quæ ad aliquid ſpectāt ab oppoſitis per priuationem & habitum ac contrariis diſiunxit & hæc ab his quæ per priuationem & habitum repugnant. Tres igitur ſunt coniugationes. ergo & tres aliæ reliquæ ſunt, ſecundum eam methodum quam in introductione tradidimus. erat autē K
id genus methodus. Multiplicanda propoſita eſt multitudo ad minorem uno numerum: dimidiumq; collecti numeri inſumendum: ac tot coniugationes eſſe pronunciandum eſt. Sunt res quatuor nobis uerbi gratia propoſitæ. has uſq; ad unitate minorem, hoc eſt tria, pluries complicamus. fiuntq; quater tria duodecim. ſex horum dimidium. tot ergo ſunt coniugationes. Quapropter tribus nobis ut dictum eſt traditis, tres reſtant reliquæ: quas nunc communi oratione docet, nam quæ per affirmationem negationemque opponū-tur nunc communi ſermone a cæteris tribus diſcernit{Nam in ſolis his partem eorum alteram ueram eſſe, alteram falſam perpetuo eſt neceſſe} Si enim dicam Socrates ſedet, Socrates non ſedet: horum alterum uerum eſt, alterum falſum. aliorum trium nec ueritatem nec falſitatem ullum ſignificat. nam ſi pater, uel album, uel nigrum, uel uiſum, uel cæcitatem ſexcenties dixero, nullam nec ueritatem nec falſitatem indicaui. quippe ſi ipſa per ſe ſine uerbis proferantur nomina, nec ueritatem ullam nec falſitatem declarant: ſin uerbis coniungantur. tunc uel ueritatis ſignificatiua ſunt uel falſitatis. Quin & ipſa ſi per ſe dicantur uerba, nec ueritatem nec falſitatem indicant. quod ſi applicentur pronominibus, ueritatem aut fal- L
ſitatem oſtēdunt, ut ego ambulo. Enimuero & pronomen a uerbo ipſo ambulo poteſtate cōtinetur. etenim perſonam declarat. Id cōprobant ita eſſe infinitiua: quippe quæ nō ueritatem declarent falſitatemue, cū perſonas non indicent ut ambulare, uel currere. nudum enim ipſum eſt per ſe uerbū: nec facultate pronomen cōplectitur: ut ambulo. Ergo ſi per affirmationē ac negationē dicta ueritatis ſunt uel falſitatis indicatiua, trium autē cæterorum ne unū quidem ueritatem aut mendacium deſignat, eadem nulli horū oppoſitio per affirmationē negationemq; eſt {Neq; enim ſemper in cōtrarijs alterū uerū eſſe alterū falſum neq; in relatiuis, neq; in habitu priuationeq; neceſſe eſt} Aduerbiū ſemper ea propter adiecit, quoniam hæc aliquando ſubiectis complexa, capacia ueritatis aut falſitatis fiunt: ut bene ualet Socrates, non bene ualet Socrates{Deniq; eorum quæ nullo in complexu dicuntur neq; uerum neque falſum eſt nullum} Quæ per nullam dicuntur complexionem, eorum nullum aut uerum aut falſum indicat. nam relatiua, & contraria, & per habitum priuationemq; occurſantia abſq; ullo dicuntur complexu nihil hæc igitur ueri aut falſi declarant. quare nec eadem ſunt per affirmationem atq; negationem dictis{Verum enimuero id in illis M
euenire contrarijs quæ per complexum dicuntur uideri poſſit maxime} Quam quis obiicere ipſi difficultatem potuiſſet, hanc aſſumens ipſe proponit, ac ſoluit. Contraria enim inquit quæ cum ſubiecti dicuntur complexu uerum falſumq; diuidunt. nam ſanus eſt Socrates uel ægrotat, partim uerum, partim falſum eſt. ſed & uiſum habere uel cæcum eſſe, uel patrem aut filium, hæc quoq; uerum aut falſum oſtendunt. Ad hoc igitur etſi hæc inquit uerum a falſo diuidere per complexum uideantur, multo tamen uel hoc pacto ab affirmatione ac negatione differunt. affirmatio enim ſemper & negatio in entibus omnibus & non entibus uerum falſumq; diuidunt. nam cæcum eſſe Socratem uel cæcum non eſſe, uel album eſſe, uel non eſſe album, uel patrem eſſe, uel patrem non eſſe, ſiue ſit ipſe, alterum uerum ſemper ex neceſſitate eſt, alterum falſum, ſiue nō ſit. ſemper uerum eſt alterum. nam qui ne eſt quidem omnino, is neq; pater, neque cæcus, neque albus eſt. Et qui albam eſſe animam dicit aut albam non eſſe, & habere uiſum aut uiſum non habere & eſſe dextram aut dextram non eſſe, is parte altera uerus erit, altera mentietur. at non ſic habēt contraria. ſed ſi quidem ſit Socrates, uerum eſſe alterum neceſſe eſt, alterum falſum, nam aut frui

illum

A illum sanitate oportet, aut morbo torqueri. sin non sit, ambo sunt falsa. nam qui prorsus nõ est, quo queat pacto aut sanus agere, aut ægrotare? In priuatione autẽ & habitu, tum si sit, non semper contrariorũ uerum alterũ est, sed ambo interim falsa: tum nisi sit, falsum semper est utrunq; siquidẽ edentulum esse Socratẽ, aut habere dentes, superstite eo uerũ non est perpetuo alterũ, sed cum falsa sunt ambo: nõ existente, ambo nunquã non falsa. nam qui ne est quidem omnino, q̃uo aut esse edentulus poterit, aut dentatus? Perinde & in catulo utrunq; & habitus & priuatio, siue sit ille, siue non sit, nempe & uisum habere falsum est, et cæcum esse. Similis quoq; in relatiuis ratio est. nam & esse dextrũ sinistrum ue, tum existente, non semper uerum alterum est, sed ambo falsa interim, si solus quispiam sit: tum falsa ambo rursus, non existente. similiter patrem quoq; aut filiũ esse, & nisi sit, falsa sunt ambo. & si sit, ambo falsa quandoq;. etenim si nec patrẽ quis nec filiũ habeat, cuius nam pater uocari aut filius poterit? nisi quis per memoriam: alioqui re uera dici potest nullius. Quamobrẽ opposita per negationem affirmationemq; ab alijs, uel hoc pacto nõ parum differunt. Nam hæc si semper tum in entibus, tum in non entibus uerum falsumq; diuidunt, cætera uero in entibus nõ semper, in nõ entibus nunquam, nõ
B idem ergo cũ cæteris affirmatio est ac negatio. Quin & aliter dixeris. nempe q; ueritatem interdum, uel falsitatem prorsus admittant, nõ ipsis aliunde euenire quam ex eo q; in affirmationes euaserint, quandoquidem ipsa per se harũ neutrius capacia sunt. nam ualet Socrates, aut cæcus est, aut pater, aut id genus quidquam, affirmatio est. Quare & q; uerum aliquando, uel falsum prorsus diuidant, id sibi propter affirmationem uendicarunt. Cæterum sciendum in his rursus quæ per priuationem & habitũ, quæq; relatiue opponuntur, mediũ inter contraria & affirmationẽ negationemq; locũ obtinere. Nam cum uerum falsumq; affirmatio ac negatio in entibus omnibus ac non entibus perpetuo diuidant. *

* * *

69 ***Cõtrarium autem bono quidem ex necessitate malum est. hoc autem per singulorum inductionem palam est: ut sanitati languor: & iustitiæ iniustitia: & fortitudini timiditas: similiter autem & in alijs. Malo autem aliquando quidem bonũ est contrariũ, aliquan-***
C ***do malum, defectui enim cũ malum sit, superabundantia contraria est, cum sit etiam ipsa malum. similiter autem & mediocritas, cum utrique contraria sit, bonum est. Sed in paucis quis tale hoc aspiciet: in pluribus uero semper malo bonum contrarium est.***

Contrariũ autem bono ex necessitate est malũ, id quod ex singulariũ inductione patet} Absoluta oppositorũ disputatione, quædam nunc nobis præcepta contrariorũ tradit: quorum primũ est, Bono quidem malũ omnino esse oppositum: malo autem bonũ non prorsus: sed quandoq; & malũ: ut iustitiæ, q; est bonũ, iniustitia, quod malũ est, aduersatur, & modestiæ petulantia. pluris tamen uendicationi, q; malũ est, nõ iustitia undequaq;, sed minoris quoq; uendicatio obijcitur, ut excessui defectus. Quid ergo? iniusta est adeo natura, ut uni duo statuat pugnantia? unũ enim ubiq; uni oppositum cernimus: ut aquæ ignem. graui leue: humidum sicco. Malo igitur bonum ut immoderationi moderationem oppositum dicimus: malo autem malum non item ut immoderationem moderationi repugnare (siquidem immoderationes ambo sunt) sed ut excessioni defectum. Nam cum uirtus in moderatione consideretur,
D uitium utrinq; unum, alterum per excessum, alterum per defectum spectatur. Iustitiæ uerbi gratia, quam in moderatione contemplamur, excessus est, maioris uendicatio: defectus, minoris possessio: quarũ immoderatio est utraq;. obstant enim ut immoderationi moderatio. Rursus modestiæ excessus procacitas: defectus stoliditas. fortitudinis quoq; timiditas & audacia. prudentiæ calliditas atq; amentia. Vtraq; igitur declinatio uirtuti ut bono malũ, & immoderatio moderationi obijcitur. inter se uero nõ ita, sed ut defectus excessui. quare non duo uni, sed unum uni oppositum est.

69 ***Amplius. Contrariorum non necessariũ est si alterum sit, & reliquum esse. Sanis nanq; omnibus, sanitas quidem erit, languor uero non, similiter aũt albis omnibus, albedo quidem erit nigredo uero non.***

In contrarijs item non necesse est, si sit alterum, & reliquum esse} Secundum est hoc contrariorum præceptum. Vnum enim si sit contrariorum inquit, non necesse est esse & alterum quippe si omnes homines sanos esse supposuerimus, erit ex necessitate sanitas, morbus non erit. similis ratio quoq; in morbo est, & albedine, & nigricia, & cæteris id genus. Porro hæc Aristoteles, ipsas per se res quæ contrarietatem admittunt, non etiam ut contraria E
scrutando pronunciat. album enim ut res uel absq; nigro esse potest. ut uero huic contrariũ, per se intelligi non etiam potest. quandoquidẽ sunt ad aliquid contraria, ipsumq; esse in alterius adnexu habent. contrarium nanque contrario contrarium est.

Amplius. Si ei quod Socratem sanum esse, Socratem languere contrariũ est, non cõtingit autem simul utraq; eidem inesse, non utiq; continget cum alterum contrariorũ sit, & reliquum esse, cum enim sit Socratem sanum esse, languere Socratem non erit. 70

Item si sanum Socratem esse & ægrotare Socratem sunt contraria, eidem uero simul inesse nequeunt ambo, non utiq;, existente contrariorũ altero, esse & reliquum licet} Sciendũ porro dictum hoc uel ad superioris fuisse approbationem, uel quoniam alia esse in contrarijs simplicia dicebamus, alia per subiectorũ complexum intelligi. Cum itaq; per superiora posse contrariorũ existente uno alterum non esse in simplicibus cõmonstrauerit, nunc in ijs quoque quæ per complexum considerantur idem fieri posse ostendit. nam si ægrotans Socrates sano contrarius Socrati est, minime uero F
possunt in eodem esse contraria, contrariorum uno existente, non esse alterum omnino est necesse quippe si sanus sit Socrates, ægrotare eodem tempore ipse haudquaquam pot[illegible]

Palam uero est quod circa idem aut specie, aut genere nata sunt fieri contraria. Languor nanque & sanitas in corpore animalis nata sunt fieri. albedo autem & nigredo, simpliciter in corpore. Iustitia uero & iniustitia in anima hominis. 71

Constat quoque apta nata esse contraria, ut circa idem uel specie uel genere fiant} Tertium hoc theorema de contrarijs dicit. quod est, uel circa unum atque idem genus fieri, uel circa unam eandemq; speciem nata esse contraria: ut albedo & nigritia. nam circa unum & idem genere uersantur, lapide inquam, & equo, & homine, ac denique in animato corpore, atq; inanimi, quæ sunt eadem genere. horum nanque genus est corpus simpliciter. Sanitas uero & morbus circa unum idemque specie habetur, ut in homine, & equo, atq; animali absolute omni, quæ specie sunt eadem.

G quippe animalis corpus species est simpliciter corporis. Iustitia similiter & iniustitia in hominis anima prouenire natura solent. hæc uero ipsius simpliciter animæ siue incorporeæ species est. Quamobrem uero cũ idem uel specie.uel genere dixerit, non adiecit uel numero?nam idem,ut supra docuimus, uel genere, uel specie,uel numero est idem. quo modo & diuersum: genere,ut homo & equus:specie,ut Socrates & Plato: numero, ut ensis, gladius,mucro,machæra,& similia. Aut ergo ut cõfessum,id superhabitum ab eo dicimus, perinde quasi subaudiri nobis posset: aut quoniam etsi circa idem numero diuersentur contraria,non in parte eadem tamen. nam albus parte alia Socrates est, alia niger,ut capillo.calidus item alia,& alia frigidus. quippe fieri nequit,ut in eadem simul parte existant contraria.

72 *Necessarium autem est omnia contraria, uel in eodem genere esse, uel in contrarijs generibus, uel ipsa genera esse. Album enim & nigrum in eodem genere sunt. Color enim eorum genus est. Iustitia uero & iniustitia, in contrarijs generibus.illius nanque uirtus genus est:huius autem uitium.* H *Bonum uero & malum non in genere sunt, sed ipsa sunt genera aliquorum existentia.*

Omnia uero cõtraria,aut in eodem sint genere necesse est,aut in contrarijs generibus,aut ipsa sint genera} Quartũ est hoc contrariorũ theorema,nempe aut sub uno eodẽq; genere esse contraria,ut album & nigrum. Sunt enim sub colore.aut sub contrarijs generibus,ut iustitia,& iniustitia nam illa sub uirtute, hæc sub uitio reponitur,contraria autem uirtus est uitio.aut ipsa esse genera,ut bonum ac malum. hæc enim sub genere alio nõ continentur,sed genera duntaxat sunt.Quid ergo?duo alia decem illis addenda prædicamenta boni & mali,ut non decem amplius prædicamenta,sed duodecim numerentur?Hæc igitur uocata dicimus genera non eadem cũ alijs prædicamentis significatione, q per se hæc inquam,quo pacto & prædicamenta, subsistant,sed quemadmodũ & Plato quinq; illa,genera entium dixit,ens inquam,identitatem diuersitatem, motum, ac statum, propterea quod in ijs quæ sunt omnibus uisitentur,nõ autem q hæc per se ipsa subsistant. Sic ergo & bonum malumq; esse genera dixit hoc loco Aristoteles, nõ quod ipsa per se,sed quod in prædicamẽtis omnibus cõspectentur. I est enim in substantia bonum quodpiam ac malũ, & in quanto,& in quali:prædicamentisq; reliquis. Bonum nanq; in substantia,est eius perfectio,absolutamq; habere numeris omnibus naturæ rationem,neq; in ratione redundare,aut deficere in quanto, commoda cuiq; rei quantitas.in quali color unicuiq; cõmodus.similiter & in alijs. At exactius rem æstimantibus ne contraria quidem bonũ & malũ,sed per priuationem habitumq; opposita uidebuntur. Cõtrariorum enim utrunq; forma præditum sit oportet, ac finitam habeat naturam,ut album & nigrum. malũ autem certam quæ subsistat naturam nõ habet.siquidem ametria,hoc est(ut sic dixerim) immensitas quædam est. at immensitas quomodo formam obtinere præfinitam potest? Ea de re fit ut nec sub definitionem cadat uitiũ. sed quemadmodũ habitus absentia uenit priuatio,naturam quampiam ipsa certam non habens, sic uitium quoq;, uel per excessum, uel per defectum superest, uirtutis absentia. nam illa cum in mediocritate spectetur declinatio a medioeri per excessum,uel defectũ,uitium fecit.Neq; uero id nos prætereat,cõtraria quanuis sub cõtrarijs generibus esse prodiderit,non de genere tamen eorũ generalissimo,sed proximo dixisse & subalterno. nanque agere sub K eodem genere cõtraria necesse est. Quanuis enim sub uitio sit iniustitia,sub uirtute iustitia habeatur,tamen ea quoque sub communi quodam uno genere, habitu inquam ac dispositione comprehenduntur. Id autem ad qualitatem refertur, quæ genus est omnium contrariorum generalissimum. Iureque sub uno genere degunt contraria. quippe mutuum eorum bellum intelligens natura, superne illa atque inferne connectenda curauit superne nimirum, communi genere, inferne, subiecto communi.

DE PRIORE.

PRIUS autem alterum altero dicitur 73 *quadrupliciter. Primo quidem & maxime proprie secundum tempus, secundum quod antiquius alterum altero, & uetustius dicitur. In eo enim quod tempus amplius est, & antiquius et uetustius dicitur. Secundo autem quod non conuertitur secundum subsistendi cõsequentiam: ut unum duobus prius est. duobus enim existentibus, mox unum esse consequens est. uno uero existente, duo* L *esse nõ necessariũ est. quare nõ conuertitur ab uno consequentia,ut reliquum sit. prius autem illud esse uidetur a quo non conuertitur eius quod est esse consequentia. Tertio uero secundũ ordinem quendam prius dicitur:quemadmodũ & in sciẽtijs,& in orationibus, nam in demonstratiuis sciẽtijs est prius et posterius ordine. elemẽta.n.in geometria priora sunt ordine ijs quę describuntur. sed & in grammatica, elemẽta syllabis priora sunt. & in orationibus similiter procemium narratione prius ordine est. Amplius præter ea quæ dicta sunt, quod melius & honorabilius est, prius natura esse uidetur. consueuerunt autem & multi honorabiliores & magis dilectos a se priores apud se dicere. Est quidem & pene alienissimus priorum hic modus. Modi igitur qui dicti sunt de priore, fere tot sunt. Videtur autem præter eos qui dicti sunt alter esse prio-* M *ris modus. Eorum enim quæ conuertuntur secundum esse consequentiã, quod alteri quomodolibet causa est, conuenienter prius natura dici posit. quod uero quędam sunt huiusmodi, palam est. esse nanq; hominẽ, secundum esse consequentiam ad ueram de se conuertitur orationẽ. Nam si homo est, uera est oratio qua dicimus quod homo est: & conuertitur. Nam si uera est oratio qua dicimus quod homo est, est homo. Est autẽ uera oratio nequaquam causa ut sit res. ueruntamen res quodammodo causa uidetur ut sit uera oratio. eo enim quod res est aut non est, uera oratio aut falsa dicitur. quare secundum quinque modos prius alterum altero dici potest.*

Prius aliud alio dicitur modis quatuor} Prioris meminit in relatiuorũ disputatione, ubi scibile sciẽtia, et sensibile sensu prius esse affirmabat.

A affirmabat. eam ob rem itaq; diuerſa hic eius ſignificata enumerat, & quatuor numero eſſe ait. Ac primũ quidem tēpore prius, ſecundũ natura, tertium ordinē, quartum dignitate {Nam primũ quidem ac maxime proprie, tēpore: quatenus antiquis aliud alio ac uetuſtius dicitur. Quod.n. plus interceſſerit tēporis, & antiquius & uetuſtius nominatur} Primũ quidem ac maxime proprie inquit prius dicitur quod tēpore antiquius & uetuſtius eſt. tēpore enim Socratem eſſe dicimus Ariſtotele priorem. Primũ autem & maxime proprie hoc prioris ſignificatũ dicit, quoniã quod antiquius eſt tēpore, id conſuetudo quoq; prius maxime appellare ſolita eſt. Sciendũ porro uetuſtius, ideſt to palæoteron, tum in animatis, tum in inanimis: antiquius autem ſeu magis, ut ita dixerim, ſenius, hoc eſt to presbyteron, in ſolis animatis dici conſueuiſſe {Secundũ eſt quod per exiſtēdi conſequentiã non reciprocat: ut unum duobus prius} Secundũ eſt hoc ſignificatũ prioris, quod per exiſtendi cõſequentiã non reciprocat, hoc eſt in quo exiſtēdi nõ reflectitur cõſequētia: nēpe q; ſimul infertur quidē, ſed ſecum nõ infert: ut ſi ſint duo, erit ex neceſſitate unum. nam ſimul unũ infertur. at unũ ſi ſit, non ex neceſſitate duo erunt. non enim ſimul cũ uno inferuntur. quare prius eſt unũ duobus. B Rurſus exiſtente homine, erit animal neceſſario. nam ſimul animal cum homine infertur. at ſi ſit animal, non prorſus erit homo. ſiquidem non ſimul homo cũ infertur: cũ animalia quæ homines nõ ſunt cõplura exiſtant. prius igitur quam homo eſt animal natura, non tēpore {Tertio loco, ſecundum ordinē quendam prius, quemadmodũ in ſcientijs atq; orationibus, dicitur} Tertiũ hoc eſt ſignificatũ prioris, nempe prius ordine. quemadmodũ habet ſe inquit res in ſciētijs. Nam præcedunt & in demonſtratiua ſcientia propoſitiones, cõcluſiones cõſequuntur. & in Geometria priora ſunt inquit deſcriptionibus elemēta. Vocant autem Geometræ elemēta, punctũ, lineam, ſuperficiem, & ſimilia, quæcunq; theorematũ demonſtrationem antecedere cõſueuerunt. Deſcriptiones uero, quas diagrãmata græci nominant, ipſa theoremata. Et uero in literis priores ſunt ſyllabæ dictionibus: elementa ſyllabis. Idem & in orationibus dicemus. nam præcedunt exordia: præconſtitutio ſequitur: dein cõſtitutio: proximæ ſunt his narrationes: mox certamina. hæc autem ut priora ſint omnia ſolo obtinent ordine: neq; uero natura, neq; tempore. Poteſt nanq; & artis expers orator primũ uti certaminibus: deinde exordijs, & tunc narratione. C Et Geometra ſpeculamē prius exponere: de hinc elemēta. quapropter hæc ordine duntaxat, prioris obtinent rationem. De alijs igitur prius ordine ſolo fortaſſis dici conceſſerit: uerum in literis nõ ordine etiã ſolo eſſe uidentur ſyllabis elemēta, uel nominibus, uel orationibus priora. Neq; enim licet ordine obuerſo primũ nomina diſcere, deinde ſyllabas, poſtremo elementa. ſiquidem nota reliqua eſſe nõ cognitis elemētis nullo modo poſſunt: pereuntq; ſimul reliqua ſublatis elemētis. at manere poſſunt elemēta, uel ſi reliqua illa tollantur. Quo fit ut ſin elementa ijs priora quæ ex ipſis conſtant elemētis non ſolũ ordine, ſed etiam natura nõ recte igitur in grammatica ſolo ordine elemēta prima eſſe dicit. niſi forte ad illud reſpexit, q; & orationes nectere, & proferre nomina, elementorũ autē uim ignorare queant literarũ rudes. ſed quanquã uidelicet ex uſu loquantur, ac ſignificata uocũ teneant, ipſam tamen quæ eſt in uoce uim neſciant orationis: cũ ex quibus conſtet nequaquã intelligant {Itē præter ea quæ diximus, quod melius honorabiliuſq; eſt id natura eſſe prius uidetur} Quartus eſt hic prioris modus, honorabilius inquã: quod cõſuetudo prius nominat. eſt autem hoc inter prioris ſignificata prorſus alienũ. quamobrē & id ipſe reprobat. quintũ autem quendã modum huius loco deinceps affert, ut quatuor prioris ſignificata expleat. Iccirco cum diuerſa D quoq; ſimul aduerbij ſignificata enumerando, unũ huius modũ prioris ſingulis opponat, huic ſoli nullũ obiecit, a prioris ipſum ſignificatis prorſus exterminans {Videri aũt quis poſſit præter enumeratos alius eſſe prioris modus} Quintum hunc addit. nam quartus ut diximus a prioris ſignificatis erat alienus: quoniã a noſtra electione, non a rerũ natura proficiſcebatur. Quintũ autem eſt ſecundo contrariũ. nam cum illud ſecundũ ipſius eſſe conſequentiam non reciprocet, neq; ſit alterũ alteri cauſa, hoc & reflectitur, & alterum alteri cauſa eſt, ut pater et filius: quippe hæc inter ſe cõmeant in exiſtēdi conſequētia. ſiquidē utrouis poſito, omnino alterũ ſequitur: eſt tamē reliquo alterum cauſa, filio inquã pater. Ratio in re quoq; ſimilis eſt & uera de re ipſa oratione. nã & horum in exiſtendi cõſequentia reciprocantiũ alterum alteri cauſa eſt, ut Philoſophus eſt Socrates: et oratio de eo quædã eſt quæ ipſum eſſe philoſophũ dicit. utrum ergo ex his fuerit poſitũ, alterũ quoq; ex neceſſitate cõſequitur. Si.n. uera eſt oratio quæ philoſophũ eſſe pronunciat, Socratē neceſſe eſt eſſe philoſophũ. & ſi ſit Socrates philoſophus, uera ex neceſſitate oratio erit quæ illũ eſſe philoſophum perhibet. Verũ hæc tametſi mutuo cõuertuntur, res tamen orationi quo uera ſit cãm præſtat. nã niſi res ſit, uera eſſe de re ipſa non poteſt oratio. E Poteſt igitur modis quinque aliud alio prius dici. Cæterũ de eo quod prius eſt ſermone habito, nõ de poſteriore etiã meminit. ſiquidē cum de priore ageretur, præceptio quoq; poſterioris enituit. hæc.n. ſimul hñtur, ſuntq; ad aliquid: proinde & uno cognito, alterũ quoq; eſt notum. nam prius poſteriore prius dicitur, & poſterius priore poſterius. Quare quot modis uocatur prius, totidē & poſterius nuncupabitur. ſiquidē quocunq; alterum modo ſeſe habeat relatiuorum, eodem habet & reliquum.

DE SIMVL ADVERBIO.

SIMVL aũt dicuntur ſimpliciter quidem et proprijſſime quorũ generatio in eodē eſt tpe. neutrũ.n. eorũ neq; prius, neq; poſterius eſt. ſimul aũt ſecundũ tps hæc dicuntur. 74

Natura uero ſimul ſunt quæcũq; cõuertuntur quidē ſecundũ eius quod eſt eſſe cõſequētiã, ſed nequaquã alterũ alteri cauſa eſt, ut ſit, ut in duplo & dimidio. F cõuertuntur etenim hæc. nam cũ duplũ ſit, dimidiũ eſt: & cũ dimidiũ ſit: duplũ eſt, ſed neutrũ alteri cauſa eſt ut ſit. Dicũtur aũt ſimul natura & quę ex eodē genere e diuerſo abinuicē diuiduntur. e diuerſo aũt diuidi abinuicē dicuntur quæ ſecundũ eandē ſunt diuiſionē: ut uolatile greſſibili, & aquatili. hæc.n. abinuicem e diuerſo diuiduntur: cũ ſint ex eodē genere. Animal nanq; diuiditur in hęc, in uolatile, greſſibile, & aquatile. & nihil horũ prius, uel poſterius eſt, ſed ſimul hæc natura eſſe uidētur. Diuiditur aũt & unũquodq; horum in ſpecies rurſus: ut uolatile, greſſibile, & aquatile. Erunt ergo & illa ſimul natura quæcũq; ex eodē genere ſecundũ eandē ſunt diuiſionē. Genera uero ſpeciebus ſemper priora ſunt. neq;.n. cõuertũtur ſecundũ eius quod eſt eſſe cõſequētiã: ut cũ quidē aquatile ſit, aial eſt: cũ uero ſit aial, nõ neceſſe eſt ut aqua-

G tile ſit. *Simul ergo natura dicũtur quæcunq; quidem conuertuntur ſecundũ eius quod eſt eſſe cõſequẽtiam, ſed nequaquã alterũ alteri ut ſit cauſa eſt: et ea quæ ex eodẽ genere e diuerſo diuiduntur abinuicẽ. Simpliciter aũt ſimul ſunt, quorũ generatio in eodẽ eſt tẽpore.*

Simul ſimpliciter quidẽ & maxime proprie dicuntur ea quorũ generatio in eodẽ eſt tẽpore} Meminit et uerbi ſimul in relatiuorũ diſputatione, ubi dicebat, uidẽtur aũt quæ ſunt ad aliquid ſimul eſſe natura. quapropter merito de eo nũc ſermonẽ inſtituit. Quoniã uero ſimul aduerbiũ eſt priori oppoſitũ, triplicẽ eius aduerbij differẽtiã tradit: ac primũ quidẽ modũ primo prioris modo opponit: ſecundũ ſecũdo & quinto. tertiũ tertio: quarto aũt nullũ aduerſum ſtatuit modũ. etenim hũc eſſe ante iam diximus ex prioris ſignãtis alieniſſimũ. Primũ igitur ſimul aduerbij modũ, quẽ maxime quoq; propriũ dicit, eũ eſſe pronunciat qui ad tẽpus pertinet: uerbi cauſa ſi duo quidã aut plures eodẽ in tpe generationẽ obtinerẽt. Hũc aũt iure maxime propriũ affirmat: ſiquidẽ fert etiã uerbũ ſimul cõſuetudo in his maxime. nẽpe ijs quæ eodẽ tpe exiſtunt. Cæterũ primo
H prioris uti docuimus ſignãto eſt aduerſus hic modus: quod ipſum quoq; prius eẽ maxime ac præcipue dicebatur, id inq̃ quod penes tẽpus intelligitur: ut Socrates & Alcibiades. eſt. n. Socrates prior tpe. Ergo ſi quod tpe ipſo prius eſt, id prius dici magis ac potiſſimũ ualet, obſtat aũt uerbũ ſimul priori, poterit & quod ſimul eſt tpe peculiarius nuncupari. ſunt aũt ſimul ea quæ neq; priora, neq; poſteriora habẽtur {Simul aũt natura ſunt ea quæ ſecundũ ipſius quidẽ eſſe reciprocant conſequentiã} Secũdus eſt hic ſimul aduerbij modus, qui ſecundo & quinto priori ſignãto repugnat. ſecundo quidẽ, quoniã prius id eſſe illic dicebamus q, in exiſtẽdi cõſequẽtia nõ reflectitur, ut unũ & duo. neq;. n. ut unũ duobus, ſic & duo uni ſunt cõſequẽtia. hic uero ſimul id eſſe pronũciat quod in ipſius eſſe cõuertitur ſequela, ut duplũ & dimidiũ. Vt. n. duplo exiſtẽte cõſequẽs eſt eſſe dimidiũ, ita ſi dimidiũ ſit, duplũ eſſe ex neceſſitate cõſequitur. Quinto aũt eſt oppoſitũ. quoniã prius quidẽ illud eſſe prodebatur quod in ipſius quidẽ eſſe obãbulabat cõſequẽtia, cã tñ alteri ut eẽ reliquũ erat: uelut in patre ac filio dicebatur. hæc. n. quanquã in exiſtẽdi reciprocãtur ſequela (nã utrouis poſito alterũ quoque ſubſequitur) cauſa tñ ut ſit eſt filio pater. iccirco & prior eſſe ferebatur. hic uero ſimul dicũtur quæ in exiſtẽdi cõmeant cõſequentia, nullo aũt pacto alterũ alteri eſt cã, duplũ inquam ad dimidiũ.
I hæc. n. tum reflectũtur. nanq; uno poſito infertur et alterũ neceſſario. tum neutrũ ut ſit cauſa eſt alteri. Porro uerbis illis, Nullo aũt pacto alterũ alteri eſt cauſa, aduerbiũ duntaxat addendũ. quoniã pater ac filius, & duplũ ac dimidiũ difficultatẽ in re pariũt. eſt. n. cauſa duplũ dimidio, quanquã nõ ita ſolũ. etenim cauſatũ quoq; eſt, a dimidio cãm obtinẽs. ſimiliter filio quoq; cũ cauſa ſit pater, cãm obtinet filiũ. adiectũ itaq; ſit aduerbiũ duntaxat cõuenit. quippe et cauſa proprie eſt ea quæ cã eſt duntaxat, ſed nõ eius quoq; cauſa tum cuius eſt cauſa {Et quæ ex eodẽ genere a ſe mutuo diſiuncta in aduerſum ſunt ſimul dicuntur natura} Hic tertius ſimul exiſtẽdi modus eſt, qui tertio ſignãto prioris repugnat, ordine inquã priori. qualia ſunt in ſyllabis elemẽta, ſyllabæ in dictionibus, in orationibus procœmia. Hic uero ſimul ea ſunt quæ eundẽ ex priore ordinem poſſidẽt, qualia genera ſunt ex diuiſione eadẽ ſumpta: ut corpus & incorporeũ. diſtant. n. æqualiter hæc & a ſubſtãtia, & ſpeciebus ſpecialiſſimis, hoĩe inquã & equo, angelo & anima. Simul quoq; animatũ & inamime rõne eadẽ dicuntur: ſiquidẽ hæc pari, tum corpore ſimpľr dicto, tũ ab animali, interuallo recedunt. Terreſtre quoq; & uolucre & aquatile atq; id genus oĩa ſimul dicuntur. eorũ. n. nullũ alterũ altero eſt prius. nam et a ſupremo genere parẽ diſtantiã eandẽq; obtinent. ſimiliter et a ſpecie ſpecialiſſima. K
Quod ſiquis forſitã uolucre in aues & locuſtas diuiſerit. nõ etiam auis & uolucre ſimul dicũtur. ſed prius uolucre, quoniã ex animalis diuiſione acceptũ eſt: auis aũt ex uolucris ſectione prodijt. Sũt uero priora ſemper ſpeciebus genera: quoniã in nulla exiſtẽdi reciprocant cõſecutione. nam ſpecie poſita ſequitur genus neceſſario: at poſitis generibus ſpecies non neceſſe eſt conſequantur.

DE MOTV.

*M*OTVS *aũt ſpecies ſunt ſex, generatio, corruptio, augmentũ, diminutio, alteratio, & ſecundum locum mutatio.* 15

Sex motus ſunt ſpecies. Generatio, corruptio, auctio, decretio, alteratio, ac loci mutatio} Non eſt ſub prædicamentis motus, q, in ipſis uiſitetur. in ſubſtãtia. n. generatio corruptioq; ſpectatur. ſed nec ſubſtãtia gñatio & corruptio, neq; auctio & decretio quantum. nec alteratio qualitas, nec localis motus ubi dicitur, ſed neq; ad aliquid. quoniã nec ipſum eſſe obtinet in eo motus q, ſeſe quodã L
pacto ad aliquid hẽat. Ne uero illud nos prætereat, diſputationẽ de motu uiro eſſe naturæ rõnes perſcrutanti cõſentaneã ſiquidẽ habent ipſum eẽ res naturæ oẽs in motu. eſt. n. & natura, ut finiuit ipſe, motus principiũ et quietis. quapropter & in naturali auſcultatione ſermonẽ de eo producit longius, atq; exactius diſſerit. Cæterũ quærẽdũ eſt cuius rei gratia hoc loco motiõis meminerit. Quidam ergo q, prædicamẽta facere et pati motiões eſſent, de quibus eſt nihil locutus, eapp hic ab eo ſermonẽ de motu inſtitutũ affirmarunt. quodãmodo. n. motus inquit genus eſt. ſpecies eius, tũ alia plura, tũ facere et pati. ſic igitur de his nõnulli definiuere. Sed non admittẽda id genus rõ eſt. non. n. propoſitũ Philoſopho eſt plus quid de prædicamentis facere & pati q̃ a principio dixerit pfari. Præterea, ut inter initia quoq; dicebamus, mouere ad facere prædicamentũ refertur: moueri ad pati, ipſe uero motus non itẽ. non eſt. n. motus facere. Motus quoq; nõ prædicamenta, ſed uias in prædicamẽta eſſe docebamus. Quã ergo nos ſniam ferimus? nẽpe ut in præſumptis uocibus præceptionem fecit, quoniã earum cũ de prædicamentis præciperet meminiſſet. ita nobis ſane et de motu dictum iri.
M Habuit. n. in ſermone de ſubſtantia mentionẽ de motu, cum pprium aſſignauiſſet ſubſtantiæ, unum idẽq; numero capax uiciſſim cõtrariorũ eſſe. dubitationẽq; ad hoc ptuliſſet non eſſe hoc ppriũ forſan ſubſtantiæ, qñquidem non ſoli ipſi, ſed orõni quoq; & opinioni cõpetat. nam & hæc unũ idemq; numero manẽtia, contrariorũ ſunt alternis capacia, ueritatis inq̃ ac falſitatis, dubitationẽ ſoluens intulit, non eodẽ hæc modo capacia cõtrariorũ cum ſubſtantia eſſe. fit. n. capax contrariorũ ſubſtantia, motum patiens ipſa. illa uero, non ipſa motu agitata, ſed alijs motum ſuſtinentibus ueritatem falſitatemq; accipiunt. Proinde igitur quoniam meminit motionis, neceſſe de ea eſſe nos docere arbitratus eſt. Decet itaq; phyſicum uirum ut iam ante dixi ſermo de motu. quamobrẽ quatuor et ipſe poſteriores ex octo phyſicæ auſcultationis libris in diſputationẽ de motu conſumpſit. hic uero tantũ de eo diſputat quãtum logico uiro ſcrutari conuenit, in quot ſpecies diuidatur motus: et quæ ſint: et quæ quas conſequãtur, uel non cõſequantur {Sex motus ſunt ſpecies: generatio, corruptio, auctio, decretio, alteratio, ac loci mutatio} Cur in ſex partes motus diſcerpitur? quoniã motus alienatio q̃dã ac demutatio eſt. Deturbatur aũt uel a ſua ipſius quadã ſubſtantia, et generationẽ ac corruptionem facit. uel ab ijs quæ in ipſa ſunt

A substantia penes quantitatē, facitq; augmentum ac decrementum, uel penes qualitatē, et fit alteratio aut ab ijs q̃ circa seipsum sunt, & mutatio loci cōficitur. Quæri aūt hæc tria in disputatione de motu sciendū est, quot species sint motionis, quibus mutuo discernātur, et ad hæc tertiū, quali speciei motus qualis sit opposita. Quot igitur species sint motionis iā ipse enumerauit, sex esse pnuncians: Verum quo nos sciaria quoq; rōne intelligamus cur species motus sex, nec plures sint. nec pauciores, rōnem in mediū ex diuisione affcramus, Tria igitur esse dicimus quæ circa naturā nostrā spectantur: ipsa substantia, quæ in substantia habentur, quæ sunt circa substantiā. Sunt ergo in ipsa, si magnas partes diuidas quantū et quale. magnas ppterea diximus, quoniā etsi prædicamenta alia sint in substantia, hñt tñ ex his generationē, ut ante pdidimus. circa substantiā uero sunt locus & tēpus. Hæc tria cū sint, gñatio & corruptio est substātiæ motus, qualitatis alteratio, icremētū ac decrementū quātitatis: ubi uero prædicamēti, localis mutatio, quæ latio noīatur. Porro latio quædā recta appellatur, quæ sursum uidelicet ac deorsum tēdit: nōnulla circularis, quæ in orbē circūagitur: ut cæli latio, recta, & in gyrū, Sex itaq; spēs hic tradit motionis, lationē in rectā et circularē nequaq̃ diuidēs. At in naturali auscultatione,
B genus esse uult mutationem. eiusq; tres esse species, motum, generationē, corruptionē. motum nanq; a generatione et corruptione illa in aduersum distinguit. Non. n. uult illic gñationem aliquorum manentiū mutationē esse, formāq; obtinentium, uerū secundū illorū aliqd' quæ circa eam accidunt. Icirco quæ mouentur, ea secundū quantum, uel quale, uel locum inquit moueri, substātialem formam quæ ab initio fuerat seruantia, in gñatione uero ac corruptione uetus forma in eo qd' mutatur non manet. quoniam gñatio uia est a quoquo mō non ente in ens quodam mō. hoc est ab eo qd' ptāte est in ens actu corruptio cōtra uia est ab ente in non ens. Verū hic quoniā introductorius liber est, et logicus magis, nō physicus, exacta de his rōne nō disserit: sed gñationē quoq; et corruptionē motiones esse pronunciat, qñquidē nō ut physicus hoc loco, sed ut logicus disputat, quærens in his quæ quibus sint, uel nō sint cōsequētia.

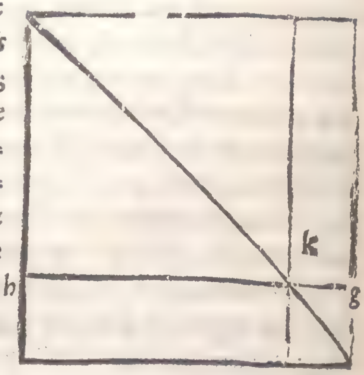
76 Alij itaq; motus palā est qđ abinuicē diuersi sunt. nō. n. est gñatio corruptio: neq; augmentū diminutio, neq; secūdū locū mutatio: silr aūt et alij. In alteratiōe uero hēt quandā dubitationē, ne sit forte necessariū id
C qđ alterat᷑ p aliq̃ reliquarū motionū alterari. hoc aūt, non uerū est. nā secundū oēs penes passiōes aut cōplures accidit nos alterari, nulla aliarū cōicāte motionū, nā neq; augeri necessariū est quod p passionē mouetur neq; diminui, silr aūt et in alijs. quare alia præter alios motus erit alteratio. nā si eēt eadē, oporteret id qđ alteratur, mox & augeri, uel minui, uel quandā aliarū motionū sequi: sed nō necesse est silr aūt et qđ augetur aut alia aliqua mutatione mouetur, alterari oporteret sed sunt q̃dā quę augmentātur q̃ non alterātur: ut quadratū gnomone circūposito creuit quidē, altaratū uero nihil factū est. sic et in alijs huiusmodi, quare alij motus sunt abinuicē. est aūt simpliciter motui quidē quies contrariū. ijs uero quę per singula sunt et singula. gñationi quidē corruptio cōtrariū: augmentationi uero diminutio: scđm locū mutatiōi, scđm locū quies. maxime autem uidetur opposita esse ad cōtrariū locū mutatio: ut ei quę inferius est, ea quæ superius est: et ei quę superius est, ea quę inferius est. reliquo uero assignatorū motuū non facile est assignare quid forte est contrarium. uidetur aūt nihil esse ei contrariū. nisi quis et in hoc secundū qualitatē quietē opponat: aut in cōtrariū qualitatis mutationem sicut et in mutatione secundum locū, quietem secundū locū aut in contrariū locū mutationē. est enim et alteratio mutatio secundū qualitatē. quapropter opponitur motui secundū qualitatē, quies secundū qualitatem: aut in contrarium qualitatis mutatio: ut album fieri ad id quod nigrū est fieri. alteratur enim, in contraria qualitatis mutatione facta. D

Motus itaq; alios inter se diuersos esse constat} Postquā spēs enumerauit motus, hic eas deinceps a se mutuo distinguit, ostēditq; quonam pacto nō sint eædem. neq;. n. gñatio inquit corruptio est. neq; augmentum diminutio. quo modo. n. qñquidem sunt et contraria: sed nec auctio est gñatio. ens. n. augetur: non ens fit. nec decremētū corruptio. nam et in his eadem rō cōgruit. significat. n. decretio remissionē entis secundum quantitatē: corruptio absolutā entis abolitionē. Neq; uero rursus localis mutatio cuiquā supradictorū consentit. nā qd' a loco in locū demigrat. id neq; gignitur, neq; corrumpitur, neq; augetur, neq; minuitur. neq;. n. si Athenis uerbi gratia, pfisciscatur Corinthū Socrates, aliqd' ex dictis patietur unum sed idem manens per omnia, loco solo dimouetur{ Verū in alteratiōe dubitatio habetur nōnulla. sit ne id qd' alteratur necesse cuius q̃ reliquarū motionū modo alterari} Quod aliæ quidē inquit motiones oēs nō eædē inter se sint, nemini dubiū fuit. at in alteratione quærendū est, an qd' alterascit, id secundū gñationē, uel corruptionē, uel incrementū, uel decrementū, uel aliq̃ cæterarū alteretur. Sed non est uerū hoc inquit. nāq; in plurimis affectibus, calefactione in quā, pfrictione, ac similibus, alteramur quidē prorsus, nō tñ quenq̃ ex reliquis motū perferimus. neq;. n. augeatur omnino qd' calescit aut refrigeratur, uel decrescat, uel fiat, uel corrūpatur, aut reliquorū quodpiā oportet sustineat. quare seiuncta ab alijs motibus est alteratio{ Eadē. n. si esset, protinus qd' alteratur uel augeri uel minui oporteret} Si idē uni esset inquit aliorū motuū alteratio, opus esset oīno qd' alteratur, reliquorū ēt motuū quēpiam sustineret, minime uero id nūc accidit. nā corpora qdē in sole uersata calescēdo nigrescēdoq; alterātur: non tñ huiusce rei gratia augētur, minuūtur ue, aut cæterorū aliquod perpetiuntur. eadē potes & de ijs dicere quæ a frigore, aut quouis aliter modo alterantur{ Similiter et quod augetur, aut alijs quibusdā cietur motibus, alterari} Sermonē uice inuersa probat. non. n. inquit solū si idē alijs motibus esset alteratio, id protinus quod alteratur uno quoq; aliorū motuū cieri oporteret, sed cōtra et siquid secundū augmētū, uel decrementū, uel cæterorū aliquē motū esset, id statim quoq; alterari. quāquā maxime cæteris motibus alteratio prior existat, siue ipsos consequatur. nā alteratius quoq; oīno fiat oportet qđ augetur. siquidē cibū alterari primū in sanguinē opus est augescētibus: atq; illū in carnē. nec fieri aliter nō præcedēte alteratione incrementū posset. sed antecedit quoq; alteratio quæ generātur. nā semen alterari in sanguinē potest: sanguis in carnē: ac quouis aliter modo leges postulent. naturæ. Et uero in motibus alijs oībus est alterationē uel consequentē uel antecedentē contēplari. Nā que locali cientur motu,

E

F

G præsertim si plus sint contẽtiusq; agitata, alteratio sequitur. nimi=
rum ijs quæ mouentur cõcalescentibus. Tametsi ergo alios ut dixi
motus sequitur alteratio, non idem tamen ex hoc alijs motibus al=
terationem esse affirmamus. Quãdoquidẽ uel localis motus alios
omnes comitatur. nã & quod gignitur, & q corrumpitur, locali
quoq; agitatu prorsus mouetur. similiter augescẽs quoq; ac decre
scens. nam singulis his localis motus necesse est antecedat. qui nisi
sit aliorum quenquã fieri haudquaquam potest. Nam siue in com=
mune rem æstimes, appropinquante sole & recedente uniuersa=
lis generatio corruptioq; consistit. siue priuatim perpendas semẽ
uidelicet in terram uel etiã in uterum cadat oportet. aut mas quoq;
fœminam adeat. hoc aũt localis est motus. & in corruptione uide
licet congressa elementa a seinuicem opus est discernãtur. Porro
in augmento & decremento prospicua est loci mutatio. si quidem
maiorem ex minore locũ obtineat oportet quod augetur. & mino
rem ex maiore quod deminuitur. Sed id etiam q alterascit: tum q
a profundo ad superficiem qualitas, ut in erubescentibus, uel palle
scentibus permeet: tum q alterans appropinquare alterascenti sit
necesse. Verum et si motum omnẽ localis consequitur motus, quod
tamen sit ab iis alius, plane dilucidet. quandoquidem, & si luci ex
H positum corpus omnino comitatur umbra, non ob id tamen & um
bra iam corpori in luce posito est idẽ. sic ergo & in alteratione,
quãuis motus hæc alios oẽs sequatur, non ea tamẽ de re idẽ quoq;
est illis: quando ne motionis quidem omnis comes est alteratio. Nã
quæ per additionem augentur, crescunt quidem (euadunt. n. ex mi=
noribus maiora) ut si aqua cisternæ addatur. sed non fiunt altera=
tiora. quippe aqua in ea contenta, affusa alia creuit non alterata.
Et quæ extrahitur recta linea, non alterascens augetur. Verũ nec
quidquid alteratur augescit: si qui discit, qui irascitur, qui metuit,
non augescendo alteratur. id quod uel ipse declarant subiũgit, atq;
inquit {Quadrangulus circũposito ipsi gnomone augescit quidem,
at non alteratius euadit} Nam & auctus, manet etiam quadran=
gulus. quare ne decrementum quidẽ est alteratio. siquidẽ detracto
a quadrato gnomone, quadratum quod reliquũ est mansit. Verum
quoniam alterationis a cæteris motibus diuersitatẽ ostendere uo=
lens Aristoteles quadranguli gnomonisq; cõmeminit, age uerba il
la exponamus. Gnomonem igitur Geometræ unũ quẽpiam ex am
bientibus diametrum quadrangulis nominant, ubi cum duobus si=
mul complementis fuerit, quo aũt plana ea quæ dicimus fiant, ser=
monem in hoc ipso descripto meditemur. Spatium esse dicitur qua
drangulus quod ab lateribus quatuor inuicem equalibus, et rectis
I angulis continetur. Sit ergo quadrangulum spatium. a b c d. quod
æquales quatuor angulos, & æqualia totidem habeat latera. du=
caturq; per ipsum diameter. b c. in latere aũt. a b. sumatur punctũ.
e. uerbi causa. atq; ab ipso. e. puncto, ab utrauis a c, b d. costarum
æquæ distans ducatur linea: sitq; hæc e f. ab. a c. uero latere abstra
hatur. a g. linea æqualis lineæ. e b. perducaturq; a. g. puncto linea
quæ ab utrolibet a b. c. d. laterum pariter distet, sitq; hæc. g h. quæ
e. f. lineam in. k. puncto intersecet. fiunt quatuor itaq; intra a b. c d.
quadrangulum spatia. quorum duo diametrũ ambientia, nempe &
e b. h k. & k g. c f. sunt quadranguli reliqua duo, complementa nũ=
cupantur. Vnum ergo utrũuis quadrangulorũ. g c. f k. uerbi gra=
tia cum ambobus complementis, quæ sunt. a e. k g. & k h. d f. gno
mon uocatur. Quo aũt modis similis a b k h. quadrangulus a b c
d. quadrangulo sit, haud obscura est probatio. Gnomonem igitur
contemplare. nam e b h k. quadrãgulus per. a b c d. quadrangulum
auctior euasit, alteratusq; minime est. siquidem paruus auctus qua
drangulus, similiter existens quadrangulus mãsit. At uero tametsi
a toto quadrãgulo, qui est. K
a b c d, gnomonẽ. a e g h c
d. detraxeris, quadrãgulus
tñ. e b k h. relinquitur. atq;
id totũ quidẽ q ab initio fue
rat decreuit ac minus eua=
sit nequaquã uero est alte=
ratũ sed species ipsa mansit
quadrãguli. Quod si neque
decretio, neque augumen=
tũ, qui motus est in quanti
tate, spẽi quadrãguli pro=
prietatẽ dimouit, patet mo

tum alium secundum qualitatem, aliud augmentum decrementumq;
esse. at si sint hæ mutationes diuersæ, multo magis quæ per gene=
rationẽ atq; interitum fiunt {Est porro simpliciter motui quies con
trarium. Nunc tertium deinceps eorum quæ diximus quærit in di
sputatione de motu, quali nam motus inquam speciei qualis repu=
gnet. atq; omni quidem inquit cõmuniter motui opposita est quies.
Nam si motus transgressio quædã ac uia est uel ex entibus in non
esse, uel contra ex potestate in actum, uel a loco in locum, uel a mi L
nore in maius, & econtrario, uel ab esse tali in tale esse. ut ab al=
bo in nigrum, quies autem status est quidam, iure omni motui con
trarium est quies. Specialius uero motus obiacent inquit ex oppo
sito inter sese distincti: generationi quidem corruptio: diminutioni
augmẽtum. locali uero motui obstat quies præcipue. neq; iniuria:
quandoquidem notior alijs est potissimum hic motus: atq; in hoc
maxime motus nomen fert multitudo. Cæterum specialius quoq; ip
se sibiipsi potest hic motus opponi secundum diuersas loci dimen=
siones partitus: ut latio ascendens sit descendenti opposita: proce=
dens recedẽti: dextrorsum tendens in læuam deflectenti {Reliquo
autem proditorum motuum nõ facile est quodnam sit contrarium
assignare} In motuum quoq; discretione is fuit rursus de quo quæ
rebamus, alteratio inquam, Et huic igitur inquit opponẽda est qua
litatis quies, perinde ac locali. & mutatio qualium in contrarium
ut ab albedine in nigricem.

DE VERBO HABERE.

HAbere secũdum plures modos dicitur. 77
Aut enim ut habitum et dispositionem, M
aut aliam aliquam qualitatem. dicimur
enim disciplinam aliquã atq; uirtutem
habere. Aut ut quantum, ut quam contingit aliquis ha
bens magnitudinem. dicitur enim tricubitam habere
magnitudinem, uel quadricubitam. Aut ut ea quę cir=
ca corpus sunt, ut uestimentum uel tunicam, Aut ut in
parte, ut in manu annulũ. Aut ut partem, ut manum
uel pedem. Aut ut in uase, ut modius grana tritici, aut
amphora uinũ. uinum. n. habere amphora dicitur, &
modius grana tricici. hæc. n. omnia habere dicuntur,
ut in uase. Aut ut possessionem. habere enim domum
& agrum dicimur. Dicitur autem & uir uxorem ha
bere: & uxor uirum. Sed qui nunc dictus est modus,
alienissimus est eius quod est habere. nihil enim aliud
uxorem habere significamus, quam quod cohabitant.

A *Forte tamen & alij quidam eius quod est habere apparebunt modi: sed qui dici consueuerunt, pene omnes enumerati sunt.*

Habere autem pluribus dicitur modis. nam aut perinde atque
habitum & dispositionem, uel qualitatem quamlibet aliam} Aequi
uoca uox est habere. non enim decem prædicamẽtorum unum tan
B tum significat sed alia quoque complura, nam & habere scien-
tiam dicimur, & uirtutem, ac quotquot enumerantur alia. Proprie
uero habendi prædicamentum substantiæ circa substantiã amictũ
declarat: ut cum circumpositum pallium, uel annullum, uel calceos
dicimus. habere autem uxorem, uel agrum, uel id genus aliquid,
aliud quiddam est. Ergo ne ex equiuocatione fallamur, distincte
nobis hoc loco quot nam modis habere dicatur exposuit. An uero
C quoniam de substantia, & quanto, & quali, & relatione, & facien
do, & patiendo superius locutus, sermonem de cæteris prædica-
mentis ut minime obscurum prætermisit, finiuit autem & haben-
di prædicamentum, substantiæ circa substantiam esse obuolutio-
nem inquiens, diciturque aliis etiam modis habere, iccirco nunc de
eo sermonem repetit. atque habere ait pluribus modis dicere con-
sueuimus, nam dicitur inquit habere uel penes qualitatem. quippe D
habitum, aut dispositionem habere, aut scientiam dicimur. uel se-
cundum quantitatem, ut siquis lignum habere tres uerbigratia cu
bitos dicat. hæc quidem in corpore habentur. Circa uero corpus
dicimur, ut uestem, uel locum, uel tantum habere temporis. Dici-
mur uero & partem habere, ut manum, aut pedem. & ut posses-
sionem, ut domum, aut fundum & ut in uase, ut cum seria habere
uinum fertur. ac quoquot aliis modis dici potest habere. Dicere E
autem inquit habere uxorem, inter habendi significata uidetur esse
alienissimum. siquidem uxorem habere nihil est aliud quam uxoris
esse contubernalem. alienissimum autem uocat, quoniam nihilo ma
gis habere uxorem uir dicitur quam uxor uirum. Sed respondere
ad hoc licet, quod uel in possessionibus, nõ solum habere nos agrũ
dicamur, aut seruum. sed ager etiam, & seruus, & uestis dominum
habeat. In partibus quoque et toto, non solũ habet partes totum,
sed etiã partes integritatem {Fortassis uero et alij quidam uideri F
possunt habendi modi, cæterũ enumerati ferme sunt omnes qui dici
consueuerũt} Rursus uero nisi acquiescere eius uerbis uelimus, mo
deste nobiscum agens, sunt quidem et alij forsitan inquit habẽdi mo
di, uerum nos tamen eos qui dici consueuere omnes recensuimus.

FINIS.

SERIES CHARTARVM.

ABCDEFGH.

G H *Sunt duerni. Cæteri alij terni.*

Venetijs Apud Hieronymum Scotum.
1547.

25
68

calibrite
colorchecker CLASSIC
mm